

Strategija održivog razvoja općine Ilijaš
je usaglašena, u pogledu podržanosti
njenih ciljeva, mjera i projekata, sa
integralnim i sektorskim razvojnim
strategijama viših nivoa vlasti
usvojenih na nivou BiH, FBiH, Kantona
Sarajevo i Sarajevske ekonomske
makro-regije

STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA OPĆINE ILIJAŠ 2018-2022

Ilijaš, decembar 2017. godine

N A C R T

SADRŽAJ

PREAMBULA	5
PORUKA OPĆINSKOG NAČELNIKA.....	8
METODOLOGIJA I LISTA UČESNIKA	9
LISTA SKRAĆENICA	12
1. OPĆI PODACI.....	15
1.1. Administrativni i geografski položaj	15
1.1.1. Administrativni položaj.....	15
1.1.2. Geografski položaj	16
1.2. Kratak historijat općine.....	17
1.3. Opći podaci o stanovništvu	18
1.3.1. Broj stanovnika i gustina naseljenosti.....	18
1.3.2. Starosna i polna struktura	20
1.3.3. Obrazovna struktura.....	21
1.3.4. Etnička struktura	23
1.4. Lokalna samouprava	23
2. INDIKATORI ZA MONITORING.....	25
2.1. Indikatori životne sredine i infrastrukture.....	25
2.2. Indikatori ekonomskog i ruralnog razvoja	27
2.3. Indikatori društvenog razvoja	28
3. ANALIZA STANJA	30
3.1. Životna sredina i infrastruktura.....	30
3.1.1. Trenutno stanje	30
3.1.1.1. Klima i reljef.....	30
3.1.1.2. Zemljište i zaštićena područja.....	35
3.1.1.3. Rudna bogatstva.....	41
3.1.1.4. Vodni resursi.....	41

3.1.1.5.	Zrak	50
3.1.1.6.	Biljni svijet.....	54
3.1.1.7.	Životinjski svijet.....	55
3.1.1.8.	Infrastruktura	55
3.1.1.8.1.	Cestovni i željeznički saobraćaj	55
3.1.1.8.2.	Telekomunikacije.....	62
3.1.1.8.3.	Elektrifikacija.....	62
3.1.1.8.4.	Toplifikacija.....	62
3.1.1.8.5.	Vodosnadbijevanje	64
3.1.1.8.6.	Kanalizacija i otpadne vode	67
3.1.1.8.7.	Odlaganje krutog otpada.....	70
3.1.1.8.8.	Stanovanje.....	72
3.1.2.	Sektorska PESTEL i SWOT analiza	77
3.2.	Ekonomski i ruralni razvoj	80
3.2.1.	Trenutno stanje	80
3.2.1.1.	Opći podaci.....	80
3.2.1.2.	Poljoprivreda.....	86
3.2.1.2.1.	Ratarstvo	89
3.2.1.2.2.	Povrtlarstvo.....	90
3.2.1.2.3.	Voćarstvo	90
3.2.1.2.4.	Stočarstvo.....	91
3.2.1.3.	Šumarstvo	93
3.2.1.4.	Prerađivačka industrija.....	93
3.2.1.4.1.	Industrija hrane i pića.....	94
3.2.1.4.2.	Metalurško-metalska industrija.....	96
3.2.1.4.3.	Drvena industrija.....	98
3.2.1.5.	Građevinarstvo	99

3.2.1.6.	Trgovina i usluge	99
3.2.1.7.	Turizam	100
3.2.1.8.	Razvoj MSP, obrta i poduzetništva	102
3.2.2.	Sektorska PESTEL i SWOT analiza	109
3.3.	Društveni razvoj (stanovništvo, obrazovanje i kvalitet života)	113
3.3.1.	Trenutno stanje	113
3.3.1.1.	Stanovništvo	113
3.3.1.2.	Obrazovanje	121
3.3.1.3.	Zdravstvo	128
3.3.1.4.	Socijalna zaštita	131
3.3.1.5.	Kultura	137
3.3.1.6.	Sport i rekreacija	140
3.3.1.7.	Mediji i informisanje	142
3.3.1.8.	Mladi	143
3.3.1.9.	Nevladin sektor	151
3.3.2.	Sektorska PESTEL i SWOT analiza	153
3.4.	Integralna analiza faktora i usmjerenja razvoja	156
3.4.1.	Integralna PESTEL analiza	156
3.4.2.	Integralna SWOT analiza	157
3.4.3.	Integralna analiza strateških usmjerenja	158
4.	DEFINISANJE STRATEGIJE	160
4.1.	Izjava o viziji održivog razvoja	160
4.2.	Definisanje strateških ciljeva, prioritetnih ciljeva, mjera i projekata	161
5.	AKCIONI PLAN	168
ANEKSI	199
ANEKS 1: Indikatori		200
A1.1. Životna sredina i infrastruktura		200

A1.2. Ekonomski i ruralni razvoj	210
A1.3. Društveni razvoj	220
ANEKS 2: Pregled važećih strateških dokumenata	233
ANEKS 3: Odluka o imenovanju Tima za upravljanje implementacijom „Strategije održivog razvoja Općine Ilijaš 2018.-2022.“ i Odluka o imenovanju Komisije za monitoring i evaluaciju „Strategije održivog razvoja Općine Ilijaš 2018.-2022.“	234
ANEKS 4: Odluka Općinskog vijeća Ilijaš o usvajanju Strategije održivog razvoja Općine Ilijaš 2018-2022.	235

PREAMBULA

Općina Ilijaš je u proteklom periodu realizirala niz značajnih koraka koji danas predstavljaju dobru polaznu osnovu za daljnje razvojno planiranje i nesmetani nastavak razvoja Općine Ilijaš u skladu sa postojećim zakonskim okvirima i savremenim europskim i svjetskim tokovima. S obzirom na činjenicu da je danas suštinsko pitanje u svim razvijenim zemljama jačanje uloge i kapaciteta lokalnih zajednica i razvijanje svijesti o lokalnom održivom razvoju, tako je i Općina Ilijaš prepoznala potrebu da sistemski pristupi problematici vlastitog razvoja, i to na način da se osigura ubrzani razvoj Općine Ilijaš uz poštivanje načela održivog i ravnomjernog razvoja u smislu da se u istoj mjeri vode računa o svim oblastima razvoja lokalne zajednice i to njenom: ekonomskom i ruralnom razvoju, zaštiti i unapređenju životne sredine i razvoju infrastrukture, te društvenom razvoju.

Kako je Bosna i Hercegovina jasno opredijeljena i akter je procesa europskih integracija kao i drugih međunarodnih tokova, samim tim su i lokalne zajednice u Bosni i Hercegovini u obavezi primjene načela usklađenosti vlastitih razvojnih strategija sa međunarodnim strateškim dokumentima i strateškim dokumentima viših nivoa vlasti, posebno u pogledu podržanosti ciljeva, programa i projekata sa viših nivoa vlasti, na aktuelne sektorske strategije i druge planske dokumente od interesa za održivi razvoj, usvojene na nivou BiH, FBiH, Kantona Sarajevo i Sarajevske ekonomske makro-regije.

Osim navedenog Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine ("Službene novine FBiH", br. 32/17) utvrđeni su ciljevi i principi razvojnog planiranja i upravljanja razvojem Federacije Bosne i Hercegovine, kantona i jedinica lokalne samouprave, tako da jedinice lokalne samouprave mogu donositi svoje strategije razvoja na osnovu razvojnih ciljeva utvrđenih strateškim dokumentima Federacije Bosne i Hercegovine i kantona, a u skladu sa svojim nadležnostima. Poštivajući obavezu usklađenosti strategija jedinica lokalnih zajednica sa strategijama viših nivoa vlasti, Komisija za izradu Strategije je u samom postupku izrade ovog strateškog dokumenta vodila računa o poštivanju principa horizontalne i vertikalne koordinacije i usklađenosti sa postojećim strateškim dokumentima viših nivoa vlasti, te usklađenosti sa postojećim sektorskim strategijama na lokalnom nivou. U metodološkom smislu sa ciljem potpune usklađenosti sa Strategijom razvoja Kantona Sarajevo do 2020. godine u postupku izrade ovog strateškog dokumenta je u potpunosti primijenjen princip primjene razvojnih pravaca (strateških ciljeva, prioriternih ciljeva i mjera), definisanih unutar Strategije razvoja Kantona Sarajevo do 2020. godine, u okvirima nadležnosti Općine Ilijaš, kao lokalne zajednice u sastavu Kantona Sarajevo.

Tokom izrade Strategije održivog razvoja Općine Ilijaš za period 2018.-2022., Komisija za izradu Strategije je vršila provjeru usklađenosti predložene Strategije sa sljedećim strateškim, razvojnim i akcionim dokumentima, te projektima viših nivoa vlasti i to:

- Strateški okvir za Bosnu i Hercegovinu
- Strategija razvoja statistike BiH 2020
- Državna strategija BiH za borbu protiv nasilja nad djecom 2007.-2010. (u primjeni)
- Akcioni plan za djecu BiH 2015.-2018.
- Revidirani akcioni plan BiH o obrazovnim potrebama Roma
- Strategija kulturne politike u BiH

- Strateški pravci razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja u Bosni i Hercegovini
- Strategija za unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava u Federaciji BiH 2010.-2019.
- Strategije razvoja Federacije BiH 2010-2020.
- Strategija zaštite okoliša FBiH
- Strategija upravljanja vodama Federacije Bosne i Hercegovine 2010. – 2022.
- Plan upravljanja otpadom FBiH
- Transportna Strategija Federacije Bosne i Hercegovine 2016.-2030.
- Projekat: Razvoj malog i srednjeg poduzetništva u Federaciji BiH
- Projekat: Razvoj industrijske politike u FBiH
- Program ekonomskih reformi u FBiH 2016.-2018.
- Akcioni plan realizacije projekta “Razvoj malog i srednjeg poduzetništva u FBiH”
- Akcioni plan Federacije Bosne i Hercegovine za realizaciju Reformske agenda za period 2015. – 2018. godine
- Strategija jačanja funkcije službi za zapošljavanje
- Strategija razvoja javne unutrašnje finansijske kontrole (PFIC) u FBiH
- Strategije razvoja turizma Federacije Bosne i Hercegovine 2008.-2018.
- Srednjoročne strategije razvoja poljoprivrednog sektora u Federaciji BiH 2015.-2018.
- Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u FBiH 2012.-2020.
- Strateški plan razvoja zdravstva u FBiH 2008.-2018.
- Strateški plan za reformu zdravstvenog sistema u FBiH 2008.-2018.
- Strategija za razvoj primarne zdravstvene zaštite u FBiH
- Strategija za unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava u Federaciji BiH 2010.-2019.
- Strategija zdravlje i mladi u Federaciji BiH
- Strategija razvoja Kantona Sarajevo do 2020. godine
- Plan upravljanja otpadom Kantona Sarajevo za period 2015.-2020.godina.
- Prijedlog – Kantonalni plan zaštite okoliša Kantona Sarajevo za period 2016.-2021.godina.

Strategija održivog razvoja Općine Ilijaš 2018.-2020. je integralni strateški dokument od posebnog značaja, koji definiše održivi razvoj kao ciljno orijentisan, dugoročan, neprekidan, sveobuhvatan i sinergijski proces koji utiče na sve aspekte života (ekonomski, socijalni, ekološki i institucionalni) na lokalnom nivou. U Strategiji se potencira izrada modela koji na kvalitetan način zadovoljava društveno-ekonomske potrebe i interese građana, a istovremeno uklanja ili znatno smanjuje uticaje koji prijete ili štete zdravoj životnoj sredini i prirodnim resursima.

Općina Ilijaš ima trenutno ima usvojene sljedeće sektorske i planske dokumente u primjeni:

- Plan upravljanja otpadom
- Strategija prema mladima općine Ilijaš

Svi navedeni razvojni dokumenti, njihovi ciljevi, kao i budžetsko - planska dokumentacija Općine Ilijaš, Kantona Sarajevo i Federacije BiH uzeti su u obzir pri izradi Strategije održivog razvoja općine Ilijaš za period 2018. do 2022. godine.

Da bi se stekli i drugi neophodni preduslovi za izradu Strategije, Općinski načelnik Općine Ilijaš je 30.01.2017. godine na osnovu člana 57. i 107 Statuta općine Ilijaš – prečišćeni tekst („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 20/09) donio Odluku o imenovanju Komisije za izradu “Strategije održivog razvoja općine Ilijaš za period 2018-2020”, te dana 01.06.2017. godine donio Odluku o izmjenama i dopunama Odluke o imenovanju Komisije za izradu “Strategije održivog razvoja općine Ilijaš za period 2018-2022. Ovom Odlukom, odnosno izmjenama i dopunama Odluke imenovana je Komisije za izradu Strategije, koju čine predstavnici lokalne uprave.

Projektni tim

PORUKA OPĆINSKOG NAČELNIKA

METODOLOGIJA I LISTA UČESNIKA

Strategija održivog razvoja Općine Ilijaš za period 2018.-2022. godine je integralni strateški dokument, koji je rezultat rada Komisije za izradu Strategije održivog razvoja Općine Ilijaš za period 2018.-2022. (u daljem tekstu: Komisija) i zainteresiranih partnera. U tom smislu ova Strategija je rezultat timskog rada, članova Komisije imenovane Odlukom općinskog načelnika br. 01/2-28-171/17 od 30.01.2017. godine i Odlukom o izmjenama i dopunama Odluke br. 01/2-28-171.1/17 od 01.06.2017. godine i svih zainteresiranih partnera uključujući pojedince, javne ustanove, javna preduzeća, udruženja građana, privredne subjekte i sl.

U metodološkom smislu ovaj dokument tretira problematiku razvoja općine Ilijaš, kroz integralni pristup, uključujući sve oblasti, s ciljem osiguranja održivog i uravnoteženog razvoja općine Ilijaš u planskom periodu 2018.-2022. godina, kroz jednak tretman oblasti: životna sredina i infrastruktura, ekonomski i ruralni razvoj i društveni razvoj. Također, ovim dokumentom se osigurava kontinuitet primjene metodološkog pristupa koji se uz određena unapređenja odnosio i na prethodnu integralnu strategiju: "Strategiju održivog razvoja Općine Ilijaš za period 2013.-2017. godine". Pored navedenog cilj ove metodologije je i uspostava pouzdanog, nepristrasnog i efikasnog mehanizama za dugoročno praćenje razvoja općine Ilijaš.

Ova Strategija je sadržajno usaglašena sa integralnim i sektorskim strateškim dokumentima viših nivoa vlasti, razvojnim politikama kantonalne i lokalne vlasti, te je direktno usaglašena sa Strategijom razvoja Kantona Sarajevo do 2020. godine, na način da je potpuno usaglašena sa strateškim i prioritetnim ciljevima i mjerama iz Strategije razvoja Kantona Sarajevo, čime se osigurava horizontalna i vertikalna usklađenost ovog strateškog dokumenta sa postojećim strateškim dokumentima u Kantona Sarajevo i strateškim dokumentima Federacije Bosne i Hercegovine.

Unutar ovog strateškog dokumenta su integrisane i primjenjene sve obavezujuće odredbe Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine ("Službene novine FBiH", br. 32/17) u smislu načina predlaganja i usvajanja ovog strateškog dokumenta, obavezujućih odredbi o usklađenosti sa strateškim dokumentima viših nivoa vlasti, obaveze pripreme jednogodišnjeg i trogodišnjeg plana rada i obaveze praćenja njene implementacije kroz sistemski pristup, odnosno kroz periodični monitoring i evaluaciju implementacije Strategije.

U izradi Strategije su učestvovali:

1. Akif Fazlić, Općinski načelnik
2. Mahir Dević, Predsjedavajući Općinskog vijeća Ilijaš
3. Komisija za izradu Strategije:
 - Mirza Marukić, Šef odjeka za privredu i lokalni razvoj Općine Ilijaš, Služba za privredu i finansije Općine Ilijaš, koordinator Komisije

- Meliha Avdibegović, Pomoćnik općinskog načelnika, Služba za prostorno uređenje i zaštitu okoliša Općine Ilijaš, odgovorna osoba za izradu Strategije u oblasti: Životna sredina i infrastruktura
- Merima Osmanović, Pomoćnik općinskog načelnika, Služba za privredu i finansije Općine Ilijaš, odgovorna osoba za izradu Strategije u oblasti: Ekonomski i ruralni razvoj
- Sanja Zagorac-Jozić, Pomoćnik općinskog načelnika; Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica Općine Ilijaš, odgovorna osoba za izradu Strategije u oblasti: Društveni razvoj
- Sadik Alić, Komunalni inspektor, Služba za saobraćaj, stambeno-komunalne poslove i građenje Općine Ilijaš, zapisničar, član Komisije
- Aziz Fazlić, Pomoćnik općinskog načelnika, Služba za saobraćaj, stambeno-komunalne poslove i građenje Općine Ilijaš, član Komisije
- Zdravko Barić, Pomoćnik općinskog načelnika, Služba civilne zaštite, član Komisije
- Nedžad Masnopita, Šef odsjeka za budžet i trezor, Služba za privredu i finansije Općine Ilijaš, član Komisije
- Mirza Dinar, Stručni savjetnik za informacione sisteme, Služba za zajedničke poslove Općine Ilijaš, objedinjavanje dokumenta i dizajn, član Komisije
- Adha Masnopita, Stručni savjetnik, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica Općine Ilijaš, član Komisije

Partneri Komisije:

1. Službe za upravu Općine Ilijaš
2. JKP "Vodostan" d.o.o. Ilijaš
3. JU „KSC i Radio Ilijaš“ Ilijaš
4. JP „Elektroprivreda BiH“ d.d. Sarajevo – Elektrodistribucija Sarajevo
5. BH Telecom d.d., Sarajevo
6. JP „BH Pošta“ d.o.o. Sarajevo
7. KJKP „Rad“ d.o.o. Sarajevo
8. KJP „Sarajevo-šume“ d.o.o. Sarajevo
9. KJKP „Sarajevogas“ d.o.o. Sarajevo
10. KJKP „Toplane“ d.o.o. Sarajevo

11. JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“, Biro Ilijaš
12. JU „Kantonalni centar za socijalni rad“, Služba Ilijaš
13. Direkcija za puteve Kantona Sarajevo
14. Osnovne i srednje škole općine Ilijaš
15. KJU „Zaštićena prirodna područja Kantona Sarajevo“
16. JU „Djeca Sarajeva“, Vrtić Ilijaš
17. JU „Dom zdravlja Kantona Sarajevo“, Sarajevo
18. Savjeti mjesnih zajednica

LISTA SKRAĆENICA

AC	autocesta
ADSL	Asymmetrical Digital Subscriber Line (Asimetrična digitalna pretplatnička linija)
ARBiH	Armija Bosne i Hercegovine
AVNOJ	Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije
AVPRS	Agencija za vodno područje rijeke Save
BC	brze ceste
BDP	bruto društveni proizvod
BHJŽK	Bosanskohercegovačka javna željeznička korporacija
BH MAC	Bosnia and Herzegovina Mine Action Centre - Centar za uklanjanje mina u Bosni i Hercegovini
BiH	Bosna i Hercegovina
BUR	(površina) bez utvrđenog rizika
CEFTA	Sporazum o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi
CMSR	Center za mednarodno sodelovanje in razvoj - Centar za međunarodnu saradnju (Ljubljana, Republika Slovenija)
d.o.o.	društvo ograničene odgovornosti
d.d.	dioničko društvo
DZ	Dom zdravlja
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FIA	Finansijsko – informatička agencija FBiH
FIPA	Agencija za promociju direktnih stranih ulaganja u BiH
GMRS	General Mobile Radio Service
GVT	grupe vodnih tijela
HACCP	Hazard Analysis and Critical Control Point (Analiza opasnosti na ključnim kontrolnim tačkama)
IPP	individualna poljoprivredna proizvodnja
ISO	International Organization for Standardization (Međunarodna organizacija za standardizaciju)

IT	informacione tehnologije
IZ	industrijska zona
IUCN	Međunarodni savez za očuvanje prirode
JKP	javno komunalno poduzeće
JP	javno preduzeće
JU	javna ustanova
KBTS	Kablovska trafo stanica
KEAP	kantonalni ekološki akcioni plan
KJKP	kantonalno javno komunalno preduzeće
KSC	kulturno-sportski centar
KM	konvertibilna marka
KS	Kanton Sarajevo
KV	kvalifikovan
LEAP	lokalni ekološki akcioni plan
LRC-BIS	LRC d.o.o., Sarajevo - Business Intelligence System
MC	magistralna cesta
MSP	mala i srednja poduzeća
MZ	Mjesna zajednica
MW	mega vati
NKV	nekvalifikovan
NSS	niža stručna sprema
NVO (NGO)	Nevladina organizacija (Non - Governmental Organization)
OŠ	Osnovna škola
OV	Općinsko vijeće
PESTEL	analiza političkih, ekonomskih, socijalnih, tehničko-tehnoloških, ekoloških i pravnih faktora razvoja
PDV	porez na dodatnu vrijednost
PK	polukvalifikovan
PVN	posebna vodna naknada

RC	regionalna cesta
RP	regulacioni plan
SAD	Sjedinjene Američke Države
SLOR	Strategija lokalnog održivog razvoja
SSS	srednja stručna sprema
SŠC	Srednjoškolski centar
SZO/WHO	Svjetska zdravstvena organizacija/World Health Organization
SWOT	analiza unutarnjih snaga i slabosti i vanjskih mogućnosti i prijetnji
TK/TKT	telekomunikacije/telekomunikaciona tehnologija
TS	trafo stanica
UP	uređaj za prečišćavanje
VKV	visokokvalifikovan
VSS	visoka stručna sprema
VŠS	viša školska sprema
ZZ	zemljoradnička zadruga
ŽFBH	Željeznice Federacije Bosne i Hercegovine
ŽRS	Željeznice Republike Srpske

Općina Ilijaš je po teritorijalnom principu organizirana u 14 mjesnih zajednica koje sačinjava 64 naseljenih mjesta u kojima u 2013. godini, prema podacima popis stanovništva iz 2013, živi ukupno 19.603 stanovnika.

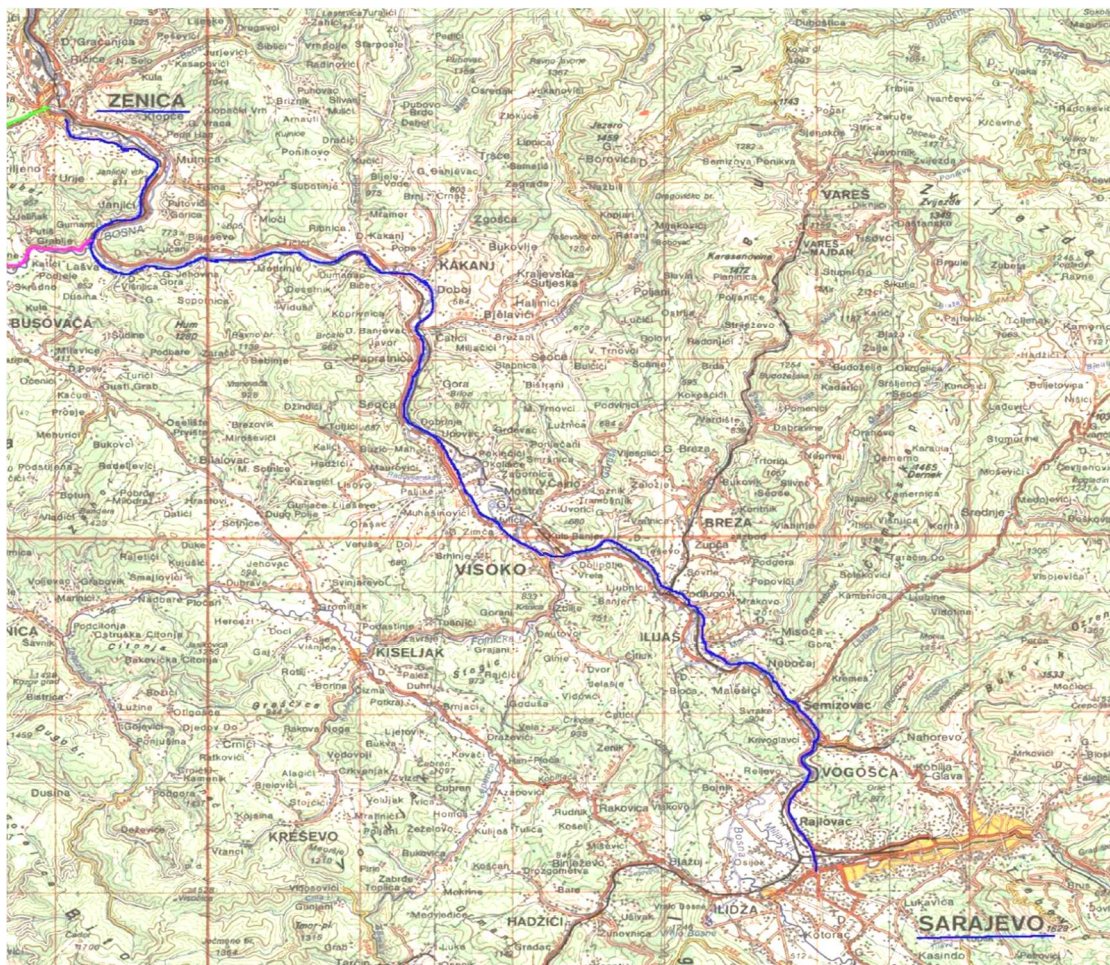
STANOVNIŠTVO	DOMAĆINSTVA	STANOVI-KUĆE
19.603	6.361	10.623

Tabela br. 1: Broj stanovnika, domaćinstava i stanova-kuća
(Izvor: Popis stanovništva 2013. godine)

1.1.2. Geografski položaj

Općina Ilijaš je smještena na nadmorskoj visini od 500 do 1.200 metara, a odlikuje je ravničarsko-brežuljkasti i planinsko-brdski teren. Geografska širina: SJEVERNO 44° 0' 47.02", geografska dužina: ISTOČNO 18° 25' 14.99". Vremenska zona: Europe/Sarajevo.

Graniči sa Općinama: Visoko, Breza, Vareš i Olovo koje pripadaju Zeničko-dobojskom kantonu, općinama: Sokolac, Istočni Stari Grad, koje pripadaju Republici Srpskoj i općinama: Vogošća, Stari grad Novigrad, Centar koje pripadaju Kantonu Sarajevo.

Prikaz br. 2: Topografska karta područja općine Ilijaš u 2011. godini
(Izvor: Služba za imovinsko-pravne poslove, geodetske poslove i katastar Općine Ilijaš)

S obzirom na geografske karakteristike, prostor koji zauzima općina moguće je podijeliti na dvije cjeline: donji Ilijaš ili uži urbani dio smješten u dolini rijeka Bosne i Misoče, s ravničarskim i brdsko-brežuljkastim terenima (oko 25% ukupne općinske teritorije) i gornji Ilijaš ili brdsko-planinska prostorna cjelina koju obilježavaju Crnoriječki, Čemerski i Gajevski plato, te doline rijeka Rače i Ljubine (oko 75% općinske teritorije).

Donji dio Općine uglavnom odlikuje kontinentalna klima sa toplim ljetima i hladnim zimama, za razliku od gornjeg dijela gdje je zastupljena planinska klima sa dugim i ostrim zimama i kratkim ljetima.³

1.2. Kratak historijat općine

U svojoj dugoj historiji, dijelovi općine Ilijaš imali su značajnu zemljopisnu, duhovnu i prosvjetno kulturnu dominaciju na širem području koje okružuje općinu Ilijaš.

Prema historijskim izvorima, pokazatelji naseljavanja ovog područja, privrednog, društveno-političkog i kulturnog značaja su: rimske starine, stari nadgrobni spomenici i nekropole stećaka iz ranog srednjeg vijeka razasute po cijeloj teritoriji općine Ilijaš. Neke od nekropola su proglašene i nacionalnim spomenicima, poput one u Kopošićima u kojoj se ističe stećak kneza Batića, zatim nekropole stećaka u Čevljanovićima, Vrutcima i Solakovićima, Han Karauli, Stupama i na mnogim drugim lokacijama.

Jedan od značajnih kulturno-historijskih spomenika koji ukazuje na privrednu aktivnost tadašnjih stanovnika i eksploatacije prirodnog i rudnog bogatstva ovog područja je srednjovjekovni grad Dubrovnik koji je također, 2003. godine od strane Državne Komisije/Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, proglašen nacionalnim spomenikom kulture i pod zaštitom je države.

Pored Dubrovnika, na području Ilijaša postoji još mjesta i toponima koji potječu iz srednjeg vijeka i perioda osmanskog carstva kao dokaz dugogodišnjeg postojanja ljudi na ovim prostorima i njihove historije.

Na ovom području, najveće administrativne, političke i privredno-ekonomske promjene desile su se početkom 20 vijeka, odnosno nakon okupacije od strane Austro-Ugarske i izgradnje željezničke pruge Sarajevo-Brod, Podlugovi-Vareš, Semizovac-Ivančići, što dovodi do osnivanja željezničarskih i industrijskih naselja u Ilijašu, Podlugovima i Srednjem. Podizanjem pilane preduzeća Butaconi- Venturini, Ilijaš se razvija u industrijsko naselje, postajući središtem cijelog kraja.

Područje sadašnje općine Ilijaš, u administrativnom pogledu, jednim dijelom je potpadalo pod sarajevski, a dijelom pod visočki srez. Poslije 1922. godine u administrativnom ustroju, uvode se oblasti koje se uglavnom poklapaju sa teritorijom starih okruga. Tako da je općina Ozrenska (Srednje) pripala sarajevskom, a Podlugovi visočkom srezu, a ovi srezovi oblasti srednje ili centralne Bosne.

³ Srednja godišnja temperatura zraka je 6,4 °C, a srednja temperatura zraka u vegetacionom periodu je 13 °C. Srednja vlažnost zraka je u granicama normalnog i iznosi 74%.

Ovako stanje ostaje sve do 1941. godine, kada se na temeljima odluka Drugog zasjedanja AVNOJ-a pristupa izgradnji nove državne organizacije, tokom koje centralna Bosna obuhvata četiri sreza: Fojnica, Vareš, Visoko, Srednje, a jedan njen dio pripao je sarajevskom srezu. U tom periodu su se u Srednjem i okolici, odigrali značajni događaji, kao što su: boravak rukovodstva Komunističke partije Jugoslavije i Vrhovnog štaba Narodno-oslobodilačke vojske i Pokret otpora Jugoslavije, na čelu sa Josipom Brozom Titom; održavanje pokrajinskog savjetovanja KPJ za BiH u Ivančićima 7. i 8.1.1942. godine,

Teritorijalna podjela uspostavljena 1941. godine trajala je do 1947. godine, kada se na području sadašnje općine Ilijaš, prema Zakonu o administrativno-teritorijalnoj podjeli Narodne republike BiH, formiraju mjesni narodni odbori Ivančići i Srednje u sarajevskom srezu, te Podlugovi u visočkom srezu.

U maju 1952. godine su od dotadašnjih mjesnih narodnih odbora osnovani narodni odbori općina i narodni odbori gradskih općina, kao lokalnih organa državne vlasti i samoupravljanja u općini. Na području sadašnje općine Ilijaš formirane su općine Ivančići sa sjedištem u Ivančićima i Podlugovi sa sjedištem u Podlugovima. Ukazom o proglašenju Zakona o području srezova i općina u Narodnoj Republici Bosni i Hercegovini koji je usvojila Narodna skupština NR BiH 12.07.1955. godine i Zakona o području srezova i općina u NR BiH na području sadašnje općine Ilijaš, formirane su općine Ilijaš sa sjedištem u Ilijašu i Srednje sa sjedištem u Srednjem. Zakonom o ukidanju općina u Narodnoj republici BiH iz 1960. godine ukinuta je općina Srednje, a njeno područje je pripojeno općini Ilijaš. Ovom teritorijalnom promjenom uspostavljene su granice općine na površini od 323 km², unutar kojih se nalazi 79 naseljenih mjesta i 27 naselja i Ilijašem kao kulturnim, ekonomskim i administrativnim centrom općine. Od 03.02.1978. godine općina Ilijaš ulazi u sastav grada Sarajeva, kao jedna od 10 gradskih općina.

U vrijeme agresije na BiH i nemilih događaja koji su u to vrijeme zadesili cijelu državu i njen narod, općina Ilijaš je bila okupirana i u potpunosti devastirana. Svi njeni privredni i društveni kapaciteti su bili porušeni, zaplijenjeni i opljačkani, a privatne kuće i infrastruktura u potpunosti uništeni.

Reintegracija općine Ilijaš se desila 29. februara 1996. godine kada je došlo do novog administrativno-teritorijalnog ustroja - formiranja Kantona Sarajevo a grad Sarajevo se formira od četiri općine: Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo i Novi Grad, a ostale općine (sa Ilijašem) koje su bile u sastavu grada ostaju u okviru Kantona Sarajevo, izuzev općine Pale koja je u sastavu entiteta Republika Srpska. Uspostavljene su i nove granice općine.

1.3. Opći podaci o stanovništvu

1.3.1. Broj stanovnika i gustina naseljenosti

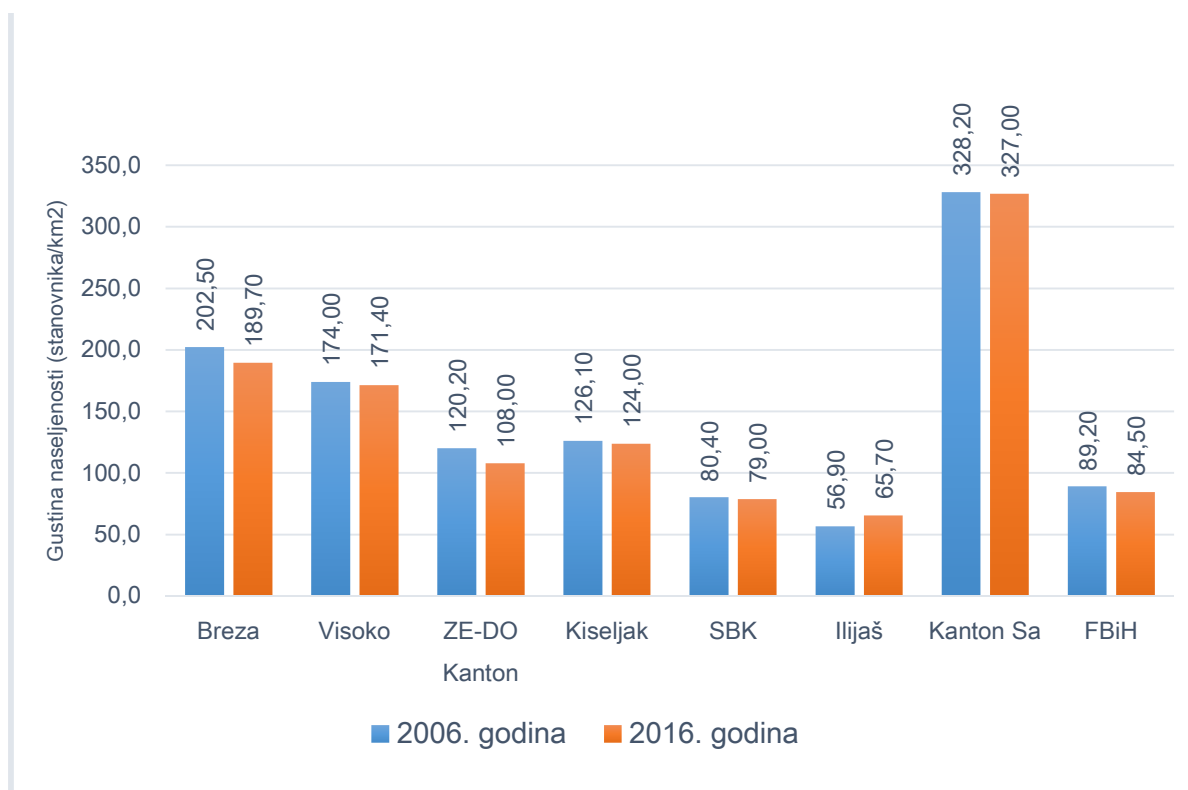
Prema konačnim rezultatima popisa iz 2013. godine na području Općine Ilijaš živi 19.603 stanovnika, a prema popisu iz 1991. godine, Općina Ilijaš je imala 25.184 stanovnika.⁴

⁴ Izvor podataka: Publikacija: "Popis stanovništva, domaćinstava/kućanstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013. godine – konačni rezultati", Federalni zavod za statistiku; juli, 2016. godine;

Za vrijeme i nakon rata u BiH (1992.-1995.) došlo je do značajnih demografskih promjena, te je nakon rata površina Općine Ilijaš smanjena uspostavom međuentitetske linije razgraničenja, tako da je ukupan broj stanovnika općine prema statističkim podacima u 2013. godini, manji za 22,16% nego u 1991. godini.

Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja FBiH, na teritoriji Općine Ilijaš u 2016. godini živi 20.283 stanovnika.⁵

Po gustini naseljenosti Ilijaš spada u ispod prosječno naseljene lokalne zajednice u FBiH sa 65,7 stanovnika po jednom km².⁶

Garfikon br. 1: Usporedni pregled gustine naseljenosti stanovnika za 2006. i 2016. godinu

(Izvor: „Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH”, Federalni zavod za programiranje razvoja, mart 2004. godine i april 2011. godine)

Sa gustom naseljenosti od 65,7 stanovnika/km², Općina Ilijaš je, poslije Trnova, općina sa najmanjom gustom naseljenosti u Kantonu Sarajevo.⁷

⁵ Podatak objavljen u publikaciji : Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH u 2016. godini , Federalni zavod za programiranje razvoja, na bazi podataka - procjene Federalnog zavoda za statistiku; maj, 2017. godine

⁶ Izvor podataka: Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH u 2016. godini, Federalni zavod za programiranje razvoja; maj, 2017. godine. Izneseni podatak je izračunat na bazi ulaznih podataka o broju stanovnika od 20.283 stanovnika i površini Općine od 308,6km²

⁷ Prosječna gustina naseljenosti Kantona Sarajevo u 2016. godini je 327 stanovnika/km² – podatak je objavljen u publikaciji: “Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH u 2016. godini”, Federalni zavod za programiranje razvoja; maj, 2017. godina

1.3.2. Starosna i polna struktura

Starosnu strukturu stanovništva karakterizira rast učešća kategorije radno sposobnog stanovništva u ukupnom stanovništvu. Radno sposobno stanovništvo (15-65) na teritoriji Općine Ilijaš u 2017. godini učestvuje sa 72,27 % u ukupnom broju stanovnika Općine. Učešće radno sposobnog stanovništva u 2007. godini je 61,70%. Na bazi prezentiranih podataka, možemo zaključiti da je u proteklom desetogodišnjem periodu ostvarena značajna promjena, odnosno povećanje učešća kategorije radno sposobnog stanovništva (povećanje od 10,57%), sa druge strane u istom periodu je zabilježen značajan pad učešća starosne grupe, dobi 0-14 godina i to, sa 23,73% u 2007. godini na 16,96% u 2017. godini.

Starosna grupa	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
0-14	3.171	3.199	3.668	4.169	4.282	4.4	4.173	4.391	3.449
15-64	10.519	10.517	9.541	10.842	11.136	11.765	12.09	12.719	14.702
65	1.559	1.609	2.253	2.561	2.63	2.763	2.839	2.987	2.191
UKUPNO	15.249	15.325	15.462	17.572	18.048	18.928	19.102	20.097	20.342

Tabela br. 2: Starosna struktura stanovništva Općine Ilijaš od 2001. do 2017. godine
(Izvor: Bilten -i statistički pregledi, JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo)

Prema podacima iz 2016. godine učešće radno sposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika Kantona Sarajevo je 70,20%, a učešće radno sposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika FBiH je 70,60%.

Poredeći iznesene podatke sa zbirnim podacima za općine u FBiH i Kantonu Sarajevo može se istaći da je učešće radno sposobnog stanovništva Općine Ilijaš blizu prosjecima radno sposobnog stanovništva u Kantonu Sarajevo i FBiH.⁸

Starosna grupa	2007		2017	
	broj stanovnika	%	broj stanovnika	%
0 - 14	4.169	23,73	3.449	16,96
15 - 64	10.842	61,70	14.702	72,27
65	2.561	14,57	2.191	10,77
U K U P N O	17.572	100,00	20.342	100,00

Tabela br. 3: Procentualno učešće stanovništva općine Ilijaš po starosnim grupama za 2007. i 2017. godinu

(Izvor: Bilteni - statistički pregledi, JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo)

⁸ Izvor podataka: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2016. godini", Federalni zavod za programiranje razvoja; maj 2017. godine

Dobna grupa	Broj stanovnika	Dobra grupa	Broj stanovnika
0-4	1.085	45-49	1.427
5-9	1.128	50-54	1.519
10-14	1.112	55-59	1.385
15-19	1.44	60-64	1.078
20-24	1.577	65-69	645
25-29	1.441	70-74	593
30-34	1.577	75-79	513
35-39	1.371	80-84	261
40-44	1.35	85+	101

Tabela br. 4: Starosna struktura po petogodištima stanovništva Općine Ilijaš prema popisu iz 2013. godine

(Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava/kućanstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013. godine – Konačni rezultati, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, Juli, 2016. godine)

Prema podacima o popisu stanovništva u Bosni i Hercegovini iz 2013. godine od ukupnog broja stanovnika Općine Ilijaš, odnosno od 19.603 popisana stanovnika, udio muške populacije u ukupnom broju stanovništva je 47,85%, odnosno 9.381 stanovnik muške populacije, a udio ženske populacije je 52,15%, odnosno 10.222.

1.3.3. Obrazovna struktura

Aktuelni podaci o obrazovnoj strukturi ukupnog stanovništva na području općine Ilijaš preuzeti su iz rezultata popisa stanovništva izvršenog 2013. godine.

Rangiranje je izvršeno prema najvišem završenom stepenu škole. Od ukupno 16.278 stanovnika starijih od 15 godina na području općine Ilijaš živi 1.041 (6,39%) lice sa VSS, 282 (1,73%) lica sa VŠS, 8.352 (51,31%) lica sa SSS, 3.968 (24,38%) lica sa završenom osnovnom školom, 1.548 (9,51%) lica sa nepotpunom osnovnom školom i 990 (6,1%) lica bez ikakvog obrazovanja.

U obrazovnoj strukturi najzastupljenije je stanovništvo sa završenom srednjom školom 8.352 (51,31%) od čega 68 stanovnika ima završenu jednu ili dvije godine srednjeg obrazovanja, 3.871 stanovnik ima završeno trogodišnje srednje obrazovanje, a 4.413 ima završeno četverogodišnje srednje obrazovanje. Prema vrsti srednje škole 844 stanovnika je sa završenom gimnazijom, 2.829 stanovnika je sa završenom stručnom školom, 54 stanovnika sa završenom vjerskom školom, 10.

STANOVNIŠTVO STARO 15 I VIŠE GODINA PREMA NAJVIŠOJ ZAVRŠENOJ ŠKOLI, STAROSTI I SPOLU									
STAROST	POL	UKUPNO	BEZ IKAKVOG OBRAZOVANJA	NEPOTPUNO OSNOVNO OBRAZOVANJE	OSNOVNA ŠKOLA	SREDNJA ŠKOLA	SPECIJALIZACIJA POSRIJE SREDNJE ŠKOLE	VIŠA ŠKOLA I PRVI STEPEN FAKULTETA	VISOKA ŠKOLA/ FAKULTET/ AKADEMIJA
ukupno	ukupno	16.278	990	1.548	3.968	8.352	97	282	1.041
	muškarci	7.705	112	336	1.526	4.982	82	169	498
	žene	8.573	878	1.212	2.442	3.37	15	113	543
15-19	ukupno	1.44	33	18	913	473	-	3	-
	muškarci	723	19	12	447	244	-	1	-
	žene	717	14	6	466	229	-	2	-
20-24	ukupno	1.577	8	6	69	1.292	5	13	184
	muškarci	819	4	2	24	726	1	3	59
	žene	578	4	4	45	566	4	10	125
25-29	ukupno	1.441	9	8	77	1.036	3	17	291
	muškarci	738	2	3	35	573	2	8	115
	žene	703	7	5	42	463	1	9	176
30-34	ukupno	1.577	11	21	226	1.084	6	23	206
	muškarci	788	5	9	75	589	5	10	95
	žene	789	6	12	151	495	1	13	111
35-39	ukupno	1.371	12	28	424	788	5	20	94
	muškarci	695	2	9	153	467	4	8	52
	žene	676	10	19	271	321	1	12	42
40-44	ukupno	1.35	8	35	432	795	5	20	55
	muškarci	645	3	3	142	446	4	10	37
	žene	705	5	32	290	349	1	10	18
45-49	ukupno	1.427	23	84	385	848	5	23	59
	muškarci	653	5	7	99	487	4	12	39
	žene	774	18	77	286	361	1	11	20
50-54	ukupno	1.519	63	159	434	758	12	37	56
	muškarci	692	4	11	116	494	10	21	36
	žene	827	59	148	318	264	2	16	20
55-59	ukupno	1.385	64	294	415	519	24	33	35
	muškarci	643	8	30	162	372	22	25	24
	žene	742	57	264	253	147	2	8	11
60-64	ukupno	1.078	92	315	279	318	18	28	28
	muškarci	460	3	47	119	237	17	20	17
	žene	618	89	268	160	81	1	8	11
65-69	ukupno	645	92	206	120	176	2	29	20
	muškarci	271	5	44	53	133	2	19	15
	žene	374	87	162	67	43	-	10	5
70-74	ukupno	593	201	158	93	113	6	16	6
	muškarci	218	9	52	42	90	5	15	5
	žene	375	192	106	51	23	1	1	1
70 i više	ukupno	875	373	216	101	152	6	20	7
	muškarci	360	43	107	59	124	6	17	4
	žene	515	330	109	42	28	-	3	3

Tabela br. 5: Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu
(Izvor: Konačni rezultati Popisa stanovništva 2013.godine/Knjiga 4 - Obrazovne karakteristike)

1.3.4. Etnička struktura

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, Općina je imala 25.016 stanovnika, od čega 11.303 (45%) Srba, 10.440 (42%) Bošnjaka, 1.736 (7%) Hrvata, 1.167 (6%) Jugoslovena i 370 (1,48%) Ostalih.

Ratom uzrokovana migracija stanovništva je rezultirala i promjenom etničke strukture stanovništva, tako da prema popisu stanovništva iz 2013. godine, Općina Ilijaš ima 19.603 stanovnika, od čega 18.151 (92,59%) Bošnjaka, 421 (2,15%) Srba, 382 (1,95%) Hrvata, 528 (2,69%) Ostalih, o etničkoj pripadnosti nije se izjasnio 101 građanin (0,52%), a za 20 građana (0,10%) je nepoznata.

1.4. Lokalna samouprava

Pravo na lokalnu samoupravu sastavni je dio općih ljudskih prava i jedno od temeljnih opredjeljenja u osiguranju najviših standarda ljudskih prava i sloboda. S obzirom da općinske vlasti uređuju i rukovode značajnim dijelom javnog života u interesu građana, one moraju biti u stanju odgovoriti svakodnevnim zahtjevima građana i osigurati konstantno poboljšanje kvalitete života lokalne zajednice.

Općinska vlast je dužna osigurati visok nivo participacije građana u sudjelovanju, donošenju i sprovođenju javnih politika, upravljanju javnim poslovima, efektivne i efikasne usluge, kao i pristupačne i transparentne mehanizme odgovornosti svih sudionika u procesima kojima upravlja.

Organi Općinske vlasti su Općinsko vijeće i Općinski načelnik koji svoju funkciju vrše u skladu sa Ustavom, Zakonima i Statutom Općine.

Općinsko vijeće je predstavničko tijelo građana općine i organ lokalne samouprave izabran na telju općeg biračkog prava na neposrednim izborima tajnim glasanjem na način određen Izbornim zakonom i Statutom Općine. Općinsko vijeće broji 25 (dvadesetpet) vijećnika čiji je mandat 4 (četiri) godine. U okviru OV djeluje 14 stalnih radnih tijela.⁹

Općinski Načelnik rukovodi općinskom administracijom i direktno je odgovoran za sprovedbu lokalnih politika i izvršavanje propisa iz okvira općinske nadležnosti, kao i obavljanje poslova povjerenih od strane kantonalnih odnosno federalnih vlasti.¹⁰

⁹ Komisija za Statut i propise, Komisija za izbor i imenovanja, Komisija za administrativne poslove, budžet, privredu, finansije i ekonomska pitanja, Komisija za kulturu i sport, Komisija za boračka pitanja, Komisija za javna priznanja, obilježavanje historijskih događaja i ličnosti i zaštitu kulturnog i prirodnog naslijeđa, Komisija za prostorno uređenje, stambeno-komunalne poslove i ekologiju, Komisija za zaštitu ljudskih prava, ravnopravnost spolova, predstavke i prijedloge, Komisija za poslove mjesnih zajednica i saradnju sa drugim općinama i gradovima, Komisija za zdravstvo, informisanje, socijalna i vjerska pitanja, Komisija za sprovođenje javnog konkursa za dodjelu gradskog građevinskog zemljišta, Etička komisija, Drugostepena stručna komisija i Komisija za mlade i obrazovanje

¹⁰ Statut Općine Ilijaš

U skladu sa Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji Jedinostvenog općinskog organa uprave i ostalih službi Općine Ilijaš,¹¹ općinska administracija je organizirana u sedam (7) službi za upravu: Služba za opću upravu, boračko-invalidsku i socijalnu zaštitu, Služba za privredu i finansije, Služba za prostorno uređenje i zaštitu okoliša, Služba za saobraćaj, stambeno-komunalne poslove i građenje, Služba za imovinsko-pravne poslove, geodetske poslove i katastar, Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica, i Služba civilne zaštite kao i dvije posebne službe Stručna služba općinskog vijeća i općinskog načelnika i Služba za zajedničke poslove.

U skladu sa aktuelnim Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji Jedinostvenog općinskog organa uprave i ostalih službi Općine Ilijaš, predviđeno je da Jedinostveni općinski organ uprave upošljava 88 uposlenika, od čega su: 1 Načelnik (izborani zvaničnik), 51 državni službenik i 36 namještenici. Kroz različite oblike edukacije,¹² čine se naponi kako bi se unaprijedila znanja i vještine, te povećale efikasnost i efektivnost zaposlenih u općinskom organu javne uprave.

Realizacijom brojnih projekata¹³ nastoji se poboljšati efikasnost i efektivnost u provođenju postupaka i procedura a po zahtjevima građana i privrednih subjekata, te se kroz uspostavu brojnih servisa¹⁴ nastoji poboljšati komunikacija sa građanima te povećati transparentnost u radu. Transparentnost se ostvaruje kroz otvorenost postupaka realizacije općinskih propisa i primjenu zakona, te upoznavanje javnosti sa njihovom primjenom. Transparentnost se obezbjeđuje kroz slobodan pristup informacijama i informisanje javnosti objavljivanjem izvještaja, budžeta i drugih sadržaja putem oglasne ploče, oficijelne web stranica, vlastitog informacionog sistema i druge oblike informisanja.

U okviru Općine djeluju i tijela mjesne samouprave, tj. organi mjesnih zajednica su: zbor građana, savjet i mirovno vijeće. Izbori za organe mjesnih zajednica se sprovode u skladu sa pravilima propisanim od strane Općinskog vijeća. Realizacija kapitalnih infrastrukturnih projekata u okviru mjesnih zajednica se finansira iz Općinskog Budžeta, kao i Budžeta viših nivoa vlasti, u skladu sa Godišnjim operativnim planom Općinskog načelnika.

¹¹ Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji Jedinostvenog općinskog organa uprave i ostalih službi Općine Ilijaš br. 01/2-34-667/17 od 12.04.2017. i Odluke o organizaciji Jedinostvenog općinskog organa uprave i posebnih službi Općine Ilijaš (Sl. novine KS 13/17);

¹² Obuke na računarima, arhiviranju, obuke vezane za komuniciranje s građanima, itd. Svi zaposleni imaju položen stručni ispit;

¹³ Projekat Svjetske banke - Smanjenje troškova izdavanja dozvola i skraćanje rokova, te uspostava E-Registra administrativnih postupaka;

¹⁴ SMS i web provjera statusa predmeta, elektronska provjera upisa u matične knjige;

2. INDIKATORI ZA MONITORING

Za potrebe prikaza početnog stanja prije implementacije ove Strategije, a naročito za efikasno praćenje rezultata nastalih njenom implementacijom, pored projektnih indikatora kojima će se mjeriti ostvarenje rezultata svakog pojedinog projekta iz akcionog plana, Projektni tim je odabrao 30 ključnih indikatora kojima će pratiti napredak u stanju životne sredine i infrastrukture, ekonomskog i ruralnog razvoja, te društvenog razvoja stanovništva, obrazovanja i kvaliteta života. Na osnovu vrijednosti tih indikatora mogu se donijeti značajni zaključci i mogućnosti koje slijede iz istih o polaznoj osnovi za održivi razvoj, kao i pomacima u ta tri sektora tokom implementacije Strategije, što će biti zadatak monitoringa i evaluacije tog procesa. Zbog toga je njihov odabir izvršen veoma pažljivo i to tako da ispunjavaju osnovne kriterije relevantnosti i dostupnosti. Svi selektovani indikatora (ukupno 30, odnosno po 10 iz svakog od tri pomenuta sektora) dati su u posebnom prilogu na kraju ove Strategije. Iz priloženih podataka može se primijetiti da je u Općini Ilijaš u proteklom periodu, a naročito u posljednjih 4-5 godina značajno povećan ukupni kvalitet života građana, ali i to da u sve tri oblasti postoji veliki prostor i potreba za dalji napredak baziran na održivom razvoju, što i jeste osnovni cilj ove Strategije.

2.1. Indikatori životne sredine i infrastrukture

Indikatori životne sredine i infrastrukture koji su uzeti u razmatranje su sljedeći:

- 2.1.1. Broj izrađenih Regulacionih planova i površina obuhvata u toku jedne godine
- 2.1.2. Godišnja vrijednost utrošenih sredstava u sanaciju klizišta (KM)
- 2.1.3. Godišnja deminirana površina u m²
- 2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine
- 2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja
- 2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva
- 2.1.7. Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP)
- 2.1.8. Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže u kilometrima
- 2.1.9. Ukupan broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu
- 2.1.10. Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u toku godine

Najvažniji zadatak u oblasti korištenja voda je bio osiguravanje vode visokog kvaliteta u svrhu pokrivanja potreba za vodom stanovništva i privrede općine Ilijaš, te podsticanje na racionalno korištenje raspoloživih količina vode. Ostvarenje ovog cilja mjereno je indikatorom 2.1.7. Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP), ovaj indikator predstavlja prosječnu količinu vode (izražene u litrima) koju po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP) potroše stanovnici, javne ustanove i privreda u toku dana za svoje potrebe. Za ovaj indikator kao polazna osnova uzeti su rezultati iz perioda 2007.- 2010. godina, u navedenom periodu prosječna dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici je iznosila 925,17 litara, a u praćenom periodu 2013.- 2014. godina ova prosječna potrošnja je iznosila 620,94 litara na dan po potrošačkoj jedinici. Analizirajući navedene podatke je

zaključeno da je smanjena prosječna potrošnja vode za piće za 304,23 litara dnevno po potrošačkoj jedinici ili 32,88. U navedenom periodu je smanjena i prosječna količina isporučene vode u distributivnu mrežu za oko 14,77%. Raspoložive količine vode za piće, kao i njen kvalitet u posmatranom periodu bile su dovoljne za potrebe stanovništva i privrede općine Ilijaš. Postavljanje mjernih instrumenata u većini potrošačkih jedinica doprinijelo je racionalnijoj potrošnji vode. Nivo pokrivenosti kanalizacione mreže mjerio se indikatorom 2.1.8 Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže u kilometrima. U periodu 2007.- 2011, godine, na području općine Ilijaš je izgrađeno 18,05 km a u periodu 2012.- 2016. godine, je izgrađeno 11,62 km fekalne kanalizacione mreže. Dakle u prethodnom petogodišnjem periodu je izgrađeno više za 6,43 km ili 35,62% nego u drugom periodu. Sve izgrađene kanalizacione mreže se završavaju u vodotocima rijeka, potoka i vodoslivnica bez prethodnog tretmana otpadnih voda. Priključenost domaćinstava na kanalizacionu mrežu je mjeren indikatorom 2.1.9 Ukupan broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu. Sanitarne (fekalne) vode su otpadne vode nastale na sanitarnim čvorovima stambenih, javnih, poslovnih, industrijskih i drugih objekata gdje žive i rade ljudi, koji u fiziološkom procesu produkuju zagađenja u tečnom i čvrstom obliku. Broj domaćinstava u periodu 2007.- 2010, godina, na području općine Ilijaš bio je 5.572 od toga na kanalizacionu mrežu je bilo priključeno 4247 ili 76,22%, u periodu 2011.- 2016. godine, broj domaćinstava je 6.380 a na kanalizacionu mrežu je priključeno 5.003 domaćinstva ili 78,42%. Ovaj indikator ukazuje na povećanu koncentraciju stanovništva u naseljima, a samim tim i povećanje ukupne potrošnje vode, što znači da se o pitanjima vode za piće, odvodnje i prečišćavanja otpadnih i upotrebljenih voda mora povesti odgovarajuća pažnja. Izgradnja zajedničkog prečišćaća za općine Vogošća, Ilijaš i Breza je jedno od rješenja koje bi riješilo problem otpadnih voda čime bi se unapređenja životne sredine i zdravlja stanovnika.

Na teritoriji općine Ilijaš je mali broj potrošača koji koriste usluge gradske kotlovnice i usluge Sarajevo gasa Sarajevo, 529 stanova i 69 poslovni objekti se nalazi na toplovodnoj mreži, odnosno 207 stambenih i 30 poslovnih objekata na gasnoj mreži, tako da je potrebno u budućnosti uticati na proširenje mreže korisnika gradske kotlovnice i plina, čime bi se smanjio individualni broj ložišta i količina utrošenog goriva. Velika potrošnja goriva, te nepovoljan nivo zagađenosti zraka u naseljenim mjestima na teritoriji Općine je rezultat prevelike potrošnje čvrstih goriva, koja je izazvana između ostalog i nedovoljnim nivoom energetske efikasnosti individualnih i kolektivnih objekata stanovanja, te se kao zadatak u budućem periodu nameće potreba podizanja svijesti građana o važnosti energetske efikasnosti objekata za stanovanje. U skladu sa iznesenim se nameće potreba izrade studije energetske efikasnosti objekata na teritoriji Općine, na osnovu koje bi se kroz različite mjere podsticaja i programe direktno uticalo na zaštitu životne sredine kroz smanjenje utroška količine goriva i promjenu vrste goriva u smislu korištenja obnovljivih izvora energije i goriva koja su manji zagađivači životne sredine.

U oblasti putne infrastrukture u općini Ilijaš postignut je značajan napredak čime je omogućena bolja komunikacija između ruralnih i urbanih područja Općine i urbanih područja sa centrom općine. Shodno broju naseljenih mjesta na teritoriji općine Ilijaš lokalna zajednica je dobro pokrivena putnom mrežom. U prethodnom periodu skoro svi putevi u naseljima i lokalni putevi koji povezuju naselja sa centrom općine su asfaltirani, određeni putni pravci rekonstruisani i prošireni. U ruralnom dijelu općine postojeći makadamski putevi asfaltirani. U daljnjem periodu nameće se potreba modernizacije gradskih i prigradskih ulica u smislu njihovog proširenja, izgradnje pješačkih i biciklističkih staza, te uređenja gradskih javnih površina, te nastavak rekonstrukcije postojećih puteva u ruralnom dijelu općine. Obzirom na veći broj izrađenih

Regulacionih planova i planova koji su u toku izrade omogućava zakonito, plansko i kvalitetno provođenje infrastrukturnih projekata i plansku izgradnju naselja.

Brzim provođenjem programa deminiranja i sanacije klizišta, te uklanjanjem divljih deponija povećala bi se korisna površina poljoprivrednog i šumskog zemljišta u ruralnim područjima Općine, čime bi se stvorile pretpostavke za veći povratak stanovništva u ruralne sredine i omogućio održivi razvoj poljoprivredne proizvodnje i racionalno korištenje šumskih resursa.

2.2. Indikatori ekonomskog i ruralnog razvoja

Indikatori ekonomskog i ruralnog razvoja koji su uzeti u razmatranje u ovoj Strategiji su sljedeći:

- 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
- 2.2.2. Broj zaposlenih
- 2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)
- 2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva
- 2.2.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika
- 2.2.6. Prosječna neto plaća
- 2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika
- 2.2.8. Vrsta i brojno stanje stoke i domaćih životinja
- 2.2.9. Iznos iskorištenih sredstava novčanih podrški za poljoprivredne proizvođače
- 2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH

Općina Ilijaš prema indeksu razvijenosti od 88,8 indeksnih poena zauzima 41. mjesto na ljestvici ranga razvijenosti lokalnih zajednica u FBiH, čime spada u kategoriju srednje razvijenih općina u FBiH. Nedovoljno razvijene općine prema metodologiji Federalnog zavoda za programiranje razvoja su općine koje imaju indeks razvijenosti od 50% do 75% prosjeka Federacije. Općina Ilijaš je u periodu 2008.-2009. godina prešla iz ranga izrazito nerazvijenih općina u rang nedovoljno razvijenih, a u periodu 2014-2015. godine je izašla i iz kategorije nedovoljno razvijenih općina. Od 2015. godine do danas nastavlja konstantan rast indeksa razvijenosti u odnosu na prosjek FBiH.

Općina Ilijaš je u proteklom periodu zabilježila značajan ekonomski napredak, koji se naročito manifestuje kroz snažno povećanje zaposlenosti, povećanje investicionih aktivnosti i rast izvoza.

U cilju dodatnog smanjenja postojeće stope nezaposlenosti i povećanja životnog standarda lokalnog stanovništva, neophodno je intenzivirati provedbu aktivnosti kojima će se dodatno unaprijediti postojeća poduzetnička infrastruktura. Također je potrebno osnažiti institucionalne i institucionalno-upravljačke kapacitete s ciljem poboljšanja lokalnog poslovnog okruženja i imidža općine Ilijaš prema domaćim i inostranim investitorima.

Kao buduće razvojne pravce, odnosno razvojne prilike općine Ilijaš možemo identificirati sljedeće: intenzivni razvoj postojećih sektora prerađivačke industrije, kroz privlačenje novih

investicija, posebno u metalurško-metalskoj, drvnoj i industriji hrane i pića, unutar postojećih industrijskih zona, ili kroz uspostavu novih zona, kao samostalnih ili međuopćinskih projekata. Također, kroz organizovanu poljoprivrednu proizvodnju (plastenička proizvodnja, organska proizvodnja, plantažni uzgoj voća, uzgoj žitarica, ljekovitog bilja, kao i uzgoj stoke i peradi), turizam (izgradnja rezidencijalnih turističkih naselja, provedbu lokalnih i regionalnih turističkih projekata, naročito u oblastima seoskog, zdravstvenog i sportsko- rekreativnog turizma), zatim kroz razvoj pratećih usluga u oblasti: transporta, skladištenja, poslovanja nekretninama i građevinarstvu, te nastavak razvoja male privrede (obrt, trgovina i ugostiteljstvo), ali i kroz razvoj novih privrednih djelatnosti, kao što su: IT sektor, razvoj novih industrija, npr. namjenska, farmaceutska i tekstilna industrija i sl.

Poticaji u oblasti poljoprivrede doprinose razvoju poljoprivredne proizvodnje, tako da je konstantno evidentan rast brojnog stanja stoke i peradi na teritoriji Općine Ilijaš, kao i podizanje uzgojnih standarda na farmama.

Općina Ilijaš u 2016. godini učestvuje sa 2,87% u ukupnom ostvarenom izvozu FBiH, a u periodu od 2008. do 2016. godine evidentiran je konstantan porast izvoza sa teritorije Općine Ilijaš, pokrivenost izvoza uvozom u 2016. godini je u procentu od čak 227,43%, a na ljestvici lokalnih zajednica po apsolutnoj vrijednosti izvoza Općina Ilijaš zauzima 11.mjesto, te 3. mjesto po izvozu per capita u FBiH. Iz navedenih pokazatelja može se zapaziti da su postojeći kapaciteti u Općini Ilijaš izvozno orjentisani, te da se na ovom polju mogu prepoznati dodatni razvojni potencijali koje treba u budućnosti bolje iskoristiti.

U cilju podizanja nivoa ekonomskog rasta i razvoja Općine, te prevencije migracije stanovništva, potrebno je dodatno zapošljavanje i povećanje životnog standarda lokalnog stanovništva.

2.3. Indikatori društvenog razvoja

Indikatori društvenog razvoja koji su uzeti u razmatranje u ovoj Strategiji su sljedeći:

- 2.3.1. Gustina naseljenosti
- 2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika
- 2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje
- 2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja
- 2.3.5. Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika
- 2.3.6. Korisna površina zatvorenog prostora osnovnih i srednjih škola u m² po učeniku
- 2.3.7. Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara
- 2.3.8. Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)
- 2.3.9. Broj naslova knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine
- 2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti

U periodu 2004.-2010. godine uočljiv je permanentan porast gustine naseljenosti stanovništva na području općine Ilijaš, čak za 20,60%. Ovaj trend porasta gustine naseljenosti nastavlja se i do 2016. godine kada se gustina naseljenosti povećava za novih 10,05%. Kao problem se javlja nepovoljan udio ruralnog naspram urbanog stanovništva, tako da je 85% stanovništva naseljeno na 25% teritorije Općine. U cilju poboljšanja kvaliteta društvenog života značajno je zbrinjavanje socijalno ugroženih kategorija stanovništva, za koje općina Ilijaš izdvaja značajna sredstva. Potrebno je iznalaženje novih modela uvezivanja mjera socijalne zaštite i radnog angažiranja korisnika, razvojem mreže socijalne zaštite kroz jačanje međusektorske saradnje sa zdravstvom, obrazovanjem, institucijama tržišta rada i NVO-ima.

U općini Ilijaš u proteklom periodu je naročito izraženo poboljšanje obrazovne strukture stanovništva, tako da danas gotovo da i ne postoje deficitarni obrazovni profili visokoobrazovanih kadrova. Međutim u proteklom periodu je također, evidentan i rast prijavljenih visokoobrazovanih osoba na evidenciju Biroa za zapošljavanje, tako da problem nezaposlenosti trenutno raspoloživih kadrova se nameće kao jedan od prioriternih problema koje treba u budućem periodu rješavati.

Broj naslova knjižnog fonda Gradske biblioteke u 2016. godini iznosio je 8.090 naslova, što po stanovniku općine Ilijaš iznosi 0,41 naslov. Ovaj podatak je poražavajući, obzirom da je u periodu od 2007.-2010. godine po stanovniku općine dolazilo nešto više od polovine jednog naslova. Razlozi ovakvog stanja nalaze se u činjenici da se vrlo malo ulaže u obogaćivanje knjižnog fonda.

Demografsko podmlađivanje stanovništva u budućem periodu bi trebalo da izazove pozitivne efekte na ekonomski i društveni razvoj lokalne zajednice. Prirodni priraštaj stanovništva općine Ilijaš je trenutno pozitivan, ali lokalna zajednica i dalje treba nastojati podsticajnim mjerama usmjerenim ka mladim bračnim parovima da održi trend pozitivnog nataliteta. Ove mjere bi se trebale provesti kroz podsticaj u izgradnji stambenih jedinica za mlade bračne parove, podsticaj zapošljavanja i samozapošljavanja mladih, te kroz razvoj i unapređenje socijalnih, zdravstvenih, obrazovnih, kulturnih institucija, te sportsko-rekreativnih objekata, što bi kod mladih bračnih parova ulilo povjerenje i sigurnost u održivost porodice i perspektivnost lokalne zajednice.

3. ANALIZA STANJA

3.1. Životna sredina i infrastruktura

3.1.1. Trenutno stanje

3.1.1.1. Klima i reljef

Klima

Općina Ilijaš se nalazi u južnom dijelu sjevernog umjerenog toplotnog pojasa i ima nešto oštriju klimu, nego li što odgovara njenom geografskom položaju, što je rezultat dejstva reljefa.

Prostor Općine Ilijaš karakteriziraju dva klimatska tipa.

Do 600 m nadmorske visine zastupljena je kontinentalna klima, dok se iznad te visine izdvaja planinski tip klime koji se odlikuje dugim i hladnim zimama, kratkim i prolaznim periodima proljeća i jeseni, te toplim ljetima. Planinski dio Općine karakterišu jaki i hladni vjetrovi, dok su u ravničarskom dijelu Općine rijetko zastupljeni. Dolinom rijeke Bosne, vjetrovi i strujanja zraka idu u pravcu Malešići - Lješevo, odnosno Bioča – Misoča i Balbegovići – Sovrle, a maksimalna brzina vjetra iznosi 5,55 m/s.

Federalni hidrometeorološki zavod nema meteorološku stanicu i ne vrši mjerenje parametara životne sredine na području općine Ilijaš.

SREDNJA RELATIVNA VLAŽNOST ZRAKA %													
God.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Srednja
2013	76	78	67	56	62	64	61	57	67	67	77	79	68
2014	74	64	62	72	68	70	67	68	80	74	76	81	71
2015	79	74	67	59	61	66	56	61	62	77	73	92	69
2016	75	68	72	56	66	65	65	75	72	77	74	71	7

MJESEČNA KOLIČINA PADAVINA (mm)													
God.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Ukupno
2013	128,30	131,90	88,70	64,20	136,00	63,50	27,30	38,40	77,40	57,00	113,00	6,00	931,70
2014	55,30	19,90	67,30	148,50	186,20	125,10	73,30	78,20	139,50	59,00	47,00	83,40	1.082,70
2015	112,60	56,60	80,40	43,60	52,90	91,00	9,40	57,40	60,20	124,60	75,10	2,50	766,30
2016	46,60	87,00	131,70	60,50	82,10	96,40	104,50	105,50	71,10	112,80	93,10	16,80	1.008,10

MJESEČNA DUŽINA TRAJANJA SIJANJA SUNCA (h)													
God.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Ukupno
2013	76,20	50,00	134,70	206,30	195,90	197,40	282,80	258,90	184,70	189,50	70,00	103,60	1.950,00
2014	82,80	113,70	169,50	105,60	176,80	196,90	221,40	247,40	132,20	148,10	99,10	79,70	1.773,20
2015	63,20	106,60	120,30	186,80	193,70	211,20	301,00	235,80	181,30	135,50	158,50	51,50	1.945,40
2016	72,10	80,70	112,30	168,60	189,80	215,50	255,00	220,40	205,30	113,10	108,50	130,00	1.871,30

SREDNJA MJESEČNA TEMPERATURA ZRAKA (°C)													
God.	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Srednja
2013	2,00	2,40	5,30	12,40	15,20	18,30	20,40	21,70	15,40	12,90	7,40	0,70	11,20
2014	5,10	7,80	8,10	10,20	13,50	17,60	19,50	19,70	14,90	12,00	8,90	2,70	11,70
2015	0,90	1,70	5,30	9,20	16,10	17,80	23,20	21,80	17,60	11,10	6,00	-0,50	10,80
2016	1,20	7,40	6,10	12,90	13,90	19,50	21,10	18,60	15,60	9,80	6,10	-0,90	10,90

Tabela br. 6: Godišnje i srednje godišnje vrijednosti važnijih meteoroloških pojava u periodu od 2013-2016. godine

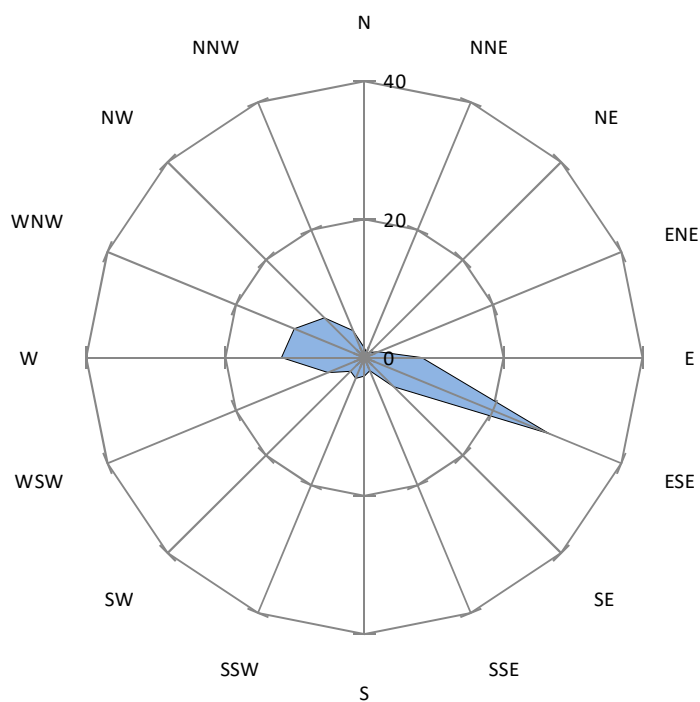
Izvor: Federalni Hidrometeorološki zavod, meteorološki podaci 04.07.2017.

2013	N	NNE	NE	ENE	E	ESE	SE	SSE	S	SSW	SW	WSW	W	WNW	NW	NNW	C
Čestine pravaca %	1,40	0,80	1,00	2,20	8,20	28,80	5,90	2,10	2,70	3,20	2,80	5,60	11,90	10,90	8,10	4,20	0,00
Srednje brzine vjetra (m/s)	1,40	1,30	1,60	2,00	2,40	2,70	1,60	1,80	2,30	2,40	1,80	1,20	1,20	1,50	1,40	1,40	0,00

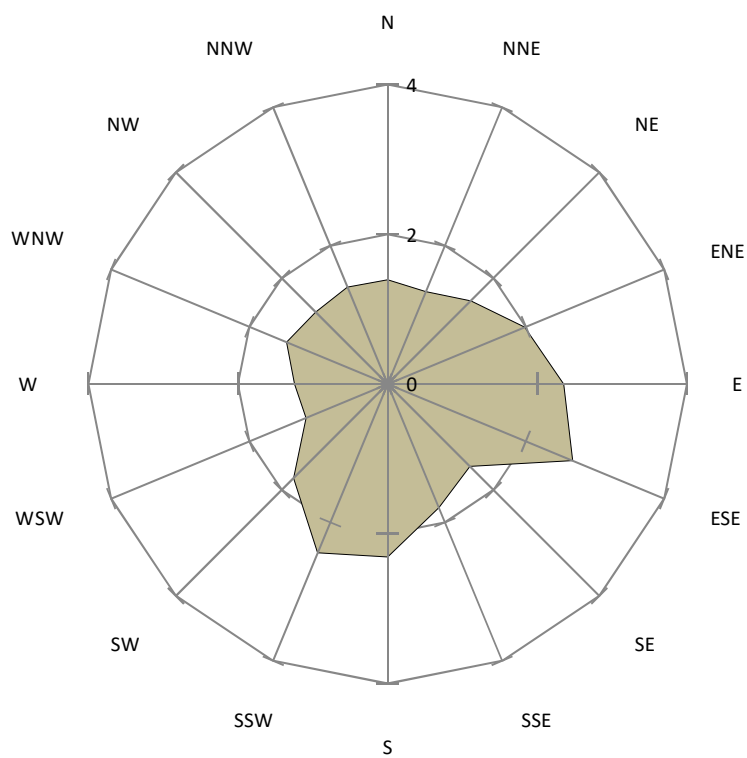
Tabela br. 7: Tabelarni prikaz relativne učestalosti srednjih brzina pojedinih pravaca vjetra 2013. godine

Izvor: Federalni Hidrometeorološki zavod, meteorološki podaci 04.07.2017.

RUŽA VJETRA ZA MS SARAJEVO 2013. GODINA
Čestine pojedinih pravaca vjetra (%)

RUŽA VJETRA ZA MS SARAJEVO 2013. GODINA
Srednja brzina vjetra po pripadajućim pravcima (m/s)

Tokom zime snijeg se prosječno zadržava oko dva mjeseca, dok se jesen odlikuje nižim temperaturama u odnosu na ljetni i proljetni period. Što se tiče osunčanosti ovog područja veliki uticaj imale su magle koje su česte uz dolinu rijeke Bosne, a koje se redovno javljaju u jesenjim i zimskim mjesecima, a naročito u jutarnjim satima. Veliki značaj na klimu ovog prostora također imaju i vjetrovi: sjeverac, koji najčešće puše tokom proljeća, i naravno jugo.

Prema prikazanim podacima iz tabela može se zaključiti da je prosječna godišnja temperatura zraka za period 2013-2016 godinu 11,5 °C i da je najtopliji mjesec jul, čije su prosječne temperature od 19,5-23,2°C, a zatim avgust koji ima neznatno nižu temperaturu od 18,6-21,8°C, nakon čega temperature konstantno opadaju.

Najhladniji mjesec je decembar sa temperaturom za godine 2013-2016 od -0,9-+2,5°C, a zatim januar od 0,9-5,1 °C, nakon čega temperature zraka konstantno rastu.

Što se tiče padavina iz prethodne tabele se vidi da prosječna godišnja količina padavina na ovom prostoru iznosi od 931,7 l/m²-1082,7l/m² koliko je iznosila 2014 godine.

Godišnji tok relativne vlažnosti obrnuto je proporcionalan temperaturi zraka, ali sa vrlo primjetnim anomalijama koje su nastale pod uticajem lokalnih klimatskih činioca. Prosječna relativna vlažnost zraka na području općine Ilijaš za period 2013-2016 iznosi od 68-71%.

Najmanja vlažnost zraka iznosila je 56% u aprilu 2013 i 2016 godine, a najveća 92% u decembru 2015 godine.

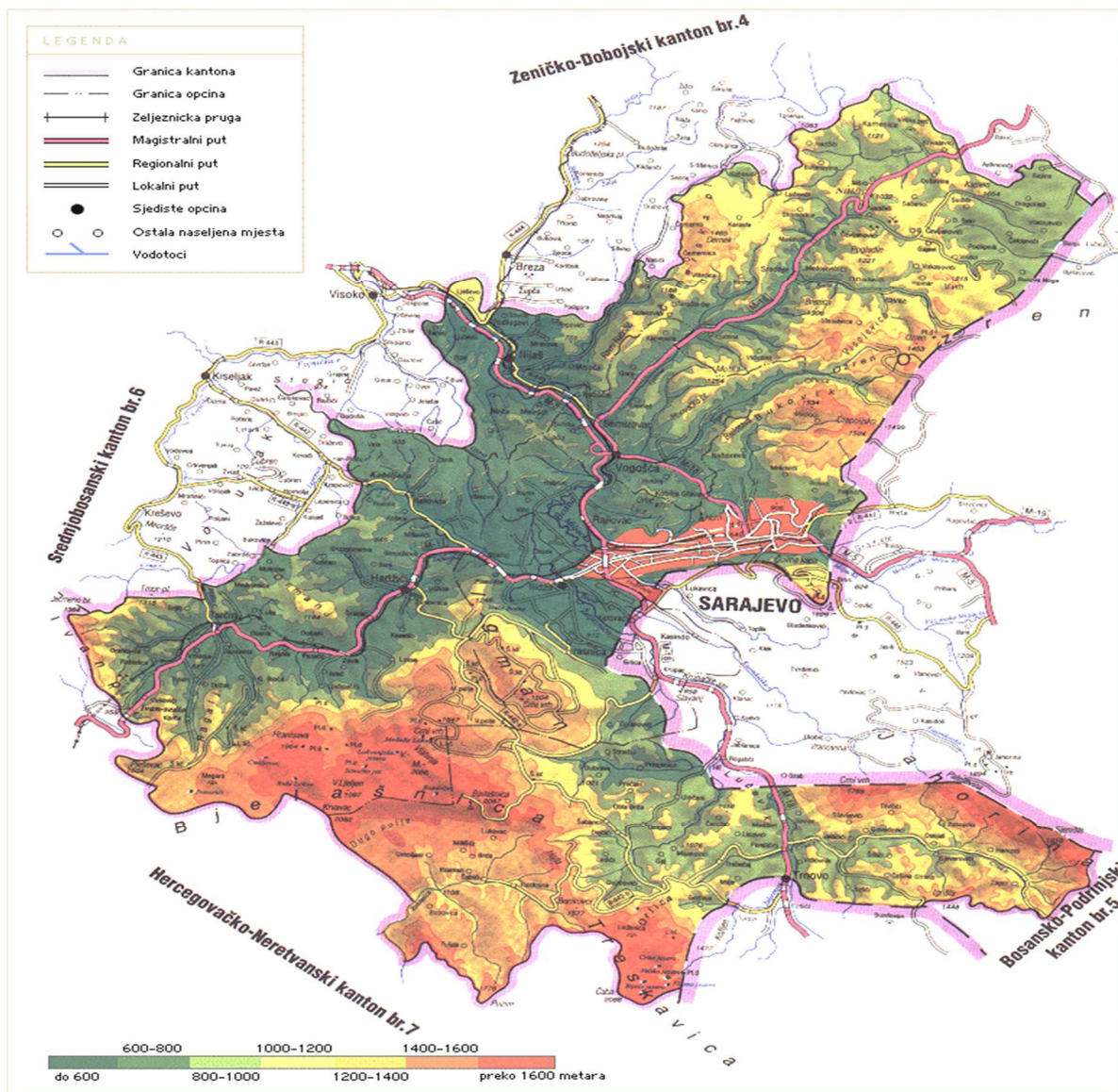
Broj sunčanih sati u periodu 2013-2016 godine iznosio je od 1773,2 h u 2014 -1950 h u 2013 godini.

Najviše sunčanih sati 301 h bilo je u julu 2015 godine, a najmanje 50 h u februaru 2013 godine.

Reljef

Općinu Ilijaš odlikuje ravničarsko-brežuljkasti i planinsko-brdski teren.

Prostor Općine se može podijeliti na dvije cjeline: donji Ilijaš ili uži urbani dio smješten u dolini rijeka Bosne i Misoče sa ravničarskim i brdsko-brežuljkastim terenima (oko 25% općinske teritorije) i gornji Ilijaš ili brdsko-planinska cjelina koju obilježavaju Crnoriječki, Čemerski i Gajevski plato, te doline rijeka Rače i Ljubine (oko 75% općinske teritorije).

Prikaz br. 3: Geografska karta Kantona Sarajevo
(Izvor: Statistički bilteni Kantona Sarajevo)

Gornji Ilijaš je okružen planinama: Ozren, Romanija i Zvijezda.

Donji Ilijaš je okružen brdima i brežuljcima: Paljevo, Višegrad, Mandino brdo, Grabovijek, Nabožić, Crveno brdo, Kostrača i Plana.

3.1.1.2. Zemljište i zaštićena područja

Ukupna površina zemljišta na području Općine iznosi 31.189 ha.

U strukturi površina dominira šumsko zemljište sa 17.141 ha (55%) i poljoprivredno zemljište sa 12.843 (40%). Na neplodno zemljište otpada 1.185 ha (5%).

Nažalost, iako općina Ilijaš raspolaže značajnim obradivim površinama, zemljište nije u dovoljnoj mjeri iskorišteno.

Od prirodnih ljepota, potrebno je istaći zaštićeni pejzaž "Bijambare" koji omogućava razvoj turističkih i rekreacionih potencijala.

Geološke i pedološke karakteristike

Na području općine Ilijaš zastupljeni su slijedeći tipovi tla:

- Automorfna tla (eutrični kambisol, kalkokambisol, rendzine, litosoli i regosoli)
- Hidromorfna tla (fluvisolna tla).

Najveće rasprostranjenje na području općine Ilijaš zauzima eutrični kambisol, a zastupljen je u brdskim i planinskim dijelovima istočnog dijela općine uz rijeku Ljubinu, te na sjeverozapadnom dijelu na brežuljkastim terenima Lješeva, Sovrla, Podlugova, urbanog dijela Ilijaša, Luke, Misoče i drugih okolnih naselja. To su ilovaste glinuše, ali su dobro vodopropusne. Uvrštavaju se u srednje duboka tla čija dubina iznosi 60 cm. To su crvenkasto smeđa produktivna tla, koja su kisela i bazična. Pogodna su za obrađivanje i uzgoj poljoprivrednih kultura, a naročito voća i povrća što je vrlo važno za stanovništvo seoskih naselja.

Na jugoistoku veliko prostranstvo zauzima kalkokambisol, a zahvata šire područje Čevljanovića, Gajeva, Kovačevića i drugih okolnih naselja. Ova tla razvijena su na krečnjacima i dolomitima.¹⁵

Rendzine na području općine zahvataju zapadne dijelove Ljubnića i Bioču.

Litosoli su zastupljeni u planinskim dijelovima Čemerske planine, te na jugu uz Perački potok, dok se regosoli javljaju na krajnjem istočnom dijelu Općine Ilijaš, prema granici sa Općinom Olovo. Litosoli i regosoli su mlada i nerazvijena tla. Nisu podesna za poljoprivrednu djelatnost, a teško se i pošumljavaju.

Fluvisolna tla se javljaju uz doline rijeke Bosne, Liubine i Misoče. To su hidromorfna tla.

Područja uz doline rijeka su velike plodnosti, a sadržaj humusa na tlima uz rijeku Bosnu se kreće od 40% do 60% na neposrednoj površini.

¹⁵ Izvor: Općina Ilijaš (2007) Lokalni ekološki akcioni plan Općine Ilijaš; pp. 1-24

kategorija	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
površina (ha)	114	805	1.36	4.455	2.811	1.236	927	9

Tabela br. 8: Upotrebna vrijednost zemljišta na području općine Ilijaš 2008. godine
(Izvor: Služba za katastar i imovinsko pravne odnose Ilijaš; pregled upotrebne vrijednosti zemljišta 2008. godina; Ilijaš 2008.)

Najveći broj pedosistematskih jedinica na području Ilijaša spada u IV i V, zatim u III i VI kategoriju.

Manje površine aluvijalno-karbonatnih i aluvijalno-deluvijalnih tala spadaju u I i II kategoriju upotrebne vrijednosti, dok VIII kategoriju obuhvataju kamenjari i ostala neplodna tla, te urbane površine.

U pogledu ovako kategorisane upotrebne vrijednosti zemljišta, može se zaključiti da područje općine Ilijaš ima zemljišta srednje upotrebne vrijednosti.

Površine I i II kategorije bi trebalo koristiti isključivo u poljoprivredne svrhe tj. po mogućnosti za voćarsku proizvodnju. Površine III i IV kategorije mogu se također bez ikakvih opasnosti i ograničenja obrađivati.

Kategorije zemljišta od V do VII, zavisno od potreba i interesa, mogu biti korištene u različite svrhe, ali uz to postoje rizici koji bi mogli poskupiti korištenje zemljišta.

Dakle, što je lošija kategorija zemljišta, to je teže i neekonomičnije korištenje u poljoprivredne svrhe. Idealno rješenje na tim zemljištima su šume, koje predstavljaju najbolju zaštitu od erozije, klizišta, a ujedno doprinose i poboljšanju zemljišnih svojstava, pa time i upotrebne vrijednosti.

Sumnjive površine i klizišta

Ukupna površina kontaminirana minama (I Kategorija) na području općine Ilijaš iznosi oko 10.166.800,000 m². Do sada je deminirano preko 2.500.000,000 m² ove kategorije, a takođe se svakodnevno vode aktivnosti sa Centrom za uklanjanje mina (MAC), koji iznalaze mogućnosti da kroz proglašenje površine bez utvrđenog rizika (BUR), sumljive površine II i III Kategorije smanjuju. Preostala površina II Kategorije iznosi 1.567.300,000 m² i III Kategorije iznosi 15.650.900,000 m², pa prema tome oko 27.385.100, 000 m² se vodi kao rizična površina, tj. površina gdje postoji opasnost od mina.

2017	2018	2019
Lješevo	Kozlovac	Gajine
Krivajevići	Lješevo	Popovići
Stomorine	Vratnica	Haluge
Kostrča	Krivajevići	Ladževići
Vrbovačko Brdo	Stomorine	Hadžići

Tabela br. 9: Akcioni plan deminiranja na području općine Ilijaš za period 2017-2019

Najviše su minirana područja šume i poljoprivrednog zemljišta, ali i lokaliteti u blizini naselja.¹⁶

Na području općine Ilijaš ima preko 50 registriranih klizišta, koja se vode u bazi podataka Zavoda za izgradnju Kantona Sarajevo. Od tog broja je 15 najvećih klizišta sanirano i napravljena je lista prioriteta za sanaciju ostalih klizišta. Prema toj listi bi trebala da se vrši sanacija klizišta u Bioči, na Karauli, Sokolini, Popovićima, Misoči, Solakovićima, Karašnici itd.

Općina Ilijaš svake godine izdvaja značajna sredstva iz budžeta za sanaciju klizišta i pri tome joj pomažu, Kantonalna uprava civilne zaštite, Zavod za izgradnju Kantona Sarajevo, te Ministarstvo prostornog uređenja kantona Sarajevo.

Zaštićena područja prirodnog naslijeđa

Područje Sarajevskog kantona ima bogato i vrijedno prirodno naslijeđe koje se kontinuirano istražuje i evidentira, zasebno ili za potrebe ciljane prostorno-planske dokumentacije, a sve u cilju njegove efikasnije i cjelishodnije zaštite i očuvanja. Prirodno naslijeđe čine prirodni predjeli i prirodne vrijednosti kao dijelovi prirode od posebnog naučnog, obrazovno-vaspitnog, kulturnog i ambijentalnog, zaštitnog, rekreacionog i drugog društvenog značaja, koji kao dobra od opšteg interesa uživaju posebnu zaštitu.

Na osnovu legislative o zaštiti prirodne baštine (na entitetskom nivou) i na osnovu kategorizacije zaštićenih dobara prirode prema IUCN na prostoru Općine postoje dva zaštićena područja, Zaštićeni pejzaž "Bijambare" i Spomenik prirode "Skakavac".

BIJAMBARE, zaštićeni pejzaž, obuhvat 370 ha. Obuhvat u datoj kategoriji je rekreaciono područje gdje su utvrđene namjene: šumsko zemljište, građevinsko zemljište, otvorene rekreacione površine, saobraćajne i vodene površine. Postojeći sadržaji i površine specijalne, odnosno vojne namjene se preminuju u omladinski kamp specijalizirane obrazovnorekreativne namjene. Poljoprivredno zemljište u datoj kategoriji se koristi za rekreaciju na otvorenom sa mogućim sadržajima igrališta, skijaških, sankaskih i drugih terena za zimsko korišćenje, te piknik površinama za okupljanje i posjetu u obimu i uvjetima definisanim Prostornim planom. Sportska namjena nije primjerena datim prostornim niti zaštitarskim uvjetima, ona je zastupljena u susjednim područjima zajedno sa sportsko-turističkim aerodromom, pripadajućim, ali i specifičnim sadržajima unapređenja postojećih ruralnih naselja. Prisutna ideja da se prirodni potencijal valoriziranog područja iskoristi za izgradnju smještajnih kapaciteta u službi etno turizma se podržava u sadržaju i obimu koji neće narušiti karakteristike područja kao što su vode i šuma. Evidentirane prirodne vrijednosti su: geomorfološki spomenici: 5 pećina (Gornja, Srednja, Donja, Đurićina, Dimšina), ponor Bjelila speleološki lokalitet: Bijambarske pećine.

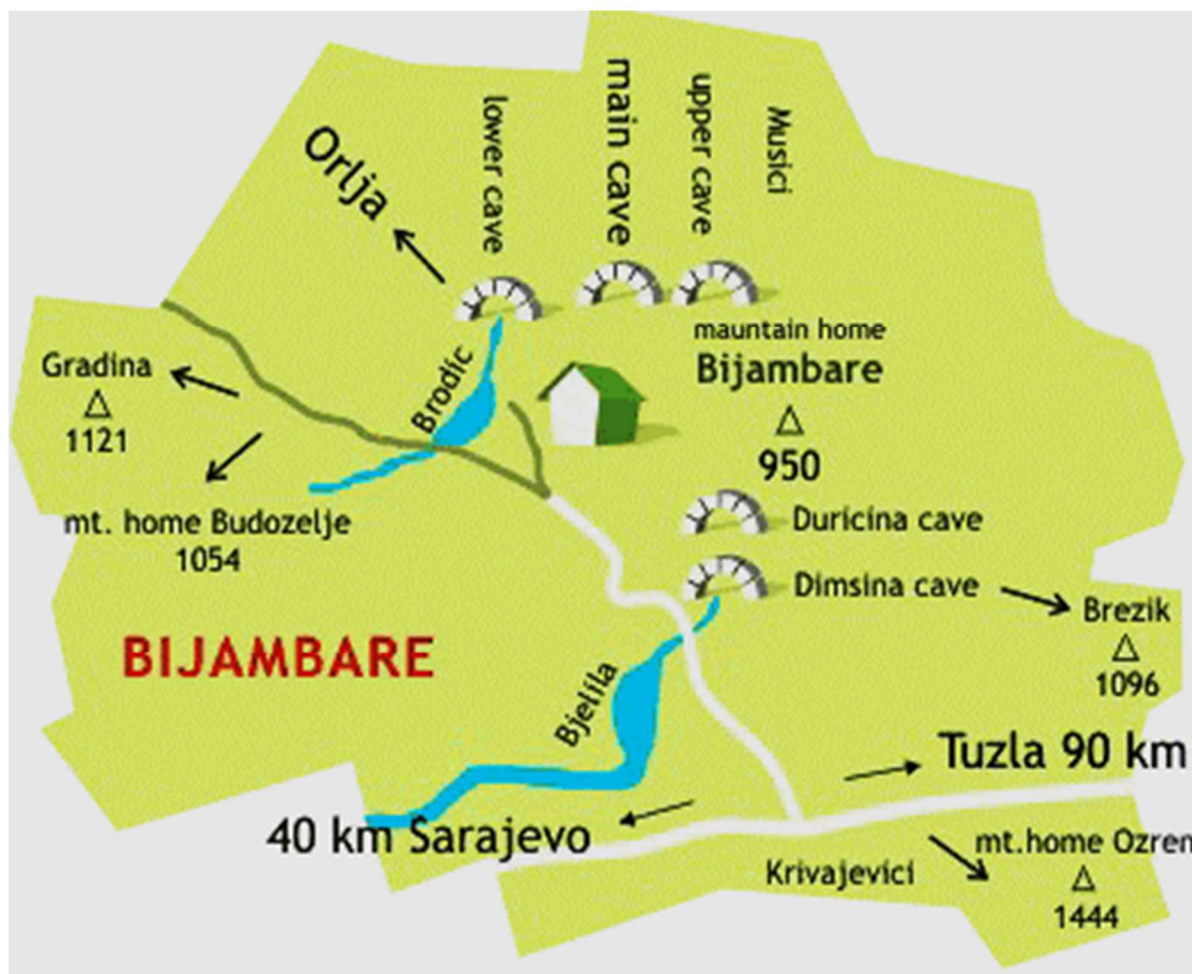
Evidentirana kulturno-historijska vrijednost je: arheološki lokalitet: nekropola stećaka Mramorje.

Zaštićeni pejzaž Bijambare smješten je na krajnjim sjeveroistočnim padinama Kantona Sarajevo, na Nišićkoj visoravni, na oko 35 km zračne linije od Sarajeva, na 945 m nadmorske visine, neposredno uz magistralnu cestu Sarajevo-Tuzla.

¹⁶ Podaci su iz Plana protuminskog djelovanja za općinu Ilijaš koju je izrađuje CZ općine Ilijaš u suradnji sa BH MAC za period 2017 - 2019 godina.

Kao posebna vrijednost geološke raznolikosti i prirodnog naslijeđa mogu se izdvojiti osam špilja u tri horizonta, od kojih je najpoznatija tzv. Srednja ili Glavna ili Bijambarska pećina čiji je obilazak atrakcija. Ona je velika i dužina joj je 420 m (duž glavne staze, bez sporednih staza), sa 4 velika hodnika čiji prečnik doseže i do 60 m, a koji su visoki i preko 30 m. Jedan od hodnika (zadnji) se zbog svoje impresivne veličine najčešće naziva "Koncertna dvorana".

Pećina je bogata oblicima pećinskog nakita kao što su stalaktiti, stalagmiti, draperije, bigrene kade, stubovi i slično. Nastanjena je kolonijom šišmiša i cvrčaka, a moguće je naći i druge oblike faune.

Prikaz br. 4: Turistička mapa Zaštićenog pejzaža Bijambare

(Izvor: Turistička zajednica Kantona Sarajevo, 2010)

U Gornjoj bijambarskoj pećini pronađen je alat za obrađivanje kamena, te ostatak pećinskog čovjeka. Kosturi starih medvjeda, jelena i drugih životinja su također otkriveni u nekim od pećina. Osim Srednje i Gornje, interesantno je i ostalih 6 pećina, a naročito Donja pećina i Đuričina pećina.

Slivno područje voda prostorne cjeline Bijambara obuhvata površinu od oko 35 km² i na njemu su locirana vrela Banjevac, Studenac i Junakovac, te potoci Bjelila i Brodić. Nadmorska visina, guste četinarske šume, livade, dva vodotoka sa jezerima i ponorima, pećine, stijenski masiv i veoma kvalitetan zrak pružaju izuzetne uslove za izlete, lov, ribolov, planinarenje, alpinizam, speleologiju, skijanje, branje gljiva i ljekovitih trava.

Spomenik prirode „Skakavac“ smješten je u sjevernom dijelu Kantona Sarajevo, zahvatajući prostor južnih obronaka Ozrena i sjevernih padina Bukovika i zauzima i područje općine Ilijaš površine od 414,97 ha. Vodopad Skakavac se nalazi oko 12 km sjeverno od Sarajeva, iznad sela Nahoreva, na padinama planine Ozren, a u podnožju vrha Bukovik (1.534 m). Skakavac je jedan od najljepših vodopada u BiH, naročito zimi kada njegov slap okuje led oblikujući fantastične prizore, visok je 98 m i drugi po visini vodopad u Evropi. Područje vodopada „Skakavac“ sa sjeverne, istočne i južne strane omeđeno je višim reljefom koji se uzdiže preko 1.500 m.

Kao prostor sa izuzetno visokim stepenom biološke raznolikosti i relativno visokim brojem ugroženih vrsta tj. endemičnim i relikatnim vrstama, sa ekosistemima i pejzažima visokih vrijednosti, ovo područje je uključeno u III kategoriju zaštićenih područja - Spomenik prirode (Prema kriteriju IUCN-a) i namijenjeno je prije svega turizmu, rekreaciji stanovništva, edukaciji i naučno-istraživačkom radu.

Područje obiluje prostranim livadskim visoravnima, bujnim šumama, djevičanskim stjenovitim barijerama, čime je pogodno za različite forme planinarstva, za rekreativne šetnje, brdske utrke, speleologiju, bavljenje fotografijom, sakupljanje gljiva i ljekovitog bilja.

Osim zaštićenog područja Bijambare značajne su:

Prirodna cjelina PODLIPNIK, zaštićen pejzaž, površine 1.328 ha, sadrži evidentirane sljedeće prirodne vrijednosti:

- geomorfološki: 2 pećine (Blatnice i Rakova noga)
- hidrološki: 3 vrela (Blatnice, Bjelave, vrelo Sirovinske rijeke na lokalitetu Rakova Noga).

Prirodna cjelina ČEMERSKA PLANINA, zaštićen pejzaž, površine 1.673 ha, pretežno šumsko područje slabo naseljeno i loše dostupno.

Evidentirana prirodna vrijednost je:

- geomorfološka: jama Ledenica.

Prirodna cjelina MISOČA, površine 535 ha, obuhvata kanjon rijeke Misoče uz zapadnu granicu kantona sa dijelovima naselja između Donje i Gornje Misoče. Evidentirane kulturnohistorijske vrijednosti su:

- arheološki lokalitet: grad Dubrovnik Kopošić
- nekropola stećaka: Misoča i spomen mezarje: Gornja Misoča

Prirodna cjelina OZREN, površine 6.958 ha pokriva općine Ilijaš, Stari grad, Centar i Vogošća. Unutar Ozrena evidentirane su sljedeće graditeljske vrijednosti:

- nekropole/groblja: stećaka - 8 lokaliteta, (Vidotina, Mandra-Visojevica, MramorjeKlek, Veliko Mramorje, Bandijera, itd.,
- nekropole nišana - 2 lokaliteta,
- 3 muslimanska groblja (Kokorevac, Gradac Nahorevo, Gradina Nahorevo),

- 1 pravoslavno groblje (Vrapče),
- 1 grčko groblje (Donji Močioci),
- 1 šehidsko groblje
- arheološki lokaliteti: pet - gradina Vidotina, grad Luka, gradac Nahorevo, gradina Mrkovići, gradina Kokorevac,
- historijsko-memorijalni: Spomen obilježje Sokolina

Prirodna cjelina ZVIJEZDA, zaštićeni pejzaž, površina 3.050 m² je dio istoimene planine susjednog kantona. Evidentirane kulturno-historijske vrijednosti su:

- ambijentalne cjeline: 4 naselja (Nanići, Zlotege, Elezovići, Šehovići)
- arheološki lokaliteti: 1 lokalitet (gradina Nanići)
- nekropole/groblja: 2 lokaliteta stećaka (Nanići, Kamenica),
- 4 lokaliteta nišana (Nanići, Krivajevići, Odžak, Elezovići),
- 1 pravoslavno groblje
- Nišići pojedinačni objekti: 3 lokaliteta (pravoslavna crkva Nišići, Sefer pašino turbe-Nanići, spomen česma Crna rijeka)

Šumske zajednice koje egzistiraju na navedenim područjima su najvažnija komponenta okoliša i determinanta njegovog kvaliteta, a spadaju u najkvalitetnije vrijednosti Kantona Sarajevo. Pored proizvodnih koristi (drveća, ljekobilja, jestivog i aromatskog bilja, životinja, gljiva i dr.) ove šume imaju i sociološki značaj (naučne, edukativne, duhovne, povijesne, kulturološke, turističke, zdravstvene, rekreativne i estetske vrijednosti). Ipak, najveće vrijednosti šuma su indirektna koje su rezultat njihovih ekoloških funkcija (utiču na globalno kruženje i akumulaciju ugljenika u prirodi, ublažavajući tako efekat staklenika i klimatske ekstreme; štite tlo od spiranja i erozije; održavaju biodiverzitet, rezervoar su genetičkih informacija i utočište rijetkih zaštićenih organizama; štite vodotoke i njihov živi svijet, proizvode kiseonik, itd.). Naročito značajna ekološka funkcija šuma je u generiranju i zaštiti izvora pitke vode (preko 60% planetarne svježe vode generiraju šume), a na ovim područjima je prisutan veći broj izvorišta, s posebnim naglaskom na relativno izdašan izvor termalne vode u Podlipniku.

Područja su poznata po zastupljenosti mnogih vrsta gljiva među kojim se ističe vrlo cijenjena gljiva smrčak- *Morchella*, *Boletus* i drugi.

Raznovrsnost-raznolikost se sve više uzima kao vrijednost i bogatstvo neke zemlje. Prema dosadašnjim istraživanjima i informacijama, prostor općine Ilijaš se odlikuje velikim specijskim, ekosistemskim i pejzažnim diverzitetom, što je, u kombinaciji sa kulturno-historijskim prilikama, doprinjelo da ona raspolaže značajnim privrednim potencijalom. Kompleksni koncept zaštite fizičko-geografskog i bio-geografskog diverziteta cijelog prostora, treba da bude planski dokument u kome privredne aktivnosti treba usmjeriti i prilagoditi tako da svojim djelovanjem učestvuju u očuvanju prirodnih potencijala Općine.

3.1.1.3. Rudna bogatstva

Mineralne sirovine

Do sada su na prostoru Kantona Sarajevo istraživane pojave i ležišta raznovrsnih mineralnih sirovina: metalnih, nemetalnih i građevinskih materijala. Sada su u fazi eksploatacije samo ležišta krečnjaka, dolomita, gline i mrkog uglja (Rudnik Breza koji zadire u prostor Kantona Sarajevo na lokalitetima Potkaj, Sovrle-Salkanov Han, Podgora-Popovići u općini Ilijaš) . U prošlosti je vršena eksploatacija mangana u zoni Nišići-Čevljanovići-Draževići.

Od metalnih mineralnih sirovina izvjestan ekonomski značaj mogu imati ležišta mangana između Čevljanovića i Ozrena, zatim ležište žive Draževići i pojave ruda olova i cinka u području Morine-Kitoševići. Međutim, bez dodatnih istraživanja i kompleksne ekonomske evaluacije, za ova ležišta i pojave nije moguće dati kompetentnu ocjenu.

Pitke, mineralne, termalne i termomineralne vode su najznačajniji prirodni resurs Kantona Sarajevo i osnov za razvoj niza djelatnosti u skladu sa postavkama održivog razvoja.

Područja perspektivna za istraživanje pitke vode na području općine Ilijaš su na prostorima Nadgaj-Podlipnik-Četojevići, termalne vode utvrđene su na lokalitetu u Podlipniku kod Srednjeg, koje imaju izdašnost 5-7 l/s, odličnog su kvaliteta, nedovoljno istražene i trenutno se ne koriste.

Područje perspektivno za istraživanje mineralnih, termalnih i termomineralnih voda je Podlipnik.

3.1.1.4. Vodni resursi

Površinske vode

Vodne resurse Općine čine rijeke Bosna, Misoča, Stavnja i Ljubina, rječice Rača, Blatnica, Bjelava, Povoča i Bjelila, te veliki broj potoka: Klancina luka, Rijeka, Sastavci, Džamijski potok, Rabuški potok, Dumački potok, Radića potok, potok Gnionica, Krkin potok i Krnjevački potok.

Podzemne vode

Slivno područje voda prostorne cjeline Bijambare obuhvata površinu cca 35 km². Na osnovu desetogodišnjih mjerenja prosječno godišnje na ovom slivnom području je registrovano cca 1.000 mm padavina, što je jedan od razloga hidrološke stabilnosti vrela, posebno imajući u vidu da se prostorna cjelina Bijambare nalazi 1.000 m n/v.

Na ovom slivnom području su locirana vrela: Bunjevac, Studenac, Junakovac, potok Bjelila, Brodić, Blatnica i niz pišćevina koje su po karakteristikama vode iz istog slivnog i hidro geološkog sklopa.

Izvori termalne i pitke vode

Izvorišta termalne vode registrirana su na području Podlipnika koja sadrže 31 mineralnu ljekovitu komponentu, a na potezu Srednje - Čevljanovići registrovana su nalazišta mineralne vode.

Kvantitativne karakteristike izvorišta u gradskom (javnom) i 5 lokalnih sistemima vodosnabdjevanja u Općini Ilijaš.

Ukupni kapacitet izvorišta i vodozahvata rijeke Misoče je 150 l/sec, a trenutno se zahvata preko crpne stanice 60 l/sec. Maksimalna izdašnost izvorišta (podzemne) vode iz kojih se crpi voda za 5 lokalnih vodovoda je 26,16 l/s, trenutno nije poznata količina vode koja se zahvata iz ovih vrela-izvora.

Naziv vodovodnog sistema	Izvorište	Raspolož. kapacitet /Max. izdašnost (l/s)	Vrsta izvorišta	Zahvatni objekat/način zahvatanja
Gradski (javni) vodovodni sistem	Rijeka Misoča	150	površinske vode	Tirolski vodozahvat/pumpanje
Srednje	Sokolina	20	vrelo - izvor	kaptaža/gravitacija
Donji Čevljanovići	Crepala i Ajkunino vrelo	0,5		
MZ Kamenica	Jasikovac, Kokočino vrelo i Zajazine	3,16		kaptaža/pumpanje
Nišići	Junakovac	1,5		
MZ Dragoradi	Petnjik, Javor, Tuk	1		kaptaža/gravitacija

Tabela br. 10: Kapacitet i vrsta izvorišta u javnom sistemu vodosnabdjevanja i lokalnim sistemima kojim upravlja JKP Vodostan Ilijaš

(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan Ilijaš 2013-2016)

Trenutno ne postoje ni približno tačni podaci o korištenju vode koji bi mogli dati jasnu sliku o stvarnim količinama vode koja se zahvata za različite namjene i korisnike.

Iz podataka navedenih u Tabeli broj 10 vidljivo je da u strukturi izvorišta vode za vodosnabdjevanje na području općine Ilijaš dominantna je uloga površinske vode (izvorište Misoča) oko 82,27% , a 17,73 % su podzemne vode (ostala vrela-izvorišta).

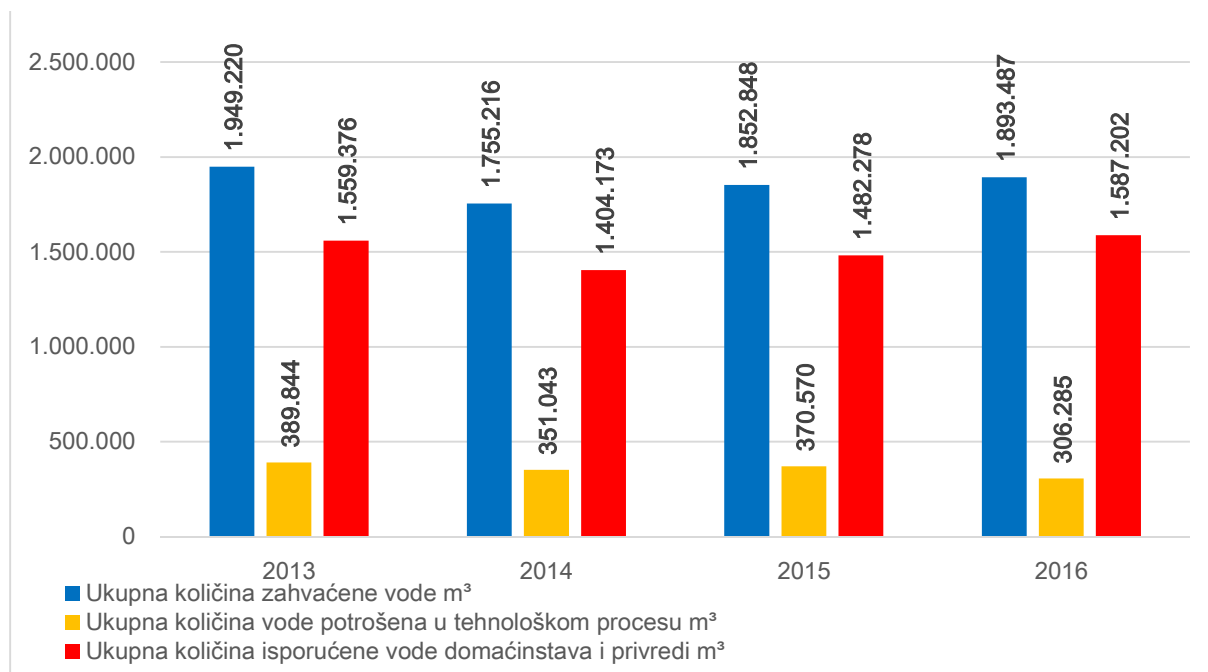
Rijeka Misoča je glavni resurs (površinske) vode za gradski (javni) sistem vodosnabdjevanja stanovništva i privrede u općini Ilijaš. Iz vodozahvata rijeke Misoče vrši se snabdjevanje vodom za piće grad Ilijaš i prigradska naselja. U tabeli broj 11 prikazana je količina zahvaćene vode iz vodozahvata rijeke Misoče, količine isporučene vode za piće domaćinstvima, javnim ustanovama i privredi, te količine potrošene vode u tehnološkom procesu.

Godina	Ukupna količina zahvaćene vode m ³	Ukupna količina vode potrošena u tehnološkom procesu m ³	Ukupna količina isporučene vode domaćinstava i privredi m ³
2013	1.949.220	389.844	1.559.376
2014	1.755.216	351.043	1.404.173
2015	1.852.848	370.57	1.482.278
2016	1.893.487	306.285	1.587.202

Tabela br. 11: Ukupna količina zahvaćene vode iz vodozahvata rijeke Misoče kojim upravlja JKP "Vodostan" d.o.o Ilijaš

(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan Ilijaš 2013-2016)

Od ukupne količine zahvaćene vode oko 19,03 % vode se utroši u tehnološkom procesu, a oko 80,97% vode se isporuči potrošačkim jedinicama (domaćinstvima, javnim ustanovama i privredi) uključujući i gubitke. U odnosu na ukupne količine zahvaćene vode domaćinstvima je isporučeno oko 43,60%, javnim ustanovama i privredi oko 7,65%, a 29,72 % su gubici. U tabeli broj 11 je prikazana ukupna količina isporučena vode stanovništvu (domaćinstvima), javnim ustanovama i privredi i gubici vode u distributivnoj mreži po završenom tehnološkom procesu.

Grafikon br. 2: Pregled potrošnje vode za piće po godinama u Općini Ilijaš za 2013., 2014., 2015. i 2016. godinu

(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan Ilijaš 2013-2016)

Godina	Ukupna količina isporučene vode (m ³)	Ukupna količina isporučene vode za domaćinstva (m ³)	Ukupna količina isporučene vode za javne ustanove i privredu (m ³)	Gubici vode u distributivnoj mreži (m ³)
2013	1.559.376	826.422	273.488	459.466
2014	1.404.173	773.776	87.719	542.678
2015	1.482.278	819.226	85.589	577.463
2016	1.587.202	829.479	122.852	634.871

Tabela br. 12: Ukupna količina isporučene vode stanovništvu (domaćinstvima), javnim ustanovama i privredi i gubici vode u distributivnoj mreži kojim upravlja JKP "Vodostan" d.o.o Ilijaš
(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan Ilijaš 2013-2016)

Iz prethodne tabele može se zaključiti da od ukupne količine isporučene vode u distributivnu mrežu (100%) oko 53,85% isporučenih količina iz ovog sistema otpada na domaćinstva, na javne ustanove i privreda 9,44%, a 36,71 % su gubici nastali u distributivnoj mreži.

Zaštita izvorišta vode za piće

Za 3 vodovodna sistema u općini Ilijaš usvojene su odluke o zaštiti izvorišta vode za piće u skladu sa starim Pravilnikom¹⁷, dok je samo za 1 sistem usvojena odluka u skladu sa važećim Pravilnikom iz 2012. godine¹⁸. Za 2 sistema je u toku izrada elaborata o zaštiti izvorišta prema zahtjevima važećeg Pravilnika. Za novo izvorište Vrutak donesena je Odluka o zaštiti izvorišta („Službene novine KS“, br. 44/15). Izvorištem još uvijek ne upravlja JKP Vodostan d.o.o Ilijaš.

Naziv vodovodnog sistema	Izvorište	Naziv Odluke o zaštiti izvorišta vode za piće
Gradski (javni) vodovodni sistem	Rijeka Misoča	Odluka o zaštiti izvorišta vode za piće Mahmutović rijeka i rijeka Misoča („Sl. novine FBiH“, br.87/10)
Srednje	Sokolina	Odluka o zaštiti izvorišta "Sokolina" Srednje Ilijaš („Sl. novine KS“, br.3/09)
Donji Čevljanovići	Crepala i Ajkunino vrelo	Izrada elaborata o vodozaštitnim zonama je trenutno u postupku
MZ Kamenica	Jasikovac, Kokočino vrelo i Zajazine	Odluka o zaštiti izvorišta Jasikovac, Kokočino vrelo i Zajazine za vodosnabdijevanje u MZ Kamenica u općini Ilijaš („Sl. novine KS“, br.3/09)
Nišići	Junakovac	Izrada elaborata o vodozaštitnim zonama je trenutno u postupku
MZ Dragoradi	Petnjik, Javor, Tuk	Odluka o zonama sanitarne zaštite i zaštitnim mjerama za izvorišta "Petnjik, Tuk, Javor i Korita " u MZ Dragoradi („Sl. novine KS“, br. 44/15)
Gajevi i Nišićka visoravan (planirano)	Vrutak	Odluka o zonama zaštite i zaštitnim mjerama za izvorište "VRUTAK" („Sl. novine KS“, br. 44/15).

Tabela br. 13: Zaštita izvorišta u javnom sistemu vodosnabdijevanja i lokalnim sistemima kojim upravlja JKP Vodostan Ilijaš
(Izvor: Nacrt KEAP 2016)

¹⁷ Pravilnik o uslovima i određivanju utvrđivanja uslova za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta vode koja se koriste ili planiraju da koriste za piće („Službene novine FBiH“ broj. 51/02)

¹⁸ Pravilnik o uslovima i određivanju utvrđivanja uslova za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta vode za javno vodosnabdijevanje stanovništva („Službene novine FBiH“ broj. 88/12)

„Elaborat zaštitnih mjera i određivanje zona sanitarne zaštite vodozahvata Misoča-Ilijaš precizno je definirao zone i mjere zaštite“. Posljednjih godina intenzivirano je zahvaćanje vode uzvodno od postojećeg vodozahvata za javni sistem vodosnabdijevanja Ilijaša, na područjima općina Vareš i Breza, a što je uticalo na značajno smanjenje količina vode koje se mogu koristiti u slivnom području rijeke Misoče.¹⁹ Ovim aktivnostima ugroženo je redovno vodosnabdijevanje stanovnika općine Ilijaš u ljetnim mjesecima i u mjesecima sa minimalnim protocima, što nije bio slučaj u periodima dok se ovi vodozvati nisu izveli. Kako navedeni problem prevazilazi ingerencije općine Ilijaš, za njegovo rješenje nužno je uključivanje viših nivoa vlasti (kantonalnih i federalnih). Lokalni vodovodni sistemi koriste (podzemnu) vodu iz vrela-izvora.

Korištenje voda za vodosnabdijevanje stanovništva

Stanovništvo u općini Ilijaš snabdjeva se vodom za piće iz gradskog (javng) sistema, te 5 lokalnih vodovodnih sistema. Vodom za piće iz vodovodnih sistema kojima upravlja JKP "Vodostan" d.o.o Ilijaš se snabdjeva 17.000 stanovnika ili 84,59%, dok 3.097 stanovnika ili 13,28% nije obuhvaćeno organizovanim snabdjevanjem vodom za piće. Oko 53,85 % isporučenih količina vode iz ovog sistema otpada na stanovništvo (domaćinstva). U Tabeli broj 12 data je ukupna količina isporučene vode za potrebe stanovništva (domaćinstava) i javnih ustanova i privrede te ukupna količina potrošene vode iz vodozahvata rijeke Misoče kojim upravlja JKP Vodostan d.o.o Ilija za period 2013 – 2014 godina. U navedenu količinu vode nisu uračunati gubici koji se kreću oko 36,71 % koji nastaju u distribuciji vode.

Godina	Ukupna količina isporučene vode u distributivnu mrežu (m3)	Ukupna količina isporučene (utrošene) vode za domaćinstva (m3)	% utrošene vode
2013	1.559.376	826.422	53
2014	1.404.173	773.776	55,11
2015	1.482.278	819.226	55,27
2016	1.587.202	829.479	52,26

Tabela br. 14: Ukupna količina isporučene vode u distributivnu mrežu i isporučene vode za potrebe stanovništva (domaćinstva) za period 2013 – 2014 godina iz javnog sistem vodosnabdijevanja kojim upravlja JKP "Vodostan" d.o.o Ilijaš

(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan Ilijaš 2013-2016)

Na osnovu navedenih podataka u Tabeli broj 14 prosječno se isporučivalo oko 243,07 l/st/dan (litara/stanovniku/dan) pitke vode), uključujući i gubitke koji se kreću oko 36,71%. Dakle, prosječna stvarna potrošnja u vidu isporučene količine vode je oko 130,9 l/st/dan. Broj stanovnika kojima se pruža usluga snabdjevanja vode je bio konstantan 17.000 u ovaj broj stanovnika uračunati su i stanovnici koji vodu za piće koriste iz 5 lokalnih vodovodnih sistema. Međutim u količinu zahvaćene vode nisu uračunate količine vode iz tih sistema.

¹⁹ Izvještaj JKP „Vodostan“ d.o.o Ilijaš

Prema podacima popisa iz 2013. godine u BiH broj domaćinstava u općini Ilijaš je 6.386. Na gradski (javni) sistem i 5 lokalnih vodovodnih sistema u Ilijašu je priključeno ukupno 7.206 domaćinstava, od toga na gradski (javni) sistema je priključeno 6.389 korisnika, a 817 korisnika je priključeno na 5 lokalnih vodovodnih sistema.

Naziv vodovodnog sistema	Izvorište	Godina							
		2013.		2014.		2015.		2016.	
		D	%	D	%	D	%	D	%
Gradski (javni) vodovodni sistem	Rijeka Misoča	6169	89,43	6232	89,22	6359	88,97	6389	88,66
Srednje	Sokolina	118	1,71	112	1,6	121	1,69	128	1,78
Donji Čevljanovići	Crepala i Ajkunino vrelo	42	0,61	42	0,6	42	0,59	54	0,75
MZ Kamenica	Jasikovac, Kokočino vrelo i Zajazine	285	4,13	291	4,17	298	4,17	300	4,16
Nišići	Junakovac	180	2,61	201	2,88	220	3,08	223	3,1
MZ Dragoradi	Petnjik, Javor, Tuk	104	1,51	107	1,53	107	1,5	112	1,55
Ukupn broj domaćinstava koja koriste vodu iz Gradskog (javnog) vodovodnog sistema		6169	89,43	6232	89,22	6359	88,97	6389	88,66
Ukupno broj domaćinstava koja koriste vodu iz lokalni vodovodnih sistemi		729	10,57	753	10,78	788	11,03	817	11,34
Ukupn broj domaćinstava koja su organizovano snabdjevena vodom za piće u općini Ilijaš		6898	100	6985	100	7147	100	7206	100

- domaćinstva

- % domaćinstava priključenih na vodovodne sisteme

Tabela br. 15: Korisnici vode iz javnog sistema vodosnabdijevanja i lokalnih sistemima kojima upravlja JKP Vodostan d.o.o., Ilijaš

(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan, Ilijaš 2013-2016)

U 2012. godini 5.572 domaćinstava ili 87,21% su bila priključeno na javni sistem vodosnabdijevanja i 5 lokalnih sistemima kojima upravlja JKP Vodostan Ilijaš, a krajem 2016. godine broj priključenih domaćinstava je iznosio 7.206 ili 112,79 % . U periodu od 2013. godine do 2016. godine broj novih domaćinstava koja su priključena na vodovodnu mrežu je povećan za 1.634 ili 25,58% . Prema izvještaju JKP Vodostan d.o.o, Ilijaš.

Korištenje voda za navodnjavanje

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku na području općine Ilijaš u 2015 godini površina obrađenih bašta i vrtova iznosi 1.305 ha a poljoprivrednom djelatnošću se bavi 105 registrovanih poljoprivrednih subjekata. Ne postoje tačni podaci o navodnjavanjima površinama.

Općina nema izgrađen poseban sistem za navodnjavanje te su nepoznate količine vode koje se zahvataju iz podzemnih i površinskih vodotokova da bi se koristile za navodnjavanje.

Korištenje vode za potrebe privrede

Prema izvještaju JKP „Vodostan” d.o.o Ilijaš, isporučena količine putem gradskog (javnog) sistema za vodosnabdijevanje za javne ustanove i privredi za period 2013 – 2014 godina iznosi oko 7,65% zahvaćene količine vode putem gradskog (javnog) sistema za vodosnabdijevanje. Prosječna potrošnja u vidu isporučene količine vode je oko 1004,77 l/pj/dan. U navedenu potrošnju je uračunata samo voda koja je fakturisana za za industriju, javne ustanove i uslužne djelatnosti.

Godina	Ukupna količina isporučene vode u distributivnu mrežu m ³	Ukupna količina isporučene vode za industriju, javne ustanove i uslužne djelatnosti m ³	Procenat potrošnje %
2013	1.559.376	273.488	15,23
2014	1.404.173	87.719	6,25
2015	1.482.278	85.589	5,77
2016	1.587.202	122.852	7,74

Tabela br. 16: Količina isporučene i utrošene vode iz gradskog (javnog) sistem vodosnabdijevanja kojim upravlja JKP Vodostan d.o.o Ilija za industriju, javne ustanove i uslužne djelatnosti

(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan Ilijaš 2013-2016)

Na području općine Ilijaš ukupno je registrovano u 2016 godini 523 pravna i fizička lica, od toga 444 je registrovano kao potrošači vode dok 79 pravnih subjekata ne koristi vodu iz javnog vodovodnog sistema.

Naziv vodovodnog sistema	Broj registrovanih pravnih i fizičkih lica				Broj registrovanih pravnih i fizičkih lica koja koriste vodu				Razlika			
	Godina				Godina				Godina			
	2013	2014	2015	2016	2013	2014	2015	2016	2013	2014	2015	2016
Gradski (javni) vodovodni sistem	468	477	498	493	349	363	345	414	119	114	153	79
Srednje	9	9	11	11	9	9	11	11	0	0	0	0
Donji Čevljanovići	-	1	1	1	-	1	1	1	0	0	0	0
MZ Kamenica	2	3	6	7	2	3	6	7	0	0	0	0
Nišići	3	3	6	10	3	3	6	10	0	0	0	0
MZ Dragoradi	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0
Ukupno	483	494	523	523	364	380	370	444	119	114	153	79

Tabela br. 17: Pravna i fizička lica korisnici vode iz javnog sistema vodosnabdijevanja i lokalnih sistemima kojima upravlja JKP Vodostan d.o.o Ilijaš

(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan Ilijaš 2013-2016)

Iz navedene Tabele je vidljivo da je u 2015. godini i 2016. godini isti broj registrovanih pravnih i fizičkih lica a broj neaktivnih a registrovanih pravnih i fizičkih lica koja koriste vodu iz javnog sistema vodosnabdijevanja i lokalnih sistemima kojima upravlja JKP Vodostan d.o.o Ilijaš se smanjio sa 153 korisnika u 2015. godini na 79 korisnika u 2016. godini.

U općini Ilijaš, od privrednih subjekata koja koriste vodu iz vlastitog vodozahvata, a koji su registrovani u Službi za prikupljanje vodnih naknada za isti nisu izdati vodni akti od strane Agencije je SCHIEDEL, d.o.o. Ilijaš.

Zaštita voda

Kvalitet površinskih voda

Redovan monitoring kvaliteta površinskih voda u KS vrši laboratorija AVPRS. Kako je i preporučeno Okvirnom direktivom o vodama EU i aktualnom legislativom²⁰ na području FBiH se provode tri vrste monitoringa površinskih voda: nadzorni, operativni i istraživački monitoring. Nadzornim monitoringom se smanjuje stepen nesigurnosti metoda procjene rizika/utjecaja i rezultata, kroz otkrivanje različitih trendova u kvaliteti i količini vode, kao i prikupljanje informacija korisnih za kreiranje daljih aktivnosti vezanih za monitoring. Operativni monitoringom se vrši procjena statusa za vodna tijela ocijenjenih kao „vodna tijela pod rizikom“ kao i procjenu učinka primijenjenih mjera. Operativni monitoring bavi se vodnim tijelima koja su pod utjecajem pritiska, te je tako i odabir parametara kvaliteta direktno ovisan o pritiscima. Istraživački monitoring se primjenjuje u slučajevima kad su razlozi za pogoršanje statusa nepoznati, kad se javlja potreba za dodatnim informacijama koje nije moguće dobiti pomoću nadzornog i operativnog monitoringa i u slučaju incidentnih zagađenja.

U periodu 2011.–2013. godine AVPRS sistematski monitoring kvaliteta je vršen na 14 monitoring profila u KS (općina Ilijaš 3), na način da je na godišnjem nivou monitoringom bilo obuhvaćeno 3 –12 mjesta (Tabela broj 18).

Rb	Naziv monitoring profila	Kod vodnog tijela	Vodotok	Tip monitoringa*		
				2011	2012	2013
1	Ljubina ušće	BA_BOS_LJUB_1	Ljubina	-	N	O
2	Misoča ušće	BA_BOS_MIS_1	Misoča	-	N	O
3	Stavnja ušće	BA_BOS_STAV_1	Stavnja	-	O	O

- O – operativni monitoring

- N – nadzorni monitoring

Tabela br. 18: Lokacije monitoring profila kvaliteta površinskih vodotoka i frekvencija ispitivanja na području KS (općina Ilijaš), u periodu 2011.-2013.

(Izvor: Nacrt KEAP 2016)

²⁰ Odluka o kategorizaciji površinskih i podzemnih voda, referentnim uslovima i parametrima za ocjenu stanja voda i monitoring voda („Službene novine FBiH“ broj 1/14)

Rezultati sistematskog monitoringa površinskih voda služe za određivanje rizika i statusa površinskih voda, odnosno za definisanje i praćenje specifičnih ciljeva koji u konačnici treba da dovedu vodno tijelo do minimalno dobrog ekološkog statusa.

Određivanje statusa površinskih voda, AVPRS je izvršila na osnovu rezultata monitoringa za period 2011. – 2013. godina (Tabela broj 18), imajući u vidu preporuke Okvirne direktive o vodama. U ovom periodu još nije bila donesena, za područje FBiH, Odluka o karakterizaciji površinskih i podzemnih voda, referentnim uslovima i parametrima za ocjenu stanja voda i monitoringu voda (ista je usvojena u 2014. godini).

Rb	Naziv monitoring profila	Kod vodnog tijela	Vodotok	Ekološki status	Hemijski status	Ukupni status
1	Ljubina ušće	BA_BOS_LJUB_1	Ljubina	UMJEREN	LOŠ	LOŠ
2	Misoča ušće	BA_BOS_MIS_1	Misoča	SLAB	DOBAR	SLAB
3	Stavnja ušće	BA_BOS_STAV_1	Stavnja	SLAB	DOBAR	SLAB

Tabela br. 19: Tabelarni prikaz ocjene ekološkog, hemijskog i ukupnog statusa vodotoka na području KS (općina Ilijaš), u periodu 2011.-2013. godine

(Izvor: Nacrt KEAP 2016)

Rezultati analiza u 2014. godini ukazuju da je koncentracija žive iznad vrijednosti dobrog statusa voda. Živa je prisutna na svim analiziranim profilima, na različitim rijekama, pa čak i na samom izvoru rijeke Bosne. Teško je elaborirati prisustvo žive na tako širokom području, a bez poznatog antropogenog pritiska ovom vrstom zagađenja. 2014. godina je bila godina poplava u BiH, kada su rijeke dostizale nivoe 100 godišnjih voda, a pod utjecajem velikog sapiranja i podizanja podzemnih voda dolazilo je i do pokretanja klizišta na širem području KS. Kao vanredni ekološki rizik, period poplava se tako može povezati sa prisustvom žive u tom periodu. 2015. godine nije zabilježen ovaj utjecaj. Živa kao izuzetno toksičan metal, koji se akumulira u živom tkivu i okolišu općenito, svakako skreće ozbiljnu pažnju u slučaju ponovnog prisustva u površinskim vodotocima KS. U Osim toga, zabilježeno je i prisustvo poliaromatskih hidrokarbona, koji se uobičajeno povezuje sa produktima sagorijevanja fosilnih goriva. Na pojedinim profilima je ustanovljeno i prisustvo organohlorinih pesticida što je povezano sa utjecajem poljoprivredne proizvodnje. Od općih hemijskih parametara vodna tijela su bila izvan statusa dobrog stanja i zbog prisustva organskih materija i nutrijenata (HPK, BPK5, N, P), naročito na ušćima u rijeku Bosnu. Generalno, loše stanje pojedinih vodnih tijela je posljedica neadekvatnog upravljanja otpadnim vodama, bilo da su one porijeklom od stanovništva, industrije, poljoprivrede ili procjernih voda deponija²¹.

Kvalitet podzemnih voda

Podaci o kvalitetu podzemnih voda ne postoje, s obzirom da se ne obavlja sistematsko praćenje kvaliteta podzemnih voda u KS. U okviru Nacrta Plana upravljanja vodama za vodno područje rijeke Save u FBiH²², planira se uspostava monitoringa za kontrolu kvaliteta podzemnih voda u skladu sa Okvirnom direktivom o vodama EU, koji će osim izvorišta koja se

²¹ Podaci iz AVPRS, septembar 2016.godine

²² Nacrt izvještaja o stanju okoliša u KS.

koriste za vodosnabdijevanje, uključiti još i nova izvorišta. Dostupni podaci o kvaliteti podzemnih voda su vezani za podzemne vode koje se koriste za vodosnabdijevanje, a za koje zakonska regulativa nalaže kontrolu higijenske ispravnosti vode za piće. Vodonosni slojevi koje stanovništvo uglavnom koristi za individualne potrebe iskopavanjem bunara su bez posebne evidencije i kontrole, a podataka o njihovom broju, načinu i intenzitetu eksploatacije gotovo i nema.

Teritoriju općine Ilijaš pokrivaju grupe vodnih tijela (GVT) podzemnih voda „Sarajevsko-Zeničko polje“ (BA_BO_GW_I_3), Ova GVT uslovno je pod kvantitativnim pritiskom. Prema kvalitativnim karakteristikama, voda koja se nalazi u okviru GVT „Sarajevsko – Zeničko polje“ je dobrog kvaliteta. Prema hemijskim karakteristikama, glavni joni su $\text{HCO}_3 - \text{Ca}$ (izvorište Sarajevsko polje), $\text{Ca} - \text{Mg} - \text{SO}_4 - \text{HCO}_3$ (Vrutak Buci), odnosno $\text{HCO}_3 - \text{SO}_4 - \text{Ca} - \text{Mg}$ (Kraljeva Sutjeska). Podzemna voda ove GVT uslovno je pod kvalitativnim pritiskom.

Kvalitet vode za piće

Na području općine Ilijaš, aktivnosti na planu kontrole kvaliteta vode se provode planski i kontinuirano. Kvalitet ulazne (neobrađene) vode je pod automatskim nadzorom monitoring uređaja koji automatski zapisuje parametre stanja vode i izraženi su stalno na monitorima. JKP Vodostan kvalitet vode kontroliše u internoj laboratoriji u objektu filter stanice, te eksterno od strane ZzJZ KS. Na centralnom vodovodu u općini Ilijaš, prema izvještajima JKP Vodostan i izvještaju ZzJZ KS, voda za piće iz distributivne mreže Ilijaškog gradskog vodovoda na mjestu krajnjeg potrošača, sa mikrobiološkog i fizičko hemijskog aspekta odgovara Pravilniku o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće već dugi niz godina. Na lokalnim vodovodima se dešavaju problemi jer zbog nemogućnosti obrade i tretmana vode u periodima velikih padavina kada dođe do zamućenja vode koji utiče na kvalitet, posebno sa fizičko hemijskog aspekta. Treba napomenuti da JKP Vodostan koje upravlja proizvodnjom i distribucijom vode za piće, nema implementiran međunarodni standard HACCP, odnosno sistem samokontrole a koji je zahtijevan Zakonom o hrani²³ i Pravilnikom o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće.²⁴

3.1.1.5. Zrak

Zaštita okoliša, u prvom redu, ostvaruje se smislenim upravljanjem prostorom za što je nužno dobro poznavanje tog prostora, njegovih obilježja, vrednota, osjetljivosti i ugroženosti. Tek tada moguće je objektivizirati probleme, utvrditi uzroke te pronaći najdjelotvornija rješenja u cilju unapređivanja stanja okoliša. Neupitna je potreba inkorporiranja elemenata okoliša, a time i kontrole kvalitete zraka u prostorno planiranje Kantona Sarajevo. Jedan od vrlo bitnih elemenata na polju kvalitete zraka je sistematsko praćenje, odnosno mjerenje u cilju dobivanja temeljnih pokazatelja za urbanistička saobraćajna i javnozdravstvena planiranja i mjere. To je posebno bitno za područje Kantona Sarajevo, gdje je u proteklih dvadeset godina došlo do značajnije promjene socioloških, energetskih i saobraćajnih indikatora. Sistem jedinica praćenja i metoda praćenja, uključujući organizaciju dobivanja i korištenja datih podataka koji se odnose na zrak naziva se Sistem praćenja kvaliteta zraka (Monitoring kvaliteta zraka). Monitoring kvaliteta zraka je osnovni alat za osiguranje potrebnog kvaliteta zraka. Historijski

²³ „Službene novine BiH“, broj 50/04.

²⁴ „Službene novine FBiH“, broj 40/10.

gledano, u praksi postoje tri pristupa monitoringu: Prvi, najstariji je praćenje zagađenosti kako bi se znali parametri zraka i mogle ocijeniti štetne posljedice, te donijela odluka da je potrebno nešto poduzeti. Drugi savremeniji način je praćenje ne samo zagađenosti, nego i zagađivanja kako bi se znali pokazatelji kvaliteta zraka i mogle ocijeniti štetne posljedice, te donijela odluka šta treba poduzeti. Treći, savremeni je planiranje i prognoziranje kvaliteta zraka, kako bi se osigurali parametri zraka koji ne bi doveli do štetnih posljedica, kako ne bi bilo potrebno da se naknadno poduzimaju korektivne akcije. Razlika je očita. Prvi pristup daje saznanje i pokazuje se građanima da se o njima vodi briga, ali ne slijede akcije. Drugi pristup omogućuje da se briga zaista vodi i sprovede (nekada i skupe) sanacione mjere. Treći pristup traži više odgovornosti i znanja, a rezultat je da se briga i ne pojavljuje. Ukoliko se sve moguće štetne posljedice adekvatno vrednuju, onda je on i finansijsko efikasniji i daje najbolje rezultate

Monitoring kvaliteta zraka u Federaciji Bosne i Hercegovine je u nadležnosti Federalnog hidrometeorološkog zavoda i nadležnih organa kantona i jedinica lokalne samouprave koji treba da osiguraju mjerna mjesta i mjerne stanice za fiksna mjerenja u federalnoj i lokalnim mrežama za monitoring kvaliteta zraka; kontinuirana i povremena uzorkovanja zagađujućih materija na fiksnim lokacijama; povremena mjerenja i uzorkovanja zagađujućih materija koja nisu obuhvaćena mrežom monitoringa kvaliteta zraka; prijenos, obradu, provjeru validnosti i analizu dobijenih rezultata; provjeru kvaliteta mjernih postupaka i održavanje mjernih mjesta, instrumenata i prateće opreme u cilju osiguranja zahtjeva kvaliteta podataka.

Po članu 7. Pravilnika o načinu vršenja monitoringa kvaliteta zraka i definiranju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta zraka kvaliteta zraka se prati mjerenjem koncentracija za sumpordiod, azotne okside, lebdeće čestice PM10 i PM2.5, olovo, benzen, ugljični monoksid, arsen, kadmij, živu, nikal, benzo-a-piren, instrumentima za automatsko mjerenje ili analizom uzoraka. Postojeći uslovi u Federaciji Bosne i Hercegovine ne omogućavaju redovan monitoring svih navedenih parametara, a pojedini parametri se uopšte ne mjere.

Stanice za monitoring kvaliteta zraka u Federaciji BiH, prijenos i obuhvat podataka, aktuelni projekti i aktivnosti U Federaciji Bosne i Hercegovine monitoring kvaliteta zraka obavlja veći broj operatera u okviru Federalne mreže stanica (kojom upravlja Federalni hidrometeorološki zavod) i lokalnih mreža stanica na nivou kantona i općina.

U Općini Ilijaš, na lokalitetu kod Osnovne škole "Hašim Spahić" će, do kraja 2017. godine, biti uspostavljena automatska stanica za praćenje kvaliteta zraka – u Ilijašu.

Problematika zagađivanja zraka traje koliko i industrijalizacija, a historijski se mogu izdvojiti tri karakteristične faze:

- lokalno zagađivanje produktima nepotpunog sagorijevanja,
- regionalno zagađivanje (razmjera kontinenata) zagađivanje kiselim kišama,
- globalno (svjetsko) zagađivanje stakleničkim gasovima

Neki od lokalnih zagađivača koji su do 1992. godine bili prisutni na području općine Ilijaš više ne egzistiraju, a prije svega “Željezara Ilijaš”, pilana „Intal Bosna”, pilana „Srednje”.

Na jednom dijelu lokaliteta nekadašnje Željezare Ilijaš izgrađeno je više manjih i srednjih privrednih objekata koja obavljaju djelatnosti za koje nije potrebno pribavljanje okolinske dozvole.²⁵ Na predmetnom lokalitetu izgrađena su nova industrijska postrojenja: “Schiedel” (proizvodnja elemenata za domaćinstva, dimnjaka i sl.), „Frimeco” (prerada žice), dvije tvornice za proizvodnju namještaja („Udobnost” i „Ezam”), dva preduzeća za sakupljanje sekundarnih sirovina („Cibos”, „Meltal”), kao i sjedišta većeg broja poduzeća, koja ne predstavljaju značajne izvore zagađivanja zraka, a na drugom dijelu industrijske zone Željezare Ilijaš, Prevent BH uspostavljena je proizvodnja sivog liva, za koje radove je dobivena okolinska dozvola.

U Starom Ilijašu tvornica boja i lakova “Megati” Ilijaš, koja je bila potencijalni zagađivač je zatvorena, na lokalitetu nekadašnjeg preduzeća MLK izgrađen je pogon Tranzitexport, proizvodnja armaturnih mreža i binor nosača, na lokalitetu nekadašnje firme Tvornica montažnih kuća Stari Ilijaš, firma “Drvo Produkt” d.o.o. Ilijaš izvršila je rekonstrukciju postojećeg privrednog objekta i izgradila nove privredne hale u kojima je firma Standart Furniture Factoru d.o.o. uspostavila proizvodnju namještaja, za koje radove je pribavljena okolinska dozvola.

U novoj industrijskoj zoni Luka Ilijaš izgrađeno je više proizvodnih objekata koji ne podliježu obavezi izdavanja okolinske dozvole; Sacom, Ama Adriatic, Superior Group, Limsar, Semina i dr.

Potencijalni zagađivači na području Ilijaša su i Asfaltna baza na lokalitetu Misoča, koja ima pribavljenu okolinsku dozvolu, kamenolomi koji su napušteni, a nije izvršena rekultivacija zemljišta: „Misoča” u Misoči, kamenolom „Bosnaputevi” na putu prema Gajevima i kamenolom na lokalitetu Rača, i betonara u Podlugovima.

Osim zagađenja zraka iz raznih postrojenja značajna zagađenja zraka su i iz individualnih ložišta, jer gotovo sva domaćinstva koriste ugalj i drvo kao ogrijev, i emisije iz automobila jer uz kotlinu Bosne i Stavnje prolaze auto-put i regionalni put koji su veoma frekventni.

Prostor u dolini rijeke Bosne i Misoče, je veoma gusto naseljen, u odnosu na prijeratni period, a izgrađen je i niz većih naselja bez urbanističkog reda. Na području Općine započeta je gasifikacija naselja, ali je mali broj domaćinstava izvršio priključak objekata na gas.

²⁵ Prema Pravilniku o pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu (Sl. novine Kantona Sarajevo broj: 8/2011).

OPĆINA	SO ₂	Nox	CO ₂	CO	NH ₃	N ₂ O	CH ₄	NM _{VOC}	C ₆ H ₆	PM ₁₀
Centar	210	458	280.764	8.070	8	9	278	697	10	154
Stari Grad	33	333	141.047	5.264	4	4	117	382	8	71
Novi Grad	223	748	364.810	13.882	11	9	375	1.061	15	343
Novo Sarajevo	69	513	248.509	7.279	8	6	176	697	12	131
Trnovo	0	17	15.457	657	1	1	41	85	0	24
Vogošća	212	238	106.715	4.297	4	4	165	406	4	101
Ilijaš	118	256	134.396	5.555	7	5	269	581	4	344
Hadžići	166	244	122.714	5.082	5	3	194	435	4	321
Ilidža	588	746	351.199	14.195	13	10	535	1.213	17	1.054
Kanton Sarajevo 2013	1.654	3.554	1.765.611	64.281	61	47	2.151	5.557	70	2.544
Kanton Sarajevo 2010	1.502	3.592	1.768.237	60.734	53	43	2.035	5.173	66	2.033

Tabela br. 20: Ukupni bilans emisije u Kantonu Sarajevo (tona godišnje)

(Izvor: Registar emisija u zrak i kategorizacija kvaliteta zraka na području KS za 2013. godinu /Ceteor Sarajevo)

U brdsko-planinskom području smještenom uz rijeku Ljubinu je aeropolucija manja jer tu živi mali broj stanovnika. Naselja su raspoređena na velikom prostoru, a u kućnim ložištima se koristi drvo kao ogrijev.

Osnovni izvor zagađivanja zraka na ovom području su izduvni gasovi automobila, jer kroz ovo područje, između naselja Semizovac i grada Olovo, prolazi magistralni put. Obzirom na intenzivnije strujanje zraka tokom čitave godine ne osjeća se u tolikoj mjeri negativan uticaj

izduvnih gasova. Konačno, može se konstatovati da ovaj dio općine Ilijaš predstavlja svojevrsnu vazдушnu banju, što dokazuje i veliki broj vikend objekata koji su sagrađeni ili su u većem broju u gradnji.

Na snazi je niz zakona FBiH i Kanton Sarajevo o zaštiti okoliša, kojima je reguliran način zaštite okoliša u različitim segmentima (voda, zrak, zemlja, buka i sl.).²⁶

3.1.1.6. Biljni svijet

Određeni podaci ukazuju da gornji dio Općine predstavlja najbogatije područje po ljekovitom bilju i gljivama (među najbogatijim u bivšoj Jugoslaviji). Ekosistemi na području Općine su izloženi degradaciji, što je isključivo uzrokovano ljudskim faktorom. Kao rezultat toga, mnoge vrste biljaka su ugrožene: divlja kruška, jabuka, drenjak, bijela bukva, bijeli javor, hrast i bijeli bor.

Na osnovu podataka šumsko-gospodarske osnove, ukupna površina šuma i šumskog zemljišta na području općine Ilijaš iznosi 16.249 ha, od čega je 13.644 ha u državnom vlasništvu,²⁷ a 2.605 ha su šume u privatnoj svojini.²⁸ Šume i šumska zemljišta na području općine Ilijaš pripadaju ŠGP Gornje Bosansko, koje se dijeli na gospodarske jedinice Kaljina-Bioštica, Gornja Ljubina, Donja Ljubina, Donja Misoča, Gornja Misoča, Donja Stavnja i Donja Lepenica.

Uslijed relativno izražene heterogenosti područja Zaštićeni pejzaž "Skakavac" u smislu geološke podloge, tipova zemljišta, reljefa, hidrografske mreže, te drugih faktora, ono se odlikuje veoma visokim stepenom biološke raznolikosti. Na ovom prostoru evidentirano je oko 1.500 vrsta viših biljaka i visok procent vrsta endemičnog karaktera. Navedeno je oko 100 vrsta dinarskog, 120 vrsta balkanskog, 40 vrsta jugoistočnoevropskog rasprostranjenja.

Na stijenama oko vodopada razvija se vegetacija koja obiluje endemičnim i reliktnim vrstama kao što su: *Atamatha cretensis*, *Crepis cinarica*, *Daphne alpina*, *Dianthus kitaibelii*, *Edrianthus jugoslavicus*, *Moehringia bavarica*, *Potentilla persicina*, *Sesleria angustifolia*, i dr.

Šire područje vodopada Skakavac je jako bogato medicinskom i medonosnom florom, te se na ovom prostoru nalazi nekoliko stotina vrsta ljekovitih, aromatičnih i vitaminskih biljaka, među kojima se naročito ističu: trava od utrobice (*Gentiana asclepiadea*) - ukras mezofilnih šuma i šikara, veoma ljekovita, ali i ugrožena vrsta; zatim jetrenjaka (*Anemone hepatica*), sve ugroženija vrsta termofilnih šuma i šikara i mnoge druge. Područje karakteriše i veliko bogatstvo različitih vrsta gljiva, među kojima su većinom jestive i ljekovite vrste poput: martovke (*Hygrophorus marzuolus*), đurđevače (*Calocybe gambosa*), smrčka (*Morchella*

²⁶ Zakon o zaštiti okoliša, Zakon o zaštiti voda, Zakon o zaštiti zraka i Zakon o zaštiti prirode (Službene novine FBiH, broj: 33/03, Zakon o prostornom uređenju (Službene novine Kantona Sarajevo, broj: 13/99, 19/99, 24/01 i 32/01).

²⁷ Od ukupne površine (13.644 ha) na visoke šume sa prirodnom obnovom otpada 11.664,7 ha, visoke degradirane šume 238,9 ha, šumske kulture 652 ha, izdanačke šume 726,3 ha, šume nepodesne za gospodarenje 30,4 ha, šibljaci i goleti podesni za pošumljavanje 232,1 ha i goleti nepodesne za pošumljavanje 99,2 ha. Drvna zaliha u državnim šumama iznosi 350 m³/ha četinarara i 236,8 m³/ha lišćara. Procjenjuje se da je oko 3.506 ha minirano.

²⁸ Od ukupne površine šuma sa pravom svojine, na visoke šume otpada 1.481 ha, u izdanačke šume 1.122 ha i neproduktivno šumsko zemljište 2 ha. Procjenjuje se da je oko 87 ha ovih šuma minirano.

conica), lisičarke (*Cantharellus cibarius*), sunčanice (*Macrolepiota procera*), bukovače (*Pleurotus ostreatus*), vrgnja (*Boletus edulis*), gnojištarka (*Coprinus commatus*) i drugih. Osim jestivih mogu se naći i neke otrovne kao što su vrste iz roda pupavki (*Amanita* spp.), brašnjača (*Clitocibe* spp.), te ludare (*Boletus satanas*).

Na području Bijambara konstatovane su 133 različite životne zajednice, čiju strukturu čini preko 800 vrsta viših biljaka. Utvrđen je i visok procenat vrsta endemičnog karaktera i to dinarskog, balkanskog i jugoistočnoevropskog rasprostranjenja, kao i prisustvo niza interesantnih i rijetkih vrsta biljaka koje imaju značajnu ekološku, fitocenološku i biljnogeografsku dijagnostičku vrijednost.

Na ovom području su zabilježene i dvije lokacije tresetnih zemljišta i to na nadmorskim visinama od 920 m i 930 m, sa florom nižih biljaka koje predstavljaju posebnu biološku vrijednost ovog prostora. Kad su u pitanju biljne vrste procjenjuje se da ih ima oko 900, od kojih je više od 50 endemičnih vrsta.

3.1.1.7. Životinjski svijet

Područje Skakavca odlikuje se izuzetnom raznovrsnošću faune, te su mnogi predstavnici životinjskog svijeta ovdje našli svoje utočište.

Od glavnih vrsta divljači koje obitavaju na ovom prostoru su: srna, divlja svinja, medvjed, zec, lještarka, vuk, lisica, divlja mačka, jazavac, kuna, te brojne vrste ptica, od kojih pojedine ulaze u kategoriju ugroženih vrsta i predložene su na „Crvenu listu“ ugroženih ptica Bosne i Hercegovine.

Od glavnih vrsta divljači koje obitavaju na području Zaštićeni pejzaž „Bijambare“ su: srna, zec, lještarka, lisica, divlja mačka, jazavac, kuna, te brojne vrste ptica.

3.1.1.8. Infrastruktura

3.1.1.8.1. Cestovni i željeznički saobraćaj

Općina Ilijaš se nalazi na raskrsnici puteva koji je povezuju sa susjednim općinama, kao i sa svim dijelovima BiH i svijetom.

Osnovnu saobraćajnu infrastrukturu na području Ilijaške općine čine 12 km auto-puta Sarajevo-Zenica, 22 km magistralnog puta Sarajevo-Tuzla, 14 km regionalnog puta Sarajevo-Zenica i Sarajevo-Vareš, kao i 12 km željezničke pruge Bosanski Šamac – Sarajevo (sa putničkim stanicama u Ilijaš Stari i Podlugovi, stajalištima u Lješevu, teretnom stanicom u Podlugovima, te tri industrijska kolosijeka: industrijska zona Željezara, skladišta naftnih derivata u Misoči i Podlugovima), što omogućava brz transport roba i usluga iz Ilijaša u sve krajeve BiH i obrnuto. Industrijski kolosjek prema skladištu naftnih derivata u Misoči nije u funkciji i isti je devastiran.

Osnovna karakteristika saobraćajne infrastrukture na području ove općine je relativna kvantitativna razvijenost, skromna opremljenost i zastarjelost opreme i voznih sredstava, te

nepovezanost modernim saobraćajnicama sa susjednim općinama, Kantonima, razvijenim dijelom Evrope i svijeta.

Stoga je opravdano konstatovati da postoji potreba za izgradnjom nove saobraćajne infrastrukture i kapaciteta željezničkog i drumskog saobraćaja.

Period obnove i rehabilitacije saobraćajnih komunikacija trajao je u periodu od 1996. do 2006. godine u kojem periodu se vršila opravka devastiranih objekata i infrastrukture s ciljem njihovog dovođenja na nivo predratnog stanja, tako da proširenje kapaciteta i promjena dizajna nisu bili obuhvaćeni ovim aktivnostima. Ova faza obnove je rađena pojednostavljenim procedurama kao "hitna rehabilitacija".

Poslijeratna rekonstrukcija i modernizacija infrastrukture se desila uglavnom u periodu 2000. do 2008. godine u interesu poboljšanja uslova života i razvoja privrede u općini Ilijaš. U tom periodu rekonstruisano je nekoliko značajnih putnih pravaca u područjima sa velikom migracijom stanovništva i povratkom istog na prijeratna staništa: Donji Čevljanovići-Gajevi, Nišići-Kamenica, Alića rampa-Mrakovo-Salkanov, Han-Popovići, Mlini-Misoča.

Period izgradnje novih saobraćajnica započinje realizacije nove industrijske zone "Luka" Ilijaš, a u isto periodu vršena je rekonstrukcija lokalnih cesta na cijelom području općine Ilijaš. U tom periodu značajno je spomenuti izgradnju nove dvosmjerne saobraćajnice sa trotoarom i mostom preko rijeke Misoće od IZ "Željezara" Ilijaš do IZ "Luka" Ilijaš i na taj način povezali industrijsku zonu Željezara i novu Industrijsku zonu Luka, a istovremeno omogućili kolsku povezanost naseljenih mjesta Luka, Bioča koji su godinama imali problem prelaza većih kamiona kroz propust u Starom Ilijašu, izgradnja dvosmjerne saobraćajnice sa trotoarima u IZ Luka, čime je omogućena izgradnja novih privrednih objekata u zoni.

Od strane Direkcije za ceste rekonstruisana Regionalna cesta u Malešićima i Lješevu, saobraćajnica Bioča Ahatovići, ul. Žrtava genocida Srebrenice. Sredstvima Direkcije i općine rekonstruisana ulica Polomska u Podlugovima, put Stari Ilijaš Vlaškovo- Hadžići, pružni prijelaz Alića Rampa. Sredstvima Ministarstva saobraćaja Kantona Sarajevo izgrađena četiri nova parking prostora kod škole Hašim Spahić, na Banovcu, kod Općine i kod crkve u Ljubini.

U svim naseljenim mjestima rekonstruisane i asfaltirane lokalne saobraćajnice.

Putem Uprave za šume asfaltirane značajne dionice u ruralnom dijelu općine i to na dionicama Srednje Sokolina, Medojevići, Vukasovići Sudići, Gobelj.

Izgrađen pješački most na rijeci Misoći, izgrađena pješačka i biciklistička staza naselje Kamenica- škola- džamija u Starom Ilijašu, izvršeno popločavanje trotoara ulice 126 Ilijaške brigade.

Rb	Naziv ulice	Numeracija ceste	Dužina kolovoza	Stanje kolovoza
			(m)	
1	126.ilijaške brigade	L040001	930	Izvršena rekonstrukcija sa izradom trotoara sa dvije strane i popločavanje. Na preostalom dijelu od osnovne škole nužna rekonstrukcija
2	Bare-Odžak-Nanići-Dautovići -Gaj-dom	L040049	3850	Bare-Odžak asfaltiran,
				Odžak- Nanići 300 m ostalo za asfaltiranje,
				Nanići-Dautovići ostalo da se asfaltira 300m,
				Dautovići-Gaj-škola djelimično asfaltiran
3	Bazen –Medojevići	L040046	5760	Put za Medojeviće asfaltiran, a od bazena i ulaz u naselje izvršena potrebna sanacija
4	Bioća-škola-Handžići	L040005	1700	Asfaltirano, ostalo 500m za asfaltiranje
5	Bogumilska	L040015	790	Potrebna rekonstrukcija
6	Donja Luka	L040004	1720	Potrebna djelimična rekonstrukcija i asfaltiranje u novim naseljima
7	Donji Čevljanovići Gajevi	L040003	5860	Izrađen projekat rekonstrukcije i potrebna rekonstrukcija po istom
8	Dugi Do-Vukasovići-Kustura	L040050	3000	Ostalo asfaltirati 400m
9	Čevljanovići-Dragoradi-Vladajevići	L040006	10840	Potrebna temeljna rekonstrukcija sa izradom projekta
10	Gajevi-Vrutci	L040059	4890	Asfaltiran put, mrežasta oštećenja
11	Han-Popovići-Široka njiva	L040037	2250	Han Popovići asfaltirano, prema Širokoj njivi potrebno asfaltiranje
12	Hašima Spahića	L040007	1200	Nužna rekonstrukcija sa rekonstrukcijom trotoara
13	Ilijaš-Kadarići	L040020	5530	Potrebna sanacija oštećenja
14	Ilijaš-Kamenice	L040056	670	Asfaltirano
15	Ilijaš-Karašnica-Ilijaš	L040035	2030	Izvršena rekonstrukcija saobraćajnice prema RP Alića Gaj
16	Ilijaš-Mrakovo-Salkanov Han-Popovići	L040009	4320	Sanacija oštećenja i izrada saobraćajne signalizacije
17	Ilijaš-Novo Naselje-stadion	L040033	1110	Asfaltirana, potrebna rekonstrukcija sa proširenjem
18	Ivana Franje Jukića	L040016	300	Potrebna rekonstrukcija sa rekonstrukcijom trotoara
19	Kahrimani-vodozahvat	L040057	2320	Dijelom asfaltiran, potrebna daljnja rekonstrukcija i asfaltiranje
20	Kakanjska	L040002	565	Potrebna signalizacija
21	Kalea-Most Malešići-Donja Karaula	L040017	2620	Izvršena rekonstrukcija puta, malešićki most Kalea iznad standarda rekonstruiše se

22	Krivajevići-Sabanci-raskršće kod Sudića	L040014	3400	Asfaltirana ½ puta, potrebna daljnja rekonstrukcija i asfaltiranje
23	Kute-Pušine-Dedići-Katane-G.Misoća	L040038	2710	Asfaltirani na širinu do 2,5-3,0m
24	Lješevo-Ploča	L040024	615	Asfaltirano
25	Ljubina-Povoća-garaža-Korita	L040042	7650	Do garaža asfaltirano, potrebna daljnja rekonstrukcija i asfaltiranje
26	Lokva-Donje Selo	L040053	980	Asfaltirano
27	Lokve-Gornji Čevljanovići	L040052	990	Asfaltirano
28	Lug-Staro selo Lješevo-Hrastovi	L040023	1675	Asfaltirano
29	Lukići-Srednje-Spomen dom	L040045	2300	U planu asfaltiranje do ž. Stanice
30	Moševići (potok)	L040047	860	Asfaltirano, planirana rekonstrukcija
31	Most Malešići-Berovići	L040062	1300	Potrebna rekonstrukcija, planirana u 2017
32	Naselje Ina	L040031	670	Asfaltirano
33	Nišići-Borak-Etno selo	L040060	980	Potrebna rekonstrukcija i modernizacija
34	Nišići-Gornji Ivančići	L040048	1200	Asfaltirano
35	Novo naselje-Gornje Mrakovo-Mrakovo	L040034	2680	Asfaltirano
36	Omladinska	L040011	300	Sanacija oštećenja sa sanacijom trotoara
37	Podlugovi-naselje Obala r. Bosna-Podlugovi	L040032	2490	Potrebna sanacija oštećenja
38	Podvožnjak-Ribarići-Gornja Luka	L040040	1780	Asfaltiran
39	Polomska	L040021	1440	Asfaltirana
40	Povoća-Solakovići	L040043	1550	Asfaltirano
41	Povoća-Ulištovići	L040044	1410	Asfaltirano
42	Propust-mezarje Poda	L040028	1020	Asfaltirano
43	Propust-škola Ljubnići	L040027	610	Asfaltirano
44	R-445-škola-G. Malešići i propust –Ozrenka	L040041	2870	Dio asfaltirano, planiran završetak u 2017
45	Raskršće-Sudići-Klancina Luka	L040051	2930	Asfaltirano
46	Raskrsnica-Udrabi-Gajine (izlaz Olovo)	L040054	4200	Asfaltirano
47	Raskrsnica kod Čelika-Mlin-Donja Luka	L040039	780	Asfaltirano

48	Raskrsnica Ljubnići-Balbegovići	L040029	760	Asfaltirano
49	Raskrsnica Ljubnići-Radića potok	L040030	670	Asfaltirano
50	Raskrsnica Polomska-Sovrle-naselje Ina	L040019	2550	Asfaltirano
51	Raskrsnica Polomska-Vratuša-most Mrakovo	L040022	950	Asfaltirano, potrebna rekonstrukcija
52	Raskrsnica za Homar-Šići-planinarski dom Ozren	L040061	6430	Makadamski put, potrebna sanacija
53	Raskrsnica za Ljubniće-most na Bosni-Čifluk	L040026	1580	Asfaltirano
54	Spahin Han -škola Dragoradi	L000554	1340	Asfaltirano
55	Srednje-Podbare-Ravne-Homar	L040013	10020	Srednje-Podbare, Ravne asfaltirano, potrebna nadogradnja i daljnja rekonstrukcija
56	Stari drum	L040025	1930	Asfaltirano
57	Stari Ilijaš-Hadžići i Vlaškovo-Gornja Karaula	L040012	6320	Izvršena rekonstrukcija i proširenje do G. Karaule, potrebna daljnja nadogradnja i asfaltiranje
58	Stari Ilijaš-Mlini-Misoča-raskrsnica Dedići	L040008	2950	Asfaltirano, potrebna signalizacija
59	Stari Ilijaš-željeznička stanica-podvožnjak Luka	L040058	540	Asfaltirano djelimično, planiran završetak u 2017
60	Starog grada Dubrovnika	L040036	330	Planirana rekonstrukcija i proširenje
61	Žrtava genocida u Srebrenici	L040018	2135	Rekonstruisano. Potrebno završiti radove na izmještanju gasovoda i dijelom asfaltirati put
UKUPNO:			150 150	

Tabela br. 21: Lokalne ceste na području općine Ilijaš

(Izvor: Odluka o utvrđivanju lokalnih cesta na području Kantona Sarajevo, "Službene novine Kantona Sarajevo" broj: 17/05. i Odluka o izmjenama Odluke o razvrstavanju vangradskih lokalnih cesta na području Kantona Sarajevo "Sl. Novine Kantona Sarajevo" br. 40/14)

Kroz općinu Ilijaš prolazi Autocesta (AC) i Brze ceste (BC), magistralna cesta (MC) i Regionalna cesta (RC).

Oznaka autoceste i brze ceste	Opis ceste	Dužina
		(km)
A 1	Lučani-Kakanj-Visoko-Podlugovi-Jošanica	47

Tabela br. 22: AUTOCESTE (AC) na području općine Ilijaš
(Izvor: Odluka o kategorizaciji cesta u autoceste i brze ceste, magistralne ceste i regionalne ceste "Sl. novine Federacije BiH" br. 24/14)

Oznaka magistralne ceste	Stara oznaka ceste	Opis ceste	Dužina (km)
M 113	M 1.8, M 18 i M 5	Državna granica-Orašje-granica entiteta i granica entiteta - granica Brčko Distrik i granica Brčko Distrikt-Hrgovi Donji-Ormanica-Srebrenik-Šićki Brod-Živinice-Kladanj-Olovo-Semizovac-Jošanica-Stup-granica entiteta i granica entiteta-Trnovo-granica entiteta	175
M 214	R 444 i R 467	Ribnica-Podkamensko-Vareš-Breza-Podlugovi	68

Tabela br. 23: MAGISTRALNE CESTE (MC) na području općine Ilijaš
(Izvor: Odluka o kategorizaciji cesta u autoceste i brze ceste, magistralne ceste i regionalne ceste "Sl. novine Federacije BiH" br. 24/14)

Oznaka regionalne ceste	Stara oznaka ceste	Opis ceste	Dužina (km)
R 403	R 456	Nemila-Zenica-Lašvanska petlja-Bilješevo-Kakanj-Ćatići-Podlugovi-Semizovac	90
R 460	Lokalna cesta	Šimin potok-Zvijezda-Ravne-Kamenice-Nišići	19
R 951	Lokalna cesta	Stari Ilijaš-Luka-Bioća-Doljanska ulica-Ahatovići-Dobroševići-Reljevska-spoj sa M113	13

Tabela br. 24: REGIONALNE CESTE (RC) na području općine Ilijaš
(Izvor: Odluka o kategorizaciji cesta u autoceste i brze ceste, magistralne ceste i regionalne ceste "Sl. novine Federacije BiH" br. 24/14)

Izgradnja novih privrednih objekata, u Željezari Ilijaš, u Industrijskoj zoni Luka, dolazak firme Standard furniture d.o.o Sarajevo u nekadašnje preduzeće montažnih kuća u Starom Ilijašu, izgradnja objekata u obuhvatu Industrijske zone PDI Bosna, zatim izgradnja novih stambenih, stambeno-poslovnih i apartmanskih objekata, povećanje broja automobila i potreba za bržom komunikacijom, kako za kretanje stanovništva, tako i za transport roba i usluga, uslovljavaju

modernizaciju u smislu proširenja postojećih saobraćajnica između naselja i njihovo dovođenje na nivo dvosmjerne saobraćajnice sa bar jednom pješačkom komunikacijom, kao i uređenja staza u novonastalim naseljima kako bi se dovele na nivo saobraćajnice, obzirom da iste trenutno ne zadovoljavaju uslove za bezbjednu komunikaciju.

U posljednjih nekoliko godina Općina je izradila i donijela više Regulacionih planova, kojima su planirane nove saobraćajnice i infrastrukturni objekti, a također donijela i pokrenula više RP za izgradnju apartmanskih naselja, kojima su planirane dvosmjerne saobraćajnice sa trotoarima, kao i rekonstrukcija pristupnih saobraćajnica.

2013	2014	2015	2016
1.339.961,00 KM	1.431.352,00 KM	1.383.105,00 KM	1.322.122,00 KM

Tabela br. 25: Iznos investicije u putnu infrastrukturu

(Izvor: Služba za privredu, finansije i investicije 2017)

Bez obzira na značajna srestva koja su uložena u infrastrukturu potrebna je daljnja nadogradnja u smislu poboljšanja postojećih lokalnih cesta kao i izgradnja novih cesta, potrebno je nastaviti sa izgradnjom saobraćajnica u IZ Luka, izgraditi nove saobraćajnice prema RP-ovima, potpuno rekonstruisati Regionalne i magistralne ceste, izgraditi sigurne prelaze preko željezničke pruge, izgraditi planirano željezničko stajalište u centru Ilijaša, kao i rekonstruisati i modernizovati postojeća u Podlugovima, Lješevu i Starom Ilijašu.

Željeznički saobraćaj

Željeznički saobraćaj u Bosni i Hercegovini obavljaju dva operatora-javna preduzeća: Željeznice Federacije BiH sa sjedištem u Sarajevu i Željeznica Republike Srpske sa sjedištem u Banja Luci. Za upravljanje željezničkom infrastrukturom osnovana je Željeznička BH javna korporacija Željeznice Bosne i Hercegovine ili ŽBH, sa sjedištem u Doboju.

Kod željezničke infrastrukture pravni okvir za sve aktivnosti u ovom domenu su na nivou entiteta definisan entitetskim zakonima o željeznicama.

Entiteti su shodno Aneksu IX Dejtonskog sporazuma formirali BHJŽK (Bosanskohercegovačka javna željeznička korporacija). S obzirom na povezanost transportne infrastrukture na kontinentalnom i svjetskom nivou, aktivnosti ŽFBH i ŽRS regulirani su i međunarodnim propisima i standardima. U tom smislu može se očekivati da će željeznički sektor u BiH nastaviti da prati i usaglašava se sa pravnom regulativom i preporukama Evropske unije.

Zakonom o željeznicama Federacije Bosne i Hercegovine koji je donio Parlament Bosne i Hercegovine 2001. godine uređen je Željeznički saobraćaj u Federaciji Bosne i Hercegovine, osniva se željeznička kompanija Federacije Bosne i Hercegovine i regulišu odnosi između Bosansko Hercegovačke željezničke javne korporacije i željezničke kompanije Federacije Bosne i Hercegovine. Željeznice Bosne i Hercegovine su Javno preduzeće sa sjedištem u Sarajevu.

Na području općine Ilijaš nalazi se Stanica Podlugovi, sa 12 kolosjeka ukupne dužine 6.572,04m i pruga Sarajevo – Bosanski Šamac(Sarajevo – Visoko (Lješevo)), dužina 29,010 km i Podlugovi – Droškovac (Podlugovi – Župča) dužina 1,664 km.

3.1.1.8.2. Telekomunikacije

Na području općine Ilijaš izgrađena je fiksna telekomunikaciona mreža i napajanje optičkim kablom vrši se iz Sarajevskog prstena, a mreža je urađena bakarnim kablovima.

U toku su radovi na izgradnji kablovske kanalizacije za postavljanje optičkih kablova na lokalitetu Podlugovi, Lješevo, Ljubnići, Salkanov Han, Mrakovo i Popovići.

Radi se o značajnom projektu, finansijske vrijednosti 5.000.000,00 KM.

Građani ove četiri mjesne zajednice će u Septembru 2017 godine imati priliku koristiti najsavremenije tehničko-tehnološke pretpostavke za najsavremenije telekomunikacione usluge koje su u svijetu od vodećeg značaja", prije svega pristup "Mojoj TV" i ADSL pristup internetu sa velikim brzinama.

3.1.1.8.3. Elektrifikacija

Područje općine Ilijaš napaja se električnom energijom iz primarnih transformatorskih stanica TS 110/35/10 kV Sarajevo1 (Blažuj) i to preko 35 kV dalekovoda TS 110/35/10 kV Sarajevo 1-TS 35/10 kV Ilijaš (odnosno 35 kV dalekovoda TS 110/35/10 kV Breza-TS 35/10 kV) i iz TS 110/35/10 kV Sarajevo 4 (Vogošća) preko srednjonaponskih 10(20) kV kablova, dok se područje Crnorječke visoravni napaja preko 35 kV dalekovoda Vareš-Nišići, te 35 kV kablovske veze Nišići -Olovo.

Na ovom području se nalazi 170 distributivnih stanica prenosnog odnosno 10/04 kV od kojih je najveći broj (preko 65%) stubnih transformatorskih stanica.

U oblasti energetske infrastrukture u 2014 godini godini realizovana su sredstava u visini oko 840.000,00 KM, a u 2016 godini 565.304 KM.

U periodu 2016 godini izvršeno je KBTS G. Popovići (1985) sa UKB priključkom i NN priključkom za prvo naselje apartmanskog tipa na lokalitetu Ilijašu

U 2016 godini izdata je "Elektroprenosu BiH" a.d. Banja Luka, Operativno područje Sarajevo urbanistička suglasnost za izgradnju transformatorske stanice 110/22/10 kV Ilijaš 1. U toku je postupak rješavanja imovinsko-pravnih poslova.

Sa aspekta efikasnije realizacije zacrtanih planova, općina Ilijaš daje svoj doprinos kroz ubrzano rješavanje saglasnosti i odobrenja te pomoć kod rješavanje imovinsko-pravnih odnosa.

3.1.1.8.4. Toplifikacija

Na području općine Ilijaš putem centralnog grijanja, koje poslove obavlja JP Toplane Sarajevo, zagrijava se 529 stambenih jedinica i 69 poslovnih prostora.

Ukupna zagrijavana površina stambenog prostora iznosi 30.365,32 m², odnosno ukupno zagrijavana površina poslovnih prostora iznosi 13.366,85 m², na ukupno 59 adresa.

Godina	Prostor	Broj vlasnika/ korisnika prostora	Procenat naplate
2014	Stambeni prostor	525	72,00%
	Poslovni prostor	56	92,00%
2015	Stambeni prostor	528	71,00%
	Poslovni prostor	55	68,00%
2016	Stambeni prostor	529	72,00%
	Poslovni prostor	55	82,00%
2017 (zaključno sa 30.04.2017)	Stambeni prostor	529	57,00%
	Poslovni prostor	69	65,00%

Tabela br. 26: Podaci o broju korisnika i procent naplate

(Izvor: Podaci KJKP "Toplane" d.o.o. Sarajevo od 04.05.2017.)

Zagrijavanje se vrši preko termoenergetskih objekata za proizvodnju i isporuku toplotne energije i to: kotlovnice Toplana instalisane snage 12 MW, odnosno angažovane snage 5,91 MW, 9 podstanica u vlasništvu Toplana i 11 koje nisu u vlasništvu Toplana.

U 2016-2017 izgrađene su dvije nove stambene zgrade čije zagrijavanje se vrši putem postojeće kotlovnice.

U posljednje vrijeme smo svjedoci velikog zagađenja zraka, koje je u velikoj mjeri uzrokovano korištenjem čvrstih i tečnih goriva, što je pokazatelj alarmantnog stanja i potreba za poduzimanjem što hitnijih mjera od strane nadležnih organa kako bi se povećala i stimulirala upotreba prirodnog gasa.

Na području općine Ilijaš nije u zadovoljavajućem obimu zastupljen prirodni gas kao energent za zagrijavanje, kuhanje i pripremu tople sanitarne vode, tako da je na ukupno cca 28 km izgrađenih gasovoda priključeno svega 207 kupaca, od kojih je registrovano sa 155 aktivnih kupaca.

U općini je do sada izgrađeno ukupno 26 km distributivnih gasovoda i cca 2 km servisnih priključaka, što uključuje čelične gasovode pritiska 8 (14,5) bar i polietilenske gasovode pritiska 3 (4) bar i 0,1 (0,2) bar, te izgrađena jedna glavna mjerno regulaciona stanica, dvije rejonske regulacione stanice za potrebe snabdijevanja prirodnim gasom naselja, jedna regulaciona stanica za potrebe kotlovnice Toplana i jedna regulaciona stanica za potrebe Osnovne škole Podlugovi.

Od značajnih projekata realiziranih na području općine je uključivanje GMRS Ilijaš-Misoča 50/8 (14,5) bar u funkciju snabdijevanja zemnim gasom područja Semizovac, Vogošća i Ilijaša izgradnjom polietilenskog gasovoda na dionici Ilijaš-Semizovac.

U periodu 2013-2017 godine na području općine izgrađeno je 544m distributivne gasne mreže, 6 servisnih gasnih priključaka i montirano samo 9 regulaciono mjernih satova.

Prirodnim gasom su snabdjevena naselja: Novo Naselje, Centar, Misoča, Mlini, dio Podlugova i industrijska zona Željezara Ilijaš.

Tarifna kategorija	Aktivni kupci prirodnog gasa	Kupci sa potrošnjom gas
Domaćinstva	176	130
Mala privreda	27	21
Velika privreda	3	3
KJKP Toplane	1	1
UKUPNO	207	155

Tabela br. 27: Podaci o korisnicima prirodnog gasa na području općine Ilijaš
(Izvor: KJKP "Sarajevogas" Sarajevo d.o.o. Sarajevo od 09.06.2017.)

3.1.1.8.5. Vodosnadbijevanje

Sistem javnog vodosnadbijevanja u općini Ilijaš vrši se dominantno iz rijeke Misoče sa otvorenim (tirolskim) tipom vodozahvata. Voda se zahvata pumpnim postrojenjima i transportuje na objekat za kondicioniranje vode koji se nalazi na Karašnici. Filtersko postrojenje Karašnica (4 filtera projektovanog kapaciteta 100 l/s) ima određene nedostatke i oštećenja koja zahtijevaju nužnu snaciju. Gradski vodovod čine dvije vodovodne mreže kao zasebne cijeline, vodovodna mreža više zone i vodovodna mreža niže zone, koje su spojene na odvojene sabirne rezervoare, a na filter stanici kondiciranje vode vrši se odvojeno. Rezervoar kapaciteta 3.000 m³ pokriva potrošnju niže zone a rezervoar kapaciteta 600 m³ je sabirna stanica iz kog se voda prepumpava u rezervoar kapaciteta 1.000 m³ koji pokriva potrošače više zone.

Dužina primarnog cjevovoda u cijelom sistemu iznosi 112.453 m od čega je LŽ 22.425 m, a PE cijevi 90.028 m. Sabirni rezervoari su 10 mjeseci u toku godine popunjeni sa 30% odstupanja od punih rezervoara (od 100% punih rezervoara) sa periodima preliva rezervoara.

JKP "Vodostan" d.o.o pored javnog vodovoda upravlja i lokalnim vodovodima. Rezervoari na lokalnim vodovodima koji su predati na upravljanje i održavanje JKP Vodostan su: Srednje (100 m³), Donji Čevljanovići (40 m³), MZ Kamenica (100 m³), Nišići (100 m³), Dragoradi (jedan rezervoar 25 m³ i jedan 100 m³). Ukupan broj zahvatnih objekata sa izvorišta (kaptaža) je 6, zatim 9 rezervoara te 22 pumpne stanice.²⁹ Kontinuitet vodosnadbijevanja je totalno ovisan od urednog snadbijevanja električnom energijom.

Prema podacima popisa iz 2013. godine u BiH broj stambenih jedinica na teritoriji općine Ilijaš 10.638, a broj domaćinstava 6.386.

Na gradski (javni) sistem i 5 lokalnih vodovodnih sistema u Ilijašu je priključeno ukupno 7.206 domaćinstava i 444 privredna i društvena subjekta, od toga na gradski (javni) sistema je priključeno 6.389 domaćinstava i 414 privrednih i društvenih subjekata, a 817 domaćinstava i 30 privrednih i društvenih subjekata je priključeno na 5 lokalnih vodovodnih sistema.

²⁹ Izvještaj JKP „Vodostan“ d.o.o Ilijaš

Naziv vodovodnog sistema	Broj registrovanih potrošačkih jedinica							
	2013. godina		2014. godina		2015. godina		2016. godina	
	D	P	D	P	D	P	D	P
Gradski (javni) vodovodni sistem	6169	349	6232	363	6359	345	6387	414
Srednje	118	9	112	9	121	11	128	11
Donji Čevljanovići	42	-	42	1	42	1	54	1
MZ Kamenica	285	2	291	3	298	6	300	7
Nišići	180	3	201	3	220	6	223	10
MZ Dragoradi	104	1	107	1	107	1	112	1

- D – domaćinstva

- N – javne ustanove i privreda

Tabela br. 28: Ukupan broj potrošačkih jedinica koje su priključene na gradski (javni) sistem vodosnabdijevanja i lokalne sistemime kojima upravlja JKP "Vodostan" d.o.o., Ilijaš
(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan Ilijaš 2013-2017)

Profil vodomjera	Broj registrovanih			
	2013. godina	2014. godina	2015. godina	2016. godina
do 40 mm	6.306	6.432	6.484	6.657
50-100 mm	60	64	65	76
150 mm i više	0	0	0	0

Tabela br. 29: Ukupan broj potrošačkih jedinica prema profilima vodomjera koje su priključene na gradski (javni) sistem vodosnabdijevanja i lokalne sistemime kojima upravlja JKP "Vodostan" d.o.o. Ilijaš

(Izvor: JKP Vodostan d.o.o. Ilijaš)

Stanje vodovodne gradske mreže je relativno loše, zbog starosti (50 godina) i dotrajalosti, pa je nužno kontinuirano ulaganje u rekonstrukciju i popravke iste¹⁴³. Općina Ilijaš je u periodu 2014. - 2016. godini pokrenula značajnije aktivnosti i projekte na rekonstrukciji vodovodnog sistema a kojima se značajno smanjuju gubici vode u sistemu. Trenutno gubici vode iznose 36,71 % (Tabela broj 12).

Naziv vodovodnog sistema	Godina	Poduzete aktivnosti na vodovodnim sistemima u periodu 2013.-2014. godina
Gradski (javni) vodovodni sistem	2013	Rekonstrukcija vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> • grad Ilijaš LŽ cijevi Ø 150-NA, PHD-180m • grad Ilijaš LZ cijevi Ø 100-na, PHD-350m
	2014	Novo izgrađena vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> • Industrijska zona "Luka" cijevi Ø 90 100m • MZ Malešići-Ljubinići cijevi Ø 90 cca1900 m • Malešići cijevi Ø 2" 600 m • Ljubinići cijevi Ø 2" 600 m
	2015	Novo izgrađena vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> • Industrijska zona Luka 900m • Ljubinići 350 m • Gornji Malešići 450 Remont pumpi: <ul style="list-style-type: none"> • Bioća • Malešići I Izgradnja novih podstanica (pumpi): <ul style="list-style-type: none"> • Balbegovići • Malešići IV
	2016	Rekonstrukcija vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> • Gradski stadion-Alića Bara cijevi Ø 200 630m • Malešići 250 m • Ljubinići 300 m • Industrijska zona – Gornja Luka 70m • Mrakovo (Popovići) – Salkanov Han cijevi DN 110mm 1044m i DN 63 mm 380m • Alića rampa cijevi PEHD Ø 110-NA 70m, PPR Ø 63m • MZ Mrakovo cijevi PEHD Ø 63 250m • Naselje INA PPR Ø 32 50m • Mrakovo cijevi PPR Ø 25 120m Rekonstrukcija i sanacija rezervoara: <ul style="list-style-type: none"> • srednje zone kapaciteta 1.000 m³ • za pranje filtera kapaciteta 1.00 m³ Izgradnja novih podstanica (pumpi): <ul style="list-style-type: none"> • Ljubnići • Malešići V
Donji Čevljanovići	2016	Rekonstrukcija vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> • Čevljanovići cijevi PEHD Ø 63 250m400 m
MZ Kamenica	2015	Remont pumpi: <ul style="list-style-type: none"> • Crna Rijeka
	2016	Rekonstrukcija vodovodne mreže: <ul style="list-style-type: none"> • Crna Rijeka cijevi PEHD Ø 32 200 m Ugradnja pumpe: <ul style="list-style-type: none"> • Crna Rijeka CR 10-20
Nišići	2015	Remont pumpi: <ul style="list-style-type: none"> • Junakovac
	2016	Rekonstrukcija vodozahvata: <ul style="list-style-type: none"> • Junakovac

Tabela br. 30: Poduzete aktivnosti u periodu 2013.-2014. godina na vodovodnim sistemima kojim upravlja JKP "Vodostan" d.o.o Ilijaš
(Izvor: Godišnji izvještaj JKP Vodostan Ilijaš 2013-2017)

3.1.1.8.6. Kanalizacija i otpadne vode

Na gradski (javni) sistem i 5 lokalnih vodovodnih sistema u Ilijašu je priključeno ukupno 7.650 korisnika, od toga na kanalizacionu mrežu koja je pod upravom JKP "Vodostan" d.o.o Ilijaš je trenutno priključeno 5.417 korisnika (domaćinstava, javnih ustanova i privrednih subjekata) ili 70,81% od ukupnog broja priključenih na vodovodnu mrežu, dok 2.233 korisnika ili 29,19% potrošačkih jedinica koristi septičke jame. Broj domaćinstava koja su priključena na kanalizacionu mrežu iznosi 5.003 ili 69,43%, 2203 domaćinstva ili 30,57% koristi septičke jame. Javnih ustanovama i poslovnih subjekata koji su priključeni na kanalizacionu mrežu je 414 ili 93,24% od ukupno broja priključenih na vodovodnu mrežu, 30 Javnih ustanovama i poslovnih subjekata ili 6,76% nije priključeno na kanalizacionu mrežu. Septičke jame kao način tretmana otpadnih voda koristi i 3.097 stanovnika ili 13,28% koji nisu obuhvaćeni organizovanim snabdjevanjem vodom za piće te 79 javnih ustanova i poslovnih subjekata koji nisu registrovani kao potrošači vode za piće.

Odvođenje fekalnih i oborinskih otpadnih voda na užem području općine Ilijaš riješeno je seperatnim sistemom, iz ostalih naselja fekalne i oborinske otpadnih voda odvođe se mješovitim kanalizacionim sistemom. Naselja, koja nisu direktno vezana sa središnjim urbaniziranim područjem nemaju javne kanalizacione mreže. Svim kanalizacionim sistemima na području općine Ilijaš upravlja JKP "Vodostan" d.o.o Ilijaš

Grad Ilijaš ima kanalizacionu mrežu u užem urbanom dijelu i na nekoliko lokaliteta (industrijska zona "Željezara", Podlugovi – Sovrle, naselje Lješevno, dio naselja Kadarići), kao i niz manjih mreža. Fekalna kanalizacija u slivu Misoče obuhvata 5 naselja ukupne dužine 8.624 m. Fekalna kanalizacija je izgrađena i u još nekim dijelovima naselja u općini Ilijaš (Stari Ilijaš, Hadžići, Vlaškovo, Popovići, Salkanov Han, Mrakovo, novo naselje uz Gnionicu, Čifluk, Ljubnići, Balbegovići, Gornji i Donji Malešići, Kamenica) u ukupnoj dužini od oko 13,2 km. Međutim bez obzira na dužinu izgrađene kanalizacione mreže ima dosta, posebno individualnih, objekata koji nisu izgradili ni septičke jame, ili su izgradili neadekvatne septičke jame.

Broj projekta	Naziv kanalizacionih mreža	Projektovana dužina kanalizacione mreže u km	Dužina izgrađene kanalizacione mreže u km					
			do 2011	2012	2013	2014	2015	2016
1.1.2.2.	Ljubnići	6,15	0,73	0,65	-	-	0,45	0,36
1.1.2.3.	Malešići	6,1	0,79	0,62	-	-	0,14	0,6
1.1.2.4.	Donja i Gornja Karaula	3,96	-	-	-	-	-	0,51
1.1.2.5.	Kadarići	5,82	-	-	-	-	0,73	0,4
1.1.2.6.	Crna Rijeka (Kamenica)	20,97	-	-	-	-	1,21	-
1.1.2.7.	Luka	9,13	-	0,63	0,49	-	-	0,75
1.1.2.8.	Mrakovo- Podlugovi	2,24	1,7	-	0,68	-	-	-
2.1.1.1.	Industrijska zona Luka -uređenje (kanalizacija)	3,16	-	-	-	-	1,9	0,48

Tabela br. 31: Projektovana dužina kanalizacione mreže u km i dužina izgrađene kanalizacione mreže u km

(Izvor: Služba za infrastrukturu, građenje i komunalne poslove)

Na području koje je obuhvaćeno izgrađenom kanalizacionom mrežom nepostoji glavni kolektor i PPOV. Kroz područje općine protiču rijeke Bosna, Misoča, Rača, Ljubina i Stavnja, kao i više manjih i većih potoka u koje se upuštaju otpadne vode bez prečišćavanja.

Tokom 2014. godine općine Vogošća, Ilijaš i Breza izrazile su interes da zajednički riješe pitanje odvodnje i tretmana otpadnih voda sa svojih teritorija. U martu 2014. godine načelnici općina potpisali su sporazum o izradi investicijske i tehničke dokumentacije za projekat "Izgradnja zajedničkog prečišćaća i kolektorske mreže otpadnih voda na području općina Vogošća, Ilijaš i Breza u BiH" sa donatorom Centar za međunarodno sodelovanje in razvoj (CMSR) Slovenija, te konsultantskom firmom iz Nove Gorice. Do sada je urađen Idejni projekat u kome je analizirano nekoliko varijantnih rješenja izgradnje osnovne kolektorske mreže otpadnih voda i pozicije PPOV. Odabrano rješenje podrazumijeva izgradnju glavnog kolektora u dužini oko 23,5 km, izgradnju 11 pumpnih i 4 prepumpne stanice, izgradnju kanalizacione mreže u dužini od oko 235,3 km i izgradnju PPOV kapaciteta 78.000 ekvivalentnih stanovnika (ES). Za ovaj projekat je urađena i Studija utjecaja na okoliš u skladu sa domaćim zakonodavstvom i relevantnim EU direktivama.

Prema Varijanti -1 Uređaj za prečišćavanje (UP) je lociran na području Čifluka MZ-Ljubnići, na lijevoj obali rijeke Bosne. Tu se prečišćena otpadna voda izliva u rijeku.

Glavni kolektor je trasiran izključivo sa desne strane rijeke Bosne i protiče kroz pojedina naseljena područja, koja mogu preko primarne i sekundarne kanalizacione mreže na gravitacioni, da se priključe na kolektor.

Za naselja, koja se nalaze na lijevom brijegu rijeke predviđa se izgradnja nove ili dogradnja sekundarne kanalizacione mreže, koja se preko crpnih stanica spaja na glavni kolektor.

OZNAKA		KANALIZACIJA		CRPNA STANICA				
		DN	L	kapacitet	dH	Godišnja količina crpanja		Udio precrpavanja
						GODINA	GODINA	
						2020	2045	
		(mm)	(m)	(l/s)	(m)	(x10m3 m3)	(x10m3 m3)	%
Općina Ilijaš								
I1	Balbegovići	do 250	1600	/	/	/	/	/
I7	Donja Bioča	do 250	1300	4,93	5	17	23	100
I8	Donja Misoča	do 400	300	/	/	/	/	/
I19	Gornja Misoča	Postojeći kanalizacioni sistem.						
I21	Hadžići	do 250	800	/	/	/	/	/
I22	Han Karaula	Postojeći kanalizacioni sistem.						
I25	Ilijaš	do 400	5600	/	/	/	/	/
I27	Kadarići	do 250	6900	3,62	10	16	22	25
I29	Karaula	Postojeći kanalizacioni sistem.						

I38	Luka	do 1000	27000	16,04	5	84	114	60
I40	Lješevo	do 250	18000	/	/	/	/	/
I42	Ljubnići	do 250	5100	/	/	/	/	/
I43	Malešići	do 250	2200	21,57	10	106	143	100
I46	Mrakovo*	do 400	5300	77,21	5	495	667	130
I51	Podlugovi	do 250	14100	/	/	/	/	/
I52	Popovići	do 250	200	/	/	/	/	/
I54	Ribarići	do 250	1200	2,94	10	9	12	100
I57	Sovrle	do 250	8400	/	/	/	/	/
I70	Vlaškovno	Postojeći kanalizacioni sistem.						

Tabela br. 32: Planirana kanalizaciona mreža na području općine Ilijaš
(Izvor: Idejni projekat prečišćaća i kolektorske mreže otpadnih voda na području općina Vogošća, Ilijaš i Breza u BiH, 2014)

Upravljanje nad vodosnabdjevanjem i odvodnja otpadnih voda je u nadležnosti JKP „Vodostan.

Rb	Kategorija potrošača	Usluga snabdijevanja pitkom vodom po m ³ KM	Usluga odvodnje otpadnih voda po m ³ KM	FIKSNI DIO - profil vodomjera mjesečno* KM
1	Domaćinstava	0,7	0,3	2
2	Pravna lica - javne ustanove iz oblasti zdravstva, obrazovanja, nauke kulture i socijalne zaštite	1	Kanalizacija za pravna lica nije izdvojena kao poseban dio cijene	Profil 1/2-1=3
3	Pravna lica – Industrijska djelatnost	2,6		5/4-6/4=5,00
4	Pravna lica – Uslužna djelatnost I sportska udruženja	2,6		2 i više =8,5

Tabela br. 33: Cijena usluga snabdijevanja pitkom vodom i usluga odvodnje otpadnih voda
(Izvor: Izvještaj JKP Vodostan d.o.o. Ilijaš 2017)

Na navedene cijene obračunavaju se posebni vodni naknade i PDV.

PVN za korištenje voda: 0,01;

PVN za zaštitu voda – zagađivači:

- veliki 0,20
- srednji 0,10
- mali 0,04;

Svega:

- veliki 0,21
- srednji 0,11
- mali 0,05;

Prema podacima JKP „Vodostan Ilijaš“ naplata usluga je na nivou 91,00% za gradsko područje, 90% ostali potrošači i potrošači koji vodu koriste sa lokalnih vodovoda 96%. U 2016. godini kod javnih ustanova i privrednih subjekata nivo naplate je iznosio 117%.

3.1.1.8.7. Odlaganje krutog otpada

Upravljanje otpadom koji nastaje u naseljenim mjestima predstavlja složen sistem planskih mjera kako bi se taj otpad neutralizovao. Prikupljanje i deponovanje otpada sa područja Kantona Sarajevo, uključujući i općinu Ilijaš, je povjereno Kantonalnom javnom komunalnom preduzeću „Rad“ iz Sarajeva i isti ovu vrstu aktivnosti vrši od 1997. godine do danas i isti se sa područja općine odvozi:

- kontejnerima 1,1m³ u područjima kolektivnog stanovanja i urbanog dijela općine za prikupljanje komunalnog otpada, ali i otpada za reciklažu (papir, plastika i staklo),
- prikupljanje kabastog otpada na određenim lokacijama pored kontejnera tri puta godišnje u toku akcija prikupljanja kabastog otpada.

Prikupljanje miješanog komunalnog otpada sa područja KS, Općine na području Kantona Sarajevo nemaju značajnijih nadležnosti u oblasti upravljanja čvrstim otpadom, niti imaju usvojene Odluke kojima se propisuje upravljanje otpadom. Da bi se unaprijedila oblast upravljanja otpadom na nivou KS, nakon što se usvoji Zakon o lokalnoj samoupravi, neophodno je riješiti pitanje usvajanja predloženog Zakona o upravljanju komunalnim otpadom KS i usvajanje novog Zakona o komunalnoj oblasti i Zakona o komunalnoj čistoći.

Na području općine Ilijaš evidentirano je ukupno 409 lokacija od čega kontejnerskih mjesta ima 379, broj lokacija na kojima su izgrađene niše je 20 od toga 19 njih je definisano kao zeleni otok sa posudama za selektivno prikupljanje otpada. Na tri lokacije postavljene su korpe zapremine od 5 do 15 m³ koji služe za prikupljanje otpada iz privrednih objekata.

Na 138 lokacija za prikupljanje otpada evidentirani su neki od problema koji se javljaju, tačnije na 132 lokacije uočen je problem u saobraćaju, na dvije lokacije udaljenost je veća od 300 m, na četiri lokacije uočena je prepunjenost posuda uslijed odlaganja otpada od strane privrednih subjekata, manjaka posuda ili slabe učestalosti odvoza, dok je na jednoj lokaciji neadekvatan pristupni put.

Komunalni otpad sa područja općine Ilijaš prikuplja se putem 543 posuda zapremine 1,1 m³ za miješani otpad i 70 posuda za odvojeno prikupljanje otpada (27 za papir, 23 za plastiku i 20 za staklo), od kojih je kod njih 399 evidentiran neki vid oštećenja (oštećeno tijelo posude, nedostaje poklopac, točak i dr.).

Na području općine Ilijaš postavljene su 4 korpe u privrednim objektima koje se prazne po pozivu privrednih subjekata. Na navedenim lokacijama nisu evidentirani neki od problema osim da je loše stanje posuda.

Izgrađeno je 20 niša od toga na njih 19 postavljene su posude za papir i plastiku, dok su preostale posude za selektivno prikupljanje otpada smještene na neadekvatnim kontejnerskim mjestima kao što je parking, trotoar, ulica i dr. Nijedna niša nema edukativni i informativni pano o uputama o značaju odvojenog prikupljanja otpada.

Ovom vrstom usluge su obuhvaćena slijedeća naselja: Crna rijeka, Čevljanovići, Donji Ivančiči, Dedići, Gornji Čevljanovići, Gornji Ivančiči, Gajevi, Hadžići, Ilijaš Grad, Kadarići, Karašnica, Lokve, Luka, Lješev, Ljubina, Malešići, Misoča, Mrakovo, Naselje INA-Makljen, Nišići, Novo naselje, Odžak, Podlugovi, Popovići, Salkanov Han, Sovrle, Šepača, Vlaškovo, Vratuša, Vrutci, Bioča, Obala, Solakovići dok je naseljima Korita i naseljima u sastavu MZ Dragoradi i dalje uskraćena ova usluga. Komunalni otpad sa zelenih površina se prikuplja u uličnim korpicama. Sa druge strane, iako na određenim mjestima postoje posude za odlaganje kućnog otpada, polazeći od prisutne prakse, na većem dijelu navedena mjesta su veoma neuredna jer se smeće često odlaže van posuda što omogućava rasipanje istog i stvara veoma ružnu sliku urbanog ambijenta, a potencijalno predstavlja izvor zagađenja prostora i zaraze ljudi.

Godina	2013	2014	2015	2016
Količina (t)	9722	9858	9533	8329

Tabela br. 34: Godišnji pregled količina prikupljenog otpada za period 2013-2016

(Izvor: KJKP "Rad" d.o.o. Od 07.07.2017.)

Odvoz otpada iz Općine Ilijaš se vrši sa tri autosmećara zastupljenih na 7 dionica i jedno vozilo Ford za skupljanje kabastag otpada i vozilo Iveco za prikupljanje reciklažnog otpada.

Postojeći broj posuda za plastiku	Potreban broj posuda za plastiku	Postojeći broj posuda za staklo	Potreban broj posuda za staklo	Postojeći broj posuda za papir	Potreban broj posuda za papir
23	162	20	14	27	218

Tabela br. 35: Broj postojećih i potrebnih posuda za reciklažu

(Izvor: Prijedlog tehničkih smjernica za projektovanje infrastrukture za prihvata otpada, Zavod za planiranje KS, Juni 2017 godine)

Kabasti otpad se odlaže tri puta godišnje na punktovima koje odredi KJKP "Rad" d.o.o.Sarajevo.

Na području općine na 8 dionica na površini od 198.249 m² vrši se ručno čišćenje javnih površina, na 20.500 m² mašinsko čišćenje javnih površina, ulica, a na površini od 36.074 m² pranje javnih površina, ulica, na površini travnjaka od urbanog značaja u Ilijašu od 200.500 m² vrši se proljetno-ljetno održavanje zelenih površina.

Procenat naplate za period 2013-2016 za općinu Ilijaš za privredne subjekte iznosi 80%, dok za građane iznosi 60%.

Pored niske naplativosti jedan od problema svakako predstavlja i niska svijest stanovništva kada je u pitanju propisno odlaganje otpada iz čega proizilazi postojanje divljih deponija odnosno neuređenih smetlišta koje se nalaze na području općine Ilijaš, a odnose se na odlaganje komunalnog i građevinskog otpada.

Imajući u vidu da se divlje deponije u prošlosti više puta sanirale, odnosno da se izvršila evakuacija otpada sa navedenih lokacija, praksa je pokazala da stanovništvo i dalje nepropisno

odlaže razne vrste otpada na iste lokacije s tim da se količina otpadne materije konstantno povećava.

Količina otpada koja se nalazi u posudama instaliranim na ilijaškoj teritoriji također bilježi enorman rast na godišnjem nivou i ukoliko se uzme u obzir dodatna izgradnja stambeno-poslovnih objekata i povećanje broja stanovnika ovaj trend će se nastaviti i u budućnosti.

3.1.1.8.8. Stanovanje

U objektima kolektivnog stanovanja na području Ilijaša i Srednjeg ima ukupno 1.320 stanova izgrađenih prije 1992. godine i 104 stana u Starom Ilijašu i Mrakovu koji su izgrađeni poslije 1996. godine.

Poslije 1996. godine, od strane preduzeća Industrija građevinskog materijala "IGM" d.o.o. Visoko, izgrađena je jedna stambeno poslovna zgrada spratnosti prizemlje + tri sprata (stambeni dio) sa ukupno 26 stanova, odnosno 1.651,14 m² i prizemlje + sprat (poslovni prostori) sa ukupno 46 poslovnih prostora, odnosno 2.550,14 m².

U 2014 i 2016 izgrađene su dvije stambeno-poslovne zgrade investitora "Fazum gradnja" d.o.o. Ilijaš spratnosti suteran + prizemlje + 6 spratova sa ukupno 3.002,19 m² stambenog prostora, 255,93 m² poslovnog prostora i 212,3 m² prostora za garažiranje vozila unutar objekta.

U toku je izgradnja zgrade kolektivnog stanovanja vlasnika "IGM" d.o.o. Visoko spratnosti Podrum-prizemlje +6 spratova sa 47 stanova, odnosno 2.740 m² stambenog prostora i 20 garaža u suteranu, površine 300 m².

U pripremi je dokumentacija za izgradnju treće lamele, zgrada kolektivnog stanovanja na Banovcu i izgradnja zgrade kolektivnog stanovanja u ul. Omladinska, investitora Fazum Gradnja" d.o.o. Ilijaš.

Održavanje zajedničkih dijelova zgrada i upravljanje zgradama na području Kantona Sarajevo uređeno je Zakonom o upravljanju zajedničkih dijelova zgrade (Sl. Novine Kantona Sarajevo 19/17.)

Iako je ova oblast bila regulisana i predhodnim zakonom iz 2012. godine, održavanje zajedničkih dijelova zgrada na području općine Ilijaš nije na potrebnom nivou.

U mnogim zgradama, zbog nezainteresovanosti etažnih vlasnika, još uvijek nisu formirani kućni savjeti, niti izabrani upravitelji zgrada koji bi se brinuli o upravljanju i održavanju zajedničkih dijelova zgrada. Ministarstvo stambene politike Kantona Sarajevo je ovlašteno da u takvim zgradama odredi prinudnog upravitelja.

Mnogi etažni vlasnici i dalje ne shvataju da su zajednički dijelovi zgrada njihova zajednička i nedjeljiva svojina, te da su je dužni održavati.

Ministarstvo stambene politike Kantona Sarajevo i općina Ilijaš još uvijek ulažu napore da se od posljedica ratnih oštećenja i neadekvatnog održavanja stambenih zgrada oštećenja saniraju.

Izvršena je zamjena dotrajalog i oštećenog krovnog pokrivača i krovne građe, oluka i opšava dimnjaka, da bi se stambene zgrade zaštitile od daljnjeg propadanja, ali su značajna sredstva potrebna za obnovu fasada na zgradama kolektivnog stanovanja.

Skoro svi objekti kolektivnog stanovanja nemaju toplinsku zaštitu jer su građeni prije 50 godina i više, a ostala infrastruktura je izgrađena (voda, električna energija, toplovodna, ili gasna mreža, telefon, kablovska televizija). Individualnu stambenu izgradnju ne prati razvoj infrastrukture, a prije svega putne infrastrukture.

MJESNA ZAJEDNICA	NASELJENO MJESTO	DOMAĆINSTVA	STANOVI-KUĆE
LJUBNIĆI	Balibegovići	30	58
	Banjer	3	6
	Ljubnići	205	291
		238	355
LJEŠEVO	Lješevo	308	420
	Odžak	85	141
		393	561
PODLUGOVI	Podlugovi	401	667
	Sovrle	390	684
		791	1351
MRAKOVO	Mrakovo	844	1372
	Popovići	80	109
		924	1481
ILIJAŠ GRAD	Ilijaš	1217	1610
	Kadarići	137	252
		1354	1862
ILIJAŠ STARI	Karaula	88	175
	Vlaškovno	127	236
	Stari Ilijaš	489	697
		704	1108
MISOČA	Donja Misoča	146	204
	Gornja Misoča	112	146
		258	350
LUKA	Donja Bioča	34	83
	Gornja Bioča	66	160
	Luka	319	462
		419	705
MALEŠIĆI	Malešići	223	530
	Ribarići	17	34

		240	564
LJUBINA	Korita	3	32
	Kožlje	11	32
	Ljubina	22	43
	Solakovići	69	99
	Vidotina	3	12
		108	218
SREDNJE	Bokšići	11	54
	Donji Čevljanovići	30	53
	(Duboki Potok)	3	5
	Duševine	3	52
	Gojanovići	31	73
	(Han Šići)	3	13
	Homar	19	39
	Ivančići	52	94
	Krivajevići	14	80
	Lađevići	2	16
	(Luka / stubline)	4	13
	Medojevići	32	66
	Moševići	25	45
	Nišići	19	191
	Srednje	127	204
	Stomorine	18	25
	(Stubline)	3	5
	(Sabanci)	3	7
	(Vilić)	3	5
	Visojevica	10	17
	(Zlotege)	3	9
		393	1066
KAMENICA	(Buljetovina)	3	40
	(Hadžići)	3	12
	Kamenica	239	325
	(Krčevine)	3	34
		248	411
GAJEVI	Donje Selo	37	78
	Draževići	3	5
	Gajevi	20	65

	G.Čevljanovići	20	44
	Lipnik	4	13
	Rakova noga	3	9
	Vrutci	33	80
	Vukasovići	34	67
		154	361
DRAGORADI	Dragoradi	53	79
	Gajine	23	31
	Podlipnik	3	1
	Sudići	36	73
	Vladajevići	22	46
		137	230
Ukupno za ILIJAŠ:		6361	10623

Tabela br. 36: Broj stanova, kuća po MZ

(Izvor: Popis stanovništva 2013. po mjesnim zajednicama i naseljenim mjestima)

Trenutno na području općine izgrađeno je 9.199 stambena objekta individualnog stanovanja, izgrađeno je više naselja (Podlugovi, Mrakovo, Luka, Lješevu, Kadarići) koja nisu opremljena potrebnom infrastrukturom i čije potrebe, uz već postojeće, usložnjavaju rješenje stambene infrastrukture. U posljednje vrijeme postoji zainteresovanost stranih ulagača za izgradnjom individualnih, apartmanskih naselja na više lokaliteta.

U Popovićima od strane firme MM United d.o.o. izgrađeno je 55 novih individualnih objekata, apartmanskog tipa, a u Mrakovu od strane firme Alamiya d.o.o. Izgrađeno 9 individualnih objekata apartmanskog tipa.

Usvojeno je i u toku izrada više RP i planova parcelizacije za izgradnju individualnih objekata, apartmanskog tipa.

Rb	Regulacioni plan	Plan parcelizacije	Površina (ha)	Broj individualnih objekata	Broj objekata društvene infrastrukture	Status plana
1	Haluge Mrakovo		14,1	132	1	Usvojen
2	Karaula		6,4	61	1	Usvojen
3	Gornji Kadarići		6,7	57	3	Usvojen
4	Savića Brdo 1		4,3	16		Usvojen
5	Sovrle					Usvojen
6	Sovrle 1		1	17	1	Usvojen
7	Sovrle 2		5,07	63		U fazi nacrt plana
8	Mrakovo		3,7	9		Usvojen
9	Mrakovo 1		1,2			U fazi izrada koncepta
10		Popovići		55	3	Usvojen
12		Makka Real Estate	2,19	26		Usvojen
13		Dragoradi		105		Usvojen
14		Turističko rekreacioni kompleks "Pionirs"	6,4		Hotel sa 10 bungalova	Usvojen

Tabela br. 37: Pregled provedbene dokumentacije za izgradnju stambenih objekata, apartmanskog tipa

(Izvor: Služba za prostorno uređenje i zaštitu okoliša)

3.1.2. Sektorska PESTEL i SWOT analiza

Analiza je rezultat dviju cjelodnevnih radionica, održanih u Septembru i Oktobru 2017. godine, na kojima se od strane sektorske radne grupe za životnu sredinu i infrastrukturu, a potom i kompletne radne grupe za izradu SLOR, diskutovalo o svim ključnim faktorima koji utiču na očuvanje zdrave životne sredine i na razvoj infrastrukture, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima općine Ilijaš.

PESTEL analiza

Zajednička ocjena članova radne grupe za životnu sredinu i infrastrukturu je da na razvoj ovog sektora najveći pozitivan politički uticaj imaju efikasno funkcionisanje svih nivoa vlasti u smislu donošenja zakonske regulative, mogućnost pribavljanja kreditnih sredstava i činjenica da općina Ilijaš teritorijalno pripada Kantonu Sarajevo, te politička odlučnost na svim nivoima vlasti u provođenju zakonskih propisa iz ove oblasti.

Među političkim faktorima koji ograničavajuće djeluju na očuvanje životne sredine i unapređenje infrastrukture na području općine Ilijaš prepoznati su ograničena nadležnost lokalne samouprave u donošenju odluka u oblasti okoliša i infrastrukture.

U okviru ekonomskih faktora od značaja za životnu sredinu i infrastrukturu kao pozitivni su ocijenjeni usvajanje Prostornog plana Kantona Sarajevo 2003-2023 i Regulatornih planova na području općine, funkcionisanje poduzeća u javnom i privatnom sektoru za reciklažu sekundarnih sirovina, izgradnja komunalne infrastrukture za prikupljanje ambalažnog i ostalog otpada, izgradnja novih privrednih objekata koja utiču na razvoj nove infrastrukture, te povoljna kreditna sredstva i sredstva fondova za okoliš koji također povoljno utiču na razvoj infrastrukture i zaštitu okoliša.

Radna grupa je u okviru socijalnih faktora identificirala kao pozitivno utičuće na životnu sredinu i infrastrukturu povećanje nivoa obrazovne strukture mladih što utiče povoljno na povećanje ekološke svijesti, poboljšanje kvaliteta života i svijesti o zdravlju koji povećanim očekivanjima utiču na poboljšanje kvaliteta infrastrukture.

Negativnim socijalnim faktorima, koji ograničavaju zaštitu okoliša i razvoj infrastrukture, ocijenjena je kao nepovoljnim bespravna izgradnja i snažan pritisak na potrebu izgradnje nove infrastrukture, još uvijek naglašen nedostatak svijesti građana o zaštiti okoliša, kao i niska stopa zaposlenosti koja utiče na povećano nekontrolisano iskorištavanje prirodnih resursa (naročito šumskih).

Tehničko-tehnološki faktori koji idu u prilog razvoju infrastrukture i očuvanju okoliša po ocjeni radne grupe su kvalitetna opremljenost komunalnog preduzeća, kao i uvođenje savremene tehnologije i opreme u proces rada JKP-a kao i pojedinih privrednih subjekata.

Radna grupa je ocijenila da veliki problem u zaštiti okoliša čine nepokrivenost komunalnim uslugama cijele teritorije Općine, a pozitivan uticaj je pribavljanje okolinskih dozvola od strane privrednih subjekata koji podliježu toj obavezi

U okviru ekoloških faktora ova grupa je prepoznala kao pogodnosti za zaštitu okoliša i razvoj infrastrukture ubrzanu izgradnju kanalizacije i ostale infrastrukturne mrežu naseljima širom Općine, pokrenute aktivnosti na izgradnji zajedničkog prečišćaća za općine Ilijaš, Vogošća i Breza, pokrivenost područja planskom dokumentacijom, uspostavljene industrijske zone, te prirodne resurse.

Nasuprot tome, kao faktori koji direktno ugrožavaju životnu sredinu, a time i održivi razvoj, identificirani su neposjedovanje uređaja za tretman otpadnih voda, mali broj priključaka na gradsku gasnu mrežu, sporost provođenja regulacionog plana usljed nedostatak sredstava, bespravna izgradnja objekata i neplanska izgradnja infrastrukture, ali i velika minirana područja, pojava klizišta i nekontrolisana eksploatacija prirodnih resursa (šume, minerala).

Radna grupa je među pravnim faktorima koji pozitivno utiču na očuvanje životne sredine i razvoja infrastrukture istakla postojanje zakonske regulative iz oblasti okoliša, Prostorni plan zaštićenih pejzaža „Bijambare“ i „Skakavac“, donošenje odluka o vodozaštitnim zonama vodotoka i izvorišta, te usvajanje Plana upravljanja otpada općine Ilijaš.

Međutim, pravni kontekst djeluje i ograničavajuće na unapređenje infrastrukture i zaštite okoliša, a radna grupa je uočila da je to u najvećoj mjeri posljedica nepostojanje i neprovođenja Zakona o koncesijama, nprovođenje kaznenih mjera za zagađivače životne okoline, te nedovoljna pokrivenost redarskim i inspeksijskim službama (eko, zaštita prirode, sanitarna).

SWOT analiza

SWOT analiza, kao ključni aparat za identifikaciju mogućih prednosti lokalne zajednice u odnosu na komparativne sisteme, utvrdila je osnovne pravce djelovanja i predstavlja rezultat diskusija i analiza o internim snagama i slabostima i eksternim prijetnjama i mogućnostima koje karakterišu razvoj infrastrukture i zaštitu okoliša na području općine Ilijaš. Identifikovani atributi u donjoj tabeli rezultat su rada učesnika radionica, predstavnika privrede, relevantnih institucija i kompetentnih pojedinaca u Općini, i zbirni je iskaz njihovog viđenja postojećeg stanja.

Snage:	Slabosti:
• Teritorijalna pripadnost Općine Kantonu Sarajevo	• Bespravna gradnja i pritisak na infrastrukturu
• Usvojen Plan upravljanja otpada općine Ilijaš	• Nedostatak svijesti građana o očuvanju okoliša
• Ubrzana izgradnja infrastrukture (vodovod, kanalizacija, infrastruktura i gas)	• Nepokrivenost cijele teritorije u davanju komunalnih usluga
• Otvorena preduzeća za reciklažu metalnog i drugog otpada	• Nedovoljno iskorištavanje prirodnih resursa
• Izgradnja komunalne infrastrukture za prikupljanje ambalažnog i ostalog otpada	• Nedovoljan broj mjernih stanica za praćenje kvaliteta vode, vazduha i zemljišta
• Uvođenje savremene tehnologije i opreme u poces rada	• Nepostojanje MSP i preduzetnika koji se bave prikupljanjem i reciklažom ostalog krutog otpada

<ul style="list-style-type: none"> • Pобољшanje obrazovne strukture stanovništva 	<ul style="list-style-type: none"> • Nizak nivo stručnosti u oblasti zaštite životne sredine
<ul style="list-style-type: none"> • Pogodni uslovi za proizvodnju zdrave hrane u ruralnom dijelu općine 	<ul style="list-style-type: none"> • Neadekvatno saniranje otpadnih voda i čvrstog otpada
<ul style="list-style-type: none"> • Usvojeni regulacioni planovi 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak katastra o postojećim prirodnim resursima
<ul style="list-style-type: none"> • Prirodni resursi 	
<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljene industrijske zone 	
<ul style="list-style-type: none"> • Politička odlučnost na lokalnom nivou u provođenju zakonskih propisa 	

Mogućnosti:	Prijetnje:
<ul style="list-style-type: none"> • Povoljna kreditna sredstva i sredstva fonda za okoliš 	<ul style="list-style-type: none"> • Nenadležnost lokalne uprave u donošenju odluka u oblasti okoliša i infrastrukture
<ul style="list-style-type: none"> • Kvalitetna opremljenost KJKP -a Sarajevo 	<ul style="list-style-type: none"> • Minirana područja i klizišta
<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje zakonske regulative iz oblasti okoliša 	<ul style="list-style-type: none"> • Neprovođenje Zakona o koncesijama
<ul style="list-style-type: none"> • Prostorni plan za zaštićeni pejzaž „Bijambare“ i „Skakavac“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Neprovođenje kaznenih mjera za zagađivače životne okoline
<ul style="list-style-type: none"> • Donošenje odluka o vodozaštitnim zonama vodotoka i izvorišta 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna pokrivenost redarskim i inspekcijskim službama
<ul style="list-style-type: none"> • Uvođenje standarda u proizvodne procese privrednih subjekata i u rad lokalne javne uprave 	<ul style="list-style-type: none"> • Neposjedovanje uređaja za tretman otpadnih voda
<ul style="list-style-type: none"> • Članstvo u transportnoj zajednici 	
<ul style="list-style-type: none"> • Provedene aktivnosti na usvajanju KEAP 	

3.2. Ekonomski i ruralni razvoj

3.2.1. Trenutno stanje

3.2.1.1. Opći podaci

Prijeratna ekonomija općine Ilijaš se zasnivala na velikim privrednim sistemima koji su bili nosioci privrednog razvoja. U prijeratnom periodu su bili aktivni privredni subjekti, koji su zapošljavali veliki broj ljudi uglavnom u metalurško-metalskoj industriji ("Željezara", Ilijaš) i drvnoj industriji („Bosna“ Ilijaš, i drugi).

Privatizacijom su nastale manje firme, koje su u današnje vrijeme uz ulazak novih domaćih i inostranih kompanija nosioci razvoja općine Ilijaš.

Prerađivačka industrija koja je tradicionalno okosnica razvoja Ilijaša se u poslijeratnom periodu suočila sa velikim brojem problema. Problemi su uglavnom bili zastarjela oprema, neobezbijedeno tržište za plasman proizvoda, nedostatnost kapitala, loša saobraćajna infrastruktura, nedostatak kreativnih kadrova, i sl. Ovaj period ukazuje na generalno nisku razvijenost poduzetništva i potrebu da se poduzmu snažnije aktivnosti na njegovom jačanju, prvenstveno kroz izgradnju funkcionalne poduzetničke infrastrukture, poboljšanje lokalnog poslovnog okruženja i proaktivniju ulogu lokalne zajednice i viših nivoa vlasti u privlačenju novih investicija.

Nakon izlaska svjetske ekonomije iz recesije, a naročito od 2013. godine, privreda općine Ilijaš bilježi konstantan rast, koji se može posmatrati kroz kontinuirani porast nivoa zaposlenosti, ubrzani porast indeksa razvijenosti, povećanje broja poslovnih subjekata zajedno s povećanjem nivoa investicionih aktivnosti, te povećanje izvoza s teritorije općine Ilijaš, odnosno učešća izvoza općine Ilijaš u ukupnom izvozu Federacije Bosne i Hercegovine.

Obim proizvodnje u metalurško-metalskom i drvnom sektoru u posljednje četiri godine bilježi snažan rast, koji je rezultat uspješnog privlačenja novih investicija, odnosno otvorenja novih poslovnih subjekata, ali i značajnih investicionih ulaganja unutar postojećih privrednih subjekata koji posluju na teritoriji općine Ilijaš već duži niz godina.

U posljednje četiri godine, je evidentan snažan porast nivoa investicija od strane poslovnih subjekata, te značajan nivo javnih investicija u infrastrukturne i razvojne projekte što će ubuduće dodatno uticati na unapređenje poslovnog ambijenta, odnosno povećanje atraktivnosti općine Ilijaš za potencijalne investitore.

Ograničavajući faktor uspostave potpuno funkcionalnog modela upravljanja lokalnim razvojem je što općine na području FBiH imaju ograničene nadležnosti, tako da se većina ovlaštenja i finansijskih sredstava nalazi na nivou kantona.

Pokazatelji ekonomskog razvoja (indeks razvijenosti, plaće, zaposlenost i spoljnotrgovinska razmjena)

Indeks razvijenosti

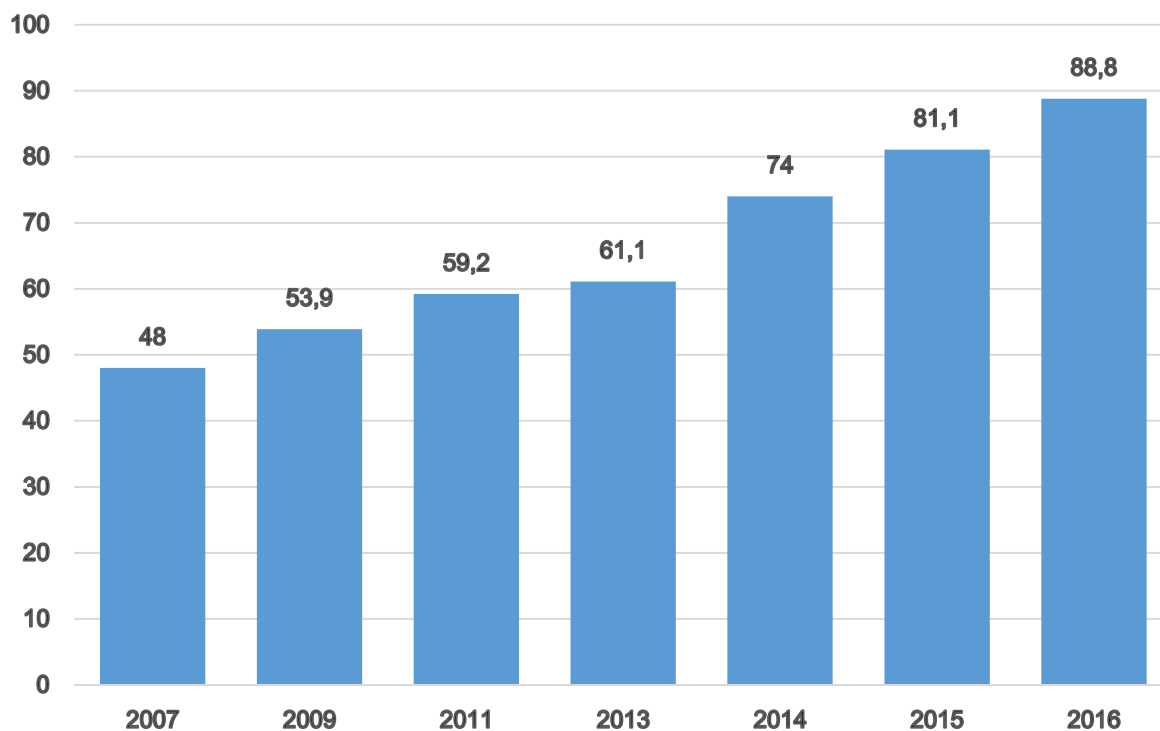
Prema indeksu razvijenosti Ilijaš spada u srednje razvijene općine u FBiH.³⁰

Sa indeksom razvijenosti od 88,8 indeksa poena općina Ilijaš na ljestvici ranga razvijenosti općina u FBiH zauzima 41. mjesto od ukupno 79 općina u FBiH.

Tešanj	Tuzla	Bihać	Visoko	Breza	Ilijaš	Jablanica	Kakanj	Olovo	FBiH
126,2	118,4	106,9	105,5	99,1	88,8	88,6	83,9	71,2	100

Tabela br. 38: Indeks razvijenosti pojedinih općina u FBiH u 2016. godini (indeksni poen)

(Izvor: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2016. godini", Federalni zavod za programiranje razvoja; Maj, 2017.godine)

Grafikon br. 3: Kretanje indeksa razvijenosti općine Ilijaš u odnosu na FBiH po godinama

(Izvor: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2016. godini", Federalni zavod za programiranje razvoja; Maj, 2017.godine)

³⁰ Index razvijenosti općine Ilijaš iznosi 88,8, dok prosječni index za nedovoljno razvijene općine u FBiH iznosi 62,3. Nivo razvijenosti FBiH po općinama, Federalni zavod za programiranje razvoja, maj 2017.g.

Plaće

Općina Ilijaš se ubraja među općine sa najnižim prosječnim neto plaćama u FBiH. U 2016. godini ostvarena prosječna plata u općini Ilijaš iznosi 638,00 KM, što je za 37,32 % manje od ostvarene prosječne plaće u Kantonu Sarajevo, koja je iznosila u istom periodu 1.018,00 KM, te za 23,96% manje od ostvarene prosječne plaće u FBiH, koja je u 2016. godini iznosila 839,00 KM. Niske prosječne plaće u općini Ilijaš ukazuju na nedovoljan životni standard i slabu kupovnu moć lokalnog stanovništva, te stoga predstavljaju potencijalnu opasnost za pokretanje migracionih procesa koji bi pogodili dio lokalnog stanovništva, naročito populaciju mladih ljudi u razvijenije lokane zajednice unutar ili van Bosne i Hercegovine.

Tešanj	Tuzla	Bihać	Visoko	Breza	Ilijaš	Jablanica	Kakanj	Olovo	FBiH
571	874	929	593	833	638	942	969	613	839

Tabela br. 39: Indeks razvijenosti pojedinih općina u FBiH u 2016. godini (indeksni poen)

(Izvor: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2016. godini", Federalni zavod za programiranje razvoja; Maj, 2017.godine)

Općina	2010	2016	Index (2016/ 2010)	KS = 100	KS = 100	Index KS =100 (2016) / KS =100 (2010)
	(KM)	(KM)		-2010	-2016	
Centar	1.136,00	1.197,00	105,37	115,92	117,58	101,44
Hadžići	782	832	106,39	79,8	81,73	102,42
Ilidža	758	820	108,18	77,34	80,55	104,14
Ilijaš	657	638	97,1	67,04	62,67	93,48
Novi Grad	856	868	101,4	87,35	85,27	97,62
Novo Sarajevo	1.025,00	1.115,00	108,78	104,59	109,53	104,72
Stari Grad	932	1.027,00	110,19	95,1	100,88	106,08
Trnovo	780	814	104,36	79,59	79,96	100,46
Vogošća	736	763	103,67	75,1	74,95	99,8
Prosjeck u KS	980	1.018,00	103,88	100	100	100

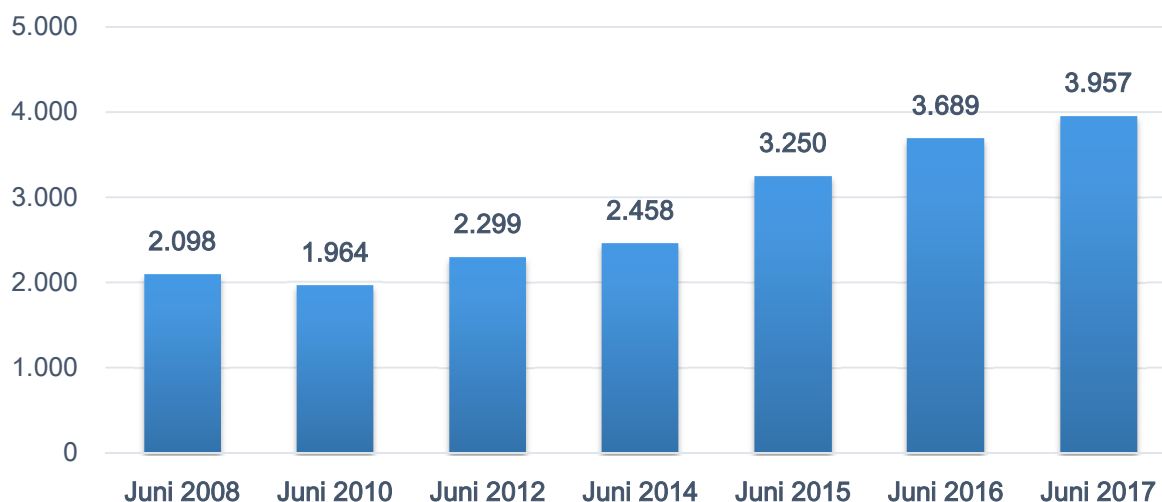
Tabela br. 40: Prosječne neto plaće po općinama u Kantonu Sarajevo u periodu 2010-2016 (usporedni pregled)

(Izvor: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2010. i 2016. godini, Federalni zavod za programiranje razvoja; april, 2011.g. i maj, 2017.godine)

Općina Ilijaš je općina sa najnižom plaćom u Kantonu Sarajevo, koja se čak blago smanjila u periodu od 2010. do 2016. godine, što je posljedica snažnog porasta zaposlenosti kroz dominantno povećanje zaposlenosti u prerađivačkoj industriji u kojoj radnici ostvaruju znatno niže plaće u poređenju sa drugim vrstama djelatnosti, odnosno sektorima, kao što su: javna uprava, IT sektor, te pojedine tercijarne djelatnosti.

Zaposlenost

Općina Ilijaš u posljednjih pet godina bilježi snažan rast zaposlenosti, koji je bio naročito značajan u periodu 2014-2016 godine, unutar kojeg je kreirano preko 1.150 novih radnih mjesta. Povećanje zaposlenosti je direktna posljedica značajnih investicionih ulaganja³¹ poslovnog sektora na teritoriji općine Ilijaš, odnosno dolaska većeg broja novih kompanije, ali i rasta i razvoja postojećih privrednih subjekata, koji već duži niz godina obavljaju djelatnost na teritoriji općine Ilijaš.³²

Grafikon br. 4: Zaposlenost u Općini Ilijaš u periodu 2008-2016, godina
(Izvor: "Bilteni – Statistički pregledi", JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo)

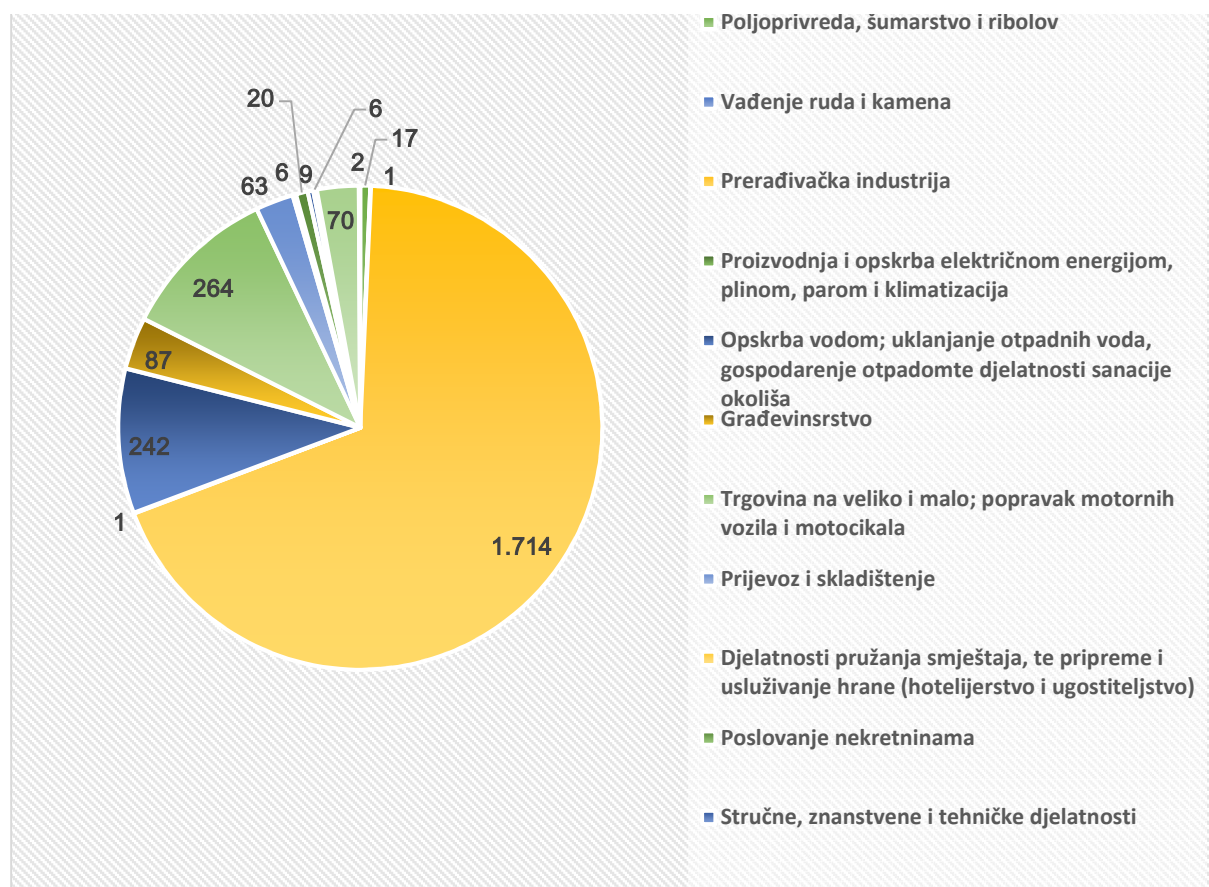
Na teritoriji općine Ilijaš je prema posljednje objavljenim podacima, odnosno na dan 30.09.2017. godine, zaposleno ukupno 4.096 lica.³³

³¹ Prema Izvještaju o realizaciji programa postinvesticione podrške i rada s investitorima u 2016. godini, koji je pripremljen prema metodologiji Grupacije svjetske banke, koja je usvojena kroz implementaciju LIFE projekta - projekat se tiče poboljšanja poslovnog okruženja, radi povećanja konkurentnosti privrede općine Ilijaš, a implementiran je u saradnji s Grupacijom svjetske banke uz podršku Ambasade Velike Britanije, procijenjeni nivo investicionih ulaganja poslovnih subjekata na području općine Ilijaš u 2016. godini iznosi 12.375.000,00 KM. Ukupna vrijednost procijenjenih investicija po ovom izvještaju se odnosi na proizvodne subjekte, koji su investicije realizirali uglavnom unutar postojećih industrijskih zona na teritoriji općine Ilijaš, a najznačajnija pojedinačna investicija je investicija Prevent grupacije u Željezaru, Ilijaš.

³² Provedbom projekta: "Podrška brzorastućim malim i srednjim preduzećima i lokalnom poslovnom okruženju", koji je finansiran sredstvima Europske unije, a koji je implementiran u saradnji sa SERDA-om i općinama Novi Grad Sarajevo i Vogošća, identificiran je značajan broj brzorastućih proizvodnih subjekata koji posluju na teritoriji općine Ilijaš, tj. kompanija koje bilježe konstantan rast zaposlenosti i ostvarenih prihoda, te veći broj kontinuirano stabilnih kompanija od kojih izdvajamo sljedeće kompanije: Standard Furniture Factory, Ama adriatic, Xylon Corporation, Kalea, Kondisa, Biohalilović, Investor, Arhaz, Sacom, Wood Team, Meltal, Frimeco, Tranzitexport, Ahsun sirovina, Sarfa, Žuče, Ezio inox, Schiedel, te ono što je naročito značajno Željezara u periodu nakon konsolidacije, odnosno nakon što postaje članica Prevent grupacije

³³ Podatak je preuzet iz Biletene-Statističkog pregleda, JU "Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo"; oktobar, 2017. godine.

Najveća koncentracija zaposlenosti na teritoriji općine Ilijaš je u prerađivačkoj industriji u kojoj je unutar 37 privrednih društava u 2016. godini uposleno 1.714 radnika, dok je ukupan broj uposlenih u pravnim licima sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš 2.502, uključujući sva privredna društva sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš.³⁴

Grafikon br. 5: Koncentracija zaposlenosti u privrednim društvima sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš u 2016. godini, po strukturi klasifikacija djelatnosti³⁵

(Izvor: LRC – BIS baza podataka o poslovanju privrednih društava sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš u 2016. godini, obrada podataka: Služba za privredu i finansije općine Ilijaš)

³⁴ Podatak je utvrđen provedenom analizom putem Službe za privredu i finansije Općine Ilijaš, na osnovu dostupnih podataka iz LRC – BIS baze podataka, koja prezentira oficijelne podatke FIA-e (Finansijsko informatičke agencije FBiH) s napomenom da se isti odnose samo na uposlenost unutar privrednih društava koja imaju registrirano sjedište na teritoriji općine Ilijaš. Na temelju iznesenog konstatujemo da predstavljeni podatak ne uključuje zaposlenost unutar samostalnih djelatnosti, niti djelatnosti privrednih društava, koja posluju na teritoriji općine Ilijaš, a čije je sjedište po Sudskom rješenju o registraciji subjekta, prijavljeno na adresi, van teritorije općine Ilijaš.

³⁵ Struktura klasifikacija djelatnosti je preuzeta iz Klasifikacije djelatnosti BiH 2010 (skraćeno: KD BiH 2010), koja je jedinstvena i općeprihvaćena nomenklatura djelatnosti u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 47/10), s napomenom da su iz prikaza strukture izbačene sljedeće grane: Informacije i komunikacije, Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja, Javna uprava i odbrana, Obavezno socijalno osiguranje, Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi, Umjetnost, zabava i rekreacija, Djelatnosti kućanstva kao poslodavaca i Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela iz razloga što prema podacima FIA-e, odnosno LRC-BIS baze podataka unutar ovih grana nema registrirane zaposlenosti na teritoriji općine Ilijaš, jer se podaci odnose samo na privredna društva sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš. Naravno, unutar istih postoji zaposlenost koja nije predmetom ove analize, jer javne ustanove, organi uprave i druge državne institucije, udruženja, samostalne djelatnosti i sl. ne predaju finansijske izvještaje prema FIA-i, niti su registrirane u skladu sa Zakonom o privrednim društvima FBiH ("Službene novine FBiH", 81/15).

Spoljnotrgovinska razmjena

Prema statističkim podacima na teritoriji učešće izvoza sa teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu Federacije Bosne i Hercegovine iznosi 2,87 % u 2016. godini, sa ukupnim ostvarenim izvozom od 179.882.000,00 KM, tako da općina Ilijaš pozicionirana na 11. mjestu na rang listi lokalnih zajednica po ostvarenom izvozu u 2016. godini. Izvoz per capita sa teritorije Općine Ilijaš u 2016. godini iznosi 8.868,60 KM, dok prosječni izvoz per capita na nivou Kantona Sarajevo iznosi 2.489,67 KM.³⁶

Prema objavljenim podacima o pokrivenosti uvoza izvozom, općina Ilijaš je jedina općina u Kantonu Sarajevo koja je u 2016. godini zabilježila suficit spoljnotrgovinske razmjene u vrijednosti od čak 100.788.000,00 KM i to kroz ubjedljivu pokrivenost uvoza izvozom od 227,43%. I u prethodnom periodu općina Ilijaš je konstantno bilježila visoku pokrivenost uvoza izvozom, te suficit iz spoljnotrgovinske razmjene. Prezentirani podaci ukazuju na dominantno izvoznju orijentaciju i visoku konkurentnost lokalne privrede, odnosno izvoznju orijentaciju i konkurentnost privrednih subjekata, koji posluju na teritoriji općine Ilijaš, što je ohrabrujući podatak u kontekstu očekivanih efekata ubrzanog rasta i razvoja privrede općine Ilijaš, a samim tim i očekivanog povećanja zaposlenosti u budućem periodu.

Na bazi prikupljenih podataka, kroz provedbu “aftercare” posjeta privrednim subjektima u 2016. godini koje su provodene u saradnji s drugim državnim i međunarodnim institucijama, kroz Saradničku mrežu³⁷ koju predvodi FIPA-Agencija za promociju stranih investicija u BiH, izvozna tržišta na koja proizvodni subjekti sa teritorije općine Ilijaš uglavnom izvoze robe, a to su: prvenstveno tržište Europske Unije, a posebno tržište Njemačke, Austrije, Italije, Belgije, Velike Britanije, Holandije i Slovenije, te tržišta Srbije, Crne Gore i Turske. U posljednje vrijeme pojedini subjekti sa teritorije Općine su počeli izvoziti i na udaljenija tržišta širom Azije i Sjeverne Amerike.

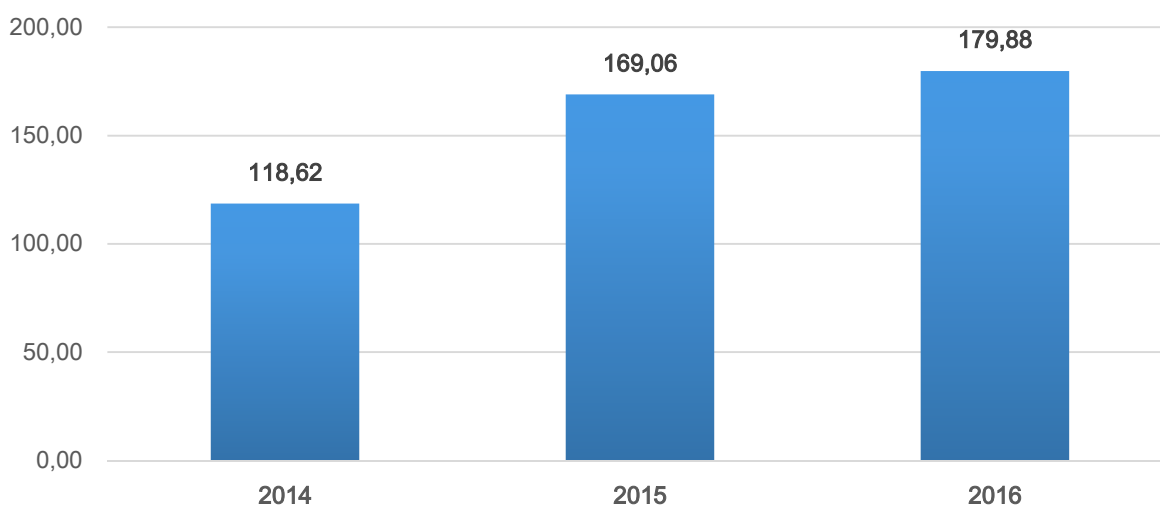
³⁶ Podaci o ostvarenom učešću u izvozu FBiH i vrijednosti ukupnog izvoza su objavljeni u publikaciji “Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH za 2016. godinu”, Federalni zavod za programiranje razvoja; maj, 2017. godine, dok je izvoz per capita izračunat na bazi 20.283 stanovnika općine Ilijaš, te 417.498 stanovnika Kantona Sarajevo, što su podaci o procijenjenom broju stanovnika u 2016. godini, koji su također objavljeni u pomenutoj publikaciji.

³⁷ Općina Ilijaš je punopravni član Saradničke mreže, koju predvodi FIPA-Agencija za promociju stranih investicija u BiH, a sama Partnerska mreža je neformalna organizacija u čijem radu učestvuju i predstavnici Grupacije svjetske banke u BiH, oformljena s ciljem međusobne razmjene iskustava, poboljšanja poslovnog okruženja i privlačenja novih investicija. Mreži su se do sada pridružile sljedeće institucije: Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Kanton Sarajevo, Zeničko - dobojski kanton, Tuzlanski kanton, Hercegovačko – neretvanski kanton, Srednjobosanski kanton, Bosansko - podrinski kanton, Unsko - sanski kanton, Kanton 10, Grad Mostar, Grad Tuzla i Grad Goražde, te općine: Centar Sarajevo, Vogošća, Visoko, Ilidža, Hadžići, Kiseljak, Tešanj, Žepče, Travnik, Vitez, Srebrenik, Grude, Lukavac, Živinice, Posušje i Usora.

Godina	Uvoz u hilj. KM	Učešće Općine Ilijaš u uvozu u Kantonu Sarajevo (%)	Učešće Općine Ilijaš u uvozu u FBiH (%)	Izvoz u hilj. KM	Učešće Općine Ilijaš u izvozu u Kantonu Sarajevo (%)	Učešće Općine Ilijaš u izvozu u FBiH (%)	Pokrivenost uvoza izvozom (%)
2014.	28.943	0,78%	0,28%	118.627	12,93	2,05	409,86
2015.	57.678	1,61%	0,54%	169.064	16,82	2,75	293,12
2016.	79.094	2,16%	0,72%	179.882	17,3	2,87	227,43

Tabela br. 41: Podaci o izvozu i učešću u izvozu općine Ilijaš u Kantonu Sarajevo i Federaciji BiH

(Izvor: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH" u 2014., 2015. i 2016. godini, Federalni zavod za programiranje razvoja; april, 2015. g, april, 2016.g. i maj, 2017.godine)

Grafikon br. 6: Izvoz općine Ilijaš za period 2014.-2016. godina

(Izvor: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH" u 2014., 2015. i 2016. godini, Federalni zavod za programiranje razvoja; april, 2015. g, april, 2016.g. i maj, 2017.godine)

3.2.1.2. Poljoprivreda

Zbog ranije razvojne politike općine Ilijaš u kojoj su metalurška, metalna i drvna industrija bile prioritetne privredne grane, razvoj poljoprivrede, bez obzira na prirodne potencijale (pašnjaci, livade, stočni fond, uslovi za organsku proizvodnju) decenijama je bio gotovo zanemaren.

Nasuprot tome, u današnje vrijeme, u ruralnim područjima općine Ilijaš, poljoprivreda je glavni i jedini izvor zapošljavanja i dohotka, a tradicionalno je orjentisana na stočarstvo, prvenstveno na uzgoj goveda i ovaca i proizvodnju nekih ratarskih kultura.

Međutim, nizak nivo produktivnosti, klimatski i pedološki uslovi, razućenost i usitnjenost kapaciteta u primarnom sektoru i njegova neorganizovanost sa jedne strane, neorganizovan otkup, plasman poljoprivrednih proizvoda, nedostupni i nepovoljni krediti za poljoprivredu s druge strane, predstavljaju objektivna ograničenja za razvoj poljoprivrede u općini Ilijaš.

Djelatnost poljoprivrede, lova i šumarstva je danas na području ilijaške općine značajno nerazvijenija u odnosu na prosjek FBiH, uzimajući u obzir samo zvanične podatke. U ovoj djelatnosti je registriran značajno manji broj radnika od prosjeka zaposlenosti u ovoj djelatnosti na području FBiH.

Uprkos značajnijim potencijalima za razvoj poljoprivrede (posebice stočarstva), te razvoj šumarstva, općina Ilijaš u ovim djelatnostima ne proizvodi dovoljno da bi zadovoljila potrebe lokalnog stanovništva.

Jedno od mogućnih objašnjenja je izrazito veliki obim sive ekonomije u ovoj djelatnosti. U svakom slučaju, poljoprivreda, lov i šumarstvo je djelatnost u kojoj na području općine Ilijaš postoji značajan prostor za dodatno zapošljavanje, pa je to djelatnost kojoj treba posvetiti dodatnu pažnju i raditi na njenom razvoju.

Općina Ilijaš je u proteklom periodu izdvojila značajna sredstva za podsticaj razvoja poljoprivrede što uz podsticajna sredstva viših nivoa vlasti (Kantona Sarajevo Federacije BiH) predstavlja značajna ulaganja u ovu privrednu granu.

Općina ima značajne mogućnosti za razvoj određenih poljoprivrednih proizvodnji koje se mogu staviti u funkciju ukupnog razvoja Kantona Sarajevo i rješavanja problema nezaposlenosti.

Struktura poljoprivrednih površina

Općina raspolaže značajnim poljoprivrednim površinama u iznosu od 12.533 ha ili 41% ukupnog raspoloživog zemljišta na području Općine.

Od toga na livade otpada 5.435 ha ili 17% ukupnog zemljišta, na pašnjake 3.700 ha ili 12%, na oranice i vrtove 3.048 ha ili 10% zemljišta i voćnjake 660 ha ili 7 %.³⁸

Kategorija zemljišta	Površina (ha)		
	Privatno	Javno	Ukupno
Oranice i vrtovi	2.875	173	3.048
Voćnjaci	649	11	660
Livade	5.309	126	5.435
Obradivo zemljište	8.833	310	9.143
Pašnjaci	2.471	1.229	3.700
Poljoprivredno zemljište	11.304	1.539	12.533
Šumsko tlo	2.606	14.535	17.141
Neplodno tlo	127	1.058	1.185
Ukupno:	14.037	16.822	30.859

Tabela br. 42: Struktura zemljišta na području općine Ilijaš 2011. godine

(Izvor: Služba za katastar i imovinsko pravne odnose Ilijaš, interna baza podataka)

³⁸ Po procentualnom učešću u ukupno raspoloživom zemljištu na teritoriji općine, većina zemljišta je pod šumama (55%).

Na osnovu podataka iz prostornog plana Općine, u tabeli koja slijedi predstavljen je bilans nešumskog i poljoprivrednog zemljišta prema upotrebnoj vrijednosti.

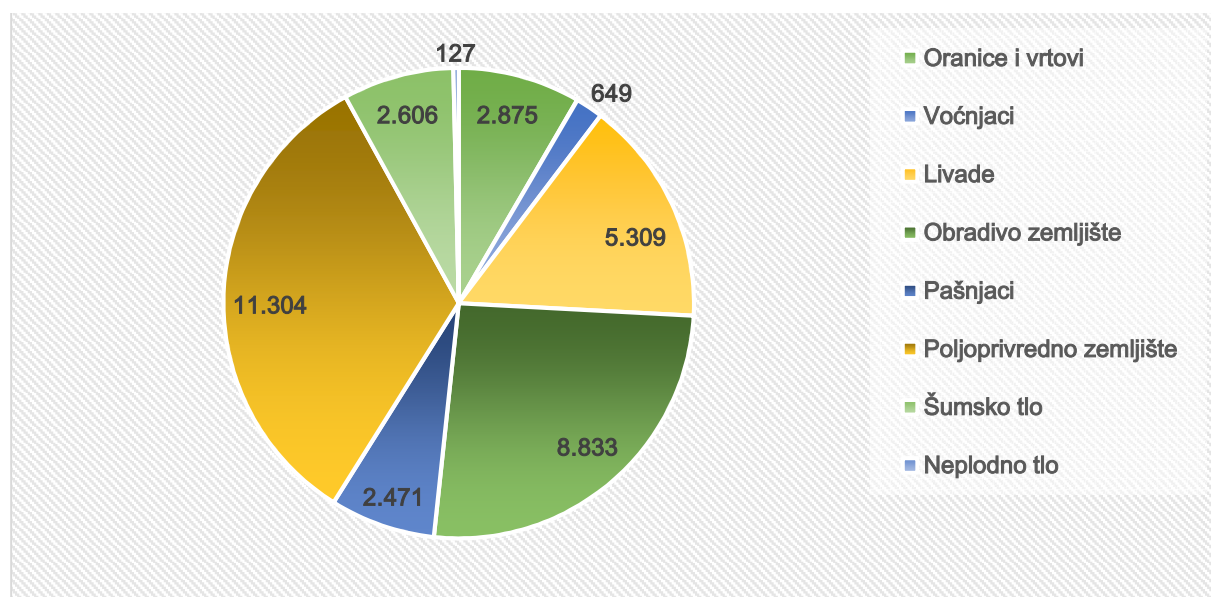
kategorija	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
površina (ha)	114	805	1.360	4.455	2.811	1.236	927	9

Tabela br. 43: Upotrebna vrijednost nešumskog i poljoprivrednog zemljišta

(Izvor: Studija upotrebne vrijednosti zemljišta u Kantonu Sarajevo za potrebe izrade Prostornog plana za period 2003-2023.)

Ako se razmotri struktura obradivog zemljišta, koje čini oko 72% ukupnog poljoprivrednog zemljišta, 60% su livade, 33% oranice i vrtovi i 7% voćnjaci. Učešće oranica i vrtova u ukupnom poljoprivrednom zemljištu je nisko, a većinu poljoprivrednog zemljišta čine livade i pašnjaci.

Ovakva struktura zemljišta predstavlja značajno ograničenje za razvoj intenzivne poljoprivredne proizvodnje.

Grafikon br. 7: Učešće pojedinih kategorija zemljišta u ukupnoj površini raspoloživog zemljišta na teritoriji općine Ilijaš 2011. godine

(Izvor: Služba za imovinsko – pravne, geodetske poslove i katastar Općine Ilijaš, interna baza podataka)

Dodatnu otežavajuću okolnost za organiziranje intenzivne poljoprivredne proizvodnje predstavlja i usitnjenost posjeda. Većina, tj čak 79% posjeda ima površinu manju od 3 ha, dok je svega 10% posjeda veće od 5 ha.

Važno je istaći i činjenicu, da se posljednjih godina poljoprivredno zemljište sve više koristi za izgradnju stambenih i poslovnih objekata, čime se smanjuje potencijal za razvoj poljoprivrede.

Primjenom odgovarajućih mjera zakonske regulative i prostorno planske dokumentacije neophodno je spriječiti trajno uništavanje poljoprivrednog zemljišta pretvarajući ga u građevinsko.

Na teritoriji općine Ilijaš egzistira samo jedna registrovana zadruga i to: ZZ „Malešćanka“ Ilijaš.

Zadruge bi trebale da budu nosioci razvoja poljoprivredne proizvodnje, da pomognu razvoj poljoprivrede i sela, ali nisu osposobljene kadrovski, materijalno i finansijski da preuzmu na sebe tu ulogu. Ove zadruge se nalaze u procjepu između uloge koja im je dodijeljena kao nosioca poljoprivredne proizvodnje i mogućnosti da u teškim uslovima privređivanja opstanu.

Opremljenost mehanizacijom – traktorima, priključcima i drugim radnim mašinama, od kojih su najzastupljeniji motokultivatori sa priključcima, još uvijek nije zadovoljavajuća, iako su u posljednjih desetak godina izvršena znatna ulaganja u poljoprivrednu mehanizaciju, a iz godine u godinu broj traktora i priključnih mašina se povećava.

Snabdjevenost raznim poljoprivrednim uređajima i opremom na gazdinstvima (aparati za mužu, laktofrizi i druga oprema) također nije zadovoljavajuća.

Kako bi se tehnološki unaprijedila individualna gazdinstva potrebna su znatno veća i sopstvena ulaganja i podrška šire zajednice u modernizaciji poljoprivredne mehanizacije i opreme.

Savremena poljoprivredna proizvodnja traži proizvođače koji poznaju i primjenjuju nove i moderne tehnologije, pa otuda stručno obrazovanje poljoprivrednih proizvođača daleko zaostaje za stvarnim potrebama poljoprivrede na području općine Ilijaš.

Na području Kantona Sarajevo postoje značajni kapaciteti prehrambene industrije koji koriste poljoprivredne sirovine kakve se mogu proizvoditi na području općine Ilijaš. Osim toga, Sarajevo je najveći potrošač i najjače tržište poljoprivrednih proizvoda, a blizina općine Ilijaš ostavlja mogućnost lakšeg plasmana poljoprivrednih proizvoda na njegovom tržištu, a time i veću konkurentnost proizvoda u odnosu na one iz udaljenijih područja BiH i iz regiona.

U okviru kantonalnih i lokalnih razvojnih dokumenata, usvojenih u posljednjih nekoliko godina, razvoj poljoprivrede komplementarno sa turizmom prepoznat je kao prioritet u cilju postizanja održivog razvoja, kako Kantona tako i općine Ilijaš, čemu će svakako značajno doprinijeti i ova strategija.

3.2.1.2.1. Ratarstvo

S obzirom na značajne zemljišne potencijale, orijentacija i interes poljoprivrednika za ratarskim proizvodima nije zadovoljavajuća. U posljednje vrijeme zapaža se evidentno povećanje zasijanih površina žitarica na području Nišićke visoravni kao rezultat stimulativnih mjera – podrški od strane Kantona i Federacije. Sve više pažnje posvećuje se sjetvi heljde, ječma i raži.

Sjetvena struktura u 2016. godini izgledala je kako slijedi:

- povrtne kulture 455 ha
- strna žita 705 ha
- stočno krmno bilje 145 ha

U sjetvenu strukturu treba sve više uvoditi triticales (hibrid pšenice i raži) koji predstavlja visokoprinosno žito u rejonima gdje ostale žitarice podbacuju u prinosu, odnosno na zemljištima slabijeg potencijala, a služi kao odlična stočna hrana i dobra sirovina za pekarsku industriju u kombinaciji sa drugim sirovinama od žitarica.

Također ratarsku proizvodnju treba usmjeriti na proširenje proizvodnje pod heljdom, triticalesom i dominirajućim žitaricama.

Kada je u pitanju proizvodnja stočne hrane treba povećati površine pod lucerkom, djetelinom, travno leguminoznim smješama kao i silažnog kukuruza.

Organiziranje intenzivne ratarske proizvodnje je moguće na oraničnim područjima uz rijeke (Bosna, Misoča, Stavnja).

Ljekovito i aromatično bilje

Veoma interesantna mogućnost na području općine Ilijaš je i eksploatacija ljekovitog i aromatičnog bilja klasičnom eksploatacijom, koje se još uvijek uglavnom sakuplja kao samoniklo, pa se tako uvećava prihod seoskih porodica.

Intenzivni uzgoj ljekovitog bilja primjenjuje firma „Halilović“, doo Ilijaš na području Nišićke visoravni gdje se uzgaja kamilica, matičnjak, menta i iris na cca 100,0 ha. Također posjeduju i vlastite kapacitete za sušenje, skladištenje, preradu, pakovanje, ekstrakciju i destilaciju ljekovitog i aromatičnog bilja.

3.2.1.2.2. Povrtlarstvo

Klasična proizvodnja povrća kojoj se sve više priključuju i zatvoreni proizvodni objekti – plastenici, zauzima područja uz vodne tokove te ravine općine Ilijaš.

Povrtlarsku proizvodnju treba usmjeriti na proširenje proizvodnje krtolastog, korjenastog, lukovičastog i salatnog povrća.

Proizvodnja zdrave hrane

Općina Ilijaš za organsku proizvodnju ima odlične preduvjete poput područja izuzetno čistog zraka, nezagađenog obradivog zemljišta, iskonskih pašnjaka i bistre vode. Raspoloživo poljoprivredno zemljište izuzev pojasa uz saobraćajnice je ekološki očuvano i zadovoljava standarde za organsku proizvodnju.

Organskom proizvodnjom žitarica, ljekovitog bilja i povrća se već na području Nišićke visoravni uspješno bavi registrovana firma „Halilović“ d.o.o. Ilijaš, pa bi ona mogla biti dobar primjer za umnožavanje dobre prakse kod većeg broja zainteresovanih potencijalnih proizvođača.

3.2.1.2.3. Voćarstvo

Klimatske prilike ograničavaju gajenje voća na uski pojas nižih terena i doline rijeke Bosne i Misoče. Ovu proizvodnju u cjelini karakterišu niski prinosi, klasični uzgojni oblici sa dominacijom koštičavog i jabučastog voća sa starim zasadima uglavnom u okviru okućnica,

prevaziđenog sortimenta i šarenilom vrsta i sorti kao i niskog nivoa agro i pomotehnike. Zadnjih godina na području općine Ilijaš zasađeni su uzorni voćnjaci, uglavnom sa jabukom, kruškom i šljivom.

Nova kultura u općini Ilijaš je malina. Do kraja 2016. godine na prostoru općine Ilijaš podignuto je oko 50 malinjaka na ukupnoj površini od oko 10, 0 ha.

Paralelno sa razvojem voćarstva - podizanja novih zasada i uredne opskrbe tržišta, na području Općine izgrađeni su rashladni kapaciteti za skladištenje i sortiranje jabučastih vrsta voća u Podlugovima kapaciteta cca 1.000 tona kao i proizvodni pogon za preradu voća i povrća sa slatkim i kiselim programom (koji je u stanju primiti tržišne viškove voća ne samo područja općine Ilijaš nego i susjednih općina) i kapaciteti za skladištenje jabučastog voća sa linijom za sušenje voća i proizvodnju soka u Sovrlama ukupnog kapaciteta 700 tona.

3.2.1.2.4. Stočarstvo

Veliko učešće livada i pašnjaka u ukupnim poljoprivrednim površinama predstavlja dobru osnovu za razvoj stočarske proizvodnje. U brdsko planinskim područjima općine, Nišičke visoravni i susjednim brdskim područjima, stočarstvo je praktično jedini ekonomski isplativ način korištenja zemljišta i važan uslov za demografsku pokrivenost prostora.

U poslijeratnom periodu stočarska proizvodnja je doživjela rast, poboljšanje pasminskog sastava i povećanje proizvodnje po grlu, ali ipak se može reći da je sadašnji proizvodni potencijal u ovoj grani nizak i ima prostora za daleko snažniji razvoj.

Vrsta stoke i domaćih životinja	Brojno stanje
Goveda	2.275,00
Ovce	14.700,00
Perad	110.000,00
Konji	75

Tabela br. 44: Vrsta i brojno stanje stoke i domaćih životinja 2016. godine
(Izvor: Služba za privredu, finansije i investicije, interna baza podataka)

Problemi koji prate stočarsku proizvodnju su: nizak stepen finalizacije proizvoda, nizak nivo primjene standarda kvaliteta, nedovoljan nivo opremljenosti objekata u proizvodnji, preradi i čuvanju poljoprivrednih proizvoda, nedostatak infrastrukture za sakupljanje i otkup proizvoda.

Govedarstvo

Govedarstvo se smatra pokretačem razvoja ukupne poljoprivrede, a ujedno je i važan uslov intenzifikacije ratarske proizvodnje na području općine Ilijaš. Proizvodnja mlijeka je strateška aktivnost i osnova reprodukcije u govedarstvu. Proizvedeno mlijeko se uglavnom troši u domaćinstvima, a značajnim dijelom se organizovanim otkupom plasira u mliječnu industriju „Milkos“ Sarajevo. Godišnja otkupljena količina mlijeka za „Milkos“ sa područja općine Ilijaš iznosi cca 1.000.000 litara.

Posljednjih godina na području općine Ilijaš izgrađeno je više farmi krava i ovaca, te znatno poboljšani stočni genetski potencijali. Na ovakva pozitivna kretanja uticaj su imali programi podsticajnih mjera Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Kantona Sarajevo i lokalne samouprave, kao i farmeri koji su dodatno angažovali svoja sredstva (uglavnom kreditnim zaduživanjem kod banaka).

Najznačajnija proizvodnja mlijeka je na farmama „Mujanović“ sa 100 muznih grla i ZZ „Malešićanka“ koje posjeduju 50 muznih krava kao i nekoliko manjih farmi sa 10-20 muznih grla.

Velika usitnjenost proizvodnje i privlačnost izravne prodaje na zelenim pijacama u mnogome otežavaju bolje rezultate na ovom planu.

Tov junadi u cilju proizvodnje mesa, zahvaljujući postojećim poticajima, postao je opredjeljenje poljoprivrednih proizvođača općine. Bilateralni sporazum sa Republikom Turskom otvara mogućnost proizvođačima za dugoročno i stabilno ulaganje u pokretanje i povećanje proizvodnje u oblasti tova junadi. Nosioci proizvodnje su organizovane farme za produženi tov. Farme: „Mujanović“ sa kapacitetom od 250 grla u turnusu i dva objekta u Podlugovima „Smajlović“ sa kapacitetom od po 150 grla u turnusu, a postoji i više malih proizvođača kojima je tov junadi dopunska djelatnost.

Ovčarstvo

Ovčarstvo je zadržalo tradicionalan način proizvodnje, nedozvoljavajući skoro nikakve tehnološke promjene. Zbog svoje integrisanosti u domaći proizvodni prostor, ovčarstvo se pokazalo rezistentnim i relativno se brzo obnavlja. Od 10.350 grla koliko ih je bilo 2006. godine, broj ovaca do danas se gotovo udvostručio.

Peradarstvo

U peradarstvu je posljednjih godina prisutna tendencija povećanja proizvodnje kao rezultat poduzetničkih ulaganja poljoprivrednih domaćinstava.

Danas na području općine Ilijaš djeluju dvije veće farme za proizvodnju konzumnih jaja: „Farma Bioča“ kapaciteta 20.000 koka nosilica i IPP farma „Ribarići“ kapaciteta 30.000 koka nosilica.

Farma IPP „Ribarići“ posjeduje i proizvodne kapacitete za tov pilića (25.000 komada u turnusu, odnosno cca 150.000 na godišnjem nivou). Na području Ilijaša imamo i novootvorene farme brojlera na Nišićima kapaciteta od 34.000 brojlera po turnusu, farma Brojlera u Ljubinićima kapaciteta 50.000 brojlera po turnusu i dva peradarska objekta u Mrakovu lokalitet Bogdanovići kapaciteta po 7.000 i 15.000 brojlera po turnusu, kao i više malih proizvođača kojima je tov pilića dopunska djelatnost.

Pčelarstvo

Pčelarstvo ima zapažen značaj, koji se naročito očituje kroz snažan poslijeratni razvoj, što je imalo kao rezultat okupljanje pčelara u Udruženje pčelara „Maja“ Ilijaš.

Velike površine livada i pašnjaka sa bogatom florom i obiljem medonosnog bilja, uslovlili su povoljne uslove za razvoj pčelarstva tako da u sezoni na širem području Nišićke visoravni

boravi veliki broj pčelara iz susjednih općina. Velika izdašnost resursa i pokazana volja ljudi da se bave pčelarstvom treba da budu osnovni pokretači daljeg razvoja ove grane poljoprivrede.

Broj pčelinjih društava na području općine iznosi cca 2.500, a preovladavaju pojedinačni pčelari sa manjim brojem košnica. Med koji je proizveden na širem lokalitetu Nišičke visoravni bi mogao primjenom certifikacionih šema ući u proces zaštite geografskog porijekla kao visoko vrijedan i specifičan proizvod sa područja općine Ilijaš.

3.2.1.3. Šumarstvo

Veliki potencijal za razvoj drvne industrije na području općine Ilijaš su šume koje obuhvataju 15.311 ha u državnom vlasništvu, a 4.242 ha su šume u privatnoj svojini.

Procijenjena zapreminska zaliha drvne mase – resursa u državnom vlasništvu bez šuma sa ograničenjem u gospodarenju iznosi 3.044.480 m³, od čega 2.275.410 m³ četinarara i 769.070 m³ liščara. Godišnji zapreminski prirast državnih šuma bez šuma sa ograničenjem u gospodarenju iznosi 72.155 m³, od čega 58.165 m³ na lišćare i 13.595 m³ na četinare.³⁹

3.2.1.4. Prerađivačka industrija

Svi pokazatelji o kretanju privrede po djelatnostima, posebno (broj poslovnih subjekata, broj uposlenih, ostvareni prihod i izvoz) ukazuju da je prerađivačka industrija na teritoriji općine Ilijaš vodeća industrijska, ali i uopćeno privredna grana.

Na teritoriji općine Ilijaš broj registriranih poslovnih subjekata u prerađivačkoj industriji je 37 od ukupno 158 privrednih društava (23,42 %).

U 2016. godini u prerađivačkoj industriji ostvaren je prihod u iznosu od 174,381.0530,00 KM što iznosi 56,35% ukupno ostvarenog prihoda u svim granama privrede. Ostvareni prihod u prerađivačkoj industriji je veći za 34.243.705,00 KM u odnosu na 2015. godinu. Ukupni izvoz ostvaren u prerađivačkoj industriji u 2016. godini iznosi 134.294.686,00 KM i veći je za 20.804.335,00 KM u odnosu na 2015. godinu. Učešće prerađivačke industrije u ukupnom izvozu s teritorije općine Ilijaš iznosi čak 77,01 %.

Također u 2016. godini je iskazana i dobit od 6.666.680,00 KM.

U oblasti prerađivačke industrije trenutno je zaposleno 1.714 uposlenika ili 68,51% od ukupnog broja zaposlenih u svim privrednim društvima sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš.⁴⁰ Broj zaposlenih se u 2016. godini, povećao za 348 novih radnih mjesta u odnosu na 2015. godinu.

³⁹ Izvor podataka: KJP Sarajevo – šume d.o.o., Sarajevo, podaci dostavljeni na upit pri izradi Investicionog sažetka Općine Ilijaš, koji je rađen u saradnji sa Grupacijom svjetske banke, septembar 2016. godine

⁴⁰ Za analizu su korišteni iz LRC-BIS baze podataka, na bazi podataka FIA-e (Finansijsko – informatička agencija FBiH), 2016.godina. Napomena: Izneseni pokazatelji se odnose samo na privredna društva sa registriranim sjedištem na teritoriji općine Ilijaš.

Broj subjekata	Zaposlenost		Prihod		Izvoz	
	Broj zaposlenih	Učešće u ukupnom broju zaposlenih	Vrijednost ostvarenog prihoda	Učešće u ukupnom prihodu privrede	Vrijednost izvoza	Učešće izvoza u ostvarenom prirodu
37	1.714	68,51%	174.381.053	56,35%	134.294.686	77,01%

Tabela br. 45: Zbirni pokazatelji poslovanja u prerađivačkoj industriji općine Ilijaš za 2016. godinu
(Izvor: LRC-BIS baza podataka, Analiza Odjela za privredu i lokalni razvoj, Služba za privredu i finansije općine Ilijaš)

3.2.1.4.1. Industrija hrane i pića

Industrija hrane i pića u općini Ilijaš nije naročito razvijena, uzimajući u obzir ogroman potencijal zemljišta na kojem se mogu proizvoditi potrebne sirovine za preradu: voća i povrća, žitarica, mesa i mlijeka.

U posljednje vrijeme evidentan je ubrzani razvoj peradarskih farmi koje su uglavnom u kooperantskim odnosima sa većim prehrambenim proizvođačima, te snažan razvoj plasteničke proizvodnje, gdje posebno možemo izdvojiti proizvodnju kornišona, koji se u posljednje vrijeme djelimično i prerađuju na teritoriji općine Ilijaš, te preradu određenih vrsta voća i povrća radi proizvodnje sokova, salata i sl.. Prehrambeni kapaciteti u oblasti prerade voća i povrća su u fazi razvoja i trenutno su nedovoljnog kapaciteta da prate porast proizvodnje voća na teritoriji općine Ilijaš.

Industrija hrane i pića, pored trenutno nedovoljne razvijenosti u budućnosti bi trebala da postane jedna od vodećih grana prerađivačke industrije na području općine Ilijaš, jer za to postoje kvalitetni infrastrukturni, položajni, sirovinski i drugi resursni uslovi.

Konkurentske prednosti za ulaganje u poljoprivredu i prehrambeno-prerađivačku industriju su: zadovoljavajuća veličina tržišta sarajevske makroregije sa okolinom, područje sa preko 1.000.000 stanovnika u neposrednoj blizini Ilijaša (Kanton Sarajevo, Zeničko-dobojski Kanton, Srednjobosanski Kanton, susjedne općine u Republici Srpskoj), nezagađeno tlo, posebno na području Nišićke visoravni, Bijambara, Gajeva i Podlipnika sa susjednim selima, mogućnost eksploatacije ljekovitog i aromatskog bilja klasičnom eksploatacijom, koje se još uvijek uglavnom sakuplja kao samoniklo u nezagađenoj prirodi.

Broj subjekata	Zaposlenost		Prihod		Izvoz	
	Broj zaposlenih	Učešće u ukupnom broju zaposlenih u prerađivačkoj industriji	Vrijednost ostvarenog prihoda	Učešće u ukupnom prihodu prerađivačke industrije	Vrijednost izvoza	Učešće izvoza u ostvarenom prihodu industrijske grane
6	37	2,16%	3.650.525	2,09%	876.546	24,01%

Tabela br. 46: Zbirni pokazatelji poslovanja u industriji hrane i pića općine Ilijaš za 2016. godinu⁴¹
(Izvor: LRC-BIS baza podataka, Analiza Odjela za privredu i lokalni razvoj, Služba za privredu i finansije Općine Ilijaš)

Najznačajniji privredni subjekti u oblasti industrije hrane i pića su:

- **BIOHALILOVIĆ d.o.o. Ilijaš** - Intenzivni uzgoj ljekovitog bilja na području Nišičke visoravni gdje se uzgaja kamilica na cca 4,0 ha. Posjeduje vlastite kapacitete za skladištenje, preradu, pakovanje, ekstrakciju i destilaciju ljekovitog i aromatičnog bilja.
- **KONDISA d.o.o. Ilijaš** – Proizvodnja konditorskih i pekarskih proizvoda. Naročito značajan proizvodni subjekt jer je praktično jedina kompanija u pomenutoj branši, čiji su proizvodi značajno prisutni na domaćem, ali i regionalnom tržištu, odnosno tržištima susjednih zemalja, kao što su: Hrvatska, Srbija, Crna Gora i Makedonija.
- **ARHAZ d.o.o. Ilijaš** - Trgovina i poljoprivreda - EKO ARHAZ je poslovna jedinica br.4 firme koja se bavi proizvodnjom i preradom zdrave hrane. Posjeduje voćnjak, fabriku za preradu voća, povrća i žitarica, te hladnjaču kapaciteta 300 t.
- **FH PRINCESS TRADE d.o.o. Ilijaš** – Novoosnovana kompanija u oblasti industrije hrane i pića, koja se oslanja na dugogodišnje iskustvo i sirovinsku bazu iz vlastite proizvodnje u oblasti uzgoja voća i povrća. Trenutno proizvodi sezonske salate i voćne sokove, također posjeduje vlastitu hladnjaču.
- **INVESTOR d.o.o. Ilijaš** - plastenička proizvodnja i prerada gotovih poljoprivrednih proizvoda. BH Food je dio kompanije i vlastiti brend koji se bavi uzgojem i proizvodnjom začinskog bilja i začinskih salata vrhunske kvalitete.

⁴¹ Prezentirani podaci se odnose na privredna društva sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš, čija je osnovna (statistički registrirana) djelatnost u oblasti industrije hrane i pića, tako da prikazani podaci ne uključuju dio zaposlenosti, cjelokupan promet i izvoz u ovoj grani industrije, jer prema nama dostupnim podacima iz LRC-BIS baze podataka, nije moguće izdvojiti podatke o prometu, zaposlenosti i izvozu koji se odnose samo na ovu industrijsku granu unutar subjekata koji se bave mješovitim djelatnostima, kao što su npr. ARHAZ d.o.o., HALILOVIĆ d.o.o., odnosno BIOHALILOVIĆ i sl., gdje ne dominira djelatnost iz oblasti industrije hrane i pića, niti je ona statistički registrirana kao osnovna djelatnost. Drugi ograničavajući faktor potpune tačnosti date informacije se odnosi na pojedine subjekte koji se bave industrijom hrane i pića, putem podružnica, a nemaju registrirano sjedište na teritoriji općine Ilijaš, koji također ovdje nisu uključeni, a ostvaruju značajne rezultate, kao što je privredno društvo MUJANOVIĆ d.o.o., Sarajevo. Također, napominjemo, radi potpune informacije, kao ograničenje svih ostalih analiza poslovanja, naročito s aspekta broja uposlenih i ostvarenog prihoda, da i unutar ove analize nisu uključene djelatnosti fizičkih lica, odnosno obrti ili obrtu srodne djelatnosti, jer nisu pravna lica i shodno tome ne podnose svoje izvještaje o poslovanju prema FIA-Finansijsko-informatičkoj agenciji.

3.2.1.4.2. Metalurško-metalska industrija

Metalurško-metalska industrija je izuzetno značajna privredna grana općine Ilijaš, naročito sa aspekta ostvarenih prihoda, izvoza i broja postojećih radnih mjesta. Privredni razvoj općine Ilijaš se tradicionalno oslanja na metalurško-metalsku industriju, čije je učešće, skoro 35% u ukupno ostvarenim prihodima prerađivačke industrije u općini Ilijaš. Bogato industrijsko nasljeđe općine Ilijaš u ovoj grani industrije otvara mogućnost investiranja u podsektore koji se naslanjaju na moderne tehnologije i iskusnu radnu snagu. Postojeće industrijske zone, te dostupnost potrebne količine i snage električne energije čini općinu Ilijaš izuzetno pogodnom za nove investicije u metalurško-metalskoj industriji.⁴² Najrazvijeniji podsektori metalurško-metalske industrije u općini Ilijaš su: livanje odlivaka, izrada dijelova za automobilsku industriju - uglavnom komponenti za kočione sisteme, proizvodnja kablova, cilindara, proizvodnja sjedišta za sporohodna vozila (traktori, građevinske mašine), prikupljanje metalnih sirovina, sortiranje i njihovo presovanje.

Konkurentne prednosti za investiranje u metalurško-metalskoj industriji su: industrijska tradicija općine Ilijaš, povoljan geostrateški položaj, postojeća poslovna infrastruktura – industrijske zone, kvalifikovana radna snaga, postojeća saobraćajna, te posebno željeznička infrastruktura, dostupnost potrebne količine i snage električne energije i blizina univerzitetskih centara i strukovnih škola.

Metalurško-metalska industrija nakon gotovo potpunog zastoja, koji je bio prouzrokovan ratnim dešavanjima, odnosno devastacijom postojećih privrednih kapaciteta (naročito Željezare, Ilijaš) u posljednje vrijeme bilježi ekspanzivni rast i razvoj, te rekordni nivo novih investicija.⁴³

Većina privrednih društava koja posluju na teritoriji općine Ilijaš, a čija je osnovna djelatnost u oblasti metalurško-metalske industrije su brzorastuća mala i srednja preduzeća, koja ostvaruju kontinuirani rast u procentu do 10%, i to kumulativno: prihoda, broja uposlenih i izvoza.⁴⁴

⁴² U toku je izgradnja nove trafo stanice - TS 110/10(20) kV Ilijaš u krugu Željezare Ilijaš, s procijenjenom vrijednošću investicije od 4 miliona KM

⁴³ U samu Željezaru, Ilijaš, koja je postala članica Prevent grupacije je u posljednje vrijeme investirano oko 40 miliona KM. Pored ove strateške investicije za dalji razvoj metalurško-metalske industrije na teritoriji općine Ilijaš, značajan nivo investicionih ulaganja je realiziran i u drugim proizvodnim subjektima u oblasti metalurško-metalske industrije, od kojih izdvajamo realizirane investicije u privrednim društvima Ama adriatic, Tranzitexport, Frimeco i Sacom. Izneseni podaci su utemeljeni na provedenim istraživanjima i Izvještajima koji su pripremljeni u saradnji sa Grupacijom svjetske banke, posebno kroz realizaciju programa postinvesticione podrške - "aftercare", te uopćeno realizacijom ostalih aktivnosti LIFE projekta, koji se tiče poboljšanja lokalnog poslovnog okruženja i konkurentnosti radi povećanja nivoa zaposlenosti na teritoriji općine Ilijaš.

⁴⁴ Izneseni podatak je baziran na provedenim analizama kroz realizaciju EU projekata "Podrška brzorastućim malim i srednjim preduzećima i lokalnom poslovnom okruženju", koji je realiziran u saradnji sa SERDA-Sarajevska regionalna razvojna agencija, Mrežom poslovnih savjetnika u BiH – LESPnet i općinama: Novi Grad Sarajevo i Vogošća. Općina Ilijaš je kao projektni partner zajedno s pomenutim institucijama dobitnica međunarodnog priznanja "Stvaratelji za stoljeća" za doprinos razvoju poduzetništva u Srednjoj i Jugoistočnoj Europi.

Broj subjekata	Zaposlenost		Prihod		Izvoz	
	Broj zaposlenih	Učešće u ukupnom broju zaposlenih u prerađivačkoj industriji	Vrijednost ostvarenog prihoda	Učešće u ukupnom prihodu prerađivačke industrije	Vrijednost izvoza	Učešće izvoza u ostvarenom prirodu industrijske grane
11	316	18,44%	59.084.032	33,88%	42.545.500	72,01%

Tabela br. 47: Zbirni pokazatelji poslovanja u metalurško-metalskoj industriji općine Ilijaš za 2016. godinu

(Izvor: LRC-BIS baza podataka, Analiza Odjela za privredu i lokalni razvoj, Služba za privredu i finansije Općine Ilijaš)

Ostvareni prihodi u oblasti metalurško-metalске industrije kontinuirano rastu. Prihodi privrede općine Ilijaš u metalurško-metalskoj industriji su u 2014. godini iznosili 28.021.183,00 KM, u 2015. godini 44.699.290,00 KM, a u 2016. godini čak 59.084.032,00 KM. Ubrzani rast prihoda prati i snažan porast ostvarene vrijednosti izvoza, tako što je izvoz proizvoda iz metalurško-metalске industrije s teritorije općine Ilijaš sa 39.582.073,00 KM iz 2015. godine, porastao na 42.545.500,00 KM u 2016. godini. Rast prihoda i izvoznih aktivnosti prati i trend značajnog povećanja zaposlenosti, tako da samo u 2016. godini imamo 109 novootvorenih radnih mjesta u ovoj industrijskoj grani.

Najznačajniji privredni subjekti su:

- **ŽELJEZARA d.d. Ilijaš - Prevent FAD** - Ukupna investicija minimalno 40 miliona KM, oko 140 radnih mjesta s tendencijom značajnog povećanja, kako se proizvodnja bude širila. Proizvodi kočione diskove za automobilsku industriju.
- **C.I.B.O.S., d.o.o. Ilijaš** se bavi prikupljanjem i reciklažom izdvojenih metala. Naročito značajan subjekt jer zapošljava oko 120 radnika.
- **FRIMECO d.o.o. Ilijaš** - Frimeco proizvodi jednu od osnovnih komponenti za proizvodnju kočnica u autoindustriji, 100% izvoznik na tržišta Evrope, Azije i Amerike. U posljednjih pet godina proizvedena količina je oko 4.500 tona godišnje. Frimeco trenutno zapošljava preko 50 radnika.
- **AMA ADRIATIC d.o.o. Ilijaš** - U sastavu italijanske grupacije AMA koja je lider u proizvodnji dijelova, opreme i komponenti za sporu mehanizaciju. Firma se bavi proizvodnjom hidrauličnih cilindara, sjedišta za radne mašine i sklapanjem elektrokablova za radne mašine. U kompaniji je trenutno zaposleno oko 60 radnika.
- **SACOM d.o.o. Ilijaš** - Proizvodnja i ugradnja horizontalnih i vertikalnih saobraćajnih znakova i zaštitnih ograda za ceste; proizvodnja, ugradnja i distribucija ostale putne opreme. Posjeduju CE oznaku, te zapošljava oko 35 radnika.

Ostali značajni subjekti u oblasti metalurško-metalске industrije su: **MELTAL d.o.o. Ilijaš**, **AHSUN d.o.o. Ilijaš**, **TRANZITEXPORT d.o.o. Ilijaš**, **EZIO INOX d.o.o. Ilijaš**.

3.2.1.4.3. Drvena industrija

Drvena industrija je u poslijeratnom periodu preuzela primat vodeće industrijske grane na području općine Ilijaš, i danas je uz metalurško-metalsku industriju nosilac razvoja privrede općine Ilijaš. Veliki potencijal za razvoj drvne industrije na području općine Ilijaš su šumsko zemljište i šume koje obuhvataju ukupnu površinu od oko 17.141 ha, od čega su na površini od oko 4.250 ha šume u privatnoj svojini.

Najrazvijeniji postojeći podsektori drvne industrije u općini Ilijaš su: proizvodnja namještaja, proizvodnja rezane građe – djelatnost pilana, djelatnost sušenja drvnog sortimenta, proizvodnja podnih obloga od punog drveta, proizvodnja drvene stolarije.

Konkurentne prednosti za investiranje u drвноj industriji su: raspoloživi šumski resursi, industrijska tradicija općine Ilijaš, povoljan geostrateški položaj, postojeća poslovna infrastruktura – industrijske zone, postojeća saobraćajna, te posebno željeznička infrastruktura.

I drvena industrija nakon gotovo potpunog zastoja, koji je bio prouzrokovan ratnim dešavanjima, odnosno devastacijom postojećih privrednih kapaciteta (naročito Intal Bosne, Ilijaš) u posljednje vrijeme bilježi ekspanzivan rast i razvoj, te rekordni nivo novih investicija.⁴⁵

Većina privrednih društava koja posluju na teritoriji općine Ilijaš, a čija je osnovna djelatnost u oblasti drvne industrije su također brzorastuća mala i srednja preduzeća, koja ostvaruju kontinuirani rast u procentu do 10%, i to kumulativno: prihoda, broja uposlenih i izvoza.

Broj subjekata	Zaposlenost		Prihod		Izvoz	
	Broj zaposlenih	Učešće u ukupnom broju zaposlenih u prerađivačkoj industriji	Vrijednost ostvarenog prihoda	Učešće u ukupnom prihodu prerađivačke industrije	Vrijednost izvoza	Učešće izvoza u ostvarenom prirodu industrijske grane
12	1.290	75,26%	107.889.741	61,87%	90.584.187	83,96%

Tabela br. 48: Zbirni pokazatelji poslovanja u drвноj industriji općine Ilijaš za 2016. godinu

(Izvor: LRC-BIS baza podataka, Analiza Odjela za privredu i lokalni razvoj, Služba za privredu i finansije Općine Ilijaš)

Ostvareni prihodi u oblasti drvne industrije kontinuirano rastu. Prihodi privrede općine Ilijaš u drвноj industriji u 2015. godini su iznosili 88.042.835,00 KM, a u 2016. godini čak 107.889.741,00 KM. Ubrzani rast prihoda prati i snažan porast ostvarene vrijednosti izvoza, tako što je izvoz proizvoda u oblasti drvne industrije s teritorije općine Ilijaš sa 72.900.130,00 KM iz 2015. godine, porastao na 90.584.187,00 KM u 2016. godini. Rast prihoda i izvoznih

⁴⁵ Naročito značajna investicija u oblasti drvne industrije je investicija privrednog društva STANDARD FURNITURE FACTORY, koji trenutno zapošljava oko 700 radnika u proizvodnim pogonima na lokalitetu bivše fabrike Intal Bosna. Standard je ujedno i najveći proizvodni subjekt koji posluje na teritoriji općine Ilijaš, i to po svim ekonomskim parametrima: zaposlenost, ostvareni prihodi i izvoz.

aktivnosti prati i trend značajnog povećanja zaposlenosti, tako da samo u 2016. godini imamo 231 novootvoreno radno mjesto u ovoj industrijskoj grani.

Najznačajniji privredni subjekti su:

- **STANDARD FURNITURE FACTORY d.d. Ilijaš** - Najveći privredni subjekt u općini Ilijaš. Regionalni lider u proizvodnji trpezarijskog namještaja sa potpuno izvoznom orijentacijom na tržišta Njemačke, Austrije, Belgije, Holandije, Slovenije i Hrvatske. Preko 700 zaposlenih.
- **XYLON CORPORATION d.o.o. Ilijaš** - Proizvodnja masivnih podova vrhunske kvalitete. Ubraja se u vodeće proizvođače i izvoznike podnih obloga u Jugoistočnoj Europi. 90% ukupno ostvarene proizvodnje se izvozi od čega se najveći dio plasira na tržište Europske Unije. Članica internacionalne PLENA grupacije od 2007. godine. Xylon trenutno upošljava oko 270 radnika.
- **KALEA d.o.o. Ilijaš** - Proizvodi preko pedeset modela tapaciranih proizvoda i pločasti namještaj. Zapošljava oko 230 radnika.

Ostali značajniji privredni subjekti: **WOOD TEAM d.o.o. Ilijaš**, **BIOENERGY d.o.o.**, **DRVO PRODUKT d.o.o. Ilijaš**, **SARFA d.o.o. Srednje**, **ŽUĆE d.o.o. Srednje**.

3.2.1.5. Građevinarstvo

Unutar privrednih društava čija je osnovna registrirana djelatnost građevinarstvo, a koja posluju sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš u 2016. godini je zaposleno svega 87 radnika i iskazano je povećanje broja radnika u odnosu na 2015. godinu u kojoj je u ovoj grani privrede bilo uposleno svega 79 radnika. Na osnovu iznesenih podataka zaposlenost u oblasti građevinarstva na području općine Ilijaš, u ukupnoj zaposlenosti unutar 158 registriranih pravnih lica sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš iznosi svega 3,48 %. U ovoj grani privrede je registrovano 10 privrednih društava ili 15,8% od ukupnog broja registriranih privrednih društava sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš.

Tokom 2016. godine u građevinarstvu je ostvareno značajno smanjenje ostvarenih prihoda u odnosu na 2015. godinu, sa 8.793.347,00 KM u 2015. godini na 5.400.586,00 KM u 2016. godini.

Registrirana privredna društva u oblasti građevinarstva u 2015. i 2016. godine nisu ostvarila prihode izvan teritorije Bosne i Hercegovine.

3.2.1.6. Trgovina i usluge

Trgovina je značajna djelatnost na lokalnom nivou sa značajnim brojem registrovanih privrednih društava na području općine Ilijaš. U ovoj djelatnosti je najveći broj registrovanih privrednih društava, njih 39 sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš.

U djelatnosti trgovine u 2010. godini zaposleno je 264 radnika, a 2010. godine je bilo zaposleno svega 150 radnika. Ukupni prihod u ovoj grani privrede u 2016. godini je iznosio

52.739.990,00 KM, dok je u 2015. godini iznosio 50.492.416,00 KM. U posljednje vrijeme je primjetan značajan rast broja privrednih društava u oblasti trgovine, te otvaranje većeg broja trgovačkih centara od kojih možemo izdvojiti kao najznačajnije: **TC Bingo, TC Konzum, TC Best i TC Edeka**.

Pored privrednih društava na općini Ilijaš registrovano je i 76 trgovačkih radnji.⁴⁶ U posljednje vrijeme je evidentan pad broja registrovanih trgovačkih radnji, što je najvjerovatnije posljedica snažne konkurencije, uzrokovane otvaranjem većeg broja trgovačkih centara.⁴⁷

U djelatnosti ugostiteljstva, koja je bitna lokalna djelatnost nema značajnijih privrednih društava tj. registrovano je samo 1 pravno lice sa sjedištem na teritoriji općine Ilijaš, čija je osnovna djelatnost ugostiteljstvo i koje trenutno upošljava 6 radnika.

Kada govorimo o djelatnosti fizičkih lica u oblasti ugostiteljstva, na teritoriji općine Ilijaš su prijavljene 63 ugostiteljske radnje u 2016. godini, dok su u 2015. godini bile registrirane 52 ugostiteljske radnje. Uopćeno u posljednje vrijeme, a naročito uz postepeni razvoj turizma na teritoriji općine Ilijaš evidentan je porast broja registriranih ugostiteljskih djelatnosti.

Djelatnost transporta i skladištenja obavlja 12 privrednih društava. Njihov ukupan prihod ima tendenciju rasta i u odnosu na 2014. i 2015. godinu u 2016. godini je povećan za preko 30,00%, u odnosu na prosjek prethodne dvije godine. Ukupni ostvareni prihod u 2016. godini u ovoj grani privrede iznosi 9.149.822,00 KM, a uposleno je ukupno 63 radnika.⁴⁸ Ovome treba dodati 35 registrovanih samostalnih prijevoznika – taksi prijevoz i prijevoz tereta (autoprevoznici).⁴⁹

Poslovanje nekretninama⁵⁰ obavlja 29 privrednih društava u kojima je u 2016. godini uposleno svega 20 radnika.⁵¹

3.2.1.7. Turizam

Općina Ilijaš raspolaže značajnim prirodnim potencijalima za razvoj turizma, naročito u oblastima seoskog, zdravstvenog i sportsko-rekreativnog turizma, te djelimično kulturno-historijskog turizma.

Međutim do danas niti jedan od navedenih oblika u bilo kojem segmentu nije organizaciono uspostavljen, niti su stvoreni atraktivni smještajni i sadržajni kapaciteti za značajnije turističke posjete.

⁴⁶ Podatak se odnosi na 2016. godinu i preuzet je iz Informacije o stanju privrede, poljoprivrede i samostalnog privređivanja za 2016. godinu, Služba za privredu, finansije i investicije Općine Ilijaš; novembar, 2016. godine

⁴⁷ U 2015. godini na teritoriji općine Ilijaš su poslovale 84 trgovačke radnje. Podatak preuzet iz Informacije o stanju privrede, poljoprivrede i samostalnog privređivanja za 2016. godinu, Služba za privredu, finansije i investicije Općine Ilijaš; novembar, 2016. godine

⁴⁸ Podaci su preuzeti iz LRC-BIS baze podataka

⁴⁹ Podaci su preuzeti iz Informacije o stanju privrede, poljoprivrede i samostalnog privređivanja, Službe za privredu, finansije i investicije općine Ilijaš, novembar, 2016. godine

⁵⁰ Podrazumijeva sljedeće djelatnosti: Iznajmljivanje i upravljanje vlastitim nekretninama ili nekretninama uzetim u zakup (leasing), djelatnost agencija za poslovanje nekretninama i djelatnost kupovine i prodaja vlastitih nekretnina.

⁵¹ Podaci preuzeti iz LRC-BIS baze podataka

U posljednje vrijeme se javljaju pokušaji poduzetnika u ovoj oblasti koji nastupaju sa određenim projektima koji su danas samo djelimično afirmisani i kojima je potrebna stručna, materijalno-tehnička, odnosno infrastrukturna i organizacijska pomoć.

Prema posljednje objavljenom tromjesečnom Izvještaju o turističkim kapacitetima, turistima i noćenjima, koji je objavljen od strane Zavoda za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo, pored općepoznate prisutnosti inostranih turista na teritoriji općine Ilijaš, oficijelno nema registriranih turističkih posjeta, podataka o turističkim noćenjima, niti evidentiranih podataka o postojećim smještajnim kapacitetima.⁵²

Prema istom Izvještaju u periodu januar – mart, 2017. godine na prostoru Kantona Sarajevo su zabilježeni izuzetni rezultati u oblasti turističke posjećenosti, od kojih izdvajamo: 63.236 turističkih posjeta, odnosno turista, od čega su 14.542 domaći turisti, a 48.694 strani turisti, te 129.407 evidentiranih noćenja od čega su 103.757 noćenja stranih turista. Turizam Kantona Sarajevo je trenutno brzorastuća djelatnost, jer Kanton Sarajevo bilježi konstantan rast turističke posjećenosti, te ostvaruje rekordne statistike u broju turističkih noćenja, što je velika razvojna prilika i za općinu Ilijaš.

Od turističkih destinacija, odnosno potencijala za razvoj turizma općine Ilijaš, posebno se mogu izdvojiti:

- **Zaštićeni prirodni pejzaž Bijambare** sa predjelima pokrivenim crnogoričnom šumom i stazama za šetnju u prirodi. Posebno je atraktivna Bijambarska pećina dužine 420 m sa 4 velika hodnika čiji prečnik doseže i do 60 m, a koji su visoki i preko 30 m. Pećina je bogata oblicima pećinskog nakita kao što su stalaktiti, stalagmiti, draperije, bigrene kade, stupovi. Nastanjena je kolonijom šišmiša i cvrčaka i drugim oblicima faune. Link: <http://www.zppks.ba/bijambare>
- **Nekropola sa stećcima Koposići-Stari grad Dubrovnik, i nekropola stećaka Mramorje izmještena kod Bijambara**
- **Kanjon rijeke Misoče**
- **Planine Zvijezda i Ozren, te Čemerska planina** koje obiluju značajnim prirodnim vrijednostima, jedinstvenim fenomenom eko-klime, raznim vrstama biljaka i životinja te gljivama
- **Područje Podlipnika** s obiljem gljiva i nedovoljno istraženim izvorištem termalno-mineralne vode

Putem online Internet alata „BH Itinerer“, čiju izradu je finansirala Ambasada SAD-a, je prezentiran mapirani itinerer koji obuhvata potez pećina Bijambare - nekropola stećaka - Stari grad Dubrovnik.

Link: <http://bh-itinerary.com/opcine-opstine/op%C4%87ina-ili%C5%A1.html>.

⁵² Podaci su izneseni na osnovu Izvještaja o turističkim kapacitetima, turistima i noćenjima u Kantonu Sarajevo za 2017. godinu koji je objavljen na web stranici Zavoda za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo, link: <http://zis.ks.gov.ba/statistika/turizam>

Više informacija o nacionalnim spomenicima, manifestacijama i turističkim potencijalima općine Ilijaš je dato u serijalu “Turizam plus” koji je finansirala Ambasada SAD-a u saradnji sa ROTOR-om.

Link: <https://www.youtube.com/watch?v=SazeFSLkltM&app=desktop>

3.2.1.8. Razvoj MSP, obrta i poduzetništva

Na području općine Ilijaš djelatnost obavlja 337 privrednih društava sa registriranim sjedištem na teritoriji općine Ilijaš, te 192 podružnice privrednih društava. Također na teritoriji općine Ilijaš su evidentirane 402 djelatnosti fizičkih lica (tzv. “samostalne djelatnosti”, uključujući: obrte, obrtu srodne djelatnosti – pretežno individualne poljoprivredne djelatnosti i djelatnosti u oblasti cestovnog prijevoza, odnosno saobraćaja: autoprijevoznici, auto škole, taksi djelatnosti).⁵³ Na osnovu iznesenih podataka, a na bazi procijenjenog broja stanovnika na teritoriji općine Ilijaš u 2016. godini je utvrđen i broj preduzeća na 1.000 stanovnika. Broj preduzeća na 1.000 stanovnika u 2016. godini je 45,9, dok je u 2015. godini po istoj metodologiji bio 42,5, što nam ukazuje na značajne investicione aktivnosti i povećanje broja novoosnovanih preduzeća. U 2016. godini na teritoriji općine Ilijaš posluje 76 preduzeća više u odnosu na 2015. godinu.⁵⁴

BROJ PREDUZEĆA				
Pravna lica	Podružnice u sastavu pravnih lica	Djelatnosti fizičkih lica	UKUPNO	Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika
337	192	402	931	45,9

Tabela br. 49: Broj preduzeća na teritoriji općine Ilijaš u 2016. godini

(Izvor: “Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2016. godini”, Federalni zavod za programiranje razvoja; maj, 2017. godine)

Općina Ilijaš i pored značajnog rasta broja preduzeća, odnosno poslovnih subjekata i dalje zaostaje po broju preduzeća na 1.000 stanovnika u odnosu na prosjek Kantona Sarajevo, koji ima 81,8 preduzeća na 1.000 stanovnika, također zaostaje i u poređenju sa prosječnim brojem preduzeća na 1.000 stanovnika na nivou Federacije BiH, gdje imamo 60,7 preduzeća na 1.000 stanovnika. Izneseni podaci ukazuje na potrebu provedbe dodatnih mjera s ciljem privlačenja novih poslovnih subjekata kroz: stvaranje atraktivnijeg poslovnog ambijenta, otvaranje novih investicionih lokacija, odnosno dodatno ulaganje u izgradnju lokalne poduzetničke infrastrukture, te jačanje institucionalnih i upravljačkih kapaciteta lokalne zajednice radi adekvatne podrške potencijalnim i postojećim investitorima. Kao moguće dodatne mjere se

⁵³ Izvor podataka: Publikacija: “Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2016. godini”, Federalni zavod za programiranje razvoja; maj, 2017. godine

⁵⁴ Izvor podataka: Publikacije: “Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2015 i 2016. godini”, Federalni zavod za programiranje razvoja; april 2016 i maj, 2017. godine. Metodološki broj preduzeća na 1.000 stanovnika se utvrđuje na način da se ukupan broj preduzeća (što uključuje pravna lica, podružnice pravnih lica i djelatnosti fizičkih lica) dijeli sa procijenjenim brojem stanovnika općine u predmetnoj godini za koju se vrši analiza. U 2015. godini ukupan broj preduzeća na općini Ilijaš je 855 preduzeća, a u 2016. godini 931 preduzeće.

mogu razmotriti i pitanja: proširenje postojeće liste poticaja lokalnoj privredi, posebno "start up" biznisima, podrška uspostavi prekvalifikacijskih centara radi povećanja atraktivnosti lokalne zajednice posmatrano s aspekta kvaliteta radne snage, te podrška uspostavi biznis centara i inkubatora ili provedbom sličnih inicijativa s ciljem konkretne podrške poslovnim subjektima.

Tešanj	Tuzla	Bihać	Visoko	Breza	Ilijaš	Jablanica	Kakanj	Olovo	KS	FBiH
53,5	83,2	72,6	59,1	44,3	45,9	70,6	37,5	44,2	81,8	53,5

Tabela br. 50: Komparativni pregled broja preduzeća na 1.000 stanovnika

(Izvor: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2016. godini", Federalni zavod za programiranje razvoja; maj, 2017.godine)

Na osnovu podataka iz LRC-BIS baze po predatim godišnjim finansijskim izvještajima za 2016. godinu na teritoriji općine Ilijaš posluje 158 privrednih društava.⁵⁵ U ovaj broj nisu uključena privredna društva koja posluju na općini Ilijaš putem poslovnih jedinica, a čije je sjedište na nekoj drugoj općini.

	Ilijaš	Visoko	Breza	Hadžići	Tešanj	Zenica
Broj kompanija	158	426	71	216	510	687
Prosječan broj zaposlenih u kompaniji	16	16	32	14	19	23
Broj kompanija do 5.000.000 KM prihoda	114	294	48	151	322	450
Broj kompanija do 5.000.000 KM prihoda	33	95	18	47	155	192
Broj kompanija preko 5.000.000 KM prihoda	11	37	5	18	33	45

Tabela br. 51: Komparativni pregled - profil industrije u 2016. godini

(Izvor: LRC-BIS baza podataka, Profil industrije za općine: Ilijaš, Visoko, Breza, Hadžići, Tešanj i grad Zenicu)

⁵⁵ Podaci FIP-a (Finansijsko informatička agencija FBiH), za 2016. godinu, preuzeti iz LRC-BIS baze podataka. Podatak se odnosi na privredna društva registrovana u skladu sa Zakonom o privrednim društvima FBiH, čije je sjedište na teritoriji općine Ilijaš, i koja su prema FIA-i dostavili obavezni godišnji izvještaj o poslovanju za 2016. godinu.

Djelatnosti fizičkih lica

Kada su u pitanju djelatnosti fizičkih lica,⁵⁶ odnosno djelatnosti male privrede na 1.000 stanovnika dolazi 19,82 registriranih djelatnosti fizičkih lica u 2016. godini.⁵⁷ Iako je u posljednjih dvadeset godina broj registriranih djelatnosti više od tri puta veći, ukupan broj djelatnosti male privrede i dalje je relativno mali.⁵⁸

Prema procjenama na teritoriji općine Ilijaš u 2011. godini je u maloj privredi (djelatnostima fizičkih lica) bilo uposleno ukupno 414 zaposlenih, a danas u maloj privredi prema procjenama imamo oko 550 radnih mjesta.⁵⁹

Vidljivo je da je najveći broj registriranih u oblasti male privrede iz djelatnosti obrta i obrtu srodnih djelatnosti (koju uglavnom čini kategorija individualnih poljoprivrednih proizvođača), te da je u posljednje vrijeme naročito izražen rasta broja registriranih obrta (zanatskih djelatnosti).

Poredeći podatke iz 2016. godine sa podacima iz 2011. godine zaključuje se da je ukupan broj registriranih djelatnosti male privrede u oblasti trgovine, ugostiteljstva, obrta i obrtu srodnih djelatnosti zabilježio rast od 20,35%.⁶⁰

Djelatnost	Broj registrovanih		Index
	2011. godina	2016. godina	2016./2011.
Trgovina	84	76	90,48
Obrt - Zanatstvo	89	129	144,94
Poljoprivreda (obrtu srodna djelatnost)	90	105	116,67
Ugostiteljstvo	52	63	121,15
Saobraćaj	24	35	145,83
U K U P N O:	339	408⁶¹	120,35

Tabela br. 52: Pregled broja registrovanih djelatnosti fizičkih na teritoriji općine Ilijaš u 2011. i 2016 (Izvor: Podaci Službe za privredu i finansije, Informacija o stanju privrede, poljoprivrede i samostalnog privređivanja, Služba za privredu, finansije i investicije općine Ilijaš; novembar, 2016. godine)

⁵⁶ Pojam djelatnosti fizičkih lica, podrazumijeva registrirane djelatnosti na teritoriji općine Ilijaš, koje su prijavljene u skladu sa: Zakonom o obrtu i srodnim djelatnostima FBiH ("Službene novine FBiH", br. 35/09, 42/11), Zakonom o unutrašnjoj trgovini FBiH ("Službene novine FBiH", br. 40/10), Zakonom o ugostiteljskoj djelatnosti ("Službene novine FBiH", br. 32/09), Zakonom o turističkoj djelatnosti FBiH ("Službene novine FBiH", br. 32/09), te Zakonom o cestovnom prijevozu FBiH ("Službene novine FBiH", br. 28/06, 02/10). Registracija ovih djelatnosti je nadležnost općinskog načelnika, odnosno općinskog organa uprave, a u Općini Ilijaš se vrši putem Službe za privredu i finansije općine Ilijaš.

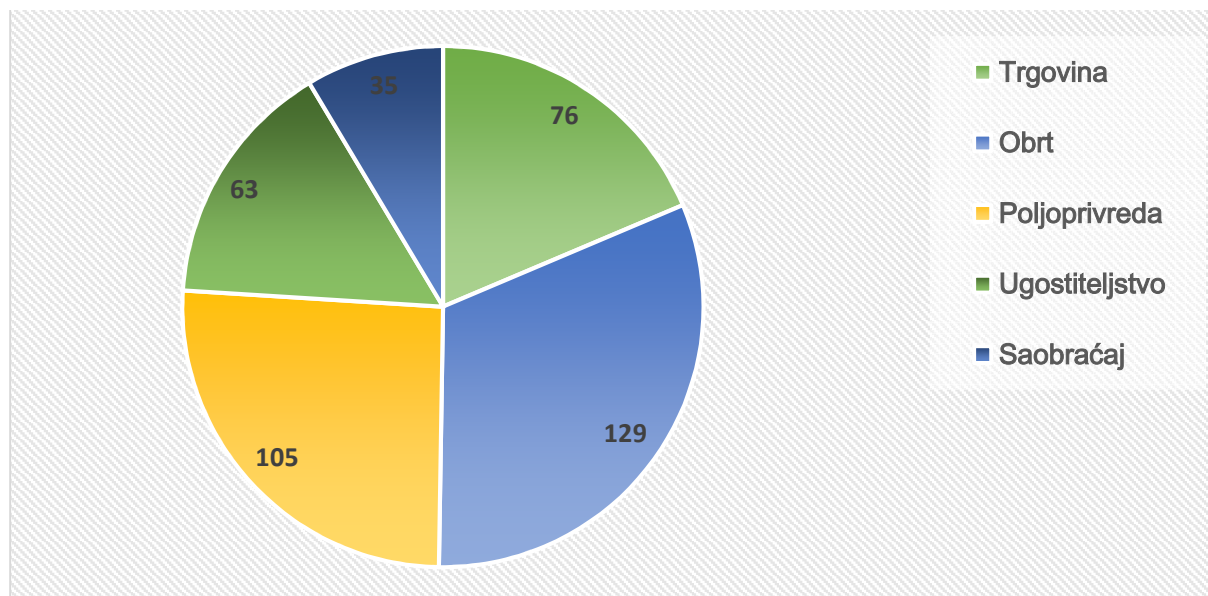
⁵⁷ Prezentirani podatak je baziran na objavljenim podacima iz publikacije "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2016. godini", Federalni zavod za programiranje razvoja; maj, 2017. godine. U pomenutoj publikaciji je objavljeno da na općini Ilijaš posluju 402 djelatnosti fizičkih lica, te da je procijenjeni broj stanovnika 20.283.

⁵⁸ 1997. godine u općini Ilijaš je bilo registrirano ukupno 115 djelatnosti fizičkih lica

⁵⁹ Procjena je bazirana na podacima na podacima Službe za privredu i finansije općine Ilijaš.

⁶⁰ Izvor podataka: Služba za privredu, finansije i investicije općine Ilijaš.

⁶¹ Izvor: Informacija o stanju privrede, poljoprivrede i samostalnog privređivanja, Služba za privredu, finansije i investicije općine Ilijaš, novembar, 2016. godine. Zbog razlike u vremenu objavljivanja podataka, podatak o broju registrovanih djelatnosti fizičkih lica po evidenciji Službe za privredu, finansije i investicije se neznatno razlikuje od broja registrovanih djelatnosti prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja, kako je objavljeno u publikaciji "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2016. godini"; maj, 2017. godine

Grafikon br. 8: Broj registrovanih djelatnosti fizičkih lica na području općine Ilijaš u 2016. godini
(Izvor: Informacija o stanju privrede, poljoprivrede i samostalnog privređivanja, Služba za privredu, finansije i investicije općine Ilijaš; novembar, 2016. godine)

Izneseni podaci generalno ukazuju na relativno nisku razvijenost samostalnog privređivanja na području općine Ilijaš naročito u periodu 1997.-2011. godine, ali koje u posljednje vrijeme, uzimajući u obzir podatke iz 2016. godine, počinje da zauzima sve značajnije mjesto u ukupnim privrednim aktivnostima, te se kao zaključak može iskazati dodatna potreba da se poduzmu snažnije aktivnosti na jačanju samostalnog privređivanja, naročito u oblasti obrta i poljoprivredne proizvodnje.

Poduzetnička infrastruktura – investicione lokacije

INDUSTRIJSKA ZONA LUKE, ILIJAŠ

Površina:	16,6 ha
Tip zone:	Greenfield
Vlasništvo:	Mješovito
Opis lokacije zone u odnosu na transportne koridore:	Koridor Vc – 2 km
	Regionalni put Sarajevo-Visoko – 1km
	Željeznička pretovarna stanica – Podlugovi - 2km
Broj i površina parcela koje su slobodne i raspoložive su za investiranje:	30 parcela s mogućnošću udvajanja po potrebi investitora, na površini od 12,5 ha
Poslovna mogućnost:	Kupovina zemljišta
Cijena prodaje zemljišta u zoni:	25 KM/m ² kao stimulatívna početna cijena
Način prodaje:	Licitacija
	Električna energija

Opremljenost infrastrukturom:	Voda
	Kanalizacija
	Rasvjeta
	Telekomunikacije
	Pristupni putevi
Kompletno infrastrukturno opremljene parcele	
Prioritetni sektori za investiranje u zonu:	Metalurško-metalska industrija, drvna industrija, industrija hrane i pića.
	Mala i srednja preduzeća
Procedura i uslovi ulaska u zonu su određeni sljedećim dokumentima:	Odluka o osnivanju Industrijske zone Luke, Ilijaš ("Službene novine KS", br. 36/12)
	Regulacioni plan Industrijska zona Luke, Ilijaš ("Službene novine KS", br. 33/08)
	Zakon o stvarnim pravima ("Službene novine FBiH", br. 66/13, 100/13)
	Statut Općine Ilijaš – prečišćeni tekst ("Službene novine KS", br. 20/09)
	Pravilnik o postupku javnog konkursa za raspolaganje nekretninama u vlasništvu Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, općina i gradova ("Službene novine FBiH", br. 17/14)
Postojeći privredni subjekti u zoni su:	Ama adriatik d.o.o
	Sacom d.o.o.
	Wood Team d.o.o.
	Edas d.o.o.
	Superior group d.o.o.
	Ezio Inox d.o.o.
	Lamers d.o.o.
	CloudIt d.o.o.
Dokumentacija potrebna za investiranje, organ koji je izdaje	
Provedba postupka ulaska u zonu:	Priprema potrebne dokumentacije za licitaciju za prodaju zemljišne parcele, provodi Služba za imovinsko – pravne poslove, geodetske poslove i katastar.
	Odluka o načinu i uslovima prodaje neizgrađenog građevinskog zemljišta, donosi Općinsko vijeće Ilijaš
	Investitor mora ispuniti potrebne zahtjeve s aspekta zaštite okoliša u skladu s Regulacionim planom i postojećim zakonskim okvirom.
Potrebne dozvole - postupke provodi Služba za prostorno uređenje i zaštitu okoliša	Urbanistička saglasnost
	Odobrenje za građenje - Građevinska dozvola
	Upotrebna dozvola
Kontakt:	
Tim za implementaciju projekta:	Vođa Tima: Merima Osmanović, Pomoćnik općinskog načelnika u Službi za privredu i finansije tel. +387 33 580 650; e-mail: merima.osmanovic@ilijas.ba

	Kontakt za investitore: Mirza Marukić, Šef odsjeka za privredu i lokalni razvoj - Služba za privredu i finansije tel. +387 33 580 651; e-mail: mirza.marukic@ilijas.ba
	Mersa Zeković, Šef odsjeka za prostorno planiranje i zaštitu okoliša, Služba za prostorno uređenje i zaštitu okoliša tel. +387 33 580 661; e-mail: zekovic.mersa@ilijas.ba
Internet Link:	Brošura Industrijska zona Luka
	http://www.ilijas.ba/PDF/2016/Ilijas_Investicioni_sazetak_BiH_WEB_FINAL_Sep%2021%2016.pdf
	Investicioni sažetak (bosanski jezik)
	http://www.ilijas.ba/PDF/2016/Ilijas_Investicioni_sazetak_BiH_WEB_FINAL_Sep%2021%2016.pdf
	Investicioni sažetak (bosanski jezik)
	http://www.ilijas.ba/PDF/2016/Ilijas_Investicioni_sazetak_ENG_WEB_FINAL_Dec%2023%2016.pdf

OSTALE INVESTICIJSKE LOKACIJE

Naziv lokacije	Površina lokacije	Vlasništvo	Opis lokacije	Poslovna mogućnost
BROWNFIELD ZONE				
Industrijska zona Željezara, Ilijaš	45 ha	Mješovito, određeni broj parcela na prodaju u privatnom vlasništvu	Kompletno infrastrukturno opremljene parcele.	Kupovina zemljišta, cijena na upit prema vlasniku
Industrijska zona PDI Bosna/CIPi – Colak Industrijski Park Ilijaš	6,5 ha	Privatno 12 parcela u privatnom vlasništvu, 6,04 ha neto površine.	Kompletno infrastrukturno opremljene parcele.	Kupovina i najam zemljišta, cijena na upit vlasniku. Link: http://www.produzieren-in-bosnien.de/

Rad na poboljšanju lokalnog poslovnog okruženja

Općina Ilijaš u postupku izdavanja dozvola za građenje u ime investitora prikuplja potrebne saglasnosti od nadležnih institucija i javnih preduzeća na nivou općine, Kantona Sarajevo i Federacije BiH.
Općina Ilijaš je značajno skratila vrijeme i smanjila troškove za dobijanje dozvola i kompletiranje dokumentacije za poslovni sektor i građane u općini.
U cilju povećanja transparentnosti rada administracije općina Ilijaš je uspostavila elektronski registar dozvola i elektronski registar poticaja koje općina dodjeljuje investitorima. Link: http://www.ilijas.ba/
U cilju praćenja realizacije podnesenih zahtjeva prema općini Ilijaš, općina je razvila sistem elektronskog praćenja statusa predmeta "Web provjera statusa predmeta" (link: http://www.ilijas.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=2125&Itemid=110i) i "SMS provjera statusa predmeta" (link: http://www.ilijas.ba/SMS_StatusPredmeta.html) putem kojih korisnici općinskih usluga mogu samostalno provjeravati status predmeta "online".
Općina Ilijaš svim potencijalnim investitorima pruža sveobuhvatnu podršku u realizaciji planirane investicije putem imenovanih kontakt osoba, te posredstvom multidisciplinarnog Tima koji je spreman investitoru na ugovorenom sastanku ponuditi sve potrebne informacije u cilju pojednostavljenja i brze realizacije planirane investicije.
Općina Ilijaš domaćim i inostranim investitorima pruža postinvesticionu podršku (aftercare) koja se realizuje kroz Saradničku mrežu za postinvesticionu podršku investitorima koja uključuje institucije na svim nivoima vlasti u BiH.
U cilju dodatnog poboljšanja lokalnog poslovnog okruženja i rada sa postojećim i potencijalnim investitorima Općina Ilijaš je oformila Privredno vijeće i trenutno realizira projekat uspostave Centra za održivi razvoj i podršku biznisu općine Ilijaš.

3.2.2. Sektorska PESTEL i SWOT analiza

Analiza je rezultat dviju radionica, održanih u septembru i oktobru 2017. godine, na kojima se od strane sektorske radne grupe za ekonomski i ruralni razvoj, diskutovalo o svim ključnim faktorima koji utiču na razvoj privrede i poduzetništva, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima općine Ilijaš.

PESTEL analiza

U okviru političkih faktora od značaja za ekonomski i ruralni razvoj kao pozitivni su od strane radne grupe ocijenjeni Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, mogućnost korištenja raspoloživih resursa viših nivoa vlasti (usluge, servisi, novac, studije), dosadašnje provedene reforme na lokalnom nivou s ciljem pojednostavljenja administrativnih postupaka i strateško-planski pristup Općine prema sopstvenom razvoju.

S druge strane, radna grupa je prepoznala i političke faktore koji ograničavajuće djeluju na ekonomski i ruralni razvoj, među kojima su istaknuti: nedovoljni kapaciteti za korištenje pretpristupnih fondova EU, povremena politička nestabilnost u zemlji i regionu, nejasne i umanjene nadležnosti općina, nedovoljna spremnost lokalnih zajednica za provedbu većeg broja zajedničkih razvojnih inicijativa, te neusklađenost termina održavanja izbora (lokalni i opći izbori u BiH).

Ključni ekonomski faktori koji potiču razvoj privrede u urbanim i ruralnim područjima Općine Ilijaš su konkurentnost lokacije (geopolitički položaj teritorija općine), mogućnost plasmana proizvoda i usluga na tržištu sarajevske makroregije, prirodni resursi (šuma, mineralne sirovine, nezagađeno poljoprivredno zemljište), postojeći potencijali za nastavak razvoja turizma, zatim razvijena infrastruktura (asfaltirani putevi, izvršena elektrifikacija, PTT usluge su dostupne u svim naseljenim mjestima i u ruralnom i urbanom dijelu Općine, u većini mjesta je kvalitetno riješen problem vodosnabdijevanja), pozitivan trend razvoja lokalne privrede, što se može posmatrati kroz: povećanje zaposlenosti, povećanje obima investicija, rast izvoza i indeksa razvijenosti Općine Ilijaš, i na kraju kao naročito značajni faktori se nameću, ojačani institucionalno-upravljački kapaciteti lokalne zajednice i poboljšano lokalno poslovno okruženje i servisi prema postojećim i potencijalnim investitorima, te pozitivne projekcije rasta BH ekonomije.

Radna grupa je identifikovala i ekonomske faktore koji ograničavajuće i usporavajuće djeluju na razvoj privrede, pri čemu su ključni siva ekonomija, nedovoljno izdvajanje sredstava za promociju i neadekvatan marketinški pristup biznisu, ispodprosječan broj malih i srednjih preduzeća u odnosu na prosjek u Kantonu Sarajevo i FBiH, trenutno loša konkurentna pozicija bosanskohercegovačke ekonomije, izostanak funkcionalne saradnje sa institucijama za poticanje izvoza, neefikasne i spore procedure za dobijanje dozvola, nedovoljna zainteresiranost privrednika za međusobno umrežavanje i provedbu zajedničkih inicijativa.

Socijalni faktori koji idu u prilog privrednom i ruralnom razvoju na području Općine Ilijaš su blizina većeg broja univerziteta, blizina Sarajeva kao kulturnog centra i pozitivan prirodni priraštaj stanovništva Općine. Među socijalnim faktorima sa negativnim dejstvom na privredu radna grupa je izdvojila kao posebno važne neusklađenost potreba lokalnog tržišta rada s

postojećim obrazovnim smjerovima i usmjerenjima, izostanak društvene odgovornosti poduzetnika i njihova nespremnost da ulažu u edukaciju uposlenika.

Tehničko-tehnološki faktori koji pozitivno djeluju na razvoj ekonomije na području ilijaške općine su dostupnost IT i TK tehnologija, kao i postojanje primjera dobre prakse tehnoloških transfera u ovdašnjim privrednim subjektima. Negativno dejstvo tehničko-tehnoloških faktora na ekonomski razvoj Općine imaju nedovoljno ulaganje u napredne tehnologije, nedostatak ulaganja u istraživanje i razvoj, nedovoljan broj razvojnih- tehnoloških institucija i tehnoloških parkova, nedovoljna povezanost postojećih institucija sa privrednim subjektima, kao i nepostojanje lokalnih inicijativa za uvođenje novih tehnologija.

Na razvojne mogućnosti privrede Općine Ilijaš pozitivno utiču i određeni ekološki faktori, kao što su primjena usvojenog KEAP-a, usvajanje i primjena Plana upravljanja otpadom u Općini Ilijaš, uređen odvoz otpada, provedba značajnog broja lokalnih ekoloških inicijativa, edukacija i projekata. Na iskorištenje prirodnih i privrednih potencijala ove lokalne zajednice ograničavajuće djeluju nizak nivo ekološke svijesti, nedovoljni kapaciteti za reciklažu, te prekomjerna zagađenost zraka u zimskom periodu.

Među pravnim faktorima sa pozitivnim dejstvom na ekonomski i ruralni razvoj Općine Ilijaš su posebno važni Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, djelimično pojednostavljivanje administrativnih postupaka na lokalnom nivou, te postojanje pravnog okvira za poslovanje i razvoj na lokalnom i višim nivoima vlasti

Ipak, određeni pravni faktori negativno utiču na mogućnosti razvoja privrede Općine Ilijaš, a prije svih vertikalna neusklađenost propisa i ingerencija, nespremnost određenog broja institucija za proces EU integracija, nedostatak određenog broja regulatorno-pravnih procedura, izostanak funkcionalne saradnje sa institucijama za poticanje izvoza i neefikasne i spore procedure za dobijanje dozvola.

SWOT analiza

SWOT analiza, kao ključni aparat za identifikaciju mogućih prednosti lokalne zajednice u odnosu na komparativne sisteme, utvrdila je osnovne pravce djelovanja i predstavlja rezultat diskusija i analiza o internim snagama i slabostima i eksternim prijetnjama i mogućnostima koje karakterišu ekonomski i ruralni razvoj na području Općine Ilijaš. Identifikovani atributi u donjoj tabeli rezultat su rada učesnika radionica, i predstavljaju zbirni iskaz njihovog viđenja postojećeg stanja.

Snage:	Slabosti:
<ul style="list-style-type: none"> • Prirodni resursi Općine Ilijaš 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljni kapaciteti za pristupanje i korištenje pretpripravnih fondova
<ul style="list-style-type: none"> • Mogućnost korištenje raspoloživih resursa viših nivoa vlasti (usluge, servisi, finansije...) 	<ul style="list-style-type: none"> • Siva ekonomija
<ul style="list-style-type: none"> • Unaprijeđena lokalna infrastruktura (cestovna, vodovodna i kanalizaciona infrastruktura) 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljno izdvajanje sredstava za promociju i neadekvatan marketinški pristup biznisu
<ul style="list-style-type: none"> • Prirodni potencijali za nastavak razvoja turizma 	<ul style="list-style-type: none"> • Ispodprosječan broj malih i srednjih preduzeća u odnosu na prosjek u Kantonu Sarajevo i F BiH
<ul style="list-style-type: none"> • Prirodni priraštaj stanovništva 	<ul style="list-style-type: none"> • Neusklađenost potreba lokalnog tržišta rada s postojećim obrazovnim smjerovima i usmjerenjima
<ul style="list-style-type: none"> • Strateški (planski) pristup Općine prema sopstvenom razvoju 	<ul style="list-style-type: none"> • Pretežna nespremnost privrednika za značajnija ulaganja u edukaciju uposlenika
<ul style="list-style-type: none"> • Pozitivan trend razvoja lokalne privrede (snažno povećanje zaposlenosti, veći broj novih investicija, rast izvoza i indeksa razvijenosti) 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna društvena odgovornost poduzetnika
<ul style="list-style-type: none"> • Pojednostavljeni administrativni postupci na lokalnom nivou 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna zainteresiranost privrednika za lokalno umrežavanje i provedbu zajedničkih inicijativa
<ul style="list-style-type: none"> • Unaprijeđena poslovna infrastruktura i ojačani institucionalno upravljački kapaciteti lokalne zajednice 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak ulaganja u napredne tehnologije
<ul style="list-style-type: none"> • Poboljšano lokalno poslovno okruženje i servisi prema postojećim i potencijalnim investitorima 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak ulaganja u istraživanje i razvoj
<ul style="list-style-type: none"> • Usvojen Plan upravljanja otpadom i Strategija prema mladima 	<ul style="list-style-type: none"> • Trenutna neidentificiranost lokaliteta za izgradnju novih industrijsko-poslovnih zona
	<ul style="list-style-type: none"> • Nizak nivo ekološke svijesti
	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna spremnost i organiziranost lokalnih zajednica za provedbu većeg broja zajedničkih razvojnih inicijativa
	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljni kapaciteti za reciklažu
	<ul style="list-style-type: none"> • Prekomjerna zagađenost zraka u zimskom periodu

Mogućnosti:	Prijetnje:
<ul style="list-style-type: none"> • Mogućnost efikasnog plasmana proizvoda na tržište sarajevske makroregije 	<ul style="list-style-type: none"> • Povremena politička nestabilnost u zemlji i regionu (rizik investiranja)
<ul style="list-style-type: none"> • Geostrateški položaj Kantona Sarajevo 	<ul style="list-style-type: none"> • Nejasne i umanjene nadležnosti općina
<ul style="list-style-type: none"> • Unaprijeđena cestovna i željeznička infrastruktura 	<ul style="list-style-type: none"> • Neusklađenost termina održavanja izbora (lokalni i opći izbori u BiH)
<ul style="list-style-type: none"> • Blizina univerziteta tj. veći broj visokoškolskih ustanova u krugu od 20 km do 50 km 	<ul style="list-style-type: none"> • Trenutno loša konkurentska pozicija bosanskohercegovačke ekonomije
<ul style="list-style-type: none"> • Snažan rast i razvoj turizma u KS 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljan broj razvojnih institucija i tehnoloških parkova
<ul style="list-style-type: none"> • Dostupnost IT i TK tehnologija 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna povezanost postojećih razvojnih i obrazovnih institucija s privrednim subjektima
<ul style="list-style-type: none"> • Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju 	<ul style="list-style-type: none"> • Vertikalna neusklađenost propisa i ingerencija
<ul style="list-style-type: none"> • Članstvo BiH u CEFTA-i 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak određenog broja regulatorno-pravnih procedura
<ul style="list-style-type: none"> • Pozitivne projekcije rasta BH ekonomije (rast BDP-a, rast industrijske proizvodnje i izvoza) 	<ul style="list-style-type: none"> • Izostanak funkcionalne saradnja sa institucijama za poticanje izvoza
<ul style="list-style-type: none"> • Usvojen KEAP 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna spremnost institucija za EU integracije
	<ul style="list-style-type: none"> • Neefikasne i spore procedure za dobijanje dozvola

3.3. Društveni razvoj (stanovništvo, obrazovanje i kvalitet života)

3.3.1. Trenutno stanje

3.3.1.1. Stanovništvo

Demografska i migraciona kretanja

Demografski resursi čine važnu komponentu društveno-ekonomskog razvoja određenog područja. Obzirom na to da preko kontigenta radne snage ili svog ekonomski aktivnog dijela stanovništva pokreće proizvodnju, ali i direktno učestvuje u potrošnji proizvedenih dobara, stanovništvo se smatra osnovnim faktorom razvoja.

Demografska slika

Općina Ilijaš prostire se na površini od 308,6 km² i u 2016. godini broji 20.283 stanovnika. Na području općine Ilijaš primjetan je trend stalnog porasta broja stanovnika, kao i gustine naseljenosti koja iznosi 65,7 stanovnika/km² u 2016. godini.

Općine / Kantoni	2010.	2016.	Index 2016/ 2010
Breza (susjedna općina iz ZDK)	199	189,7	95,32
Visoko (susjedna općina iz ZDK)	175	171,4	97,94
Zeničko-dobojski kanton	120	108	90
Kiseljak (općina iz SBK)	126	124	98,41
Srednje-bosanski kanton	80	79	98,75
Ilijaš	60	65,7	109,5
Kanton Sarajevo	342	327	95,61
FBiH	89	84,5	94,94

Tabela br. 53: Uporedni pregled gustine naseljenosti stanovništva (broj stanovnika/km²) za 2010. i 2016. godinu

(Izvor: „Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH”, Federalni zavod za programiranje razvoja, april 2011. godine i maj 2017. godine)

U 2016. godine prosječan prirodni priraštaj stanovništva na području Općine iznosio je 5,03 ‰, što je znatno više od prosjeka FBiH.⁶²

⁶² Prosječan prirodni priraštaj stanovništva na nivou FBiH iznosi -1,44‰ (Izvor: Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH, Federalni zavod za programiranje razvoja, maj 2017.).

Godina	Živorodeni na 1.000 stanovnika	Umrli na 1.000 stanovnika	Prirodni priraštaj (%)
2010	22,4	9,28	13,12
2011	22,3	9	13,3
2012	17,5	8,8	8,7
2013	13,8	7,9	5,9
2014	13	8,7	4,3
2015	9,4	9,1	0,3
2016	16,2	10,2	6

Tabela br. 54: Prirodni priraštaj stanovnika općine Ilijaš za period 2010.-2016.

(Izvor: Demografska analiza Kantona Sarajevo po Općinama u periodu od 2011-2013. i 2013-2016. Zavoda za planiranje razvoja Kantona Sarajevo)

Uzimajući u obzir trend prosječne stope priraštaja, ne uključujući potencijalno povećanje broja stanovnika usljed migracija, ukupno stanovništvo do 2021. godine bi se trebalo povećati za 1146 stanovnika.

Ratna dešavanja u periodu od 1992.-1995. godine ostavila su značajan uticaj na stanje i kretanje stanovništva kako na području Kantona Sarajevo tako i na području Općine Ilijaš. Potpisivanjem Dejtonskog sporazuma započeo je proces povratka izbjeglih i raseljenih osoba u predratne domove. Navedeni proces se dobrim dijelom realizirao od 1996. do 2001. godine te se stanje migracije stanovništva na području Općine Ilijaš, kao i u ostalim općinama u Kantonu Sarajevo stabiliziralo. Ako se uporedi stanje u 1991. i 2011. godini, može se zaključiti da su se desile značajne promjene u odnosu urbanog i ruralnog stanovništva, obzirom da je udio ruralnog stanovništva u ukupnom stanovništvu sa 73% iz 1991. godine smanjen na oko 25% u 2011. godini. Prema procjenama općinskih službi, trenutno je približno 85% stanovništva Općine nastanjeno na svega 25% općinske teritorije.

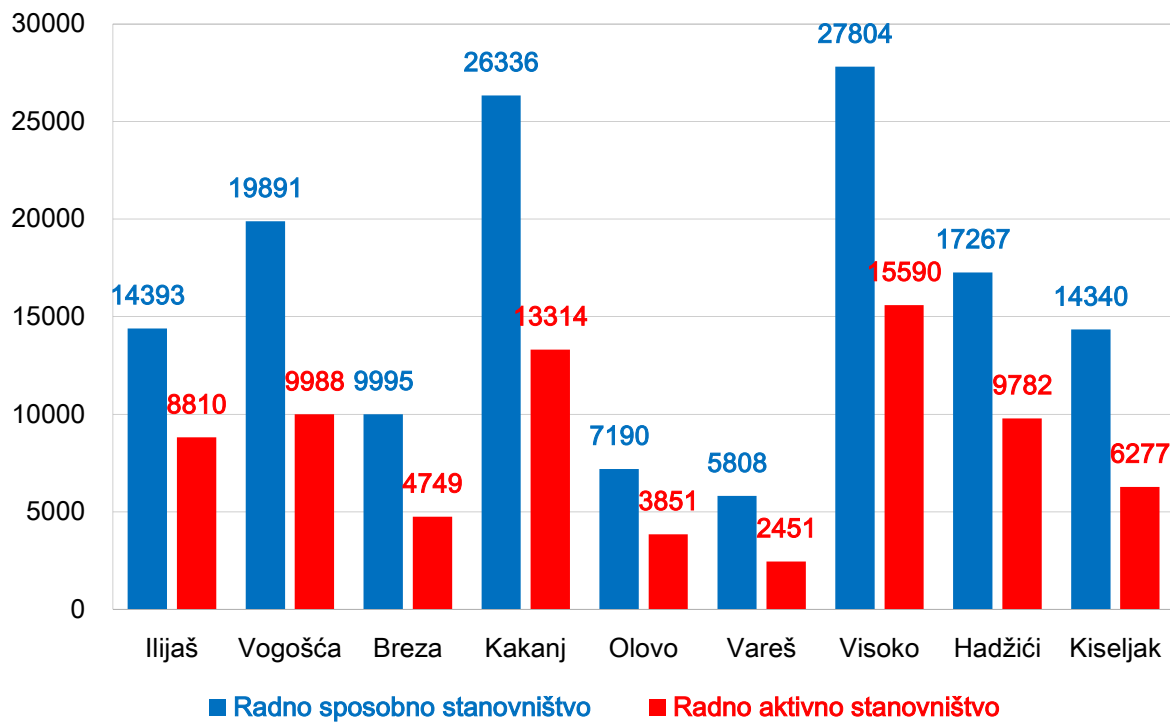
Nakon reintegracije Općine 1996. godine, stambeni fond na području općine Ilijaš je bio gotovo u potpunosti uništen, a većina povratnika je imala status interno raseljenih osoba.

Danas u Općini živi 614 stanovnika sa priznatim statusom raseljenih osoba (ili oko 3%). Od toga je 586 iz drugih općina, dok je 28 interno raseljenih osoba sa područja općine Ilijaš. Među raseljenima koji su se odlučili za ostanak u Ilijašu, najveći broj je osoba iz istočne Bosne, odnosno iz općina Srebrenica, Bratunac, Bijeljina, Zvornik, Višegrad, Vlasenica, Rogatica i Sokolac (prema procjenama općinskih službi oko 20% od ukupnog broja stanovnika).⁶³ Bolja socio-ekonomska situacija, pripadanost Kantonu Sarajevo u kome je problematika socijalne zaštite bolje riješena u odnosu na druge dijelove BiH, kao i nedovoljan broj donacija za obnovu porušenih objekata, popravku infrastrukture i projekte održivog povratka stanovništva na područje istočne Bosne, neki su od opredjeljujućih faktora za ostanak raseljenih lica na području općine Ilijaš.

⁶³ Većina raseljenih (oko 250) sa područja općine Doboj se vratila u svoje prijeratno mjesto prebivališta

Socijalna i radna struktura

Stopa učešća radnosposobnog stanovništva (15-64 godina starosti) u ukupnom stanovništvu općine Ilijaš prema statističkim podacima iznosi 71,00 %, dok je stopa učešća radnoaktivnog stanovništva 43,40%.

Grafikon br. 9: Usporedni pregled radnosposobnog stanovništva (15-64 godine) i radnoaktivnog stanovništva u 2016. godini po općinama
(Izvor: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2016. godini", Federalni zavod za programiranje razvoja, maj 2017. godine)

Od ukupnog broja radnoaktivnog stanovništva u 2017. godini na teritoriji općine Ilijaš je zaposleno 3.933 stanovnika ili 26,75%.⁶⁴

Iako na području općine Ilijaš ima mali broj registrovanih zaposlenih, participacija radno sposobnog stanovništva na tržištu rada je veća nego u drugim općinama sa sličnim razvojnim parametrima.

Naime, 43,40% od radno sposobnog stanovništva na području općine Ilijaš je ekonomski aktivno, odnosno ili zaposleno ili registrirano na Birou za zapošljavanje. Iako registracija na Birou za zapošljavanje ne znači nužno da te osobe i aktivno traže zaposlenje, u ovom kontekstu su u nedostatku drugih podataka posmatrani kao kategorija aktivnih na tržištu rada.

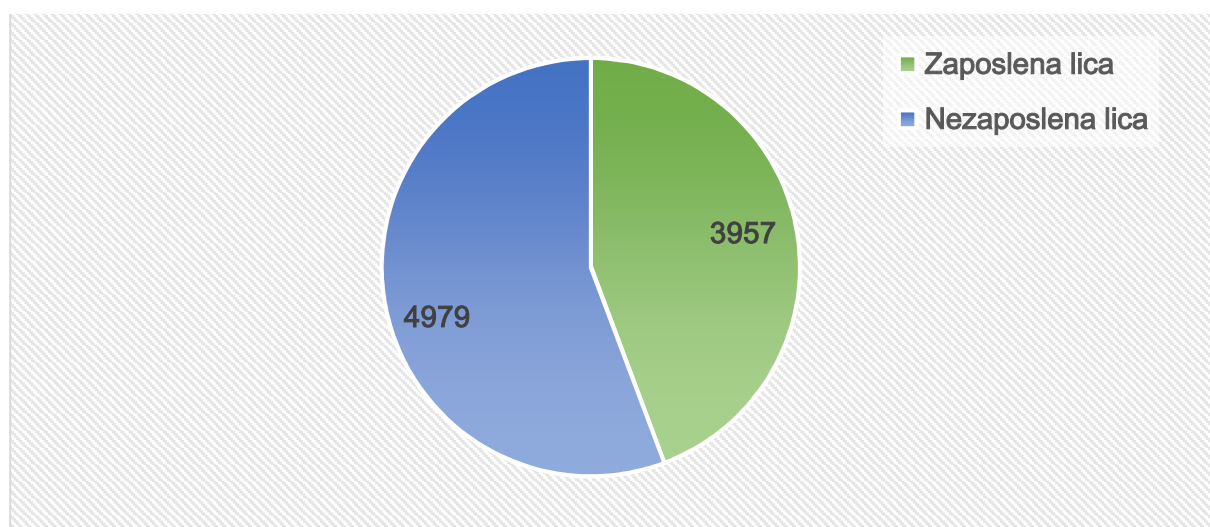
Jedan od zabrinjavajućih indikatora, a ujedno i velikih izazova za predstavnike općinskih organa leži u činjenici da se općina Ilijaš nalazi na prvom mjestu po broju nezaposlenih u Kantonu Sarajevo.

⁶⁴ Za analizu su korišteni podaci "Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo", Bilten-Statistički pregled br. 5/2017, jun 2017. godine.

Tržište rada karakterizira i visoka stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva, koja iznosi 33,71%. Prema podacima JU "Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo" broj registrovanih nezaposlenih lica u općini Ilijaš je 4.956, a broj zaposlenih lica 3.933.⁶⁵

Međutim, kada je u pitanju općina Ilijaš ovi statistički podaci moraju se uzeti sa određenom dozom opreznosti, tj. stopa stvarne nezaposlenosti je niža, s obzirom na široko rasprostranjenu sivu ekonomiju i fiktivno prijavljivanje boravka stanovnika koji faktički žive i/ili rade na području drugih općina. Ove pojave zahtijevaju bolju primjenu zakona i aktivniju ulogu inspekcija rada i Biroa za zapošljavanje.

Ipak, nezaposlenost će i dalje predstavljati prepreku progresivnijem razvoju, što nalaže da svi nivoi vlasti moraju ispuniti svoju dužnost i obavezu iskorištavanja svih dostupnih resursa kako bi osigurali ostvarivanje prava na rad i pristojnu zaradu.

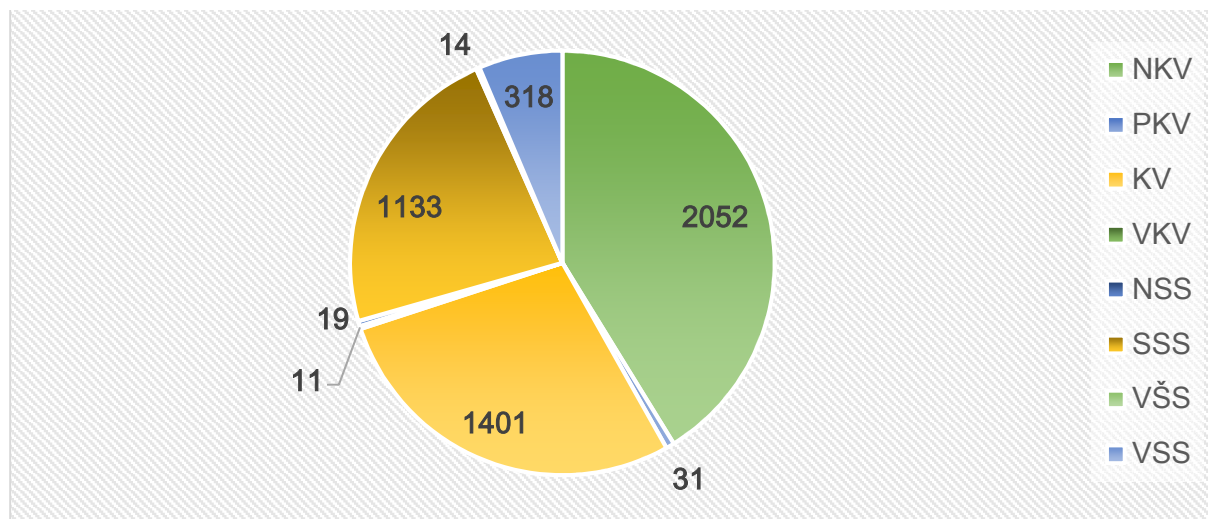
Grafikon br. 10: Učešća registrovanih nezaposlenih lica

(Izvor: Statistički pregled br. 7/2017, Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo", Bilten, juli 2017. godine)

Broj registriranih nezaposlenih žena je značajno veći od broja nezaposlenih muškaraca. Žene učestvuju sa 64,9% u ukupnom broju registriranih nezaposlenih.

Najveći broj nezaposlenih čine nekvalificirani radnici (41%), polukvalifikovani radnici (0,60%), kvalificirani radnici (28,34%) i radnici sa srednjom stručnom spremom (25,50%). Ove tri grupe nezaposlenih čine 95,44% svih nezaposlenih na području općine Ilijaš.

⁶⁵ JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo", Bilten: Statistički pregled br. 5/2017, juni 2017. godine.

Grafikon br. 11: Kvalifikaciona struktura nezaposlenih lica na području općine Ilijaš u 2017. godini
(Izvor: Bilten, Statistički pregled br. 7/2017, Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo", juli 2017. godine)

Tranzicija iz planske u tržišnu ekonomiju najviše se odrazila na veliku stopu nezaposlenosti kako u općini Ilijaš tako i u širem okruženju, koju prate teški socijalni uslovi kako mladih osoba tako i društva u cjelini.

U nekadašnjem sistemu cjelokupno obrazovanje je bilo usmjereno upravo za potrebe nekadašnjih privrednih subjekata (Željazara i sl.) koji su i zapošljavali najveći dio stanovništva općine Ilijaš.

Kao šanse razvoja ekonomskog sektora, a time i masovnijeg upošljavanja, mogu se prepoznati razvoj malog i srednjeg poduzetništva, turizma i poljoprivrede.

Jedan od najvećih problema sa kojim se susreću poslodavci u mikrookruženju je upravo nedovoljna osposobljenost kadrova za tehnološke procese rada. Pored toga, ne postoji tehničko i stručno usmjeravanje i obrazovanje niti programi edukacije za usvajanje dodatnih vještina za osobe koje se trebaju prilagoditi novim zahtjevima tržišta rada jer su izgubile svoja radna mjesta kolapsom ranijih ilijaških industrija (metalne, drvene).

Općina Ilijaš bilježi brzi rast nudeći mogućnost investicija u razne sektore za mala, srednja i velika preduzeća na izuzetno atraktivnim investicijskim lokacijama za greenfield investicije u Industrijskoj zoni Luka, površine 16.6 ha i brownfield investicije u dvjema industrijskim zonama i raspoloživim objektima.

Vlada Kantona Sarajevo u saradnji sa JU "Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo" provodi niz mjera u cilju smanjenja nezaposlenosti i obezbjeđenja potrebnih kadrova u skladu sa potrebama tržišta rada. Preduzete su sljedeće mjere i aktivnosti:

- Sufinansiranje zapošljavanja pripravnika sa VSS, SSS i KV (na period od 12 mjeseci za pripravnike VSS i period od 6 mjeseci za pripravnike sa SSS stručnom spremom i KV kvalifikacijom).

- Projekti samozapošljavanja, za osobe koje žele pokrenuti vlastiti biznis, predviđaju obezbjeđenje sredstava u iznosu od 10.000,00 KM, brisanje učesnika projekta sa evidencije nezaposlenih lica, bez mogućnosti prijave na Biro u naredne dvije godine.
- Projekat stručnog usavršavanja za nezaposlene osobe predviđa pohađanje kurseva stranog jezika i informatike.

Općina Ilijaš je, također, u posljednjih pet godina u svrhu smanjenja stope nezaposlenosti visokoobrazovanih kadrova omogućavala da 93 mlade osoba sa završenim fakultetima volontiraju u općini Ilijaš i tako steknu neophodno radno iskustvo od 12 mjeseci, kako bi mogli polagati ispit općeg znanja i aplicirati za mjesto u državnoj službi na poziciji stručnog saradnika.

Iskustva pokazuju da se u prvih pet godina implementacije ovog projekta, mlade osobe nakon volontiranja dobile posao u organima državne službe, javnim preduzećima i ustanovama. Nažalost, u posljednje tri godine smanjene su šanse za zapošljavanje, tako da se mlade osobe nakon isteka volonterskog staža, uglavnom nalaze na evidenciji JU Službe za zapošljavanje KS.

Općinu Ilijaš, kao što je već pomenuto, karakterizira visoka stopa nezaposlenosti, koja je znatno viša od prosjeka FBiH, što se naročito loše odražava na mlade koji čine 28,6 % od ukupnog broja nezaposlenih.

Od ukupno 4.956 nezaposlenih osoba koje su evidentirane na birou za zapošljavanje u junu 2017. godine njih 1.416 je u dobi od 15 do 30 godina, a od tog broja 868 je bez radnog staža.

Godina starosti	NK	KV	VKV	NSS	SSS	VŠS	VSS	UKUPNO
18 - 20	26	99	0	0	101	0	0	226
21 - 24	55	118	0	1	217	0	16	407
25 - 27	44	113	0	2	146	0	87	392
28 - 30	51	129	0	0	131	0	80	391
UKUPNO	176	459	0	3	595	0	183	1.416

Tabela br. 55: Kvalifikaciona struktura nezaposlenih mladih osoba od 15-30 godina starosti u junu 2017. godine

(Izvor: JU "Služba za zapošljavanje KS", Biro za zapošljavanje Ilijaš, podaci dobiveni na zahtjev)

Zanimanja koja nisu atraktivna za poslodavce su VSS društvenog smjera.

Završeni fakultet	Zanimanje	Broj lica muškog spola	Broj lica ženskog spola	Ukupan broj nezaposlenih lica	Zaposlenje traži prvi put	Već bio/la zaposlen/a
Fakultet političkih nauka	Komunikolog	1	2	3	3	0
	Socijalni radnik	0	8	8	6	2
	Socijalni stručnjak	1	1	2	2	0
	Sociolog	0	3	3	3	0
	Politolog	1	5	6	4	2
	Novinar	0	3	3	2	1
	Profesor ONO i DSZ	10	1	11	8	3
Fakultet kriminalističkih nauka	Kriminalist	2	3	5	3	2
	Kriminolog	0	1	1	0	1
Prirodno- matematički fakultet	Biolog	0	4	4	3	1
	Dipl.ing.hemije	0	2	2	0	2
	Fizičar	0	1	1	1	0
	Mikrobiolog	0	1	1	1	0
	Prof.biologije	1	1	2	1	1
Filozofski fakultet	Književni komparatist	1	1	2	2	0
	Pedagog	1	1	2	2	0
	Pedagog-psiholog	0	1	1	1	0
	Prof.arapskog jezika	0	1	1	1	0
	Prof.bosanskog jezika	0	7	7	3	4
	Prof.filozofije	0	1	1	1	0
	Prof.geografije	0	6	6	4	2
	Prof.pedagogije	0	2	2	2	0
	Profesor historije	1	0	1	1	0
	Prof.stranog jezika	0	1	1	1	0
	Psiholog	0	3	3	3	0
Pedagoški fakultet	Nastavnik razredne nastave	0	14	14	3	11
	Odgajatelj	0	1	1	1	0
Pravni fakultet	Dipl.pravnik	0	12	12	6	6
	Pravnik	0	1	1	1	0
Fakultet za javnu upravu	Upravni organizator	3	1	4	2	2
Teološki fakultet	Prof vjeronauke	1	0	1	1	0
Poljoprivredni fakultet	Dipl.ing.poljoprivrede	1	4	5	2	3

Ekonomski fakultet	Dipl. ekonomista	3	11	14	7	7
	Ecc.menadžmenta	0	2	2	0	2
Elektrotehnički fakultet	Ing.elektrotehnike	2	0	2	2	0
Arhitektonski fakultet	Ing. arhitekture	0	1	1	1	0
Mašinski fakultet	Ing.mašinstva	1	0	1	1	0
Saobraćajni fakultet	Ing. za drumski saobraćaj	0	1	1	0	1
Veterinarski fakultet	Veterinar	2	0	2	2	0
Fakultet sporta i tjelesnog odgoja	Prof.fizičke i zdravstvene kulture	4	1	5	2	3
Fakultet za saobraćaj i komunikacije	Dipl.ing.saobraćaja i komunikacija	5	1	6	6	0
Građevinski fakultet	Dipl.ing.građevine	0	1	1	1	0
	Ing.geologije	0	1	1	1	0
Farmaceutski fakultet	Mr. farmacije	0	2	2	1	1
Medicinski fakultet	Dr. medicine	0	1	1	1	0
	Dr. fizikalne medicine i rehabilitacije	1	2	3	3	0
	Dr.medicine radiolog	0	2	2	2	0
	Fizioterapeut VSS	0	3	3	3	0
	Ing.medicinske radiologije	3	1	4	4	0
	Ing.medicinsko-laboratorijske dijagnostike	1	2	3	3	0
	Sanitarni inženjer	1	2	3	2	1
	Viša medicinska sestra i zdravstveni tehničar	0	2	2	2	0
	Medicinska sestra tehničar VSS	0	4	4	2	2
Fakultet za genetičko inženjerstvo i biotehnologiju	Ing.biotehnologije	1	0	1	1	0
Tehnološki fakultet	Ing.zaštite okoline	1	0	1	0	1
	Prof. praktične nastave	1	0	1	1	0

Tabela br. 56: Pregled nezaposlenih lica sa VSS, starosne dobi do 30 godina po zanimanjima u 2017. godini

(Izvor: JU "Služba za zapošljavanje KS", Biro za zapošljavanje Ilijaš, podaci dobiveni na zahtjev)

Zanimanja koja se najviše traže na tržištu rada su: završena škola metalske i elektro struke bez obzira na stepen obrazovanja, zatim tekstilne struke, drvne, ugostiteljsko-turističke, posebno kuhari, vozači teretnih vozila sa dozvolom za međunarodni prijevoz, zaštitari i dr.

Mladi nisu dovoljno osposobljeni da odgovore na aktuelne zahtjeve u poslovanju i vođenju malog poduzetništva i isti nemaju uslove da se opredijele za vlastiti biznis. Osnivanje vlastite firme i pokretanje vlastitog biznisa za mlade općine Ilijaš bi trebalo da predstavlja izazov, a nikako problem kao što je sada slučaj. Podatak da je svega 3% mladih stvorilo preduslove za bavljenje vlastitim biznisom neiznenađuje uzmu li se u obzir iznosi obaveznih poreza i dadžbina. Izražena je nemotiviranost mladih ljudi za pokretanje vlastitog biznisa. Percepcija mladih je da preduzetništvo nije održiva opcija. Obrazovne institucije također, ne doprinose sistemskoj promociji preduzetništva mladih niti mladim ljudima nude potrebne poslovne vještine. Slabo ili nikako se podučavaju principi preduzetništva u školama i na fakultetima. Posebna pažnja mora se posvetiti doedukaciji mladih o mogućnostima zapošljavanja i pokretanja vlastitih mini biznisa. Dodatno opterećenje predstavlja nedovoljno znanje i nepoznavanje tržišnih uslova, zakonskih uslova i procedura. Trenutno je u fazi izgradnja Biznis Centra koji treba da pruža usluge korisnicima, neophodne za razvoj biznisa od kojih se izdvajaju informisanje, edukacija i zajedničko djelovanje, u općini Ilijaš.

Mladi nisu dovoljno informisani o programima i mjerama vlade na suzbijanju velike stope nezaposlenosti, pa se dešava da npr. projekat javnih radova nikada do sada nije implementiran na području općine Ilijaš.

Zbog nedovoljne upućenosti mladi često odabiru zanimanja s kojim imaju malu mogućnost zapošljavanja nakon završene škole. Zbog neupućenosti u ponudu i trend zanimanja dugo ne mogu naći posao, pa se s toga mnogi odlučuju na prekvalifikaciju zanimanja. S druge strane postoje otvorena radna mjesta za poslove za koje nema kvalifikovane radne snage na području općine Ilijaš.

Mladi koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje ne poznaju metode i načine potrage za poslom kako bi se mogli što bolje prijaviti za radna mjesta uslijed velike konkurencije. Ne posjeduju znanja i sposobnosti da sami napišu svoj CV i prijavno pismo za posao. Osim toga, ne znaju voditi poslovni razgovor i istaknuti svoje prednosti i sposobnosti prilikom intervjua za posao.⁶⁶

3.3.1.2. Obrazovanje

Obrazovni sistem

Prema Zakonu o osnovnom odgoju i obrazovanju⁶⁷ i Zakonu o srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo⁶⁸ osnivač škola kao javnih ustanova je Kanton Sarajevo, koji osigurava sredstva potrebna za osnivanje i rad osnovnih i srednjih škola, u skladu sa Zakonom o ustanovama,⁶⁹ pedagoškim standardima za osnovno obrazovanje i odgoj, srednje obrazovanje i normativima školskog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila. Nadležnosti općina u oblasti

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju, čl. 9. Službene novine Kantona Sarajevo 23/17.

⁶⁸ Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju, čl. 16. Službene novine Kantona Sarajevo 23/17.

⁶⁹ Uredba sa zakonskom snagom o ustanovama "Službeni list SR BiH, broj: 6/92, 8/93 i 13/94.

obrazovanja su ograničene, tako da lokalne vlasti imaju jako malo uticaja na razvoj na ovom polju.⁷⁰ Zadatak lokalne zajednice jeste, da putem Službe za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica prati rad i analizira provođenje Godišnjih programa rada škola, analizira uspjeh u odgoju i učenju u prvom polugodištu tekuće školske godine, kao i na kraju tekuće školske godine, a u cilju sagledavanja stanja i predlaganja mjera za unapređenje njihovog odgojno-obrazovnog rada. Općina iz svog budžeta izdvaja sredstva za tekuće grantove, pa je za osnovno i srednje obrazovanje (općinska takmičenja, školu plivanja, projekat slušne i govorno jezičke rehabilitacije djece sa poteškoćama u govoru, nabavka užina djeci u stanju socijalne potreba, studijske posjete mature, itd.) u 2016. godini izdvojeno je 16.000,00 KM.

Kako bi rasteretila kapacitete JU OŠ Hašim Spahić koja je bila jedna od najmnogobrojnijih škola u Kantonu Sarajevo Općina Ilijaš 2006. godine počinje izgradnju osnovne škole u Starom Ilijašu.

Općina je obezbijedila zemljište, riješila imovinsko-pravne odnose, finansirala nabavku izvedbeno projektne dokumentacije i pribavila potrebne saglasnosti i odobrenja za građenje. Nakon uspješno provedenog postupka javne nabavke, a u saradnji sa Ministarstvom za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo potpisan je Ugovor za izvođenje građevinskih radova u vrijednosti 3.155.125,97 KM. Ugovor je koncipiran tako da je podrazumijevao fazno izvođenje radova u skladu sa obezbjeđenjem finansijskih sredstava. Najvećim dijelom izgradnju ovog školskog objekta finansirala je Vlada Kantona Sarajevo. Objekat škole je savremeno opremljen, vanjski uređen, sa neophodnim pristupnim komunikacijama i namještajem, za što je utrošeno dodatnih 1.000.000,00KM. U 2017. godini u školi je napravljen lift koji je omogućio učenicima sa izrazitim poteškoćama u kretanju pristup kabinetima i učionicama na višim etažama, što ovu školu čini jednom od najsavremenijih u Bosni i Hercegovini.

Nakon što je u školskoj 2014/2015 godini zvanično otvorena JU OŠ "Stari Ilijaš", sa aspekta prioriteta Općine Ilijaš, 2016. godina je označena kao godina ulaganja u obrazovanje i zdravlje.

U oblasti obrazovanja u 2016.godini u kapitalne projekte investirano je 1.152.868,76 KM.

Projektom "Energetske efikasnosti" koji se realizovao uz pomoć kredita Svjetske banke u iznosu od 32 miliona dolara, koji će biti investirani u naredne tri godine u FBiH i RS u 2016.godini obuhvaćene su JU OŠ "Hašim Spahić" (556.359,10 KM) i JU OŠ "Srednje" što ukupno iznosi 952.340,40 KM. Izvedeni su radovi na zamjeni fasadne stolarije, ugradnji termo fasade, ugradnji novog kotla za grijanje, ugradnji ventila sa termostatskom glavom, balansiranju sistema grijanja, ugradnji dodatnih grejnih tijela, mjerača potrošnje toplotne energije i ugradnji LED rasvjete. Osim planiranih ušteda energije, ovim se direktno utiče na očuvanje okoliša jer se očekuje smanjenje emisija CO₂ i zagađenja zraka.

Pored ovih projekata realizovan je projekat vanjskog uređenja objekta JU OŠ "Hašim Spahić" u vrijednosti od 87.434,00 KM koji je u potpunosti finansirala Općina Ilijaš. Realizacijom ovog projekta škola je konačno dobila definisano školsko dvorište čime je omogućen bezbjedniji

⁷⁰ U oblasti osnovnog obrazovanja Općina iskazuje interes za osnivanje ili za prestanak rada redovne škole, specijalne i paralelne osnovne škole, organizira i sufinansira prijevoz učenika koji stanuju u naseljima udaljenim od škole više od 2 kilometra i dostavlja školama spisak školskih obveznika za upis u redovnu osnovnu školu.

prihvat učenika i osoblja te unaprijeđen estetski izgled škole. U saradnji sa švicarskim Caritasom sanirani su mokri čvorovi u JU OŠ "Hašim Spahić" .

Zamijenjen je krov na objektu JU OŠ "Podlugovi" u vrijednosti od 73.501,95 KM. Projekat je sufinansiralo Federalno ministarstvo raseljenih osoba u iznosu od 60.000,00 KM i Općina Ilijaš u iznosu od 13.501,95 KM, čime je trajno uklonjen dotrajali salonitni krov. JU OŠ "Podlugovi" doznačena su sredstva u iznosu od 5.000,00 KM za sufinansiranje nabavke aluminijske stijene i dvokrilnih vrata za izradu portirnice u školi, nabavku printera sa pripadajućim tonerom, dva mikrofona, CD plejera i wi-fi rutera.

Finansirana je izgradnja zaštitne ograde prema rijeci Rači u dvorištu JU OŠ "Srednje" u vrijednosti 18.000,00 KM.

Za sanaciju mokrih čvorova u SŠC "Nedžad Ibrišimović" Općina Ilijaš je izdvojila 15.000,00 KM.

Sufinansirana je zamjena podnih obloga i ugradnja LED rasvjete u vrtiću Ilijaš, koji posluje u sastavu JU Djeca Sarajeva, u ukupnoj vrijednosti od 16.169,41 KM.

Institucije

Na području općine Ilijaš od obrazovnih ustanova nalaze se:

- JU Predškolska ustanova „Djeca Sarajeva – Vrtić Ilijaš“,⁷¹ te privatna predškolska ustanova-vrtić „Behar“,⁷²
- JU OŠ „Hašim Spahić“ Ilijaš,⁷³ JU OŠ "Stari Ilijaš" u Starom Ilijašu sa 3 područne škole (Misoča, Malešići i Bioča),⁷⁴ JU OŠ „Podlugovi“ u Podlugovima sa 2 područne škole (Ljubnići i Lješevu),⁷⁵ JU OŠ „Srednje“ u Srednjem sa 3 područne škole (Dragoradi, Kamenica i Gajevi),⁷⁶ te privatna osnovna škola "Đulistan" u Lješevu⁷⁷
- područno odjeljenje Muzičke i baletne škole Novo Sarajevo⁷⁸ i
- JU Srednjoškolski centar "Nedžad Ibrišimović" Ilijaš,⁷⁹ te privatna ustanova Srednja škola „Perzijsko-bosanski koledž sa internatom“ u Lješevu.⁸⁰

Nastava u svim školama odvija se po bosanskom nastavnom planu i programu.

Resursi

⁷¹ U školskoj 2016/2017 godini bilo je upisano 45 djece (22 djevojčice i 23 dječaka). Obaveznim predškolskim odgojem godinu dana pred polazak u školu bilo je obuhvaćeno 131 dijete (61 djevojčica i 70 dječaka)

⁷² U školskoj 2016/2017 godini bilo je upisano 73 djece (34 djevojčice i 39 dječaka)

⁷³ U školskoj 2016/2017 godini bilo je raspoređenih u 28 odjeljenja 658 učenika

⁷⁴ U školskoj 2016/2017 godini bilo je raspoređenih u 27 odjeljenja 522 učenika.

⁷⁵ U školskoj 2016/2017 godini bilo je raspoređenih u 23 odjeljenja 510 učenika.

⁷⁶ U školskoj 2016/2017 godini bilo je raspoređenih u 18 odjeljenja 266 učenika.

⁷⁷ U školskoj 2016/2017 godini bilo je raspoređenih u 14 odjeljenja 211 učenika

⁷⁸ U školskoj 2016/2017 godini bilo je 58 učenika (29 djevojčica i 29 dječaka).

⁷⁹ U školskoj 2016/2017 godini bilo je raspoređenih u 19 odjeljenja 375 učenika.

⁸⁰ U školskoj 2016/2017 godini bilo je raspoređenih u 4 odjeljenja 53 učenika.

Da bi se osiguralo potpuno uživanje prava na obrazovanje vlasti moraju osigurati dostupnost i pristupačnost obrazovnim institucijama, kao i prihvatljivost i prilagodljivost obrazovnog sistema. U tom smislu, vlasti su dužne osigurati da su obrazovne institucije i programi dostupni u dovoljnoj mjeri, te da su ispunjeni tehnički i kadrovski uslovi. Obrazovanje mora biti fizički i ekonomski pristupačno za sve, bez diskriminacije.

Osnovna škola	Magistri	VSS	VŠS	SSS	VKV	KV	NKV	Ukupno
Hašim Spahić	0	41	14	2	0	4	6	67
Stari Ilijaš	0	49	6	3	0	3	6	67
Podlugovi	0	33	9	4	2	0	5	53
Srednje	1	30	5	5	1	1	3	46
UKUPNO	1	153	34	14	3	8	20	233

Tabela br. 57: Kvalifikaciona struktura zaposlenih u javnim osnovnim školama u Ilijašu u školskoj 2016/17. godini

(Izvor: Godišnji programi rada osnovnih škola u školskoj 2016/17. godini)

U osnovnim školama je trenutno zaposleno 233 zaposlenika. Kvalifikacijska sprema zaposlenog osoblja u obrazovnim ustanovama u općini Ilijaš je zadovoljavajuća.

Općina poduzima određene korake za osiguravanje jednakog pristupa obrazovanju za svu djecu, obezbjeđujući svake godine mjesečne stipendije za izuzetno nadarene učenike i studente, a u školskoj 2016/17. godini one iznose 50,00 KM za učenike, a 100,00 KM za studente. U školskoj 2016/17. godini Općina Ilijaš je stipendira 64 izuzetno nadarena učenika i 101 nadarenog studenta, te 30 učenika i 21 studenta u stanju socijalne potrebe.⁸¹

Odabir učenika i studenata korisnika općinske stipendije vrši se prema kriterijima utvrđenim Pravilnikom o stipendiranju i nagrađivanju izuzetno nadarenih učenika i studenata – prečišćeni tekst⁸² i Pravilnikom o stipendiranju učenika i studenata u stanju socijalne potrebe – prečišćeni tekst.⁸³

Važno je napomenuti da je u cilju stimulacije učenika da se obrazuju za deficitarna zanimanja od školske 2015/2016. godine Općina izmijenila Pravilnik, te dodjeljuje stipendije za studente koji pohađaju fakultete Univerziteta u Sarajevu iz grupacije medicinskih nauka (Fakultet zdravstvenih nauka; Farmaceutski fakultet; Medicinski fakultet; Stomatološki fakultet; Veterinarski fakultet), grupacije tehničkih nauka (Arhitektonski fakultet; Elektrotehnički fakultet; Fakultet za saobraćaj i komunikacije; Građevinski fakultet; Mašinski fakultet) i grupacije biotehničkih nauka (Poljoprivredno-prehrambeni fakultet; Šumarski fakultet), bez obzira na ostvareni prosjek ocjena iz prethodne akademske godine pod uslovom da nisu obnavljali godinu.

Općinski načelnik je donio i Pravilnik o stipendiranju učenika i studenata sportista sa područja Općine Ilijaš za školsku 2016/2017 godinu kojim je predviđeno stipendiranje troje sportista sa

⁸¹ U školskoj 2016/17 u ovu svrhu je izdvojeno 152.100,00 KM.

⁸² Službene novine Kantona Sarajevo 2/16

⁸³ Službene novine Kantona Sarajevo 2/16

područja Općine Ilijaš koji su ostvarili zapažene rezultate tokom prethodne godine. Iznos ove stipendije je 100,00 KM, a stipendija se dodjeljuje 9 mjeseci.

Da je opredjeljenje Općine Ilijaš na čelu sa Općinskim načelnikom konstantna podrška i motivacija nadarenim učenicima i studentima govori i činjenica da je prethodnih godina, povodom Dana reintegracije Općine Ilijaš i Dana nezavisnosti BiH, kada se svečano dodjeljuju Ugovori o stipendiranju učenicima i studentima dodijeljene i brojne novčane nagrade: dobitnicima Zlatne značke Univerziteta u Sarajevu, učenicima koji su tokom srednjoškolskog obrazovanja ostvarili odličan uspjeh iz svih nastavnih predmeta, zatim osvajačima prva tri mjesta na Kantonalnim i Federalnim takmičenjima. U 2017. godini po ovom osnovu učenicima i studentima dodijeljena su nagrade u iznosu od 2.130,00 KM.⁸⁴

Kategorija djece koja su u najtežoj poziciji su svakako djeca s posebnim potrebama. Osnovne škole u Ilijašu pohađa 6 djece s posebnim potrebama (ovaj broj se odnosi na učenike koji pohađaju inkluzivnu nastavu prema prilagođenom programu). Dio nastavnog kadra je osposobljen za rad s ovom djecom, međutim do sada nisu obezbijeđeni asistenti u nastavi koji bi pomagali ovoj djeci da lakše savladavaju školske obaveze. Fizički pristup djeci sa izrazitim poteškoćama u kretanju omogućen je samo u prizemlju škola i nije prilagođen potrebama ove djece, izuzevši JU OŠ Stari Ilijaš koja je izgradila lift i omogućila pristup svim etažama škole. Pored toga, djeca sa značajnijim poteškoćama u razvoju pohađaju nastavu u specijaliziranim institucijama u Sarajevu, ali pitanje njihovog prevoza nije riješeno na zadovoljavajući način i predstavlja značajan teret za djecu i njihove roditelje. Općina plaća prevoz djece i njihovih pratilaca obezbijeđenjem karte u javnom prevozu ili sufinansiranjem troškova goriva za prevoz djece vlastitim automobilom za djecu koja ne mogu koristiti javni prevoz. Javni prevoz nije odgovarajuće rješenje s obzirom na posebno stanje i potrebe djece. Stoga, potrebno je učiniti dodatne napore i na kantonalnom i na općinskom nivou kako bi se, u saradnji sa roditeljima djece, iznašlo najoptimalnije rješenje ovog problema.

Kako bi se osiguralo poštivanje prava na fizički pristup obrazovanju, Općina od Kantona dobija namjenska sredstva za participaciju u prijevozu učenika osnovnih škola koji stanuju u naseljima udaljenim više od 2 kilometra od škole.⁸⁵

U svim školama aktivno djeluju Vijeća učenika, kao i Vijeća roditelja koja promoviraju interese škole u zajednici na čijem području se nalazi škola, predstavljaju stavove roditelja školskom odboru i podstiču angažman roditelja i učenika. Škole imaju organizirane vannastavne aktivnosti, tako da učenici učestvuju u raznim takmičenjima, općinskim i drugim manifestacijama.

Općenito, stanje sektora obrazovanja na području općine Ilijaš je dobro, naročito ukoliko se poredi sa ostalim dijelovima BiH. Ovakvo stanje je rezultat napora i aktivnosti na kantonalnom nivou, ali i inicijativa pokrenutih na lokalnom nivou, prvenstveno od strane Općine i školskih uprava.

⁸⁴ U 2017. godini ukupna sredstva za nagrađivanje i stipendiranje učenika i studenata iznosila su 156.930,00 KM

⁸⁵ U 2016. godini povlašteni prijevoz je koristilo 780 učenika. Za ove namjene mjesečno se izdvaja oko 36.000,00 KM. U 2016. godini za prijevoz učenika izdvojeno je 284.171,00 KM. U 2015. godini za prevoz učenika je utrošeno 448.000,00 KM. Troškovi prijevoza učenika u školskoj 2016/2017. godini su smanjeni jer su određene linije direktno ugovorene između Ministarstva saobraćaja i Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo. Prijevoz učenika finansira Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo.

Rb	Stručno-zvanje-zanimanje	Broj učenika				UKUPNO
		I Razred	II Razred	III Razred	IV Razred	
1	Gimnazija	36	45	31	19	131
2	Mašinski tehničar	-	-	8	8	16
3	Mašinski tehničar konstruktor na računaru	19	22	12	9	62
4	Automehaničar	10	4	9	-	23
5	Autolimar	4	3	3	-	10
6	Instalater vod.i kanalizacije	-	-	6	-	6
7	Instalateri za pl.instalacije i uređenje	-	4	3	-	7
8	Zavarivač	8	3	2	-	13
9	Bravar	-	-	-	-	-
10	Prodavač	-	18	10	-	28
11	Frizer-vlasuljar	16	23	21	-	60
12	Kozmetičar	19	-	-	-	19
Ukupno		112	122	105	36	375

Tabela br. 58: Pregled zanimanja za koja se obrazuju učenici u Srednjoškolskom centru "Nedžad Ibrišimović" Ilijaš 2016/2017.

(Izvor: Godišnji program rada JU Srednjoškolski centar "Nedžad Ibrišimović")

Sve veći broj mladih odlučuje se za fakultete društvenih i humanističkih nauka, dok opada procent mladih koji upisuju i završavaju prirodne i tehničke nauke.

U Ilijašu je više onih koji završavaju četverogodišnje nego trogodišnje srednjoškolsko obrazovanje.

Informatika i strani jezici su oblici edukacije koju su mladi u najvećoj mjeri pohađali i žele pohađati u budućnosti.

Učestvovanje u programima neformalnog obrazovanja značajno je određeno obrazovnim tj. radnim statusom mladih, naime studenti i nezaposlene radno aktivne osobe su u podjednako mjeri imali iskustva sa ovom vrstom obrazovanja.

Od školske 2017/2018 godine planirano je uvođenje nove vrste škole-gimnazije informatičkog smjera u Srednjoškolski centar "Nedžad Ibrišimović".

Općina Ilijaš je iz svog budžeta izdvojila 26.500,00KM na ime nabavke računarske opreme i namještaja za opremanje informatičkog kabineta. Srednjoškolski centar "Nedžad Ibrišimović" Ilijaš uključio se u program Vlade Kantona Sarajevo i dobio saglasnost za uvođenje gimnazije informatičkog smjera, kako bi omogućili učenicima da, nakon završene srednje škole, odaberu da li će nastaviti svoje obrazovanje na Visokoškolskim ustanovama ili odmah po završetku srednje škole pronaći zaposlenje. Akcenat školovanja učenika na ovom smjeru bit će stavljen

na to da učenici prije svega budu osposobljeni za programiranje što je trenutno najtraženije i najprofitabilnije zanimanje koje se može naći na tržištu rada jer postoji ogromna potreba za ovim kadrom.

Broj ispitanika	BiH	Manji BiH gradovi	Veći BiH gradovi	Ilijaš
Zbog finansijskih razloga				55%
Nisam vidio/la u tome neki smisao				15%
Pronašao sam stalno zaposlenje				20%
Zbog obaveza u vezi poljoprivrednih poslova				4%
Zbog obaveza u kući (kućanski poslovi)				4%
Formirao/la porodicu				0%
Nešto drugo				1%

Tabela br. 59: Uzroci prekida školovanja mladih između 15 i 29 godina izražen u procentima

(Izvor: Analiza rezultata istraživanja za izradu Strategije za mlade Općine Ilijaš)

Iz tabele je vidljivo da kao glavni uzrok za prekidanje školovanja većina navodi finansijske probleme. Neophodno je stoga ublažiti ekonomski jaz između mladih u procesu obrazovanja i razvijati socijalnu osjetljivost kod mladih.

Blizina Univerziteta u Sarajevu omogućava da učenici koje završe srednju školu imaju mogućnost upisati željene studije. Ipak, učenici koji završavaju srednje obrazovanje u većini slučajeva ne stječu potrebno opće znanje i vještine, niti su dovoljno pripremljeni za tržište rada ili nastavak obrazovanja.

Obrazovni smjerovi i planovi upisa učenika u srednje škole i studenata na visokoškolske ustanove nisu usklađeni sa potrebama tržišta rada, što dovodi do visoke stope nezaposlenosti u općini Ilijaš. Evidentan je problem hiperprodukcije nekih obrazovnih kadrova sa nekonkurentnim stručnim zvanjima i zanimanjima prema zahtjevima tržišta rada. Ne postoji politika ulaganja u ljudske resurse i politika stvaranja potrebnih kadrova.

Uzrok takvog stanja je u sporij reformi obrazovnog sistema i neprilagođenosti obrazovanja potrebama privrednog sektora, što dovodi do obezvređivanja kriterija i pristupa obrazovanju i razvoja ljudskih resursa.

Neophodno je modernizovati i razvijati profesionalnu praksu i praktičnu nastavu, kako u srednjim školama i obrazovnim institucijama, tako i u preduzećima/privatnim firmama.

Neophodno je praćenje i usklađivanje ponuda obrazovnih profila u srednjim stručnim školama sa potrebama tržišta rada uz uvažavanje specifičnosti lokalne sredine. Programi obrazovanja, dokvalifikacije i prekvalifikacije moraju se uskladiti sa potrebama tržišta rada.

3.3.1.3. Zdravstvo

Postizanje najviših standarda zdravlja podrazumijeva stručno osoblje i socio-ekonomske preduslove, kao i resurse koje država ima na raspolaganju.

Zdravstvena zaštita u Sarajevskom kantonu je regulirana Zakonom o zdravstvenoj zaštiti i Zakonom o zdravstvenom osiguranju FBiH.⁸⁶ Usluge primarne zdravstvene zaštite na području Općine pružaju Dom zdravlja Ilijaš (u okviru JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo), u sklopu kojeg djeluje pet područnih ambulanti (Srednje, Gajevi, Kamenica, Podlugovi i Mrakovo).⁸⁷ Osim Doma zdravlja, na području općine se nalaze Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva Kantona Sarajevo koji pruža usluge ginekološke, pre-natalne i post-natalne zdravstvene zaštite,⁸⁸ kao i JU Zavod za hitnu medicinsku pomoć Kantona Sarajevo⁸⁹ koja pruža usluge hitne zdravstvene pomoći naglo oboljelim i povrijeđenim građanima općine Ilijaš 24 sata dnevno, 365 dana u godini. Na ovaj način organizirana hitna medicinska pomoć je dostupna građanima u svakom momentu.

Na području općine nalazi se i JU Apoteke Sarajevo sa apotekama u Ilijašu i Srednjem kao i nekoliko privatnih apoteka. Apoteke koje egzistiraju na području općine Ilijaš uvrštene su u mrežu ugovornih apoteka u Kantonu Sarajevo i u njima se mogu realizirati recepti na teret sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo, što znači da se u svim apotekama mogu dobiti lijekovi sa esencijalne liste.

Dom zdravlja Ilijaš pokriva domen primarne zdravstvene zaštite koja se obavlja kroz slijedeće službe: porodična/obiteljska medicina (11 timova), zdravstvena zaštita djece predškolskog uzrasta (2 tima), zdravstvena zaštita školske djece i omladine (1 tim), zubozdravstvena djelatnost (5 timova), laboratorijska dijagnostika, radiološka i ultrazvučna dijagnostika (3 puta sedmično), pneumofiziološki dispanzer (2 puta sedmično), Centar za mentalno zdravlje (spec.neuropsihijatar 2 puta sedmično) i Centar za fizikalnu rehabilitaciju, dok se sekundarna zdravstvena zaštita realizira djelimično u DZ Ilijaš kroz specijalističko - konsultativne službe i to: interna medicina, oftalmologija, NPS i ORL, a ostale grane medicine u Kliničkom centru Sarajevo i Državnoj bolnici Sarajevo.

Dom zdravlja Ilijaš zapošljava 105 uposlenika od čega 78 zdravstvenih radnika, odnosno 11 doktora medicine, 9 doktora medicine specijalista, 4 doktora stomatologije, 1 doktor stomatologije specijalist, 4 djelatnika sa visokom zdravstvenom školom i 49 medicinskih tehničara od kojih 5 sa VŠS. Također, zaposleno je 27 lica nemedicinske struke. Na području

⁸⁶ Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Službene novine FBiH 46/10 i Zakon o zdravstvenom osiguranju, Službene novine FBiH 30/97i, 7/02 i 70/08.

⁸⁷ Područna ambulanta u Mrakovu je posljednja izgrađena ambulanta iz mreže ambulanti porodične medicine za područje općine Ilijaš, utvrđene Odlukom Skupštine Kantona Sarajevo o usvajanju mreže ambulanti porodične medicine u JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo od 27.januara 2005. godine.

⁸⁸ Zavod ima 4 zaposlena, od čega je 1 ljekar, 2 medicinske sestre i 1 spremačica. Za potrebe ove ambulante Općina Ilijaš je 2017. godine nabavila novi savremeni ultrazvučni aparat čija vrijednost iznosi 60.000,00 KM.

⁸⁹ Zavod za hitnu medicinsku pomoć zapošljava ljekara-specijalista urgentne medicine, medicinskog tehničara i vozača.

općine ima 1,08 ljekara na 1.000 stanovnika, dok je bosanskohercegovački prosjek 1,46 liječnika na 1.000 stanovnika. Konstantan problem je nedostatak specijalističkog kadra: pedijatra, radiologa, neuropsihijatar i pulmologa. Ipak, i pored nedostatka kadra u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, broj pruženih usluga se kontinuirano povećava.⁹⁰

Zdravstvena zaštita u općini Ilijaš se finansira putem kantonalnog budžeta. U okviru kapitalnih grantova za 2016. godinu, iz općinskog budžeta je izdvojeno 595.168,00 KM za objekte i opremu u oblasti zdravstva (Rekonstrukcija, nadzidiivanje, izmjena elemenata i materijala vanjskog izgleda fasade” kroz zajedničku gradnju dvije etaže nad postojećim objektom JU "Dom zdravlja Kantona Sarajevo"-Organizaciona jedinica Dom zdravlja Ilijaš), a u 2017. godini planirana su sredstva od 250.000,00 KM (nabavka UZV aparata za potrebe Zavoda za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva-lokalitet Ilijaš, nastavak projekta poboljšanja energetske efikasnosti na objektu B Doma zdravlja Ilijaš čime je obuhvaćeno utopljanje ravnog krova, zamjena fasadne stolarije, zamjena krova na objektu garaže, sanacija i rekonstrukcija mokrih čvorova u prizemlju nadzidanog objekta).

Prema podacima dobivenim iz Zavoda za zdravstveno osiguranje Kantona Sarajevo na području općine Ilijaš zdravstveno osiguranje ima 19.095 stanovnika. Moguće je da ovaj broj ne predstavlja stvarnu sliku stanja jer veliki broj stanovnika iz susjednih općina ZE-DO kantona fiktivno prijavljuje boravak u Ilijašu u cilju ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu u Kantonu Sarajevo.

Kao što je navedeno, pravo na najviši dostižni standard fizičkog i mentalnog zdravlja podrazumijeva da su zdravstvene usluge dostupne svima, uključujući i socijalno ugrožene kategorije, te da su odgovarajuće kvalitete. Po pitanju fizičkog pristupa zdravstvenim uslugama, teritorijalna pripadnost Kantonu Sarajevo i mogućnost kliničkog liječenja u Sarajevu, omogućavaju stanovnicima Ilijaša, u odnosu na stanovnike drugih kantona FBiH, veći kvalitet i obim zdravstvene zaštite. Međutim, teritorijalna razućenost Općine, udaljena naselja i loše komunikacijske veze onemogućavaju nesmetan pristup zdravstvenim uslugama za mnoge stanovnike općine Ilijaš, naročito kad je u pitanju MZ Srednje. S obzirom na veliki broj nezaposlenih i siromaštvo, pretpostavlja se da jedan broj stanovnika nije u mogućnosti učestvovati u plaćanju cijene medicinskih usluga, tako da ekonomski pristup zdravstvenoj zaštiti nije zagarantiran. Nadalje, ekonomski pristup zdravstvenoj zaštiti je otežan uslijed nedostatka liječničkog kadra i opreme, zbog čega građani moraju tražiti određene usluge u Vogošći ili Sarajevu, što ih izlaže dodatnim troškovima. Ovi nedostaci također, utiču i na kvalitetu usluga dostupnih u Ilijašu, s obzirom da nedovoljan broj osoblja i vozila često onemogućava adekvatno i pravovremeno pružanje usluga. S obzirom da je oblast zdravstvene zaštite regulirana i finansirana na nivou kantona, potrebni su dodatni naponi od strane Kantona Sarajevo kako bi se unaprijedio postojeći sistem zdravstvene zaštite i usluga, te podigao nivo ostvarivanja prava na najviši dostižni standard zdravlja.

Rastuće siromaštvo, nesigurno školovanje, marginalizacije pojedinih grupa mladih ljudi, nepokrivenost obaveznim zdravstvenim osiguranjem, nezaposlenost mladih i opći osjećaj nesigurnosti i neizvjesnosti neminovno pojačavaju stanje ugroženosti mladih i predstavlja rastući rizik po njihovo zdravlje. Isključenost sa tržišta rada je jedan od osnovnih faktora

⁹⁰ Ukupan broj posjeta na nivou OJ Dom zdravlja Ilijaš za 2016.godinu je 146.224 i pri tome je ostvareno 246.479 usluga, što je za 4.261 posjetu manje, dok je za 1.100 usluga više u odnosu na broj posjeta i usluga za 2015.godinu. (Izveštaj o radu OJ Dom zdravlja Ilijaš, 2016. godina).

socijalne isključenosti i ranjivosti mladih, kao i rizičan faktor za mnoge negativne aspekte psiho-socijalnog zdravlja. Naprimjer, za stupanje u radni odnos neophodno je prethodno radno iskustvo minimalno od godinu dana, što u startu mladima onemogućava ostvarivanje prava na zaposlenje. Kao posljedica nezaposlenosti mladih veliki broj njih je socijalno isključen, finansijski depriviran i nije stambeno zbrinut, što utiče u velikoj mjeri na tjelesno i mentalno zdravlje mladih ljudi.

Dešavaju se i promjene životnog stila u smislu usvajanja nezdravih životnih stilova koji su socijalno uslovljeni npr. pušenje, značajne promjene u načinu ishrane (nutriciona tranzicija), redukovanje redovne fizičke aktivnosti, upotreba alkohola, droga i psihotropnih supstanci.

Prijateljski pristup mladima u pružanju zdravstvenih usluga treba osigurati u svim segmentima zdravstvenog sektora, a posebno u oblastima mentalnog zdravlja, nasilja, bolesti ovisnosti, seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava, spolno prenosivih infekcija i HIV/AIDS-a, hroničnih oboljenja i u drugim oblastima kada se za to ukaže potreba. Prijateljski pristup mladima u pružanju zdravstvenih usluga prvenstveno se osigurava na nivou primarne zdravstvene zaštite, a potom i na drugim nivoima. Osiguravanje prijateljskih usluga mladima bitne su za njihovo zdravlje i potrebno ih je osigurati kroz aktivnu saradnju vladinog i nevladinog sektora. U BiH se razvijaju trenutno dva osnovna modela prijateljskih zdravstvenih usluga u skladu sa vodiljama Svjetske zdravstvene organizacije (SZO), uz manje modifikacije prilagođene potrebama i mogućnostima zajednice.

Osnovni model, koji je najzastupljeniji je da se pri Domovima zdravlja, tamo gdje još postoje, osiguravaju prijateljske usluge za mlade. Drugi model se također, zasniva na preporukama i vodiljama SZO da se prijateljske zdravstvene usluge smjeste na mjesta gdje se mladi okupljaju i provode slobodno vrijeme (npr. omladinski centar).

Istovremeno, prilagođavanje zdravstvenih i socijalnih ustanova prihvaćenim standardima u razvoju prijateljskog pristupa u radu sa mladima omogućit će im široku dostupnost socijalne zaštite. Dostupnost ovakvim uslugama ima posebno mjesto u zaštiti i poboljšanju zdravlja mladih ljudi, a sve u cilju veće efikasnosti upravljanja i liječenja, sa posebnim naglaskom na mlade sa rizičnim ponašanjem.

Promocija zdravih stilova života odvija se kroz obrazovanje, medije, nevladine organizacije i udruženja građana, zatim kroz javne kampanje, sportske i kulturne manifestacije u kojima ne smije biti javnih i skrivenih poruka koje će podržavati nezdrave stilove života.

Stoga je neophodno da se posebna pažnja posveti razvoju programa različitih oblika neformalnog obrazovanja putem kojih bi mlade osobe stekle nova znanja i podigli svijest o značaju očuvanja njihovog zdravlja. U razvoju neformalnog obrazovanja ključnu ulogu treba da imaju mladi i NVO, koji će aktivno da učestvuju u kreiranju programa, njihovom provođenju, praćenju i ocjenjivanju, a zdravstveni, prosvjetni radnici kao i ostali profesionalci treba da podrže njihovo aktivno uključivanje. Neformalno obrazovanje treba da izvede obučene i sertifikovane osobe.

3.3.1.4. Socijalna zaštita

Prema podacima Službe socijalne zaštite općine Ilijaš na području općine Ilijaš živi oko 20.283 stanovnika. Specifičnosti na polju socijalnog rada, socijalne i porodične zaštite općine Ilijaš su:

- da se na evidenciji Službe za zapošljavanje nalazi 4.956 nezaposlenih lica, od čega je 64,9% žena,
- da se oko 25% stanovništva Općine nalazi u stanju socijalne potrebe,
- da na području Općine živi 2.196 penzionera sa ostvarenim pravom na minimalnu penziju od 326,17KM, što čini 60,88% od ukupnog broja penzionera općine Ilijaš,
- da na području općine živi 614 raseljenih lica koji čine 3,0% ukupnog broja stanovništva,
- da na području općine živi preko 500 nepotpunih porodica,
- da na području općine živi veći broj porodica romske nacionalnosti bez riješenog stambenog, pitanja i sa kompleksnom problematikom,
- da na području općine Ilijaš živi velik broj duševno oboljelih i invalidnih lica,
- da je na području općine Ilijaš evidentirano više djece čiji je razvoj ometan porodičnim prilikama i
- da je na području općine Ilijaš evidentirano više lica izloženih zlostavljanju i nasilju u porodici.

Zakonom o osnovama socijalne zaštite i socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica sa djecom Kantona Sarajevo⁹¹ obavezuju se nadležni organi lokalne uprave da prava koja su građanima zajamčena ovim zakonom, utvrde i osiguraju u određenom opsegu, i da utvrde i osiguraju različite vrste pomoći, ovisno o stanju i oblicima socijalne ugroženosti građana na pojedinim područjima Kantona.

Služba socijalne zaštite općine Ilijaš pri JU "Kantonalni centar za socijalni rad" trenutno ima 10 stalno zaposlenih radnika, od čega 7 sa visokom stručnom spremom i to: 3 dipl.socijalna radnika (od kojih je jedan šef Službe), dva diplomirana pravnika, pedagoga i psihologa; sa srednjom školom dva uposlenika i to: administrativnog radnika, operatera, te jednog radnika sa osnovnom školom zaposlenog na poslovima održavanja čistoće i kurirskim poslovima. U Službi zaključno sa 21.09.2017.godine radi jedan pripravnik dipl. socijalni radnik i jedan socijalni radnik na određeno vrijeme, do 31.12.2017.godine.

Pošto je za rješavanje većine predmeta potreban uvid u stanje na terenu Stručni tim Službe izlazi na teren po potrebi, skoro svakodnevno.

Općina Ilijaš po geografskom položaju i strukturi stanovništva je specifična, te se može reći da na području iste ima značajan broj lica i porodica u stanju socijalne potrebe.

⁹¹ Službene novine Kantona Sarajevo 36/99,54/04,39/06,14/09 i 45/16

Prema evidenciji Službe u 2016. godini prava i usluge je koristilo 2.312 lica i porodica, ali imajući u vidu da su u nekim djelovima općine građanima teško dostupne neke usluge i prava koja mogu ostvariti, smatramo da ima i određeni broj lica u potrebi koja nisu evidentirana.

Vrsta socijalnih davanja	Broj korisnika u 2016. godini	Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (20.283) (%)
Dječiji dodatak	911	4,49
Zaštita porodilja	254	1,25
Civilne žrtve rata	161	0,79
Subvencije za boravak djece u vrtiću	2	0,01
Zdravstvena zaštita	52	0,26
Korisnici zdravstvene zaštite	25	0,12
Pomoć za troškove dženaze/sahrane	6	0,02
Djeca sa posebnim potrebama koja su prošla postupak kategorizacije	66	0,33
Korisnici stalne novčane pomoći	47	0,23
Korisnika naknade za pomoć i njegu drugog lica po Kantonalnom propisu (stara lica)	223	1,09
Jednokratnu i izuzetnu novčanu pomoć u 2016.godini	180	0,89
Naknada za smještaj u drugu porodicu	1	0,005
Smještaj djece u ustanove socijalne zaštite	26	0,13
Smještaj odraslih osoba u ustanove socijalne zaštite	22	0,11
Subvencija troškova grijanja	275	1,36
Prava po osnovu invaliditeta ostvarena po Federalnom zakonu (lična invalidnina, dodatak za tuđu pomoć i njegu i ortopedskih dodataka)	516	2,54
Registrovani slučajevi nasilja u porodici	72	0,35
Rad sa djecom i maloljetnicima sa problematičnim ponašanjem	12	0,06
Ostale usluge (porodično-pravna zaštita, starateljstvo, topli obrok u javnim kuhinjama, novčane naknade do zaposlenja)	841	4,15
Ukupno	3.692	18,19%

Tabela br. 60: Struktura korisnika socijalne zaštite za koje rješenje izdaje općinska Služba za boračko-invalidsku zaštitu, socijalnu zaštitu i raseljena lica i JU Kantonalni centar za socijalni rad - Služba socijalne zaštite Ilijaš

(Izvor: Služba za opću upravu, boračko-invalidsku i socijalnu zaštitu i JU Kantonalni centar za socijalni rad - Služba socijalne zaštite Ilijaš)

Putem općinske Službe za opću upravu, boračko-invalidsku i socijalnu zaštitu isplaćen je dječiji dodatak za 911 djece, naknada umjesto plaće majci-porodilji za 254 korisnice, subvenciju za obdanište je dobilo 2 korisnika, a primanja po osnovu invaliditeta civilnih žrtava rata su regulirana za 161 korisnika.

Sadašnja ekonomska situacija i postojeći sistem socijalne zaštite onemogućavaju potpuno ostvarivanje prava na socijalnu sigurnost za veliki broj stanovnika Ilijaša. Nedostaci u postojećem sistemu socijalne zaštite koji se ogledaju u nedostatku sveobuhvatne procjene socijalnog statusa i potreba građana, zastarjelom pravnom okviru, te nedovoljnim izdvajanjima sredstava za socijalnu zaštitu na svim nivoima, u znatnoj mjeri utiču na neostvarivanje ili djelimično ostvarivanje prava na socijalnu sigurnost. Centar za socijalni rad - Služba socijalne zaštite Ilijaš često nije u mogućnosti na zadovoljavajući način informirati potencijalne korisnike, što predstavlja još jedan propust u funkcioniranju sistema. Kako građani nisu uvijek svjesni svojih prava, niti dovoljno upoznati sa kriterijima za odabir korisnika socijalne pomoći, moguće je da je jedan dio ugrožene populacije izostavljen iz mreže pružanja socijalne pomoći.

Dodatnu prepreku ostvarivanju prava na socijalnu sigurnost i pristojan život čini nesprovođenje zakonodavstva kojim se regulira oblast rada, naročito u smislu neredovnog plaćanja doprinosa za zdravstveno i socijalno osiguranje od strane poslodavaca.

Obzirom na veliki broj korisnika i zahtjeva, nedovoljne materijalne mogućnosti i tendenciju porasta broja stanovnika u stanju socijalne potrebe, Centar nije uvijek u mogućnosti odgovoriti na sve potrebe i zahtjeve stanovništva, a postojeći sistem socijalne zaštite nije u mogućnosti obezbijediti socijalnu sigurnost za veliki broj socijalno ugroženih. Osim registriranih korisnika socijalne pomoći pri Centru za socijalni rad, nezaposleni, naročito srednjih godina i žene, zatim radnici s neriješenim statusom, radnici s malim i neredovnim plaćama, radnici kojima se ne uplaćuju doprinosi, osobe s posebnim potrebama su neke od ugroženih kategorija stanovništva. Ovakva nemogućnost potpunog ostvarivanja prava može se naročito negativno odraziti na najugroženije kategorije stanovništva i rezultirati njihovom marginalizacijom, posebno ako se ima u vidu tendencija rasta broja osoba u stanju socijalne potrebe u općini Ilijaš ili visoka stopa nasilja u porodici. Iako se veliki broj ovih pitanja mora rješavati na višim nivoima, određeni koraci se mogu načiniti i na lokalnom nivou, posebno u smislu kvalitete pružanja usluga, sistematskog prikupljanja podataka o socijalnom statusu i potrebama građana, jačanju svijesti o pravima i načinima ostvarivanja prava, te jačanju zaštite posebno ugroženih kategorija stanovništva. U tom smislu, i u cilju stvaranja pristupa baziranog na stvarnim potrebama građana, potrebna je dodatna podrška Centru za socijalni rad u jačanju tehničkih i kadrovskih kapaciteta. Pored toga, mjesne zajednice mogu imati značajnu ulogu u poboljšanju kanala komunikacije između institucija socijalne zaštite i korisnika, te je stoga tehnička podrška i izgradnja kapaciteta mjesnih zajednica od posebnog značaja.

Da bi došlo do znatnijeg poboljšanja u kvalitetu i kvantitetu u segmentu socijalne i porodične zaštite na području Općine neophodno je više raditi i ulagati u programe prevencije u ovim oblastima, više raditi na programima zapošljavanja i privrednog razvoja.

Na ovaj način stvarala bi se veća materijalna podloga koja i uz dodatnu materijalnu potporu resornih Kantonalnih i Federalnih Ministarstava, uz izradu socijalne karte ili "Mini socijalne karte" za općinu Ilijaš koja je uz definisanje granice linije siromaštva omogućilo da pristojnu pomoć dobivaju stvarno ugrožene kategorije stanovništva.

Općina Ilijaš socijalnu politiku prema stanovništvu provodi putem Službe za opću upravu, boračko-invalidsku i socijalnu zaštitu i Službe socijalne zaštite općine Ilijaš. Poštujući zakone obje Službe nastoje zadovoljiti potrebe stanovništva u lokalnoj zajednici.

Općinska Služba socijalne zaštite pruža slijedeće vrste socijalnih pomoći:

- pravo na topli obrok u javnim kuhinjama
- pravo na zdravstvenu zaštitu za korisnike stalne novčane pomoći i lica sa invaliditetom koje ne mogu ni po jednom drugom osnovu biti osigurani
- osposobljavanje za život i rad lica sa poteškoćama u razvoju
- pravo na novčanu naknadu do zaposlenja za lica koja su se osposobila pod posebnim uslovima
- subvencija na troškove dženaze, sahrane, ukopa za korisnike stalne novčane pomoći
- pravo na džeparac za korisnike domskog smještaja
- savjetodavne i druge usluge porodično-pravne zaštite
- poslovi starateljstva
- poslovi usvojenja

U saradnji sa nevladinim sektorom jedan broj djece ostvaruje pravo na stipendiju (Centar za kreativno odrastanje – Stipendija za sretno djetinjstvo, Crveni polumjesec, Most povjerenja).

Na području Općine registrirano je 66 djece s posebnim potrebama. Iz tog razloga formirano je i udruženje "Budi mi drug" koje se bavi zaštitom interesa ove djece i njihovih roditelja. Ovo Udruženje osnovano je 2006.godine u svrhu pomoći djeci sa smetnjama u psiho-fizičkom razvoju. Udruženje dobrovoljno okuplja roditelje djece sa posebnim potrebama, stručne saradnike kao i druge zainteresovane osobe koje žele dati svoj doprinos u radu Udruženja. Udruženje broji 50 članova različitog uzrasta od dvije do četrdeset godina starosti, oboljelih od cerebralne paralize, teške i lake mentalne retardacije, paraplegije, Downov-og sindroma, autizma, disharmoničnog psihomotornog razvoja, Shprinzen Goldberg Multiplex kongra, Ahondroplasie, Ichthyosis congenite i dr. Rad Udruženja prvenstveno bazira na edukaciji djece, njihovih roditelja, pružanju savjeta, kao i materijalne pomoći.

Roditelji djece sa umanjenim sposobnostima se suočavaju sa društvenom stigmom i zbog toga često ne vrše kategorizaciju, pa čak ni ne registriraju svoju djecu kao osobe s posebnim potrebama. U takvim slučajevima djeca nisu obuhvaćena sistemom socijalne zaštite, nemaju ni odgovarajuću zdravstvenu zaštitu, a često na odgovarajući način ne ostvaruju ni pravo na obrazovanje.

U Ilijašu s promjenjivim intenzitetom rada djeluje Udruženje „Romi i prijatelji“ koje bi lokalnim vlastima trebalo biti prvi partner u rješavanju problema ove populacije. Većina Roma na području Općine se uglavnom susreće s problemima vezanim za neriješena stambena pitanja, zapošljavanje i pristup zdravstvenoj zaštiti. Ovo Udruženje se kroz svoje aktivnosti zalaže za integraciju Roma u civilno društvo i njihovo ravnopravno učešće u javnim poslovima i razvoju lokalne zajednice. Općina pomaže Romima u Ilijašu u skladu sa svojim mogućnostima, naročito kada je u pitanju stambeno zbrinjavanje.

Veoma aktivno djeluje i organizacija Crvenog križa koja, osim organiziranja dobrovoljnog davanja krvi, kroz niz aktivnosti pruža pomoć ugroženim kategorijama kao što su penzioneri, samohrane majke i nezaposleni. Ova pomoć podrazumijeva prikupljanje i podjelu paketa s hranom i odjećom, podjelu ortopedskih pomagala, kućnu njegu za stare i iznemogle, i slično.

Osim toga, Crveni križ u saradnji sa školama, a u cilju podizanja svijesti mladih, organizira razna takmičenja u pružanju prve pomoći. Zbog velike teritorijalne razuđenosti Općine nije uspostavljena javna kuhinja na njenom cijelom području. Općina Ilijaš u saradnji sa Crvenim križom i mjesnim zajednicama iskazala je potrebu za podjelom paketa za socijalno ugrožene kategorije u ruralnim sredinama, koji ne mogu koristiti usluge javne kuhinje, ali još uvijek ovoj potrebi nije udovoljeno.

Na osnovu federalnog Zakona o pravima branilaca i članovima njihovih porodica,⁹² u periodu od 01.01.-31.12.2016. godine prava iz oblasti boračko invalidske zaštite ostvarilo je 1935 korisnika, od toga:

- porodične invalidnine 1.518 korisnika
- lične invalidnine 417 korisnika

Shodno Zakonu o dopunskim pravima boraca–branitelja Bosne i Hercegovine-prečišćeni tekst,⁹³ pravo na mjesečni novčani dodatak u iznosu od 100,00 KM po osnovu najvišeg ratnog priznanja ostvarilo je 31 lice, a 3. lica (RVI) je ostvarilo novčanu mjesečnu naknadu također, 100,00 KM po osnovu priznatog prava na tuđu njegu i pomoć drugog lica.

Na osnovu Zakona o zaštiti vojnih invalida i Zakonu o zaštiti boraca narodno-oslobodilačkog rata⁹⁴ ("Službene Novine SR BiH" br: 35/90) putem Službe za opću upravu, boračko-invalidsku i socijalnu zaštitu pravo ostvaruje 13. (trinaest) mirnodopskih vojnih invalida.

Gore navedenoj kategoriji na osnovu federalnog Zakona o pravima branilaca i članovima njihovih porodica izvršeno je 12 (dvanaest) podjela invalidnina, a čije jednomjesečno novčano trebovanje iznosi oko 572.070,00 KM, tako da je za 12 mjeseci isplaćeno oko 6.864.484,00 KM, a shodno Zakonu o dopunskim pravima boraca–branitelja Bosne i Hercegovine za 12 mjeseci je isplaćeno 40.800,00 KM

U proteklom istom periodu po službenoj dužnosti urađeno je 319 rješenja koja se u većini slučajeva (90%) odnose na korisnike porodične invalidnine, a vezano za obnovu postupka za udove sa djecom šehida koja su nastavila dalje redovno školovanje u školskoj 2016/17. godini ili su prekinula dalje redovno školovanje, zatim donošenje rješenja kod smrti jednog od roditelja šehida, obzirom da dolazi do novčanog umanjenja invalidnine, te u slučajevima odjave sa zdravstvenog osiguranja djece demobiliziranih boraca OS A BiH koji su završili redovno školovanje, odnosno odjave korisnika BIZ-a sa zdravstvene zaštite zbog regulisanja penzije putem PIO/MIO ili zbog zasnivanja radnog odnosa.

Ministarstvu za boračka pitanja Kantona Sarajevo kao nadležnom drugostepenom organu u postupku vršenja redovne revizije donesenih rješenja (koje se odnose na porodičnu invalidninu) urađena je revizija u svim predmetima (stavljen pečat zakonitosti). Nijedno rješenje nije poništeno niti vraćeno na ponovni postupak prvostepenom organu.

Shodno Zakonu o provođenju kontrole zakonitosti korištenja prava iz oblasti branilačko-invalidske zaštite,⁹⁵ a koja se odnosi na provjeru ranije utvrđenog procenta invaliditeta i načina

⁹² Službene novine Federacije BiH 33/04,72/07, 9/10

⁹³ Službene novine Kantona Sarajevo 45/12, 26/14

⁹⁴ Službene novine SR BiH 35/90

⁹⁵ Službene novine Federacije BiH 82/09

i okolnosti pogibije i nestanka pripadnika AR BiH, Federalnom ministarstvu za pitanja boraca i invalida odbrambeno – oslobodilačkog rata, odnosno INSPEKTORATU, na njihovo traženje u toku 2016. godine dostavljeno je sedam predmeta.

Također, u cilju provedbe Zakona o provođenju kontrole zakonitosti korištenja prava iz oblasti branilačko – invalidske zaštite, putem revizorskog tima br. IV, koji broji 4 člana, imenovanog od strane Federalnog ministra za pitanja boraca i invalida odbrambeno oslobodilačkog rata, izvršena je revizija u 60 (šezdeset) predmeta porodične invalidnine o načinu i okolnostima pogibije, nestanka učesnika ARMIJE BiH. Ni u jednom predmetu nije utvrđen bilo kakav nedostatak koji bi uticao na dalje korištenje prava iz oblasti boračko – invalidske zaštite koji je utvrđen korisniku.

Podneseno je 5 (pet) zahtjeva za priznavanje prava na ponovnu uspostavu prava na porodičnu invalidninu, obzirom da su djeca ponovo nastavila redovno školovanje u školskoj 2016/17. godini i dva zahtjeva za porodičnu invalidninu od strane supruge umrlih ratnih vojnih invalida i svi su pozitivno riješeni.

Četiri zahtjeva su podnesena od strane ratnih vojnih invalida na dječiji dodatak na novčanu mjesečnu naknadu u iznosu od po 49,75 KM i istom je udovoljeno, a shodno Zakonu o dopunskim pravima boraca-branitelja Bosne i Hercegovine.

Na staranju ove Službe ima 103 ratna vojna invalida (od 20% do 80% vojnog invaliditeta) koji koriste dječiji dodatak za ukupno 153. djece.

O pravu na oslobađanje rente u predmetima nove gradnje i legalizacije objekata rješavano je po zahtjevu stranke u 29. predmeta i svi su riješeni u zakonskom roku.

Pravo na zdravstvenu zaštitu u 2016. godini ostvarilo je 25. lica, jer navedeno pravo nisu mogli ostvariti ni po kojem drugom osnovu, a ukupno ima na staranju 278 lica korisnika zdravstvene zaštite.

Pravo na besplatan gradski prevoz tokom 2016. godine ostvarilo je 10 lica, a ukupno ima na staranju 44. ratna vojna invalida i 164. lica porodica šehida korisnika povlaštenog prevoza.

Pravo na troškove dženaze – sahrane ostvarilo je 66 lica, (dva zahtjeva su odbijena), a visina novčane naknade je u visini tri prosječne plate zaposlenih u Federaciji BiH u 2015. godini, a prosjek iznosi 830,00 odnosno 2.490,00 KM po umrlom.

Usluge banjско-klimatskog liječenja u Fojnici, Olovu i Ilidzi koristilo je 34 korisnika.

Također, Služba za opću upravu, boračko-invalidsku i socijalnu zaštitu provodi aktivnosti na obilježavanje značajnih datuma, događaja i ličnosti iz perioda 1992 – 1995.godine i NOR-a, kao i određenih aktivnosti sa Fondom memorijala za izgradnju i održavanje mezarja i grobalja šehida i relativnih subjekata.

3.3.1.5. Kultura

Kultura kao kvalitet života i kao sredstvo ukupnog trajnog i održivog razvoja, odnosno kao društvena snaga koja generira opći društveni dinamizam i kreativnost igra važnu ulogu u definisanju i ulozi u vrijednostima jednog društva.

U kontekstu navedenog na području Općine Ilijaš u skladu sa mogućnostima i nadležnostima općine kao jedinice lokalne samouprave osigurani su uslovi za djelovanje u oblasti kulture kroz rad JU "KULTURNO-SPORTSKI CENTAR I RADIO ILIJAŠ", čiji je osnivač Općina Ilijaš.

Glavni nosioc kulturnih dešavanja u Općini Ilijaš je JU "KULTURNO-SPORTSKI CENTAR I RADIO ILIJAŠ", koji prema raspoloživim materijalnim mogućnostima, zajedno sa općinom Ilijaš, nastoji organizovati i realizirati programe iz oblasti kulture.

U sastavu "KULTURNO-SPORTSKI CENTAR I RADIO ILIJAŠ" rade i djeluju: sportska dvorana, biblioteka, kino sala, te radio stanica "Radio Ilijaš".

U Kino sali se povremeno organizuju projekcije filmova, odigravaju pozorišne predstave, održavaju koncerti, tribine, promocije knjiga. U narednom periodu neophodna je rekonstrukcija kino sale, koja će obuhvatiti instaliranje kvalitetne rasvjete, ozvučenja kao i sanaciju bine.

U sastavu JU "KSC I RADIO ILIJAŠ" djeluje i gradska biblioteka. Stanje knjižnog fonda biblioteke iznosi 13.000 bibliotečkih jedinica, a najveći broj jedinica se odnosi na lektire i belantristiku. Biblioteka je u 2016. godini imala 350 članova.

U 2016. godini Fondacija za bibliotečku djelatnost je odobrila aplikaciju Gradske biblioteke za nabavku računarske opreme, oprema je nabavljena i instalirana, a u 2017. godini Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo je odobrilo 9.000,00 KM za uređenje biblioteke i nabavku knjižnog fonda.

U 2017. godini gradska biblioteka je aplicirala Projektom nabavke kancelarijskog namještaja i polica za biblioteku Fondaciji za bibliotečku djelatnost.

JU "KSC I RADIO ILIJAŠ" uz finansijsku podršku Općine Ilijaš svake godine u ljetnom periodu organizuje tradicionalnu manifestaciju Dani kulture, sporta i trgovine "Ilijaški dani" koja je centar kulturnih i sportskih dešavanja. Manifestacija traje sedam dana, a u toku trajanja građani i posjetioci imaju priliku prisustvovati brojnim kulturnim sadržajima (pozorišnim predstavama, koncertima). Generalni sponzor ove manifestacije je Općina Ilijaš.

Na teritoriji Općine Ilijaš egzistiraju i djeluju sljedeća udruženja iz oblasti kulture:

Naziv Udruženja	Adresa	Odgovorna osoba	Kontakt
Bošnjačka zajednica kulture Preporod – Općinsko društvo Ilijaš	Ul. Ivana Franje Jukića br.2 71380 ILIJAŠ	Adem Alić	061/828-827 adem555alic@hotmail.com
Kulturno-umjetničko društvo Ilijaš	Ul.126.ilijaške brigade 9 71380 ILIJAŠ	Berina Burić	061/309-482 berinaburic@yahoo.com
Udruženje za unaprijeđenje i razvoj kulturne baštine "Zlatne ruke" Ilijaš	Ul.Bosanski put 254 71380 ILIJAŠ	Zekija Fazlić	061/223-183 zlatneruke@outlook.com
Udruženje žena "Ruža" Srednje	Srednje bb 71385 SREDNJE	Željka Herić	062/293-587 hericzeljka@gmail.com
Udruženje žena "San" Ljubina	Ljubina bb 71385 SREDNJE	Amira Tabaković	061/079-691 udruzenje.zena.san@hotmail.com
Hrvatsko kulturno društvo "Napredak"	Ljubina bb 71385 SREDNJE	Iljko Barić	061/215-835 iljkobaric@gmail.com

Tabela br. 61: Lista kulturnih udruženja sa područja općine Ilijaš
(Izvor: Evidencija Službe za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica)

Odlukom o raspodjeli finansijskih sredstava iz tekućeg granta za programe iz oblasti kulture koji se finansiraju i sufinansiraju sredstvima Budžeta Općine Ilijaš za 2017. godinu, odobreno je finansiranje šest kulturnih udruženja u ukupom iznosu od 24.000,00 KM.

Pored ovih sredstava Općina Ilijaš pomaže učešće članova naših Udruženja na domaćim i međunarodnim takmičenjima. Svake godine BZK "Preporod" organizuje tradicionalni koncert duhovne muzike Islama povodom 12. Rebiul evvela – dana rođenja Muhameda a.s, HKD "Napredak" Božićni koncert, a u Ilijašu se organizuje i Vaskršnji koncert koji organizuje pravoslavna crkvena opština ilijaška.

Državna Komisija BiH za zaštitu nacionalnih spomenika proglasila je nekoliko historijskih područja i nekropola sa stećcima na području Općine za nacionalne spomenike BiH i to: Graditeljsku cjelinu Stari grad Dubrovnik u Višnjici, nekropole sa stećcima u Kopošićima, Srednjem, Čevljanovićima, Donjim Ivančićima, Bandijeri na Ozrenu, te ostatke srednjovjekovnog grada i nekropola sa stećcima Luka u zaštićenom prirodnom području vodopada Skakavac.

U 2015. godini vršena su arheološka istraživanja nekropole stećaka u Kopošićima u kojoj je sahranjen veliki knez bosanski-knez Batić. U toku istraživanja na ovom lokalitetu pronađen je brokatni plašt sa pozlatom za koji je naknadnim analizama utvrđeno da pripada bosanskom velikašu-ocu kneza Batića. Ovo otkriće izazvalo je značajan interes naučne i stručne javnosti koja plašt smatra tekstilnom senzacijom srednjeg vijeka. Taj plašt će nakon čišćenja i konzervacije, koja je u toku, zajedno sa dvije originalne kraljevske povelje biti smješten u Muzejsku prostoriju u kojoj je smještena čuvena Hagada.

Od 2015. godine Stari grad Dubrovnik i Nekropola stećaka Velikog kneza bosanskog Batića, zaštićeni nacionalni spomenici, bili su mjesto obilježavanja 18.aprila-Međunarodnog dana spomenika i spomeničkih cjelina, koji je obilježen u saradnji sa nacionalnim komitetom ICOMOS u BiH.

U maju 2016. godine ovaj lokalitet posjetili su gradonačelnici Dubrovnika i Sarajeva, kao dio nastojanja da se predstavnici gradske uprave grada Dubrovnika (R. Hrvatska) uključe u revitalizaciju starobosanskog Dubrovnika. Kao rezultat ove posjete iz Budžeta Grada Dubrovnika odobrena su finansijska sredstva u iznosu od 100.000,00 Kn (cca 25.582,26KM) na ime sufinansiranja Projekta "Revitalizacija vrijednog arheološkog lokaliteta u Višnjici kod Ilijaša – srednjovjekovnog grada Dubrovnika kojeg su osnovali dubrovački trgovci za vrijeme Dubrovačke Republike. Federalno ministarstvo kulture i sporta odobrilo je finansijska sredstva u iznosu od 40.000,00 KM za potrebe realizacije ovog projekta.

Uključujući navedene transfere u općinskom budžetu za 2017.godinu obezbijedena su sredstva u ukupnom iznosu od 86.000,00 KM za realizaciju ovog projekta. Time je omogućeno da realizacija ovog projekta otpočne u 2017.godini.

Projektom je planirano da se počne sa revitalizacijom historijskog područja Stari Grad Dubrovnik kroz radove na konsolidaciji, restauraciji i konzervaciji kamenih zidanih struktura pojedinačnih segmenata, stvaranje bezbjednih uslova za posjetioce, stvaranje predispozicija za ekonomski održivo korištenje kompleksa, dodjeljivanje namjene pojedinim prostorima kompleksa, stvaranje uslova za edukativnu prezentaciju kao i razvoj kompleksa od značajnog turističkog potencijala prema turističkoj destinaciji.

Međutim i pored postojanja kulturnih organizacija i odgovarajućih objekata za kulturna dešavanja, može se reći da kulturni život nije dovoljno razvijen. Kulturni sadržaji su malobrojni da bi zadovoljili potrebe stanovnika. Imajući u vidu međunarodne standarde o ljudskim pravima, država je dužna osigurati odgovarajuće uslove za ostvarivanje prava na kulturni život, što uključuje dostupnost sredstava za razvoj kulture i uključivanje stanovništva u kulturni život. Iako još uvijek ne postoji kantonalni Zakon o kulturi, bitno je naglasiti i nadležnost kantona po Ustavu FBiH za utvrđivanje i provedbu kulturne politike. Prostorni kapaciteti u okviru JU "KULTURNO-SPORTSKI CENTAR I RADIO ILIJAŠ", doma u Srednjem i društvenih domova po Mjesnim zajednicama nisu dovoljno iskorišteni ili je njihova namjena promjenjena. Mladi rijetko posjećuju ove prostore i ne pokazuju interes za njihovo korištenje za svoje osmišljene aktivnosti.

Sve ovo izravno utječe na obim i kvalitet rada nadležnih organa Općine, koja u skladu sa svojim mogućnostima pokušava zadovoljiti potrebe lokalnog stanovništva u oblasti kulture.

U 2017. godini Općina Ilijaš je pokrenula aktivnosti za realizaciju projekta rekonstrukcije društvenog doma u Podlugovima. Realizacija projekta trajat će dvije godine u skladu sa obezbijedenjem finansijskih sredstava. Po završenoj rekonstrukciji i opremanju prostor će biti organizovan kao omladinski centar i stavljen na raspolaganje kulturnim i omladinskim udruženjima za odvijanje raznih aktivnosti iz svojih Programa.

3.3.1.6. Sport i rekreacija

Podrška općine Ilijaš u oblasti sporta ostvaruje se u skladu sa "Odlukom o načinu ostvarivanja javnog interesa općine Ilijaš u oblasti sporta".⁹⁶

Općina Ilijaš izdavaća značajna sredstva za razvoj sporta i sportske infrastrukture. Oblici podrške Općine za poboljšanje u oblasti sporta, sportskih aktivnosti i infrastrukture ogledaju se u sljedećem:

- Rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih sportskih objekata
- Finansiranje sportskih kolektiva
- Finansiranje reprezentativnih nastupa
- Finansiranje memorijalnih i tradicionalnih turnira

Općina je iz budžeta za 2016. godinu izdvojila ukupna sredstva od 145.000,00 KM za rad sportskih kolektiva na svom području. Grantovi sportskim udruženjima za redovnu djelatnost raspoređeni su na osnovu odluke Općinskog načelnika, koju je predložila Komisija za kulturu i sport Općinskog vijeća Ilijaš uz konsultacije sa nadležnom Službom za društvene djelatnosti, a na osnovu "Pravilnika o kriterijima za finansiranje javnog interesa općine Ilijaš u oblasti sporta" (broj: 01/2-07-40-1485/10 od 26.10.2010. godine). Također, klubovi dio sredstava obezbjeđuju kroz programe na većim nivoima vlasti (Kanton i FBiH), a dio također od sponzora. U dosadašnjem periodu Općina je bila suorganizator i sufinansijer mnogih sportskih događaja na svom području, od državnih prvenstava do memorijalnih i tradicionalnih turnira kao i projekata međunarodnih organizacija.

Na području Općine djeluju sljedeći sportski klubovi i kolektivi:

Rb	Naziv udruženja	Odgovorna osoba	Broj telefona i mail adresa
1	Nogometni klub "Jedinstvo" Ljubnići	Hajrudin Musić	061/242-330 hajrudin_music@hotmail.com
2	Stonoteniski klub „Hašim Spahić“ Ilijaš	Senad Čustović	061/225-307 senad@stkilijas.ba
3	Nogometni klub "Ilijaš" Ilijaš	Amar Dovadžija	061/583-231 nkilijas@bih.net.ba
4	"Atletski klub Ilijaš" Ilijaš	Mirza Bektić	061/169-963 akilijas@hotmail.com
5	Karate klub „Rašid Buća“ Ilijaš	Raif Buća	062/147-955
6	"Odbojkaški klub Ilijaš" Ilijaš	Mirsad Kadrić	061/974-166 cz@ilijas.ba
7	Centar borilačkih vještina „Bunkai“	Sead Mekić	061/866-304 seadmekic@gmail.com

⁹⁶ Službene novine Kantona Sarajevo 17/02

8	Sportsko invalidsko društvo S I D "Ilijaš 126"	Ćazim Matoruga	062/761-917
9	Udruženje sportskih ribolovaca "Alić Hidajet-Hitko"	Zahid Dervišević	062/625-021 usralichidajet-hitko@hotmail.com
10	Sportska akademija "Ilijaš"	Halid Dizdarević	062/241-182 halid_dizdarevic@hotmail.com
11	Tekvando klub "Ilijaš" Ilijaš	Mahir Brkić	061/064-558
12	Košarkaški klub "Mladost" Ilijaš	Ibrahim Jašarević	061/707-090 kkmladost1@hotmail.com
13	Auto moto klub "Ilijaš"	Nihad Bućuk	061/751-176
14	Udruženje sporta i sportske rekreacije Škola fudbala "Respect" Srednje	Admir Čehajić	061/804-410 admir.cek@live.com
15	Kick boxing klub "Čago"	Mirza Alić	060/3167-177 kbcago.ilijas@hotmail.com
16	Omladinski fudbalski klub "Ilijaš"	Adnan Abadžija	061/769-030

Tabela br. 62: Lista sportskih udruženja sa područja općine Ilijaš

(Izvor: Evidencija Službe za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica)

Ovi sportski kolektivi svoje aktivnosti sprovode na sportskim objektima i sportskim površinama, koje ujedno služe i za rekreacijsko-sportske aktivnosti građana:

- Gradski nogometni stadion sa pomoćnim terenom i atletskom stazom;
- Nogometni stadion u Ljubinićima;
- Gradska sportska dvorana;
- Sportski teren sa umjetnom travom kod OŠ "Hašim Spahić";
- Fiskulturne sale u: OŠ "Stari Ilijaš", OŠ "Hašim Spahić", OŠ "Podlugovi", OŠ "Srednje", "Perzijsko - bosanskom koledžu" Lješevo, Srednjoškolskom centru "Nedžad Ibrišimović" Ilijaš;
- Asfaltne plohe: ispred Osnovnih škola i ispred područne škole Malešići;
- Asfaltne plohe u mjesnim zajednicama: Luka, Ljubina, Crna Rijeka, Misoča, Lješevo, Stari Ilijaš, Srednje;
- Otvoreno košarkaško i odbojkaško igralište ispred Srednjoškolskog centra "Nedžad Ibrišimović";
- Vanjska šahovska ploha na platou ispred "KSC I RADIO ILIJAŠA";
- Planinarski domovi: na Bijambarama i na Ozrenu;

Evidentna je neujednačenost ponude za bavljenje sportom i sportskom rekreacijom, posmatrano u odnosu na muški i ženski dio mlade populacije. Mogućnost bavljenja ženskim sportovima tj. djevojkama sveden je na odbojku, karate, stoni tenis i atletiku.

Ne treba se zanemariti i dio mlade populacije sa interesom za bavljenje izričito ekstremnim sportovima, kao što se skating, wall climbing i sl. za koje na području Općine trenutno ne postoje niti osnovni uslovi.

Trenutno se najveći broj mladih Općine u slobodno vrijeme bavi sportom kroz angažovanje u već pomenutim sportskim klubovima, školama i mlađim kategorijama klubova i sl. te na taj način obezbjeđuju potrebne uslove.

Rekreacija postaje danas sve popularnija kod svih uzrasta stanovništva ali ona još nije dovoljno osmišljena i organizovana da bi dala željene rezultate. Na planu sportske rekreacije mladih, osjeća se problem privilegovanosti takmičarskog sporta i to na štetu amaterizma i sportske rekreacije, što za posljedicu ima nedostatak motivacije mladih za bavljenje sportom kako bi na taj način kvalitetnije iskoristili svoje slobodno vrijeme. Općina Ilijaš nema raznovrstan izbor sportova i rekreativnih aktivnosti, te se sportom bave uglavnom talentovana djeca uključena u sportske klubove i školske sekcije.

Najzastupljeniji sportovi u školama su odbojka, košarka i nogomet, te bi jedan od ciljeva strategije mogao biti angažman što većeg broja sportskih klubova u školski sport, kako bi se motivisali i oni mladi koji su do sada bili nezainteresovani i nedovoljno aktivni na polju sporta i sportske rekreacije. Forsiranjem razvoja sporta, aktivnog odmora, kreiranjem aktivnosti u slobodnom vremenu spriječio bi se potencijalni razvoj destruktivnih pojava.

3.3.1.7. Mediji i informisanje

Jedno od značajnih pitanja u radu općinskog organa uprave jeste i pitanje transparentnosti rada i dostupnosti informacija građanima, privrednim subjektima i drugim subjektima o pitanjima za koje imaju interes.

Informisanje građana u Općini Ilijaš vrši se putem oglašavanja na oglasnoj ploči u zgradi Općine, izdavanja pismenih odgovora na usmene i pismene upite građana, kao i oglašavanja putem lokalne radio stanice (Radio Ilijaš), RTV Vogošća, JP TVSA, Dневnih novina "Oslobođenje", "Dnevni avaz", općinske web stranice www.ilijas.ba, web stranice: www.radioilijas.ba i portala Ilijaš info.

Na zahtjev Službi organa uprave na web stranici objavljuju su svi materijali, konkursi, oglasi, javni pozivi i obavještenja.

Također, objavljene su sve Odluke o izboru najpovoljnijeg ponuđača radova kao i Ugovori koji su provedeni i zaključeni na osnovu Zakona o javnim nabavkama BiH.

U 2016. godini uz novčanu podršku Općine Ilijaš u iznosu od 1.800,00 KM JU "KSC I RADIO ILIJAŠ" čiji je osnivač Općina Ilijaš izdala je "Ilijaški bilten" povodom Dana Općine Ilijaš. U biltenu je objavljen Intervju s Općinskim načelnikom o planovima i postavljenim ciljevima za 2016. godinu, a objavljeni su prilozi o značajnijim realizovanim Projektima u 2015. i 2016. godini. Bilten je također, obuhvatio sva značajnija kulturna i sportska dešavanja na području Općine Ilijaš, te predstavio uspješne privredne subjekte.

Potrebno je istaći kvalitetnu saradnju sa TV Vogošća s kojom Općina Ilijaš ima ugovor o poslovnoj saradnji. RTV Vogošća prati sva značajna dešavanja na području Općine Ilijaš,

emituje ih kroz dnevne aktuelnosti i „Ilijašku hroniku“ koja se emituje jednom mjesečno (prvog petka u mjesecu) i više puta reprizira u toku mjeseca.

Kroz 12 „Ilijaških hronika“ koje su emitovane u 2016. godini građanima su prezentirane aktivnosti i realizacija projekata značajne za građane Općine Ilijaš.

Zaključenjem Ugovora o poslovnoj saradnji značajno je unaprijeđena i saradnje sa TVSA, koja za razliku od ranijeg perioda izdvaja veći medijski prostor za dešavanja sa područja općine Ilijaš, te ostavlja prostor za gostovanja predstavnika izvršne i zakonodavne vlasti općine.

Svi prilozi koje ekipe TVSA zabilježe emituju se u dnevnim, informativnim emisijama i kroz "Sarajevsku hroniku".

Najvećim dijelom, poslovi opsluživanja građana iz oblasti informisanja o radu organa uprave obavljaju se u Službi za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica Općine. U okviru Službe društvenih djelatnosti i poslove mjesnih zajednica službenik za informisanje uspostavljao je neposrednu saradnju sa sredstvima informisanja kao i putem web-stranice organa uprave, oglasne table i dr., obavještavao građane o donesenim odlukama i smjernicama kao i značajnim projektima i aktivnostima koje su poduzete. Jedan od efikasnijih načina bolje informisanosti svih građana, odnosno dobivanja informacija o dešavanjima u Općini kao i uvida u dokumentaciju i kopiranje iste, a koja je u posjedu organa uprave, je provedba Zakona o slobodi pristupa informacijama ("Službene novine FBiH", broj: 32/01 i 48/11). Ovim zakonom, čije odredbe se u potpunosti primjenjuju, omogućava se veća informisanost građana i transparentnost rada javne uprave, međutim potrebno je konstatovati da se ovaj vid dostupnosti informacija ne koristi u punoj mjeri, a naročito ne od strane mladih.

3.3.1.8. Mladi

Zakon definiše da su "omladina" ili "mladi" osobe u životnoj dobi od navršених 15 do navršених 30 godina starosti.

Mladi kao bitna skupina jednog društva čine 25% ukupnog stanovništva BiH. Prema konačnim rezultatima Popisa stanovništva 2013.godine, na području općine Ilijaš živi 4.458 mladih, u dobi od 15 do 29 godina, koji čine 23% od ukupnog stanovništva Općine Ilijaš, što ovu općinu čini drugom općinom u Kantonu Sarajevo po broju mladih koji u njoj žive.

Mladi ljudi susreću se sa brojnim poteškoćama zbog sporog ekonomskog, socijalnog i političkog napretka te gube volju i interes za aktivno učešće u životu zajednice u kojoj žive, što dovodi do nedostatka društvenog kapitala koji može unaprijediti društvenu zajednicu. S tim u vezi zahtijeva se aktivno bavljenje ovom populacijom jer potrebe omladine su uzrok njihovog ponašanja, a nemogućnost zadovoljavanja istih dovodi do raznih devijacija ove skupine, kao što su: droga, alkohol, delinkvencija i maloljetničko prestupništvo, nasilje ...

Neophodno je uspostavljanje mehanizama i sistema koji će duži period regulisati i obezbijediti mladima puteve uključivanja u procese izgradnje vrijednosnih poimanja razvoja zajednice, a društvu, sa svakom novom generacijom, kreativne pokretačke impulse. Mladi trebaju da imaju mogućnost da se aktivno uključe u društvena dešavanja, kao i da na njih utiču svojim djelovanjem i ostvarenjem ličnih ideja.

Većina mladih u Ilijašu je neudano tj. neoženjeno. Kako se većina njih još uvijek školuje formiranje porodice je vjerovatno u drugom planu. Oni koji su izašli iz obrazovnog sistema, kao prepreku za formiranje porodice nalaze u neriješenom stambenom pitanju. Sporo rješavanje stambenog pitanja ostavlja negativne posljedice na formiranje porodice, ali i na mnoge druge aspekte života mladih. Prema podacima kojima raspolaže Matični ured općine Ilijaš, u toku 2016. godine u Ilijašu su sklopljena 182 braka, od toga u 95 sklopljenih brakova oba supružnika su mlađa od 30 godina.

Nedostatak adekvatnih mjera za unaprijeđenje zapošljavanja mladih i kvalitetnog obrazovanja uz isključenost mladih iz socijalnog i političkog života, društveno degradira mlade i stavlja ih na marginu društva. Zapostavljeni od strane vlade i politike, uopšte od strane društva, mladi su prepušteni sami sebi i onima koji su spremni da iskoriste nedostatak brige od strane BiH institucija za mlade ljude .

Općina Ilijaš u saradnji sa omladinskom organizacijom "ISKORISTI DAN-CARPE DIEM" provodi aktivnosti na izradi Strategije prema mladim sa akcionim planom za period 2018-2022.godina, koja podrazumijeva kreiranje i razvoj politike prema mladima općine Ilijaš temeljene na preporukama i propisima relevantnih evropskih dokumenata i Rezolucije o mladima u BiH te Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine .

Nakon provedenog istraživanja o problemima i potrebama mladih na području općine Ilijaš, analizirajući sve instrumente i rezultate istraživanja, došlo se do osnovnih zaključaka:

- 55% mladih navelo je da zbog finansijskih razloga prerano napustilo obrazovanje, što predstavlja značajno povećanje u odnosu na podatke iz 2009. godine.
- Procenat mladih koji prima stipendiju povećan je u odnosu na 2009. godinu kada je samo 6% učenika i studenata primalo stipendiju, koja u prosjeku iznosi 100 KM. Danas, 32% učenika i studenata prima stipendiju Općine Ilijaš, dok 11% mladih prima stipendiju iz nekog drugog izvora. Mjesečni iznosi stipendije najčešće su 100 KM.
- 16% mladih smatra da im obrazovanje koje će steći ili su stekli neće nikako osigurati zaposlenje u struci, dok njih 43% smatra da je to donekle moguće. Samo 23% mladih smatra da im obrazovanje može osigurati zaposlenje u struci.
- Na pitanje:“Jeste li ikad pohađali neki kurs/obuku koja nije u programu redovnog obrazovanja?“ 51% mladih odgovorilo je da jeste, dok je njih 49% dalo negativan odgovor. Veći je procenat žena koje su učestvovala u nekom obliku neformalnog obrazovanja. Čak 85% mladih želi da učestvuje u nekom obliku neformalnog obrazovanja.
- Na području općine Ilijaš 31% mladih uzrasta od 15 do 30 godina je nezaposleno, od čega je više nezaposlenih žena 37%, dok je 22% nezaposlenih muškaraca. Zaposlenih je 33%, od čega je 41% muškaraca i 28% žena. U istraživanju 2009. godine, čak 20% mladih navelo je da nije potpisalo nikakav ugovor sa poslodavcem. U 2015. godinu taj procenat je snižen na 12%. Iako je u značajnoj mjeri zabilježen napredak u ovoj oblasti ne treba zanemariti činjenicu da još uvijek 12% mladih radi “na crno“. Od ukupnog broja zaposlenih mladih, ugovor na neodređeno vrijeme potpisalo je 33% mladih, dok je ugovor na određeno vrijeme potpisalo 23% mladih. Značajan broj mladih potpisalo je ugovor o zapošljavanju pripravnika 21%, dok manje procenata zauzimaju ugovor sa studentiskim servisom 9% i ugovor o djelu 2% .

- Oko 41% mladih općine Ilijaš radi posao za koji se nisu školovali. Tokom istraživanja 2009. godine zabilježeno je podatak da je 26% mladih radilo posao za koji su se školovali. Tokom 2015. godine 51% mladih, koji u nekoj vrsti radnog odnosa, izjasnilo se da radi posao za koji su se školovali, a analogno 49% mladih radi posao za koji se nisu školovali.
- Oko 15% mladih općine Ilijaš su, kroz radno iskustvo, bili svjedoci nekog oblika zlostavljanja na poslu, a koje je ostavilo posljedice na duševno i tjelesno zdravlje njih samih ili njihovih kolega ili kolegica. U ovoj oblasti zabilježen je veliki porast procenta mladih koji su bili svjedoci nekog oblika zlostavljanja na poslu u odnosu na 2009. godinu, kad je taj procenat iznosio samo 5%.
- Oko 50% mladih slaže se s tvrdnjom da postoji diskriminacija prema ženama i djevojkama na tržištu rada, 26% mladih se niti slaže niti ne slaže, dok se oko 20% mladih ne slaže sa navedenom tvrdnjom.
- Kada je riječ o podmićivanju ili kupovini radnog mjesta oko 5% mladih izjavilo je kako je bio/la direktni svjedok takvim slučajevima, dok je 60% mladih izjavilo da je čulo za takvu praksu. Zanimljiv podatak jeste da je veći broj žena bilo direktni svjedok pri podmićivanju ili kupovini radnih mjesta, kao i to da je veći procenat žena koje su čule za takve slučajeve.
- Kada je u pitanju zapošljavanje u javnom sektoru, 63% mladih općine Ilijaš smatra da je praksa podmićivanja kako bi se dobio posao prisutna u većini slučajeva, dok njih 15 smatra da takva praksa postoji ali da nije učestala. Samo 10% mladih smatra da takva praksa ne postoji, dok njih 11% nije željelo dati odgovor na ovo pitanje.
- Kada je u pitanju realni sektor, percepcija o podmićivanju kako bi se dobio posao nešto je niža u odnosu na javni sektor. 48% mladih smatra da je praksa podmićivanja kako bi se dobio posao u privatnoj firmi prisutna u većini slučajeva, dok njih 31% smatra da takva praksa postoji ali da nije učestala. Da takva praksa ne postoji u privatnim firmama smatra 13% mladih, dok njih 9% nije željelo dati odgovor na ovo pitanje.
- Oko 62% mladih sa područja općine Ilijaš nije čulo za vladin program zapošljavanja, dok njih 38% jeste čulo za ovakve programe. Poražavajući podatak jeste da 83% mladih nikad nije učestovalo u vladinim programima zapošljavanja, dok samo njih 17% jeste.
- Oko 85% mladih sa području općine Ilijaš nije pohađalo poslovni seminar za mlade, dok njih 65% bi željelo pohađati seminar ovakve vrste. Samo 15% mladih pohađalo je poslovni seminar za mlade, dok njih 14% ne želi pohađati seminar ovakve vrste.
- Više od polovine mladih sa područja općine Ilijaš rado bi pokrenulo vlastiti biznis uz podršku od samog početka osnivanja. 10% mladih pokrenulo bi vlastiti biznis jer već ima osnove preduvjete za realizaciju, dok 16% mladih ne bi pokrenulo vlastiti biznis jer nema uslove. 9% mladih ni u kojem slučaju ne bi pokrenulo vlastiti biznis.
- Čak 65% mladih općine Ilijaš ne doprinosi kućnom budžetu. Veći je broj mladih žena koje ne doprinose kućnom budžetu 61%, nego muškaraca 48%. Na nivou Kantona Sarajevo brojke su skoro pa identične, budući da 60% mladih žena i 45% muškaraca nije u mogućnosti doprinositi kućnom budžetu. 21% mladih doprinosi budžetu, ali ne redovno dok njih 27% redovno doprinosi kućnom budžetu. 4% mladih nije željelo odgovoriti na ovo pitanje.

- Kada su u pitanju mjesečna primanja domaćinstava u kojima žive mladi, i dalje je visoko procenat onim koji ne žele govoriti o novcu i kućnom budžetu. 17% mladih sa područja općine Ilijaš nije željelo odgovoriti na ovo pitanje. Oko 60% mladih na području općine Ilijaš živi u domaćinstvima čija mjesečna primanja ne iznose više od 1.200,00 KM. Kada se uzme u obzir podatak da većina takvih domaćinstava broji tri, četiri ili pet članova, možemo zaključiti da mladi i njihove porodice raspolažu da veoma ograničenim finansijskim sredstvima. 6% mladih živi u domaćinstvu čiji mjesečni prihodi iznose od 1.201,00 do 1.400,00 KM, 8% ima primanja između 1.401,00 i 1.600,00 KM, dok 11% mladih živi u domaćinstvu čiji su mjesečni prihodi veći od 1.600,00 KM.
- Kada govorimo o procentu ukupne mjesečne potrošnje mladih općine Ilijaš, iz provedenog istraživanja može se vidjeti da je najveći procenat mladih koji su bez prihoda i sa prihodima do 200,00 KM. 21% mladih je bez prihoda, od čega je veći broj žena 35% dok je muškaraca 26%. Značajan je i procenat mladih koji nisu željeli odgovoriti na ovo pitanje, čak njih 19%. 21% mladih raspolaže između 200,00 i 400,00 KM mjesečno, 18% mladih između 400,00 i 800,00 KM, dok je 16% mladih koji raspolažu sa preko 800,00 KM mjesečno.
- 20% mladih općine Ilijaš je vjenčano, a 10% ih ima djecu, što je iznad prosjeka Kantona Sarajevo gdje je 12% vjenčanih, a 8% ih ima djecu. 75% mladih je neudano/neoženjeno, mada je taj procenat u padu u odnosu na 2009. godinu.
- Najveći broj mladih općine Ilijaš, njih 71% živi u stanu/kući u vlasništvu roditelja. Kao podstanar sa roditeljima živi 8% mladih. Procenat mladih koji su se uspjeli stambeno osamostaliti iznosi oko 18%, od čega 9% živi u svom stanu/kući a 9% kao podstanar. 3% mladih nije željelo dati odgovor na ovo pitanje.
- Svoj trenutni životni standard mladi općine Ilijaš uglavnom ocjenjuju kao dobar (39%). Da imaju osrednji životni standard smatra 35% mladih. Mladih koji smatraju da žive vrlo dobro je 15%, loše 7% i jako loše 4%.
- 35% mladih općine Ilijaš svoju budućnost vidi mnogo bolju od sadašnjosti, a mnogo bolju budućnost društva vidi samo 13% mladih. Da će njihova budućnost biti samo nešto bolja nego sadašnjost smatra 29%, a samo nešto bolja budućnost društva smatra 34% mladih. Da će vlastita budućnost biti ista kao i sadašnjost smatra 9%, a da će budućnost društva biti ista smatra 18% mladih. Onih koji smatraju da će njihova budućnost biti nešto gora od sadašnjosti je 14% a da će budućnost društva biti nešto gora 4%. Procenat mladih koji smatraju da će njihova budućnost biti mnogo gora od sadašnjosti je 13%, a budućnosti društva 18%.
- Oko 22% mladih općine Ilijaš obavilo je sistematski pregled u posljednjih 12 mjeseci, što je bolji prosjek nego na nivou Federacije BiH.
- Najčešći razlozi obavljanja sistematskog pregleda su posao ili dobijanje vozačke dozvole (38%) te redovna kontrola (38%). Kada se govori o redovnoj kontroli, iskazana je veća osvještenost žena, tako da je redovnu kontrolu radilo 60% žena, a 48% muškaraca. Zbog zdravstvenih problema sistematski pregled je obavilo 15% mladih.
- Oko 31% mladih općine Ilijaš ne zna postoji li u njihovoj lokalnoj zajednici zdravstvene usluge koje su posebno organizirane i specifično namjenjene samo za mlade. 66% mladih tvrdi da takvih usluga nema na području općine Ilijaš, dok je tek 4% mladih zna za takve usluge.

- Zdravstvenim uslugama koje pružaju domovi zdravlja nezadovoljno je 36% mladih. 32% mladih nije ni zadovoljno ni nezadovoljno uslugama, dok je njih 12% u potpunosti nezadovoljno. Zadovoljnih je 15%, a u potpunosti zadovoljnih 2%.
- Oko 35% mladih općine Ilijaš osigurano je preko Biroa za zapošljavanje, a 30% preko roditelja/staratelja. Osiguranje koje uplaćuje poslodavac ima 21%, a dodatno (privatno osiguranje u BiH) ima 1%. Neku drugu vrstu osiguranja ima 5% mladih. 5% mladih ne posjeduje nikakvo zdravstveno osiguranje, a njih 3% ne zna da li je osigurano.
- 26% mladih ne želi odgovarati na pitanja u vezi sa seksualnim aktivnostima, što pokazuje da su razgovori o ovim pitanjima još uvijek tabu tema u našem društvu. Na pitanje: "Da li ste seksualno aktivni?" 44% mladih odgovorilo je sa "ne", od kojih je 55% žena i 40% muškaraca. Na isto pitanje, 30% mladih je odgovorilo sa "da", od kojih je 41% muškaraca i 22% žena. Na osnovu odgovora ispitanika, može se zaključiti da su muškarci više seksualno aktivni nego žene. 26% mladih nije željelo odgovoriti na pitanje da li su seksualno aktivni ili ne.
- Oko 29% mladih žena nije željelo odgovoriti na pitanje koliko su puta obavile ginekološki pregled u posljednjih 12 mjeseci, a njih 70% nije željelo odgovoriti na pitanje koliko su godina imale kad su obavile prvi ginekološki pregled. 11% mladih žena ne sjeća se koliko su godina imale kada su obavile prvi ginekološki pregled. 10% žena imalo je između 20 i 25 godina, a 9% između 15 i 18 godina, kada su obavile prvi ginekološki pregled.
- Muškarci općine Ilijaš uzrasta 15 do 30 godina posvećuju mnogo više vremena rekreativnim aktivnostima nego žene. 21% mladih bavi se rekreativnim aktivnostima jednom sedmično, 8% jednom u 4-6 dana, a 9% jednom u 2-3 dana. Rekreativnim aktivnostima jednom dnevno bavi se 9%, a više puta dnevno 7% mladih. Izuzetno je visok procenat mladih koji se nikako se bave rekreativnim aktivnostima (32%) i to 44% žena i 15% muškaraca. Ovi procenti pokazuju da je potrebno obezbjediti adekvatne rekreativne aktivnosti za žene na području općine Ilijaš.
- Oko 28% mladih općine Ilijaš su svakodnevni pušači, 4% je onih koji puše 1-2 cigarete dnevno, 10% onih koji puše 3-10 cigareta dnevno, a oko 10% onih koji puše 10-20 cigareta dnevno. Više od 20 cigareta dnevno puši 3% mladih. 68% mladih navelo je da ne konzumira cigarete.
- 62% mladih izjasnilo se da ne konzumira alkohol. 12% mladih nije nijednom konzumiralo alkohol u referentnih mjesec dana. 12% je onih koji su konzumirali alkohol 2-3 puta, a oko 4% onih koji su to radili više od 10 puta. 5% mladih nije željelo odgovoriti na ovo pitanje.
- Mladi općine Ilijaš uglavnom navode da ne konzumiraju opojne droge (85%). 7% mladih navelo da je konzumiralo neku vrstu opojne droge 2-3 puta u referentnih mjesec dana, dok je njih 2% konzumiralo drogu više od 10 puta. 5% mladih nije željelo odgovoriti na ovo pitanje.
- Zainteresovanost mladih za politiku na lokalnom nivou porasla je u odnosu na 2009. godinu sa 42% na 50%. Pored politike na lokalnom nivou mlade sa područja općine Ilijaš u velikoj meri zanima i politika u Federaciji BiH, oko 55%, kao i politika na nivou BiH, oko 50%. Oko 55% mladih ne zanima politika u EU dok njih više od 60% ne zanima politika u RS.

- 49% mladih smatra da rad u političkoj stranci uopće nije efektivan, kao ni rad u nevladinoj organizaciji (56%). Mladi u istom omjeru smatraju da učešće u javnim demonstracijama (56%) i potpisivanje peticije (56%) također nije uopće efektivno. Da glasanja na izborima uopće nije efektivno smatra 48% kao ni lično kontaktiranje političara 55%. S druge strane, 32% mladih smatra da je rad u političkoj stranci vrlo efektivan, 36% smatra da je vrlo efektivno i glasanje na izborima, a 24% smatra da je efektivan rad u nevladinoj organizaciji, kao jedan od načina uticanja na proces donošenja odluka u društvu. 26% mladih smatra da je vrlo efektivno i učešće u javnim demonstracijama. Da je potpisivanje peticije vrlo efektivno smatra 18% mladih. Samo 4% mladih smatra da je efektivno lično kontaktiranje političara.
- 40% mladih općine Ilijaš smatra da mladi uopće nemaju uticaja na donošenje odluka koje se tiču njih na lokalnom nivou. 24% smatra da imaju malo uticaja, a 21% smatra da donekle imaju uticaja. Tek 9% mladih smatra da imaju uticaja na donošenje odluka koje se tiču njih, a 8% nije željelo dati odgovor na ovo pitanje.
- 78% mladih niti jednom u posljednjih 12 mjeseci nisu kontaktirali političara, 50% nije prisustvovalo javnom skupu. 56% nije potpisalo peticiju, 88% nije niti jednom učestvovalo u javnim demonstracijama. 77% mladih niti jednom nije napisalo članak u studentskim novimama, za neku organizaciju ili na internetu, a 71% mladih nije niti jednom učestvovalo na skupovima Savjeta mjesne zajednice.
- 68% mladih općine Ilijaš imalo je pravo glasa na izborima 2014. godine. 56% mladih ispunilo je svoju građansku dužnost te glasalo na izborima, a 38% odlučilo je da ne glasa. Kao glavne razloge zašto nisu glasali na izborima 67% mladih navelo je da ne glasa zato što vjeruje da svojim glasom ne može ništa promijeniti, a oko 30% mladih ne glasa jer ne zna kojoj stranci da pokloni povjerenje. 74% mladih glasalo na narednim izborima, a 24% ne bi glasali.
- Procenat mladih koji su članovi neke organizacije, povećan je u odnosu na 2009. godinu. Najveći broj mladih općine Ilijaš aktivan je omladinskim organizacijama ili asocijacijama (19%), religijskim organizacijama (19%) i omladinskim organizacijama političkih stranaka (18%). 12% mladih aktivno je u organizacijama za humanitarnu pomoć, 11% u političkim strankama, a 2% u profesionalnim organizacijama.
- Oko 74% mladih općine Ilijaš u zadnjih 12 mjeseci putovali su u druge gradove unutar Bosne i Hercegovine. Najviše ih je putovalo u Zenicu, Mostar, Tuzlu, Travnik i Jajce. Što se tiče putovanja u inostranstvo, u zadnjih 12 mjeseci, 38% mladih imalo je priliku putovati u neku drugu zemlju. Mladi općine Ilijaš najviše su putovali u Crnu Goru, Srbiju, Hrvatsku, Austiju i Njemačku, a najčešći razlozi putovanja su posjeta rodbini i prijateljima te turistička posjeta.
- Alaramatan je podatak da bi 49% mladih općine Ilijaš već sutra, zauvijek napustilo zemlju ako kad bi im se pružila prilika za to.
- Također, 38% mladih napustilo bi zemlju na duže vrijeme. 13% mladih ne bi napustilo zemlju ni zauvijek ni na duže vrijeme, a 3% mladih ne zna.
- Najveći broj mladih općine Ilijaš napustio bi zemlju zbog privremenog rada u inostranstvu (70%), radi studija bi otišlo oko 60% mladih, a radi trajnog nastanjivanja u nekoj drugoj zemlji otišlo bi oko 42% mladih.

- Oko 12% mladih općine Ilijaš nikad ne čita neke dnevne novine, a 25% nikad ne čita ni neke sedmične novine/časopis. Oko 62% mladih povremeno čita neke dnevne novine, a u nešto većem procentu (65%) mladi povremeno čitaju neke sedmične novine/časopis. Dnevne novine redovno čita 26%, a sedmične novine/časopis redovno čita 10% mladih.
- Tokom istraživanja provedenog 2009. godine došlo se do podatka da je samo 34% domaćinstava u kojima žive mladi ljudi imalo je priključak na internet. Šest godina kasnije, situacija se značajno promijenila i na području općine Ilijaš, danas, 95% domaćinstava u kojima žive mladi ljudi ima priključak na internet. 91% mladih općine Ilijaš internet najčešće koristi kod kuće. Da je internet najčešće sredstvo informisanja mladih govori i podatak da 77% mladih općine Ilijaš koristi internet svaki dan dok 74% mladih koristi kompjuter svaki dan.
- Zabrinjavajući je podatak da oko 54% mladih općine Ilijaš dnevno provede preko 5 sati u kafiću/kafani, a 21% gledajući TV.
- Što se tiče sedmičnih aktivnosti mladih zabrinjavajući je podatak da je 43% mladih općine Ilijaš išlo u kladionice 3-5 puta sedmično, dok je njih 26% išlo u kladionicu jednom sedmično. Veoma mali procenat mladih posjetilo je kulturne sadržaje o čemu svjedoči podatak da 66% mladih nikako nije išlo u kino, 72% nikako nije išlo na koncert dok 88% mladih nikako nije išlo u pozorište. 45% mladih barem jednom dnevno vrlo je vjerske obaveze. 88% mladih nikako nije planinarilo, a 44% mladih išlo je na sportske utakmice makar jednom sedmično. 48% mladih jednom sedmično je išlo u kupovinu. 43% mladih pomaže u kućnim poslovima makar jednom dnevno, a 18% je pomagalo u poljoprivrednim poslovima jednom dnevno.
- Oko 45% mladih nezadovoljno je podrškom lokalnih vlasti pri kreiranju kulturnih sadržaja, 31% je ni zadovoljno ni nezadovoljno dok je oko 14% mladih zadovoljno podrškom. Kada je u pitanju zadovoljstvo mladih podrškom koja se njima lično pruža u kreiranju kulturnih sadržaja, oko 40% mladih je nezadovoljno, 22% nije ni zadovoljno ni nezadovoljno, a 19% je zadovoljno. Oko 37% mladih nezadovoljno je kvalitetom medija kada je u pitanju vrijeme posvećeno kulturi, 27% je ni zadovoljno ni nezadovoljno, a 14% je zadovoljno.
- Kada je u pitanju podrška lokalnih vlasti u razvoju sporta oko 33% mladih je nezadovoljno, 21% ni zadovoljno ni nezadovoljno, a oko 30% mladih je zadovoljno. Kada je u pitanju zadovoljstvo mladih podrškom koja se njima lično pruža pri kreiranju sportskih sadržaja, oko 34% mladih je nezadovoljno, 24% nije ni zadovoljno ni nezadovoljno, a 21% mladih je zadovoljno. Nastavnom tjesnog odgoja u školi ili fakultetu nezadovoljno je oko 33% mladih, 18% je ni zadovoljno ni nezadovoljno, a oko 20% mladih je zadovoljno.
- 45% mladih općine Ilijaš odgovorilo je da se nikako ne osjećaju vezanima za Evropsku uniju.
- Za 78% mladih općine Ilijaš, religijska i nacionalna pripadnost nisu bitan kriterij pri odabiru prijatelja/ice, dok 73% mladih trenutno ima prijatelja/icu koja je druge nacionalnosti i s kojim/om se redovno druži.
- 68% mladih općine Ilijaš ne bi stupilo u brak sa osobom druge nacionalnosti, a koja je iz Bosne i Hercegovine. Za 18% mladih nacionalna pripadnost ne bi predstavljala prepreku za brak dok 14% mladih nije sigurno. Kada je u pitanju spremnost mladih na

brak sa osobom druge nacionalnosti, a koja živi izvan Bosne i Hercegovine 50% mladih općine Ilijaš stupilo bi u brak, 34% ne bi, a 27% mladih nije sigurno.

Služba za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica nastoji da angažuje postojeće resurse i da iznađe nove u cilju poboljšanja položaja mladih, prije svega, identifikaciju problema i potreba mladih u lokalnoj zajednici, da vodi procese kreiranja i sprovođenja politike prema mladima na lokalnom nivou, da obezbijedi širu saradnju svih subjekata bitnih za sprovođenje omladinske politike, da sarađuje sa drugim vladinim strukturama i što je najvažnije da sarađuje i ima redovnu komunikaciju sa omladinskim organizacijama, neformalnim grupama mladih i pojedincima.

Saradnja sa omladinskim i nevladinim udruženjima odvijala se na sljedeći način:

- obezbjeđivanje uslova za rad udruženja, uspostavljanje partnerstva sa istim, učešće u pripremi projekata;
- pružanje podrške civilnom sektoru u uspostavljanju dijaloga i jačanju partnerstva sa lokalnom samoupravom, iniciranje i provedba zajedničkih projekata;
- vođenje spiska omladinskih udruženja sa područja općine Ilijaš;
- provođenje aktivnosti na polju omladinskog organizovanja i politike prema mladima;
- monitoring realizacije projekata nevladinih i omladinskih organizacija koje je podržala Općina.

Na području Općine Ilijaš su registrovana sljedeća omladinska Udruženja: Jedinstvena organizacije mladih "VETO", Udruženje za demokratiju i podsticanje društvenog aktivizma "LO'FOR", Udruženje "Nova svijest", Udruženje "ISKORISTI DAN - CARPE DIEM". To su nestranačka, nevladina i neprofitna omladinska udruženja koja su osnovana u cilju podsticanja razvoja civilnog društva i društvenog aktivizma.

Na nivou predstavničke vlasti djeluje Komisija za mlade i obrazovanje, kao stalno radno tijelo Općinskog vijeća koja:

- prati stanje i pojave u životu i radu mladih i predlaže Općinskom vijeću programe i mjere za djelovanje općinskih organa i službi u ovoj oblasti;
- radi na suzbijanju maloljetničke delinkvencije, narkomanije i drugih toksikomanija, te inicira pokretanje projekata i realizaciju aktivnosti na preventivnom djelovanju među mladima;
- predlaže programe kreativnog angažovanja mladih u oblasti kulture, edukacije, ekologije, sportskih aktivnosti i dr.
- ostvaruje saradnju sa nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima mladih;
- daje prijedloge za raspodjelu budžetskih sredstava udruženjima iz ove oblasti u saradnji sa nadležnom službom;
- ostvaruje saradnju sa organizacijama i institucijama koje se bave pitanjima mladih na profesionalnoj osnovi;
- organizuje seminare radi edukacije mladih;

- prati i razmatra stanje u oblasti obrazovanja te predlaže mjere Općinskom vijeću za unapređenje istog;
- ostvaruje saradnju sa institucijama i organizacijama u oblasti obrazovanja u cilju kreiranja mogućih zajedničkih projekta iz oblasti edukacije i sl.;
- vrši i druge poslove koji su općim aktom Općinskog vijeća stavljani u njen djelokrug.

Općina Ilijaš je u 2015. i 2016. godine raspisala Javni poziv za prikupljanje zahtjeva Udruženja građana i nevladinih organizacija radi dodjele sredstava za finansiranje/sufinansiranje iz Budžeta Općine Ilijaš za navedene godine.

Grant za mlade je iznosio 10.000,00 KM. U 2016. godini na Javni poziv za raspodjelu sredstava iz granta za projekte mladih pristiglo sedam (7) aplikacija u zakonskom roku. Aplikacije su pristigle od sljedećih Udruženja: Mladi Crvenog križa sa projektima: "Dobrovoljno davalatstvo krvi" i "Vrijedimo podjednako"; Udruženje "Iskoristi dan – Carpe diem" sa sljedećim Projektima: "Pohod na Kopošiće", "Igrom do prijateljstva 2.", "Umjetnost spaja" i "Pokreni sebe – volontiraj" i JOM "Veto" sa projektom "Liberty fest 2".

Na prijedlog Komisije za odabir projekata Općinski načelnik je 23.03.2016.godine donio Odluku o raspodjeli budžetskih sredstava iz granta za projekte mladih koji se finansiraju i sufinansiraju sredstvima Budžeta Općine Ilijaš za 2016. godinu broj:07-14-837/16.

U toku 2016. godine svi Projekti su realizovani. Sredstva po propisanoj metodologiji opravdala su sva udruženja izuzev Jedinstvene organizacije mladih "Veto".

U decembru 2016. godine također je objavljen je Javni poziv za prikupljanje zahtjeva udruženja građana i nevladinih organizacija radi dodjele sredstava za finansiranje/sufinansiranje iz Budžeta Općine Ilijaš za 2017. godinu, kojim je planirano i finansiranje/sufinansiranje projekata omladinskih udruženja u iznosu od 10.000,00 KM. Na javni poziv se prijavilo Omladinsko udruženje "Iskoristi dan – Carpe diem" sa četiri projekta i to: "Kuhajmo zajedno", "Umjetnost spaja 2", i "Izrada Strategije prema mladim sa akcionim planom" i Košarkaški klub "Mladost" sa projektom "Sportom za ekologiju". Svi Projekti su odobreni.

3.3.1.9. Nevladin sektor

Bosni i Hercegovini, pa tako i općini Ilijaš, potrebni su obrazovani i kvalificirani mladi ljudi koji će postati odgovornim građanima/kama i preuzeti na sebe odgovornost za privredni rast i unaprjeđenje životne sredine u kojoj žive. Aktivno učešće mladih u društvu znači društveni i politički angažman mladih, njihovo angažiranje u rješavanju problema u zajednici, pogotovo u pitanjima koja su njima bitna, kao i u donošenju odluka u lokalnim zajednicama i na državnom nivou.

Na području općine Ilijaš djeluje oko 45 organizacija građanskog društva, uključujući i brojna boračka i sportska udruženja.⁹⁷ Ove organizacije nisu samoodržive i oslanjaju se na

⁹⁷ To su BZK "Preporod", Kulturno-umjetničko društvo "Ilijaš", Hrvatsko kulturno društvo "Napredak", Udruženje za unaprijeđenje i razvoj kulturne baštine "Zlatne ruke", Udruženje žena "Ruža" – Srednje, Udruženje žena „SAN" - Ljubina, "Udruženje „Romi i prijatelji", Organizacija ratnih vojnih invalida, Jedinstvena organizacija boraca "Unija veterana", Organizacija porodica šehida i poginulih boraca, Organizacija demobilisanih boraca, Patriotska liga, Udruženje logoraša, Udruženje porodica nestalih, SABNOR, Udruženje dobitnika najvećih ratnih priznanja Ilijaš,

finansijsku potporu domaćih vlasti, ali i međunarodnih organizacija i donatora. U 2016. godini iz općinskog budžeta je izdvojeno 359.346,00 KM za podršku udruženjima građana, uključujući boračka udruženja, sportska društva, udruženja iz oblasti kulture, humanitarne i ostale organizacije, te ostale tekuće grantove. Budžetom za 2017. godinu za ovu svrhu planirano je 440.000,00 KM. Raspodjela raspoloživih sredstava iz općinskog budžeta vrši se na programskoj osnovi, putem Javnog poziva koji se objavljuje jedanput godišnje, na osnovi definisanih kriterija za dodjelu.

Zainteresiranost građana za aktivno sudjelovanje u upravljanju javnim poslovima i razvoju zajednice je i dalje na nezadovoljavajućem nivou. Uprkos velikom broju mehanizama za učešće u javnim poslovima, stvarni uticaj građana i organizacija građanskog društva na proces donošenja odluka i upravljanje javnim poslovima zapravo je neznan. Iako Općina pruža podršku razvoju civilnog društva, neophodni su i dodatni napor za unaprjeđenje saradnje između lokalnih vlasti i sektora građanskog društva, i stvaranje boljeg okruženja za građansko djelovanje. Unaprjeđenje ove komunikacije je važno i stoga što aktivno, značajno i slobodno učešće predstavlja i jednu od osnovnih komponenti prava na razvoj.

Aktivno sudjelovanje mladih u društvu značajno je iz više razloga: ono doprinosi razvoju demokratskog društva, uči i čini mlade odgovornim građanima/kama, te podiže svijest o dobrovoljnom angažmanu u zajednici. Uključivanjem mladih u društvene procese osigurava se poboljšanje općeg stanja u budućnosti, a zadovoljavanje potreba mladih usklađeno je s njihovim željama. Ova oblast objedinjuje saradnju između drugih oblasti, naprimjer, obrazovanja (jer nudi neformalno obrazovanje), sporta i kulture (kroz manifestacije u okviru omladinskog aktivizma i kreativnih aktivnosti mladih), zdravlje (mentalno zdravlje, zdrava ishrana, zdravi stilovi života) itd. Volonterstvo je jedan od oblika djelovanja koji mogu pomoći mladim ljudima da se osjećaju korisno i da steknu određena iskustva koja će im kasnije biti od velike koristi pri pronalasku stalnog zaposlenja.

Obzirom da Općina na polju aktivnog sudjelovanja mladih u zajednici može daleko više učiniti, jer nadležnosti i briga viših nivoa vlasti nisu odgovarajući, ova oblast zaslužuje poseban značaj.

Na području općine Ilijaš ne postoji omladinski centar, tj. prostorije gdje bi mladi ljudi mogli provoditi slobodno vrijeme te organizirati određene aktivnosti koje su u istraživanju navedene kao deficitarne na području Općine kao što su različiti oblici neformalne edukacije i slično.

Adaptacijom Društvenog doma u Podlugovima, koja treba da se završi u 2019. godini, dobit će se funkcionalan prostor za otvaranje omladinskog centra. Do tada mladi općine Ilijaš mogu koristiti prostor Društvenog centra koji je opremljen u sklopu prostora MZ Mrakovo, koji je na upotrebu građanima predat 20. oktobra 2017. godine. Opremanje ovog Centra finansirali su UNDP u BiH kroz projekat "Jačanje uloge mjesnih zajednica u BiH" i Općina Ilijaš.

Udruženje boraca "Tale" Ilijaš, Udruženje maloljetnih pripadnika Armije BiH, Udruženje boraca 126. brigade Ilijaš, Udruženje pčelara „Maja“, Udruženje penzionera, Udruženje "Budi mi drug", Općinska organizacija Crvenog križa, Odbojkaški klub "Ilijaš", Košarkaški klub "Mladost", Nogometni klub "Ilijaš", Nogometni klub "Jedinstvo", Omladinski fudbalski klub "Ilijaš", Karate klub "Rašid Buća", Centar borilačkih vještina "Bunkai", Atletski klub "Ilijaš", Šahovski klub "Ilijaš", Stonoteniski klub "Hašim Spahić", "Sportsko invalidsko društvo Ilijaš 126", Sportska akademija "Ilijaš", Auto-moto klub „Ilijaš“, Taekwondo klub "Ilijaš", USSR "Respect" Srednje, Planinarsko društvo „Bijambare“, Udruženje sportskih ribolovaca „Alić Hidajet-Hitko“, Lovačko društvo „Zec“, Lovačko društvo "Srednje", Odred izviđača "Mladost", Jedinstvena organizacije mladih "VETO", Udruženje za demokratiju i podsticanje društvenog aktivizma "LO'FOR", Udruženje "Nova svijest", Udruženje "ISKORISTI DAN - CARPE DIEM".

3.3.2. Sektorska PESTEL i SWOT analiza

Analiza je rezultat dviju cjelodnevnih radionica, održanih u oktobru 2017. godine, na kojima se od strane sektorske radne grupe za društveni razvoj, a potom i kompletne radne grupe za izradu SLOR, diskutovalo o svim ključnim faktorima koji utiču na razvoj društva u cjelini i kvalitet života stanovništva, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima ilijaške općine.

PESTEL analiza

Na poboljšanje kvaliteta života i razvoj društvenog sektora na području općine Ilijaš pozitivno utiče niz političkih faktora kao što je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, mogućnost korištenja predpristupnih fondova EU i grantova viših nivoa vlasti (javni pozivi u oblasti sporta, kulture, mladih, zaštite kulturno-historijskog naslijeđa), kao i stimulativno opredjeljenje lokalnih vlasti za društveni razvoj – podržano poticajima iz općinskog Budžeta. Ključni politički faktori koji ograničavaju društveni razvoj u ovoj lokalnoj zajednici su politička nestabilnost u zemlji, izbori koji se održavaju svake dvije godine i nedostatak nadležnosti Općine u kreiranju politika i zakona u oblasti društvenog razvoja.

Ekonomski faktori sa pozitivnim uticajem na društveni razvoj općine Ilijaš su ubrzan stepen ekonomskog rasta i razvoja na području općine, kvalitetna infrastruktura za društveni razvoj (obrazovni, kulturni i sportski objekti), obilje kvalitetnih prirodnih resursa za sport i rekreaciju (Zaštićeni pejzaži Bijambare i Skakavac), blizina Sarajeva kao svjetske turističke destinacije, ljudski potencijal tj. veliki broj mladih sa visokom stručnom spremom i velika dijaspora kao mogući zamajac razvoja u budućnosti. Negativno na kvalitet života, obrazovanje i druge aspekte društvenog razvoja u Općini utiču nedovoljni kapaciteti za korištenje sredstava evropskih fondova, neusklađenost potreba lokalnog tržišta rada s postojećim obrazovnim smjerovima i nedovoljna društvene odgovornost poduzetnika.

Pozitivan uticaj na razvoj društvenog aspekta života na području ilijaške općine imaju i razni socijalni faktori poput prirodnog priraštaja koji je u 2016. godini iznosio 5,03 ‰, blizina Sarajeva kao administrativnog, univerzitetskog i kulturnog centra, kvalitetna obrazovna infrastruktura, bezbjednost i sigurnost Ilijaša kao mjesta za život i zadovoljavajući nivo primarnih zdravstvenih usluga. Ipak, među socijalnim faktorima ima i onih sa negativnim dejstvom na društveni razvoj ove lokalne zajednice kao što su visok procenat stanovništva u stanju socijalne potrebe, visoka stopa nezaposlenosti (dijelom i zbog neusklađenosti ponude obrazovnih profila u srednjim stručnim školama sa potrebama tržišta rada), tendencija odlaska mladih, veliki broj nepotpunih porodica, pretežno ruralni životni stil i nizak nivo kulturnih navika stanovništva.

Tehničko-tehnološki faktor sa najvećim pozitivnim dejstvom na kvalitet života i mogućnost društvenog razvoja na području Ilijaša predstavlja dostupnost informacionih tehnologija i telekomunikacijskih resursa i blizina tehnoloških institucija i univerziteta u FBiH kao komparativna prednost. Istovremeno, sporo uvođenje novih tehnologija rada u javnim i privrednim subjektima, kao i nedostatak tehnoloških podsticaja ograničavaju društveni razvoj ove sredine.

Radna grupa je ocijenila da ekološke faktore koji povoljno djeluju na društveni razvoj predstavljaju uticaj zaštićenih pejzaža Bijambare i Skakavac na povećanje ekološke svijesti. S

druge strane, negativno na poboljšanje kvaliteta života i društvenog razvoja na području općine Ilijaš imaju faktori kao što je slaba ekološka edukacija i nerazvijen nevladin sektor u oblasti ekologije.

Pravni faktori sa pozitivnim dejstvom na društveni razvoj ilijaške općine su svakako Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (Evropska perspektiva), kao i postojeća zakonska regulativa u oblasti obrazovanja, pitanja mladih, sporta i NVO sektora. Negativno na razvoj društvenog života u ovoj lokalnoj zajednici imaju faktori poput neusklađenosti propisa na različitim nivoima vlasti, te nejednakopravnog položaja građana općine Ilijaš u odnosu na građane drugih općina Kantona Sarajevo u segmentu javnog prijevoza.

SWOT analiza

SWOT analiza, kao ključni aparat za identifikaciju mogućih prednosti lokalne zajednice u odnosu na komparativne sisteme, utvrdila je osnovne pravce djelovanja i predstavlja rezultat diskusija i analiza o internim snagama i slabostima i eksternim prijetnjama i mogućnostima koje karakterišu društveni razvoj na području ilijaške općine. Identifikovani atributi u donjoj tabeli rezultat su rada učesnika radionica, predstavnika privrede, relevantnih institucija i kompetentnih pojedinaca u Općini, i zbirni je iskaz njihovog viđenja postojećeg stanja.

Snage:	Slabosti:
Ubrzan stepen ekonomskog rasta i razvoja na području općine	Ne dovoljni kapaciteti za korištenje sredstava EU
Postoje kapaciteti za korištenje grantova viših nivoa vlasti (javni pozivi u oblasti sporta, kulture i za mlade)	Visoka stopa nezaposelnosti, dijelom i zbog neusklađenosti ponude obrazovnih profila u srednjim školama sa potrebama tržišta rada
Veliki broj mladih sa VSS	Sporo uvođenje novih tehnologija rada
Kvalitet infarstrukture za društveni razvoj	Nedostatak tehnoloških podsticaja
Bezbjednost i sigurnost, dostupnost itd.	Nedovoljna društvena odgovornost poduzetnika
Kvalitet i kvantitet prirodnih resursa za sport i rekreaciju	Visok procenat stanovništva u stanju socijalne potrebe
Stimulativno opredjeljenje lokalnih vlasti za podršku društvenom razvoju	Veliki broj nepotpunih porodica
Prirodni priraštaj (demografsko podmlađivanje stanovništva)	Pretežno ruralni životni stil, nizak nivo kulturnih navika stanovništva
Kvalitetna obrazovna infrastruktura	Slaba ekološka edukacija
Dostupnost informacionih tehnologija i telekomunikacijskih resursa	Nerazvijen nevladin sektor u oblasti ekologije
Zadovoljavajući nivo primarnih zdravstvenih usluga	
Pozitivan uticaj zaštićenih zona Bijambare i Skakavac	

Mogućnosti:	Prijetnje:
<ul style="list-style-type: none"> • Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (EU perspektiva) 	<ul style="list-style-type: none"> • Politička nestabilnost u zemlji
<ul style="list-style-type: none"> • Blizina Sarajeva kao administrativnog, univerzitetskog i kulturnog centra (brojne kulturne manifestacije SFF,MES, JAZZ festival, Sarajevska zima) 	<ul style="list-style-type: none"> • Izborni proces svake dvije godine
<ul style="list-style-type: none"> • Zakonom uređene oblasti obrazovanja, mladih, sporta, NVO sektora 	<ul style="list-style-type: none"> • Odlazak mladih
<ul style="list-style-type: none"> • Blizina tehnoloških institucija i univerziteta u FBiH kao komparativna prednost 	<ul style="list-style-type: none"> • Općine nemaju nadležnost u kreiranju politika i zakona u oblasti društvenog razvoja
<ul style="list-style-type: none"> • Velika dijaspora kao mogući zamajac razvoja u budućnosti 	<ul style="list-style-type: none"> • Neusklađenost propisa na različitim nivoima vlasti
<ul style="list-style-type: none"> • Sarajevo kao svjetska turistička destinacija 	<ul style="list-style-type: none"> • Nejednakopravan položaj građana općine Ilijaš u odnosu na građane drugih općina Kantona u segmentu javnog prijevoza

3.4. Integralna analiza faktora i usmjerenja razvoja

Nakon provedenih sektorskih analiza faktora koji utiču na održivi razvoj općine Ilijaš, radna grupa je na osnovu diskusije, bazirane na argumentima koji su pobrojani u opisu postojećeg stanja sve tri posmatrane oblasti (životne sredine i infrastrukture, ekonomskog i ruralnog razvoja, društvenog razvoja), pažljivo pripremila integralnu PESTEL i SWOT analizu ključnih uticaja na održivi razvoj, na koje je onda primijenila tehniku matrice povezanosti, te postigla konsenzus oko zaključnih razmatranja u pogledu faktora i strateških usmjerenja razvoja. Sektorske analize faktora razvoja poslužile su naročito kod uspostavljanja strateških ciljeva svakog od sektora, dok je integralna analiza poslužila kao osnov za pravilno određivanje strateških usmjerenja i za odabir prioriteta održivog razvoja općine Ilijaš u planiranom petogodišnjem okviru. Oba nivoa analize poslužit će kao valjan osnov za situacione analize i tokom faze realizacije strategije, kada budu detaljno pripremani i implementirani pojedinačni projekti u sva tri sektora.

3.4.1. Integralna PESTEL analiza

- U okviru političkih faktora pozitivno dejstvom na održivi razvoj općine Ilijaš imaju: Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, mogućnost korištenja pretpristupnih fondova EU kao i resursa viših nivoa vlasti, teritorijalna pripadnost općine Kantonu Sarajevo, te stimulatívno opredjeljenje OV za poticanje razvoja. Negativno pak dejstvo odražavaju povremena politička nestabilnost u zemlji (rizik za investiranje), umanjene nadležnosti općina (obrazovanje, okoliš, zdravstvo...), nefunkcionalno tržište rada i radno-socijalna politika, te neusklađenost termina održavanja općih i lokalnih izbora.
- Ekonomski faktori s pozitivnim dejstvom na održivi razvoj Općine su prirodni resursi, geopolitički položaj (konkurentnost lokacije), dobra putna infrastruktura, turistički potencijali (prirodno i kulturno-historijsko nasljeđe), visoko-obrazovani mladi ljudi, pozitivan trend razvoja lokalne privrede i pojednostavljeni administrativni postupci na lokalnom nivou. Na održivi razvoj negativno djeluju nedostatak društvene odgovornosti poduzetnika neusklađenost potreba lokalnog tržišta rada s postojećim obrazovnim smjerovima i usmjerenjima, loš marketinški pristup biznisu, te siva ekonomija.
- Među socijalnim faktorima pozitivno na razvoj Općine djeluju povoljan prirodni priraštaj, blizina glavnog grada kao univerzitetskog i kulturnog centra, bezbjednost i sigurnost, te poboljšana obrazovna struktura. Negativno djeluju nedovoljna konkurentnost radne snage, nedovoljno razvijen nevladin sektor, tendencija odlaska mladih, te visok procenat stanovništva u stanju socijalne potrebe.
- Tehničko-tehnološki faktori koji podržavaju razvoj općine Ilijaš su dostupnost informacionih i telekomunikacijskih tehnologija, pozitivan trend i postojanje primjera dobre prakse u uvođenju novih tehnologija u proces rada, blizina naučno-tehnoloških institucija, kvalitetna opremljenost komunalnih preduzeća, te veći broj korisnika Interneta. Ograničavajući faktori su nedovoljna ulaganja u istraživanje i razvoj i nedostatak tehničkih institucija (tehnološki parkovi, laboratorije, certifikacijske kuće i sl.), loša saradnja postojećih institucija tog tipa sa biznisima, zastarjeli tehnološki procesi i prevaziđena oprema, nepostojanje lokalnih

inicijativa i podsticaja za ulaganje u nove tehnologije, kao i neadekvatna tehnologija u javnoj i privrednoj komunalnoj infrastrukturi.

- Ekološki faktori s pozitivnim dejstvom na održivi razvoj općine su: usvojen KEAP, ubrzana izgradnja komunalne infrastrukture, dobro organizovan odvoz smeća, te postojanje primjera dobre prakse u povećanju ekološke svijesti (Bijambare i sl.). Negativan djeluju nepostojanje postrojenja za tretman otpadnih voda, nizak nivo ekološke svijesti i korištenja raspoloživih edukacija, velike površine pod minama, bespravna izgradnja objekata i nepostojanje aktivnih NVO u oblasti ekologije.
- Pravni faktori koji pozitivno utiču na održivi razvoj Općine su usvojena Strategija prema mladima, opredijeljenost općinske administracije i Općinskog vijeća Ilijaš za provedbu regulatorne reforme na lokalnom nivou, dobra institucionalna saradnja Općine Ilijaš sa višim nivoima vlasti, domaćim i međunarodnim institucijama posebno u oblasti lokalnog ekonomskog razvoja, postojanje pravnog okvira za poslovanje, usvojena prostorno planska dokumentacija, uključujući regulacione planove Općine, postojanje zakonske regulative za zaštitu okoliša, kao i Zakona o udruženjima i fondacijama. Negativno utiču vertikalna neusklađenost propisa i nadležnosti, neadekvatno postavljene i duge procedure za dobijanje dozvola, neprovođenje Zakona o koncesijama, nedovoljna saradnja, kao i nedovoljna pokrivenost redarskim i inspeksijskim službama.

3.4.2. Integralna SWOT analiza

Snage:	Slabosti:
Povoljan geopolitički položaj	Nedovoljni kapaciteti za korištenje pretpristupnih fondova
Prirodni resursi	Nedostatak ulaganja u napredne tehnologije i istraživanje i razvoj
Povoljan prirodni priraštaj	Nedostatak svijesti građana o potrebi očuvanja okoliša
Ubrzana izgradnja infrastrukture	Neusklađenost potreba lokalnog tržišta rada s postojećim obrazovnim smjerovima i usmjerenjima
Poboljšanje obrazovne strukture stanovništva	Bespravna gradnja i snažan pritisak na postojeću infrastrukturu
Veliki broj mladih sa VSS	Nedovoljna društvena odgovornost poduzetnika
Dostupnost informacionih tehnologija i telekomunikacijskih resursa	Visok procent stanovništva u stanju socijalne potrebe
Pojednostavljeni administrativni postupci na lokalnom nivou	Nerazvijen nevladin sektor u oblasti ekologije
Pozitivan trend razvoja lokalne privrede (snažno povećanje zaposlenosti, veći broj novih investicija, rast izvoza i indeksa razvijenosti)	Nedovoljno iskorištavanje prirodnih resursa
Turistički potencijali	
Usvojena prostorno-planska dokumentacija (uključujući industrijske zone)	

Mogućnosti:	Prijetnje:
<ul style="list-style-type: none"> • Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (EU perspektiva) 	<ul style="list-style-type: none"> • Povremena politička nestabilnost u zemlji i regionu (rizik investiranja)
<ul style="list-style-type: none"> • Povoljna kreditna sredstva i sredstva Fonda za okoliš 	<ul style="list-style-type: none"> • Nejasne i umanjene nadležnosti općina
<ul style="list-style-type: none"> • Članstvo u transportnoj zajednici 	<ul style="list-style-type: none"> • Neusklađenost termina održavanja izbora (lokalni i opći izbori u BiH)
<ul style="list-style-type: none"> • Kapacitet Sarajeva kao tržišta, administrativnog, univerzitetskog i kulturnog centra 	<ul style="list-style-type: none"> • Neprovođenje Zakona o koncesijama
<ul style="list-style-type: none"> • Prostorno-planska dokumentacija viših nivoa vlasti (za infrastrukturu i zaštićena područja, Bijambare i Skakavac) 	<ul style="list-style-type: none"> • Korupcija i siva ekonomija
<ul style="list-style-type: none"> • Sarajevo kao svjetska turistička destinacija 	<ul style="list-style-type: none"> • Minirana područja i klizišta
<ul style="list-style-type: none"> • Kvalitetna opremljenost KJKP 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepostojanje uređaja (postrojenja) za tretman otpadnih voda
<ul style="list-style-type: none"> • Usvojen KEAP 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna pokrivenost redarskim i inspekcijskim službama
<ul style="list-style-type: none"> • Pozitivne projekcije rasta BH ekonomije (rast BDP-a, rast industrijske proizvodnje i izvoza) 	<ul style="list-style-type: none"> • Odlazak mladih
	<ul style="list-style-type: none"> • Neefikasne i spore procedure za dobijanje dozvola

3.4.3. Integralna analiza strateških usmjerenja

Primjenjenom matricom međusobne povezanosti pojedinih elemenata integralne SWOT analize došlo se do potencijalnih strateških usmjerenja razvoja općine Ilijaš u narednih 5 godina, među kojima naročitu pažnju zaslužuju ona koja su proizašla iz kombiniranja snaga kojima Općina raspolaže i mogućnosti koje joj nudi okruženje.

Strateška usmjerenja proizašla iz povezanosti snaga i mogućnosti

- Jačanje kapaciteta za privlačenje domaćih i inostranih investicija radi povećanja zaposlenosti i izvoza
- Razvoj malog i srednjeg poduzetništva s posebnim osvrtom na industrijsku proizvodnju i usluge
- Razvoj posebnih oblika turizma oslanjajući se na geostrateški položaja Općine i raspoložive prirodne potencijale
- Pojednostavljenje administrativnih postupaka radi poboljšanja lokalnog poslovnog ambijenta

- Uspostavljanje sistema za povezivanje općinskih, nevladinih institucija i privrede općine Ilijaš-angažovanjem obrazovanih mladih ljudi i institucija tržišta rada
- Izgradnja kapaciteta za apsorpciju bespovratnih sredstava (nevladin sektor, obrazovani mladi, dostupnost informacionih i telekomunikacionih tehnologija)
- Pобољшanje kvaliteta društvenog života iskorištenjem bolje obrazovne strukture stanovništva i poticajne regulative za NVO
- Dinamičniji razvoj saobraćajne i komunalne infrastrukture

Strateška usmjerenja proizašla iz povezanosti snaga i prijetnji

- Smanjenje stepena korupcije i sive ekonomije (korištenjem povoljnih trendova u obrazovnoj strukturi stanovništva i uz korištenje dostupnih IT TK)
- Stvaranje uslova za sigurno korištenje prirodnih resursa na rizičnim područjima (minirana područja)
- Povećanje brzine rješavanja administrativnih postupaka na lokalnom nivou i u partnerstvu sa višim nivoima vlasti s posebnim fokusom na rješavanje administrativnih postupaka koji se odnose na realizaciju novih investicija
- Unapređenje saradnje sa drugim lokalnim zajednicama, višim nivoima vlasti i domaćim i međunarodnim institucijama radi stvaranja boljih uslova za angažman mladih (prevencija odlaska mladih)
- Insistiranje na dosljednoj primjeni strateških i planskih dokumenata

Strateška usmjerenja proizašla iz povezanosti slabosti i mogućnosti

- Pобољшanje uslova života u ruralnim područjima (korištenjem poticajnih sredstava iz domaćih i međunarodnih fondova)
- Unapređenje usklađenosti postojećih obrazovnih smjerova i usmjerena sa potreba lokalnog tržišta rada uz korištenje kapaciteta Sarajeva kao tržišta, administrativnog, univerzitetskog i kulturnog centra
- Povećanje društvene odgovornosti poduzetnika aktivnim odnosom lokalne zajednice prema privrednim subjektima uz poboljšanje međuinstitucionalne saradnje između Općine Ilijaš, NVO sektora, donatora i viših nivoa vlasti
- Pобољшanje zaštite okoliša (povećanje nivoa ekološke svijesti, ulaganje u nove tehnologije)
- Uspostava funkcionalne poduzetničke infrastrukture radi povećanja konkurentnosti lokalne privrede

Strateška usmjerenja proizašla iz povezanosti slabosti i prijetnji

- Intenziviranje saradnje sa višim nivoima vlasti i međunarodnim institucijama radi implementacije strateških projekata u oblasti zaštite okoliša
- Stvaranje sistemske podrške za izvoz proizvoda i usluga sa teritorije općine Ilijaš
- Intenziviranje implementacije projekata u oblasti koncesija i javno-privatnog partnerstva radi povećanja prihoda lokalne zajednice (kao osnove za dodatni poticaj ubrzanom ekonomskom razvoju, čime se osigurava i kvalitetnije rješavanje potreba socijalno ugroženih kategorija stanovništva)

4. DEFINISANJE STRATEGIJE

Na osnovu prikaza trenutnog stanja po tri osnovna elementa održivog razvoja: 1. zaštita životne sredine i infrastruktura, 2. ekonomski i ruralni razvoj i 3. društveni razvoj (stanovništvo, obrazovanje, kvalitet života), kao i sprovedenih analiza, u nastavku se definiše strategija sa svojim osnovnim parametrima tj. strateškim i implementacijskim okvirom.

4.1. Izjava o viziji održivog razvoja

Na osnovu konstruktivnih diskusija i postignutog konsenzusa svih članova radne grupe za izradu strategije, usvojena je vizija održivog razvoja općine Ilijaš, koja u narednom desetogodišnjem periodu teži ka tome da postane:

Perspektivna lokalna zajednica koja održivim i uravnoteženim razvojem obezbeđuje kvalitetne i prosperitetne uslove življenja svim građanima.

4.2. Definisanje strateških ciljeva, prioritetnih ciljeva, mjera i projekata

U skladu sa članom 28., stav (4) Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine ("Službene novine FBiH", br. 32/17), odnosno obavezujućoj odredbi o usklađenosti, tj. međusobnoj povezanosti strateških dokumenata u Federaciji BiH, kojim je utvrđeno da jedinice lokalne samouprave u skladu sa svojim nadležnostima donose svoje strategije na osnovu razvojnih ciljeva utvrđenih strateškim dokumenata Federacije BiH i kantona. Također, na osnovu provedenih situacionih i drugih kvalitativnih analiza postojećeg stanja i procjene razvojnih mogućnosti Općine Ilijaš, uzimajući u obzir nadležnosti jedinica lokalne samouprave u sastavu Kantona Sarajevo, odlučeno je da se strateški okvir koji je utvrđen unutar Strategije razvoja Kantona Sarajevo do 2020. godine, može prihvatiti kao osnova za definisanje strateških ciljeva, prioritetnih ciljeva, mjera i projekata unutar Strategije razvoja Općine Ilijaš za period 2018.-2022.

Strateški cilj 1. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom i infrastrukturnim resursima

Ovaj strateški cilj je vezan je za potrebna unapređenja životne sredine, kao i za ekološki odgovoran razvoj infrastrukturnih objekata. Akcenat u okviru ovog strateškog cilja je stavljen na prioritetne ciljeve, odnosno razvojna usmjerenja koja su proizašla iz komplementarnih i/ili sinergetskih pozitivnih efekata sudejstva unutarnjih snaga i vanjskih mogućnosti u ovoj oblasti. Također, razvojni okvir je postavljen i na onim usmjerenjima koja su od strane radne grupe ocijenjena prioritetnim u narednom petogodišnjem periodu kao preduslovi za poboljšanje zaštite okoliša, i/ili kao preduslovi za realizaciju konkretnih usmjerenja iz oblasti privrednog i društvenog razvoja i poboljšanja kvaliteta života na području općine Ilijaš.

Na osnovu toga postavljaju se sljedeći prioritetni ciljevi, a na osnovu njih i mjere za svaki od njih:

Prioritetni cilj 1.1. Osigurati i unaprijediti održivi sistem, upravljanja prirodnim resursima i racionalno korištenje prostora

Mjera 1.1.1.	Integralno upravljanje prirodnim resursima
--------------	--

Prioritetni cilj 1.2. Poboljšanje kvaliteta okolišnih komponenti i uspostavljanje integralnog sistema upravljanja otpadom

Mjera 1.2.1.	Unapređenje kvaliteta tla
Mjera 1.2.2.	Unapređenje kvaliteta zraka i zaštita od buke
Mjera 1.2.3.	Sistem upravljanja komunalnim otpadom
Mjera 1.2.4.	Sistem zbrinjavanja posebnih kategorija otpada

Prioritetni cilj 1.3. Povećanje energetske efikasnosti i podsticanje korištenja obnovljivih izvora energije

Mjera 1.3.1.	Energetska efikasnost javnih objekata i objekata kolektivnog i individualnog stanovanja
Mjera 1.3.2.	Podsticanje korištenja obnovljivih izvora energije

Prioritetni cilj 1.4. Unaprijediti razvoj infrastrukture i dostupnost na cijelom području Općine Ilijaš

Mjera 1.4.1.	Izgradnja i rekonstrukcija saobraćajnica, parking prostora, biciklističkih staza, javnih parkova i pješačkih staza
Mjera 1.4.2.	Sistem upravljanja i infrastruktura za vodosnabdijevanje
Mjera 1.4.3.	Sistem prikupljanja i tretman otpadnih voda
Mjera 1.4.4.	Energetska infrastruktura – elektrifikacija
Mjera 1.4.5.	Energetska infrastruktura – toplifikacija
Mjera 1.4.6.	Energetska infrastruktura – gasifikacija
Mjera 1.4.7.	Stambena infrastruktura
Mjera 1.4.8.	Ostala komunalna infrastruktura

Strateški cilj 2. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za ubrzan ekonomski rast i unaprijediti ekonomsku strukturu radi povećanja zaposlenosti i izvoza roba i usluga

Ovaj strateški cilj je vezan za potrebna unapređenja okolnosti u kojima privredni subjekti djeluju na području općine Ilijaš, sa posebnim osvrtom na pobočjšanje lokalnog poslovnog okruženja i poticanje poduzetništva. Akcenat u okviru ovog strateškog cilja je stavljen na ona razvojna usmjerenja koja su proizašla iz komplementarnih i/ili sinergetskih pozitivnih efekata sadejstva unutarnjih snaga i vanjskih mogućnosti u ovoj oblasti, pri čemu je osnovna intencija povećanje stepena konkurentnosti domaćih proizvoda i usluga. Također, razvojni okvir je postavljen i na onim usmjerenjima koja su od strane radne grupe ocijenjena prioritetnim u narednom petogodišnjem periodu kao preduslovi za poboljšanje privrednog i ruralnog razvoja, i/ili kao preduslovi za ostvarenje konkretnih usmjerenja iz oblasti zaštite okoliša i infrastukture, odnosno iz oblasti društvenog razvoja i poboljšanja kvaliteta života na području općine Ilijaš.

Prioritetni cilj 2.1. Unaprijediti inovativnost, standardizaciju i izvoznu orijentaciju u proizvodnim i uslužnim industrijama sa potencijalom za izvoz

Mjera 2.1.1.	Podrška za jačanje kapaciteta izvozno orijentiranih preduzeća u strateškim sektorima privrede (osobito metalske, drvne i prehrambene)
--------------	---

Prioritetni cilj 2.2. Povećati konkurentnost turističkih destinacija na području Općine Ilijaš

Mjera 2.2.1.	Unapređenje infrastrukture za razvoj turizma
Mjera 2.2.2.	Unapređenje ponude posebnih oblika turizma na području Općine Ilijaš

Prioritetni cilj 2.3. Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za brzo privlačenje domaćih i stranih investicija, razvoj preduzetništva i olakšavanje mobilnosti kapitala i ljudskih resursa

Mjera 2.3.1.	Stvaranje dobrog poslovnog okruženja i promocija Općine Ilijaš kao poželjne destinacije za domaća i strana investiciona ulaganja
Mjera 2.3.2.	Podrška razvoju preduzetništva
Mjera 2.3.3.	Unapređenje prostornih uslova za razvoj MSP-a u poslovnim zonama i inkubatorima

Prioritetni cilj 2.4. Unaprijediti uslove za održivi razvoj ruralnih područja Općine Ilijaš

Mjera 2.4.1.	Poboljšanje konkurentnosti sektora poljoprivrede i unapređenje ponude domaćih poljoprivrednih proizvoda
Mjera 2.4.2.	Podrška razvoju šumarstva i lovstva

Prioritetni cilj 2.5. Poboljšati usklađenost između ponude i potražnje na tržištu rada i smanjiti strukturalnu nezaposlenost

Mjera 2.5.1.	Uspostava dualnog sistema obrazovanja koji će pružiti obrazovanje i obuku usmjerenu prema potrebama tržišta rada
Mjera 2.5.2.	Usklađivanje upisne politike u obrazovnim organizacijama i pružanje usluga profesionalne orijentacije

Strateški cilj 3. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa

Ovaj strateški cilj je vezan za potrebna unapređenja preduslova za kvalitetniji i sadržajniji društveni život građana. Akcenat u okviru ovog strateškog cilja je stavljen na ona razvojna usmjerenja koja su proizašla iz komplementarnih i/ili sinergetskih pozitivnih efekata sadejstva unutarnjih snaga i vanjskih mogućnosti u ovoj oblasti. Također, razvojni okvir je postavljen i na onim usmjerenjima koja su od strane radne grupe ocijenjena prioritetnim u narednom petogodišnjem periodu kao preduslovi za poboljšanje rada javne uprave, njene saradnje sa nevladinim sektorom, donatorskom zajednicom i višim nivoima vlasti, za namicanja sredstava za razvoj, odnosno kao preduslovi za ostvarenje konkretnih usmjerenja iz oblasti zaštite okoliša i/ili privrednog i ruralnog razvoja i za poboljšanja kvaliteta života na području općine Ilijaš.

Prioritetni cilj 3.1. Podržati reformu sistema zdravstvene zaštite i zdravstvenih usluga

Mjera 3.1.1.	Poboljšanje učinkovitosti i djelotvornosti zdravstvenih usluga
Mjera 3.1.2.	Unapređenje zdravstvene infrastrukture

Prioritetni cilj 3.2. Poboljšati kvalitet i dostupnost obrazovnih usluga za sve ciljne grupe stanovništva

Mjera 3.2.1.	Uvođenje sistema rane detekcije, dijagnoze i intervencije za djecu s poteškoćama u razvoju
Mjera 3.2.2.	Unapređenje obrazovne infrastrukture

Prioritetni cilj 3.3. Jačati društvenu vrijednost kulture i sporta

Mjera 3.3.1.	Promocija i povećanje dostupnosti i kvaliteta kulturnih usluga
Mjera 3.3.2.	Podrška razvoju kulturne infrastrukture
Mjera 3.3.3.	Promocija sportske kulture i dostupnosti sporta
Mjera 3.3.4.	Podrška razvoju sportske infrastrukture
Mjera 3.3.5.	Zaštita kulturno – historijskog naslijeđa

Strateški cilj 4. Unaprijediti sistem upravljanja održivim razvojem Općine Ilijaš

Ovaj strateški cilj je vezan za potrebna unapređenja preduslova za izgradnju kvalitetnijeg sistema upravljanja održivim razvojem općine Ilijaš, prvenstveno kroz jačanje institucionalnih i upravljačkih kvaliteta Općine Ilijaš. Akcenat u okviru ovog strateškog cilja je stavljen na ona razvojna usmjerenja koja su proizašla iz komplementarnih i/ili sinergetskih pozitivnih efekata sadejstva unutarnjih snaga i vanjskih mogućnosti u ovoj oblasti. Također, razvojni okvir je postavljen i na onim usmjerenjima koja su od strane radne grupe ocijenjena prioritetnim u narednom petogodišnjem periodu kao preduslovi za poboljšanje rada javne uprave u kontekstu obezbjeđenja funkcionalnih pretpostavki za održivi razvoj općine Ilijaš, što podrazumijeva jačanje saradnje sa nevladinim sektorom, donatorskom zajednicom i višim nivoima vlasti.

Prioritetni cilj 4.1. Reformirati javnu administraciju i ojačati odgovornost, efikasnost i razvojni kapacitet administracije

Mjera 4.1.1.	Razvoj kapaciteta administracije
Mjera 4.1.2.	Unaprijediti pravni i strateški okvir i ojačati kapacitete institucija i javnu svijest u oblasti zaštite okoliša
Mjera 4.1.3.	Modernizacija infrastrukture za upravno - administrativno poslovanje
Mjera 4.1.4.	Unapređenje zemljišne administracije

Prioritetni cilj 4.2. Ojačati participaciju građana u upravljanju razvojem Općine Ilijaš

Mjera 4.2.1.	Unapređenje civilnog dijaloga i izgradnja kapaciteta civilnog društva
--------------	---

Prioritetni cilj 4.3. Smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države

Mjera 4.3.1.	Unapređenje sigurnosti građana
--------------	--------------------------------

Mjera 4.3.2.	Sistem zaštite i spašavanja
--------------	-----------------------------

Prioritetni cilj 4.4. Pozicioniranje Općine Ilijaš u široj regiji

Mjera 4.4.1.	Kreiranje i upravljanje brendom
--------------	---------------------------------

5.AKCIONI PLAN

Akcioni plan Strategije prikazan na ovom mjestu treba da posluži kao osnova za izradu godišnjeg i trogodišnjeg plana rada s ciljem realizacije ove Strategije.

Akcioni plan obuhvata:

- 4 strateška cilja
- 16 prioritetnih ciljeva
- 42 mjere
- 134 identifikovana projekta od strateškog značaja
- Ukupna procijenjena vrijednost identifikovanih projekata iznosi: 61.415.000,00 KM

NAPOMENE:

- U koloni "Projekti" su dati okvirni nazivi Projekata, koji mogu biti preciznije određeni, u postupku njihove pripreme za realizaciju
- U kolonu "Procijenjena vrijednost projekta (KM)" je upisana procijenjena vrijednosti projekata izraženu u KM – stvarna vrijednost projekata će biti određena, kada se svaki predloženi projekat detaljno pripremi, odnosno kada se provedu sve potrebne radnje za njegovu implementaciju (npr. Izrada Glavnog projekta sa predmjerom i predračunom radova, provedba postupka javnih nabavki)
- U kolonu "Planirani izvori finansiranja" su evidentirani mogući/planirani doprinosi finansijera za podršku implementaciji pojedinačnih projekata. Kao kriteriji za procjenu "Planiranih izvora finansiranja" su uzete u obzir kapaciteti i nadležnosti institucija, te je provedena analiza mogućeg finansiranja iz drugih, eksternih izvora finansiranja (npr. mogući doprinos donatora, građana, investitora i sl.)
- U koloni "Indikatori" su upisivani isključivo indikatori, koji su utvrđeni Strategijom, njih ukupno 30 iz razloga što je za iste sa sigurnošću moguće osigurati kontinuitet podataka za period implementacije Strategije, ali isto tako je moguće osigurati i podatke za protekli period. Dio upisanih indikatora nije u direktnoj/neposrednoj povezanosti sa predloženim projektom, ali se krajnji efekti realizacije projekta ili grupe projekata mogu mjeriti kroz predložene indikatore. Osim navedenog direktni indikatori kojima bi se mjerili neposredni efekti pojedinih projekata, na određenom broju projekata nisu upisivani, iz razloga pojednostavljenja praćenja implementacije Strategije, putem manjeg broja jasno definisanih indikatora, koji se uglavnom odnose na veći broj projekata, i samim tim na mjere, prioritetne i strateške ciljeve direktno

Strateški cilj 1 : Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima								
	Prioritetni cilj		Mjere		Projekti	Procijenjena vrijednost projekta (KM)	Planirani izvori finansiranja	Indikatori
1.1.	Osigurati i unaprijediti održivi sistem upravljanja prirodnim resursima i racionalno korištenje prostora	1.1.1.	Integralno upravljanje prirodnim resursima	1.1.1.1.	Uređenje riječnih korita (Misoča, Ljubina i Stavinja)	950.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo privrede KS	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
				1.1.1.2.	Sufinansiranje projekata u Zaštićenom prirodnom području Bijambare (Izgradnja eko kampa i sportsko rekreacionog centra, dio projekta je planirano realizirati kroz JPP)	1.850.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS - JU „Zaštićena prirodna područja KS“	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
1.2.	Poboljšanje kvaliteta okolišnih komponenti i uspostavljanje integralnog sistema upravljanja otpadom	1.2.1.	Unapređenje kvaliteta tla	1.2.1.1.	Deminiranje (Lješevu, Kostrača, Popovići, Kozlovac, Haluge, Stari Grad, Nabožić, Korita, Gajine, Lađevići i Buljetovina)	600.000,00	- Općina Ilijaš - BH MAK - Donatori	2.1.3. Godišnje deminiranih površina u m²
				1.2.1.2.	Sanacija klizišta (Sokolina, Taračin Do, put za Ahatoviće, Karaula, Misoča, Karašnica, Popovići, G.Bioča, Ribarići i Ljubnići)	360.000,00	- Općina Ilijaš - Zavod za izgradnju KS - Kantonalna Uprava CZ - Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS	2.1.2. Godišnja vrijednost utrošenih u sanaciju klizišta (KM)
		1.2.2.	Unapređenje kvaliteta zraka i zaštita od buke	1.2.2.1.	Izrada karte početnog stanja zaštite od buke na području Općine Ilijaš (Industrijske zone: Željezara, Luka, PDI Bosna, Tranzit Export i dr.)	50.000,00	- Općina Ilijaš - Fond za zaštitu okoliša KS - Fond za zaštitu okoliša FBiH	2.1.1. Broj izrađenih Regulatornih planova i površina obuhvata u toku jedne godine

			1.2.2.2.	Izrada karte početnog stanja ložišta na području Općine Ilijaš	15.000,00	- Općina Ilijaš - Fond za zaštitu okoliša KS - Fond za zaštitu okoliša FBiH	2.1.1. Broj izrađenih Regulatornih planova i površina obuhvata u toku jedne godine
	1.2.3.	Sistem upravljanja komunalnim otpadom	1.2.3.1.	Implementacija Plana upravljanja otpadom Općine Ilijaš	300.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo komunalne privrede i infrastrukture KS - Fond za zaštitu okoliša KS - Fond za zaštitu okoliša FBiH - KJKP „Rad“ Sarajevo	2.1.10.Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u toku godine
			1.2.3.2.	Uspostava sistema selektivnog prikupljanja otpada po sistemu "od vrata do vrata" u domaćinstvima na području Općine Ilijaš	280.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo komunalne privrede i infrastrukture KS - Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS - KJKP „Rad“ Sarajevo	2.1.10. Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u toku godine
			1.2.3.3.	Izgradnja reciklažnog dvorišta u Ilijašu	300.000,00	- Općina - Ministarstvo komunalne i privrede i infrastrukture KS - Fond za zaštitu okoliša KS - Fond za zaštitu okoliša FBiH - KJKP „Rad“ Sarajevo	2.1.10.Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u toku godine
			1.2.3.4.	Izgradnja zelenih otoka	100.000,00	- Općina Ilijaš - KJKP „Rad“ Sarajevo	2.1.10. Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u

								toku godine
				1.2.3.5.	Sanacija stare lokalne deponije Do, u mjesnoj zajednici Lješevo	380.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS - Ministarstvo okoliša i turizma FBiH - Fond za zaštitu okoliša KS - Fond za zaštitu okoliša FBiH	2.1.10. Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u toku godine, 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
				1.2.3.6.	Uklanjanje divljih deponija	80.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS - Fond za zaštitu okoliša KS - Fond za zaštitu okoliša FBiH	2.1.10. Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u toku godine, 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
		1.2.4.	Sistem zbrinjavanja posebnih kategorija otpada	1.2.4.1.	Uspostava lokacije za odlaganje građevinskog otpada	60.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS - Fond za zaštitu okoliša KS	2.1.10. Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u toku godine; 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
1.3.	Povećanje energetske efikasnosti i podsticanje korištenja	1.3.1.	Energetska efikasnost javnih objekata i objekata kolektivnog i individualnog stanovanja	1.3.1.1.	Povećanje EE za JU OŠ Podlugovi-ugradnja termo fasade	90.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS - Ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica FBiH	2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja 2.1.6. Broj korisnika toplotne

obnovljivih izvora energije						- Fond za zaštitu okoliša FBiH	energije po vrsti goriva
	1.3.1.2.	Povećanje EE JU SŠC "Nedžad Ibrišimović"	250.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS - Fond za zaštitu okoliša FBiH			2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja 2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva
	1.3.1.3.	Povećanje EE za područne škole: Lješevo, Ljubnići, Bioča, Misoča, Malešići, Dragoradi, Gajevi i Kamenica	450.000,00	- Općina Ilijaš			2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja 2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva
	1.3.1.4.	Povećanje EE na dijelu zgrade KSC-a	200.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo kulture i sporta KS			2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja 2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva
	1.3.1.5.	Povećanje EE sportske dvorane Ilijaš	560.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo kulture i sporta KS			2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja 2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva

				1.3.1.6.	Povećanje EE na objektima područnih ambulanti u Srednjem, Gajevima i Kamenici	150.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo zdravstva KS	2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja 2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva
				1.3.1.7.	Povećanje EE na objektima kolektivnog i individualnog stanovanja na području općine Ilijaš	750.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS - Vlasnici stanova	2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja 2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva
		1.3.2.	Podsticanje korištenja obnovljivih izvora energije	1.3.2.1.	Izgradnja MHE na rijeci Bosni	0,00	- Investitori	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na F BiH 2.2.2 Broj zaposlenih
				1.3.2.2.	Izgradnja sistema za korištenje solarne energije- fotonaponske elektrane	0,00	Investitori	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na F BiH 2.2.2 Broj zaposlenih
1.4.	Unaprijediti razvoj infrastrukture i dostupnost na	1.4.1.	Izgradnja i rekonstrukcija saobraćajnica, parking prostora, biciklističkih	1.4.1.1.	Rekonstrukcija i izgradnja lokalnih puteva	5.500.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo privrede KS - Ministarstvo saobraćaja KS	2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne

cijelom području Općine Ilijaš	staza, javnih parkova i pješačkih staza				- Direkcija za puteve KS	godine 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na F BiH
		1.4.1.2.	Održavanje lokalnih puteva (ljetno i zimsko održavanje)	1.800.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo saobraćaja KS	2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na F BiH
		1.4.1.3.	Završetak rekonstrukcije regionalnog puta Malešići-Podlugovi-Visoko- Breza	3.700.000,00	- Ministarstvo saobraćaja KS - Direkcija za puteve KS	2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na F BiH
		1.4.1.4	Sanacija puteva od kantonalnog značaja: Ilijaš-Mrakovo-Popovići Ilijaš-Misoča Stari Ilijaš-Bioča Čevljanović-Gajevi Nišići-Kamenica	800.000,00	- Ministarstvo saobraćaja KS - Direkcija za puteve KS	2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na F BiH
		1.4.1.5.	Rekonstrukcija i modernizacija magistralnog puta na relaciji	3.000.000,00	- Direkcija za magistralne ceste FBiH	2.1.4. Dužina rekonstruisane

				Olovo-Semizovac (poddionica Čevljanovići-Nišići, izgradnja treće trake)			lokalne putne mreže u toku jedne godine; 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
			1.4.1.6.	Izgradnja dijela saobraćajne infrastrukture prema RP "Alića Gaj" i RP "Centar"	920.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo saobraćaja KS	2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine; 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
			1.4.1.7.	Izgradnja saobraćajnice Podlugovi - Banovac	850.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo saobraćaja KS - Direkcija za puteve KS	2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
			1.4.1.8.	Završetak rekonstrukcije puta Vlaškovo – Gornja Karaula – granica sa općinom Vogošća	600.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo saobraćaja KS - Direkcija za puteve KS	2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine
			1.4.1.9.	Izgradnja parking prostora u urbanim dijelovima općine Ilijaša	170.000,00	- Općina Ilijaš	2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne

							godine 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
			1.4.1.10	Izgradnja biciklističkih staza u gradu i prigradskim naseljima	200.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS	2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine; 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
			1.4.1.11	Rekonstrukcija i modernizacija puta i biciklističke staze Misoča- Zenik	900.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo privrede KS - Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša	2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine 2.2.1 Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
			1.4.1.12	Izgradnja trotoara: Stari Ilijaš, Mrakovo, Misoča, naselje Ina, put kroz Željezaru	350.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
			1.4.1.13	Rekonstrukcija trotoara u gradu Ilijašu	200.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo saobraćaja KS - Direkcija za puteve KS	2.1.4. Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine 2.2.1. Nivo

							razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
			1.4.1.14	Rekonstrukcija platoa ispred KSC-a	380.000,00	- Općina Ilijaš: - Ministarstvo saobracaja KS - Direkcija za puteve KS	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
			1.4.1.15	Izgradnja gradskog parka na lokaciji ispod zgrada Šipada	450.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS - Ministarstvo komunalne privrede i infrastrukture KS	2.2.1 Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH 2.3.1. Gustina naseljenosti
			1.4.1.16	Izgradnja aleje UI Bosanski put na relaciji (pravoslavna crkva - Alića rampa - Gnionica)	80.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.1 Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
			1.4.1.17	Izrada provedbene dokumentacije: Regulacioni planovi na području općine Ilijaš i ostala projektna dokumentacija	400.000,00	- Općina Ilijaš - Zavod za izgradnju KS	2.1.1. Broj izrađenih Regulacionih planova i površina obuhvata u toku jedne godine
	1.4.2.	Sistem upravljanja i infrastruktura za vodosnabdijevanje	1.4.2.1.	Rekonstrukcija i izgradnja lokalnih vodovodnih sistema	500.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo komunalne privrede i infrastrukture KS - Ministarstvo privrede KS - JKP „Vodostan“, Ilijaš - Privredni subjekti	2.1.7. Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP) 2.2.1. Nivo

					razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
1.4.2.2.	Rekonstrukcija i izgradnja gradske vodovodne mreže	1.500.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo komunalne - privrede i infrastrukture KS - Ministarstvo privrede KS - JKP „Vodostan“, Ilijaš - Privredni subjekti	2.1.7. Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP); 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	
1.4.2.3.	Rekonstrukcija taložnice na filter postrojenju Karašnica	300.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo komunalne privrede i infrastrukture KS - JKP „Vodostan“, Ilijaš	2.1.7. Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP)	
1.4.2.4.	Nabavka i ugradnja filter postrojenja na izvoru Sokolina, Srednje	400.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo komunalne privrede i infrastrukture KS - JKP „Vodostan“, Ilijaš	2.1.7. Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP) 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	
1.4.2.5.	Izgradnja distributivnog rezervoara pitke vode za višu zonu zapremine 400m³ sa pratećim cjevovodom i pumpnim postrojenjem na Karašnici	620.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo komunalne privrede i infrastrukture KS - JKP „Vodostan“, Ilijaš	2.1.7. Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (pod upravom	

							JKP) 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
				1.4.2.6.	Izgradnja vodoopskrbnog sistema Vrutak	3.000.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo komunalne privrede i infrastrukture KS 2.1.7. Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP); 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
		1.4.3.	Sistem prikupljanja i tretman otpadnih voda	1.4.3.1.	Rekonstrukcija, izgradnja i održavanje lokalne kanalizacione mreže	1.200.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo komunalne privrede i infrastrukture KS - JKP „Vodostan“ Ilijaš 2.1.8. Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže u kilometrima; 2.1.9. Ukupan broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu
				1.4.3.2.	Izrada projektne dokumentacije, pribavljanje okolinske dozvole i dokumentacije za građenje prečistača i kolektorske mreže otpadnih voda na području Općina Vogošća, Ilijaš i Breza	2.000.000,00	- Općina Ilijaš - Općina Vogošća - Općina Breza - Centar za međunarodnu saradnju i razvoj Republike Slovenije 2.1.8. Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže u kilometrima; 2.1.9. Ukupan broj domaćinstava priključenih na

							kanalizacionu mrežu
1.4.4.	Energetska infrastruktura – elektrifikacija	1.4.4.1.	Izgradnja trafo stanice – TS 110 kW – IZ Željezara, Ilijaš	4.200.000,00	- Elektroprijenos BiH	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	
		1.4.4.2.	Izgradnja i rekonstrukcija javne rasvjete na području Općine Ilijaš uz zamjenu konvencionalne rasvjete novom LED rasvjetom	1.200.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo komunalne privrede i infrastrukture KS	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	
1.4.5.	Energetska infrastruktura – toplifikacija	1.4.5.1.	Sufinansiranje rekonstrukcije i proširenja toplovodne mreže na području Općine Ilijaš	250.000,00	- Općina Ilijaš KJKP „Toplane- Sarajevo“, Sarajevo	2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja 2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva	
1.4.6.	Energetska infrastruktura - gasifikacija	1.4.6.1.	Proširenje gasne mreže (Gasifikacija naselja: Alića Gaj, Luka i Mrakovo)	400.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo komunalne privrede KS - KJKP „Sarajevo gas“, Sarajevo	2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja 2.1.6. Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva	
		1.4.6.2.	Gasifikacija Industrijskih zona na području Općine Ilijaš (IZ Luka, Željezara i PDI Bosna)	360.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS	2.1.5. Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja 2.1.6. Broj korisnika toplotne	

							energije po vrsti goriva
	1.4.7	Stambena infrastruktura	1.4.7.1.	Izgradnja zgrada kolektivnog stanovanja	0,00	- Investitori	2.3.1. Gustina naseljenosti 2.3.2. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika 2.3.5. Stopa učešća radnosposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika
	1.4.8.	Ostala komunalna infrastruktura	1.4.8.1.	Unapređenje sistema upravljanja mezarjima i grobljima (uređenje postojećih mezarja i grobalja i sufinansiranje nabavke zemljišta radi povećanja kapaciteta postojećih mezarja i grobalja)	250.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo komunalne privrede i infrastrukture KS	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
1.4.8.2.			Podrška aktivnostima sa ciljem zaštite i zbrinjavanja životinja	150.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo komunalne privrede i infrastrukture KS	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	
1.4.8.3.			Poboljšanje komunalne higijene javnih površina u Općini Ilijaš	150.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS - KJKP „Rad“, Sarajevo	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	

Strateški cilj 2: Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za ubrzan ekonomski rast i unaprijediti ekonomsku strukturu radi povećanja zaposlenosti i izvoza roba i usluga sa teritorije Općine Ilijaš								
	Prioritetni cilj		Mjere		Projekti	Procijenjena vrijednost projekta (KM)	Planirani izvori finansiranja	Indikatori
2.1.	Unaprijediti inovativnost, standardizaciju i izvoznu orijentaciju u proizvodnim i uslužnim industrijama sa potencijalom za izvoz (između ostalih, metalske, drvne, prehrambene, zelene, kreativne industrije itd)	2.1.1 .	Podrška za jačanje kapaciteta izvozno orijentiranih preduzeća u strateškim sektorima privrede (osobito metalske, drvne i prehrambene)	2.1.1.1.	Poticaj preduzećima u oblasti industrijske proizvodnje, kroz refundaciju dijela troškova u vezi sa izgradnjom proizvodnih kapaciteta, sufinansiranje nabavke opreme i sufinansiranje troškova certifikacije i standardizacije	600.000,00	- Ministarstvo privrede KS	2.2.2.Broj zaposlenih 2.2.7.Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika 2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH
				2.1.1.2.	Jačanje konkurentnosti lokalne privrede kroz sufinansiranje kamata na odobrene kredite preduzećima, u svrhu realizacije novih investicija i povećanja obima proizvodnje	300.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo privrede KS	2.2.2.Broj zaposlenih 2.2.7.Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika 2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH
2.2.	Povećati konkurentnost turističkih destinacija na području Općine Ilijaš	2.2.1 .	Unapređenje infrastrukture za razvoj turizma	2.2.1.1.	Završetak planinarskog doma Krivajevići	80.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo prostornog uređenje, građenja i zaštite okoliša KS	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih

							aktivnosti
		2.2.1.2.	Uspostava planinarske staze Ljubina – Solakovići - Taračin Do – Kruzi – Kopošići – Zenik-Misoča	350.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo okoliša i turizma FBiH	2.2.1 Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	
		2.2.1.3.	Davanje podrške u obnovi i aktiviranju novih planinarskih domova te prenamjeni napuštenih školskih objekata (Šići - Dom izviđača i Nišići - škola u prirodi)	300.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS - Ministarstvo okoliša i turizma FBiH - Fonda za zaštitu okoliša FBiH - Fonda za zaštitu okoliša KS	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti	
		2.2.1.4.	Izgradnja apartmanskih naselja na području općine Ilijaš u skladu sa usvojenom prostorno-planskom dokumentacijom	0,00	- Investitori	2.2.2. Broj zaposlenih 2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije 2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva	
2.2.2 .	Unapređenje ponude posebnih oblika turizma na području Općine Ilijaš	2.2.2.1.	Podrška izgradnji infrastrukture i nabavci opreme za razvoj speologije (špilje), penjanje uz stijene (Kicelj)	100.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo okoliša i turizma FBiH	2.2.1 Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH	

				2.2.2.2.	Podrška izgradnji banjskog lječilišta (Javno-privatno partnerstvo: Podlipnik)	0,00	- Investitori	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti
2.3.	Poboljšati administrativni i poslovni ambijent za brzo privlačenje domaćih i stranih investicija, razvoj preuzetništva i olakšavanje mobilnosti kapitala i ljudskih resursa	2.3.1 .	Stvaranje dobrog poslovnog okruženja i promocija Općine Ilijaš kao poželjne destinacije za domaća i strana investiciona ulaganja	2.3.1.1.	Unapređenje lokalnog poslovnog okruženja, kroz jačanje institucionalno-upravljačkih kapaciteta Općine Ilijaš i nastavak implementacije LIFE projekta prema metodologiji Grupacije svjetske banke	50.000,00	- Općina Ilijaš - Donatori	2.2.2. Broj zaposlenih 2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika
				2.3.1.2.	Uspostava planiranih funkcija unutar Centra za održivi razvoj i podršku biznisu Općine Ilijaš	50.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo privrede KS	2.2.2. Broj zaposlenih 2.2.6. Prosječna neto plaća 2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika
				2.3.1.3.	Sufinansiranje odobrenih EU i drugih međunarodnih projekata	250.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.2. Broj zaposlenih 2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva
		2.3.2 .	Podrška razvoju preduzetništva	2.3.2.1.	Poticaaj osnivanju "start up" biznisa na teritoriji Općine Ilijaš	100.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.2. Broj zaposlenih

							2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja 2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika
			2.3.2.2.	Podrška uspostavi poslovnih inkubatora, poduzetničkih centara i prekvalifikacijskih centara na području Općine Ilijaš	150.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo privrede KS	2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja 2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika
	2.3.3 .	Unapređenje prostornih uslova za razvoj MSP-a u poslovnim zonama i inkubatorima	2.3.3.1.	Uspostava Industrijske zone Luke, Ilijaš - II faza (nabavka zemljišta i nastavak infrastrukturnog uređenja zone: izgradnja cesta, elektrifikacija, vodosnabdijevanje, gasifikacija, odvodnja otpadnih voda, izgradnja javne rasvjete, hortikulturno uređenje i opremanje zone)	1.800.000,00	- Općina Ilijaš - Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta - Ministarstvo privrede KS	2.2.2. Broj zaposlenih 2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije 2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika 2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH
			2.3.3.2.	Rekonstrukcija zajedničke	350.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.2. Broj

					poslovne infrastrukture u "brownfield" zonama (Željezara, PDI Bosna)		<ul style="list-style-type: none"> - Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta - Ministarstvo privrede KS 	zaposlenih 2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije 2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika 2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH
				2.3.3.3.	Uspostava proizvodno-poslovno-turističke zone na području Crnorijske visoravni (Izrada RP, Predinvesticijske studije, Studije izvodljivosti, donošenje Odluke o osnivanju zone, izgradnja infrastrukture zone – I faza)	800.000,00	<ul style="list-style-type: none"> - Općina Ilijaš - Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta - Ministarstvo okoliša i turizma FBiH - Ministarstvo privrede KS 	2.2.2. Broj zaposlenih 2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije 2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika 2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH
2.4.	Unaprijediti uslove za održivi razvoj ruralnih područja Općine Ilijaš	2.4.1 .	Poboljšanje konkurentnosti sektora poljoprivrede i unapređenje ponude domaćih	2.4.1.1.	Podrška poljoprivrednoj proizvodnji na području Općine Ilijaš (poljoprivredni podsticaji)	1.500.000,00	<ul style="list-style-type: none"> - Općina Ilijaš - Ministarstvo privrede KS 	2.2.8. Vrsta i brojno stanje stoke i domaćih životinja 2.2.9. Iznos iskorištenih sredstava

			poljoprivrednih proizvoda					novčanih podrški za poljoprivredne proizvođače
				2.4.1.2.	Poticaj poljoprivrednim proizvođačima za učešće na sajmovima	50.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.8- Vrsta i brojno stanje stoke i domaćih životinja 2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH
		2.4.2 .	Podrška razvoju šumarstva i lovstva	2.4.2.1.	Podrška lovstvu - uzgoj i zaštita divljači (Prirodni rezervat Nabožić)	50.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo privrede KS	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš
2.5.	Poboljšati usklađenost između ponude i potražnje na tržištu rada i smanjiti strukturalnu nezaposlenost	2.5.1 .	Uspostava dualnog sistema obrazovanja koji će pružiti obrazovanje i obuku usmjerenu prema potrebama tržišta rada	2.5.1.1.	Izrada studije radne snage i potreba tržišta rada na nivou Općine	10.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.2. Broj zaposlenih 2.2.3. Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije 2.2.4. Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radnoaktivnog stanovništva
				2.5.1.2.	Uspostavljanje dugoročne saradnje između škola i privrednih subjekata za izvođenje praktične obuke za đake	100.000,00	- Općina Ilijaš - JU „Služba za zapošljavanje KS“	2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremo koji se nalaze na

							evidenciji Službe za zapošljavanje
							2.3.5. Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika
	2.5.2 .	Usklađivanje upisne politike u obrazovnim organizacijama i pružanje usluga profesionalne orijentacije	2.5.2.1.	Uspostava karijernog centra u Biznis centru za savjetovanje mladih o profesionalnoj orijentaciji	50.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo privrede KS - JU „Služba za zapošljavanje KS“ - NVO sektor - Donatori - Privredni subjekti	2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje
			2.5.2.2.	Poticanje upisa učenika u određene stručne škole i fakultete za deficitarna zanimanja (stipendiranje, kreditiranje, studijska putovanja i drugi vidovi stimulacije)	800.000,00	- Općina Ilijaš - NVO sektor - Privredni subjekti	2.3.4. Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja 2.3.3. Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje

Strateški cilj 3: Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa								
	Prioritetni cilj		Mjere		Projekti	Procijenjena vrijednost projekta (KM)	Planirani izvori finansiranja	Indikatori
3.1.	Podržati reformu sistema zdravstvene zaštite i zdravstvenih usluga	3.1.1.	Poboljšanje učinkovitosti i djelotvornosti zdravstvenih usluga	3.1.1.1.	Podrška konstituisanju i radu zdravstvenog vijeća u svrhu zaštite prava pacijenata i zdravstvenih profesionalaca	20.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš 2.3.7. Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara
		3.1.2.	Unapređenje zdravstvene infrastrukture	3.1.2.1.	Sanacija podrumskih prostorija Doma zdravlja Ilijaš – Centralni objekat i Ambulanta u Podlugovima	300.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo zdravstva KS	2.3.7. Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara 2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreacionih aktivnosti
				3.1.2.2.	Nabavka savremene dijagnostičke opreme	300.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo zdravstva KS	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH 2.3.7. Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara
				3.1.2.3.	Druga faza sanacije objekta „B“ Doma zdravlja Ilijaš	110.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo zdravstva KS	2.3.7. Broj stanovnika općine

								Ilijaš na jednog ljekara 2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko- rekreacionih aktivnosti
3.2.	Poboljšati kvalitet i dostupnost obrazovnih usluga za sve ciljane grupe stanovništva	3.2.1 .	Uvođenje sistema rane detekcije, dijagnoze i intervencije za djecu s poteškoćama u razvoju	3.2.1.1.	Podizanje svijesti u društvu o značaju sistema rane detekcije i intervencije u radu sa djecom s poteškoćama u razvoju i pravima ove djece (edukativne radionice i podrška Timu za ranu detekciju djece s poteškoćama u razvoju)	50.000,00	- Općina Ilijaš - NVO sektor - Donatori	2.3.8. Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu
				3.2.1.2.	Sufinansiranje angažmana asistenata u nastavi za rad sa djecom sa poteškoćama u razvoju	100.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarsvo za obrzaovanje, nauku i mlade KS	2.3.5. Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika
		3.2.2 .	Unapređenje obrazovne infrastrukture	3.2.2.1.	Vanjsko uređenje dvorišta JU OŠ Podlugovi	90.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarsvo za obrazovanje, nauku i mlade KS	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na F BiH
				3.2.2.2.	Stavljanje u funkciju sprata vrtića Ilijaš -JU Djeca Sarajeva	120.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarsvo za obrazovanje, nauku i mlade KS	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti
				3.2.2.3.	Izgradnja lifta u JU SŠC "Nedžad Ibrišimović"	60.000,00	- Općina Ilijaš - Donatori	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine

								Ilijaš u odnosu na FBiH
				3.2.2.4.	Izgradnja kapaciteta za produženi boravak u JU OŠ "Hašim Spahić"	160.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarsvo za obrazovanje, nauku i mlade KS	2.3.6. Korisna površina zatvorenog prostora osnovnih i srednjih škola u m2 po učeniku
3.3.	Jačati društvenu vrijednost kulture i sporta	3.3.1 .	Promocija i povećanje dostupnosti i kvaliteta kulturnih usluga	3.3.1.1.	Uspostava kulturne manifestacije "Dani Nedžada Ibrišimovića"	50.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarsvo kulture i sporta KS	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
				3.3.1.2.	Unapređenje tradicionalnih manifestacija "Čevljanovići" i "Ilijaški dani"	50.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarsvo kulture i sporta KS	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
				3.3.1.3.	Sufinansiranje značajnih kulturnih programa i poboljšanje koordinacije između Općine Ilijaš i institucija iz oblasti kulture	50.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarsvo kulture i sporta KS	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
		3.3.2 .	Podrška razvoju kulturne infrastrukture	3.3.2.1.	Uređenje kino sale: bina i rasvjeta	200.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarsvo kulture i sporta KS	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti
		3.3.3 .	Promocija sportske kulture i dostupnosti sporta	3.3.3.1.	Izrada Akcionog plana za razvoj rekreativnog sporta (Korištenje zelenih površina, rekreacije za treću dob, psihofizičke relaksacije, liječenja i	10.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš

				rehabilitacije sportom, tjelovježbe u predškolskim ustanovama)			
	3.3.4	Podrška razvoju sportske infrastrukture	3.3.4.1.	Izgradnja sportsko-rekreativnog centra Banovac-Gradski stadion	2.500.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo kulture i sporta KS	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti
			3.3.4.2.	Izgradnja sportsko-rekreativnog centra Mrakovo	200.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo kulture i sporta KS	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti
			3.3.4.3.	Izgradnja sportske plohe u Dragoradima	90.000,00	- Općina Ilijaš	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti
			3.3.4.4.	Izgradnja sportsko rekreativnog centra u Podlugovima sa nabavkom zemljišta	400.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo kulture i sporta KS	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti
			3.3.4.5.	Proširenje sportskih sala u JU OŠ Hašim Spahić i SŠC "Nedžad Ibrišimović"	600.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS	2.3.6. Korisna površina zatvorenog prostora osnovnih i

							srednjih škola u m2 po učeniku 2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti
				3.3.4.6.	Nabavka zemljišta za proširenje nogometnog stadiona u Ljubničima	105.000,00	- Općina Ilijaš 2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti
		3.3.5.	Zaštita kulturno - historijskog naslijeđa	3.3.5.1.	Revitalizacija historijskog područja Stari Grad Dubrovnik	400.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo kulture i sporta FBiH - Ministarstvo prostornog uređenja FBiH - Donatori 2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti
				3.3.5.2.	Spomen park Vijenac	200.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo za boračka pitanja KS 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
				3.3.5.3.	Spomen obilježje braniocima Misoče	200.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo za boračka pitanja KS 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
				3.3.5.4.	Centralno spomen obilježje u Crnoj Rijeci	80.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo za boračka pitanja KS 2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH

							Ilijaš u odnosu na FBiH	
				3.3.5.5.	Spomen obilježje Dragoradi	30.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo za boračka pitanja KS	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
				3.3.5.6.	Srebrenički arboretum - Karašnica	15.000,00	- Općina Ilijaš - KJP „Sarajevo-šume“, Sarajevo	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
				3.3.5.7.	Spomen obilježje „Crni Labudovi“	15.000,00	- Općina Ilijaš - Ministarstvo za boračka pitanja KS	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH

Strateški cilj 4: Unaprijediti sistem upravljanja održivim razvojem Općine Ilijaš								
	Prioritetni cilj		Mjere		Projekti	Procijenjena vrijednost projekta (KM)	Planirani izvori finansiranja	Indikatori
4.1.	Reformirati javnu administraciju i ojačati odgovornost, efikasnost i razvojni kapacitet administracije	4.1.1.	Razvoj kapaciteta administracije	4.1.1.1.	Implementacija projekta „Jačanje uloge mjesnih zajednica u BiH“ na području Općine Ilijaš	70.000,00	- Općina Ilijaš - UNDP	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti
				4.1.1.2.	Implementacija standarda ISO 2009:2015	30.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.1. Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH

		4.1.2 .	Unaprijediti pravni i strateški okvir i ojačati kapacitete institucija i javnu svijest u oblasti zaštite okoliša	4.1.2.1.	Izrada Plana upravljanja otpadom Općine Ilijaš za period 2019.-2024. godine	15.000,00	- Općina Ilijaš	2.1.8. Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže u km 2.1.10. Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u toku godine
				4.1.2.2.	Izrada Lokalnog ekološkog akcionog plana Općine Ilijaš - LEAP	10.000,00	- Općina Ilijaš	2.1.8. Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže u km 2.1.10. Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u toku godine
		4.1.3 .	Modernizacija infrastrukture za upravno-administrativno poslovanje	4.1.3.1.	Rekonstrukcija društvenog doma u Podlugovima	350.000,00	- Općina Ilijaš	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti
				4.1.3.2.	Rekonstrukcija društvenog doma u Ljubinićima	170.000,00	- Općina Ilijaš	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti
				4.1.3.3.	Rekonstrukcija društvenog doma u Ljubini	230.000,00	- Općina Ilijaš	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-

								rekreativnih aktivnosti
				4.1.3.4.	Proširenje i modernizacija „Centra za pružanje usluga građanima“ u Općini Ilijaš	80.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.1. Nivo razvijenosti općine Ilijaš u odnosu na FBiH
				4.1.3.5.	Izgradnja lifta u zgradi Općine Ilijaš	90.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.1. Nivo razvijenosti općine Ilijaš u odnosu na FBiH
				4.1.3.6.	Adaptacija zajedničkih dijelova i kancelarija Službi unutar objekta II Općine Ilijaš	80.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.1. Nivo razvijenosti općine Ilijaš u odnosu na FBiH
	4.1.4 .	Unapređenje zemljišne administracije	4.1.4.1.	Implementacija projekta: „Adresni registar“	50.000,00	- Općina Ilijaš; - Federalna uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove		2.2.1 Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
			4.1.4.2	Implementacija projekta "Registracija nekretnina" za K.o. Nišići i K.o. Ljubina	22.000,00	- Federalna uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove		2.2.1 Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
			4.1.4.3.	Implementacija projekta "Registracija nekretnina" za K.o. Elešehovići i K.o. Kadarići	16.000,00	- Federalna uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove		2.2.1 Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
			4.1.4.4.	Implementacija projekta "Registracija nekretnina" za K.o. Bioča i K.o. Ljubnići	22.000,00	- Federalna uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove		2.2.1 Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
			4.1.4.5.	Implementacija projekta "Digitalni arhiv"	20.000,00	- Općina Ilijaš		2.2.1 Nivo razvijenosti Općine

						- Federalna uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove	Ilijaš u odnosu na FBiH	
				4.1.4.6.	Implementacija zajedničkih servisa za E-usluge za oblast premjera i katastra	20.000,00	- Federalna uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove	2.2.1 Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
				4.1.4.7.	Izrada Baze podataka katastra nekretnina za K.o. Ozren, K.o. Podlipnik, K.o. Rakova Noga, K.o. Stomorine, K.o. Taračin Do i K.o. Visojevica	20.000,00	- Općina Ilijaš - Federalna uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove	2.2.1 Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
				4.1.4.8	Izlaganje na javni uvid podataka premjera i katastra za K.o. Bijambare, K.o. Čemerno, K.o. Čevljanovići, K.o. Dragoradi, K.o. Medojevići, K.o. Ozren, K.o. Podlipnik, K.o. Rakova Noga, K.o. Srednje, K.o. Stomorina, K.o. Taračin Do, K.o. Visojevica	400.000,00	- Općina Ilijaš - Federalna uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove	2.2.1 Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH
4.2.	Ojačati participaciju građana u upravljanju razvojem Općine Ilijaš	4.2.1 .	Unapređenje civilnog dijaloga i izgradnja kapaciteta civilnog društva	4.2.1.1.	Podrška NVO sektoru u oblasti zaštite okoliša i zaštite kulturno-historijskog naslijeđa	25.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.1. Nivo razvijenosti općine Ilijaš u odnosu na FBiH
				4.2.1.2.	Uspostava koordinacionog tijela za dijasporu – Organizacija Dana dijaspore	25.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.1. Nivo razvijenosti općine Ilijaš u odnosu na FBiH
4.3.	Smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države	4.3.1 .	Unapređenje sigurnosti građana	4.3.1.1.	Izgradnja zgrade policijske stanice Srednje i nabavka opreme	300.000,00	- Ministarstvo unutrašnjih poslova KS; - Općina Ilijaš	2.3.10. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko-rekreativnih aktivnosti

				4.3.1.2.	Sufinansiranje nabavke opreme za rad Policijske stanice Ilijaš	60.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.1. Nivo razvijenosti općine Ilijaš u odnosu na FBiH
				4.3.1.3.	Instalacija video nadzora na ključnim tačkama gradskog jezgra i regionalnim cestama	70.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.1. Nivo razvijenosti općine Ilijaš u odnosu na FBiH
		4.3.2.	Sistem zaštite i spašavanja	4.3.2.1.	Uspostava i opremanje Dobrovoljnog vatrogasnog društva Srednje	150.000,00	- Općina Ilijaš - KUCZ	2.2.1. Nivo razvijenosti općine Ilijaš u odnosu na FBiH
				4.3.2.2.	Nabavka opreme za potrebe povjerenika , jedinica i štaba Civilne zaštite	130.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.1. Nivo razvijenosti općine Ilijaš u odnosu na FBiH
4.4.	Pozicioniranje Općine Ilijaš u široj regiji	4.4.1.	Kreiranje i upravljanje brendom	4.4.1.1.	Unapređenje marketinga lokalne zajednice (modernizacija web stranice, izrada podstranice za investitore, ažuriranje i modernizacija postojećih promotivnih materijala, izrada promo filmova i prezentacija)	50.000,00	- Općina Ilijaš; - Federalno ministarstvo poduzetništva i obrta; - Donatori;	2.2.2. Broj zaposlenih 2.2.10. Učešće izvoza s teritorije općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH
				4.4.1.2	Izrada turističkog vodiča Općine Ilijaš	10.000,00	- Općina Ilijaš	2.2.1 Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH 2.2.2. Broj zaposlenih 2.2.7. Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika

ANEKSI

ANEKS 1: Indikatori

- Životna sredina i infrastruktura
- Ekonomski i ruralni razvoj
- Društveni razvoj (stanovništvo, obrazovanje i kvalitet života)

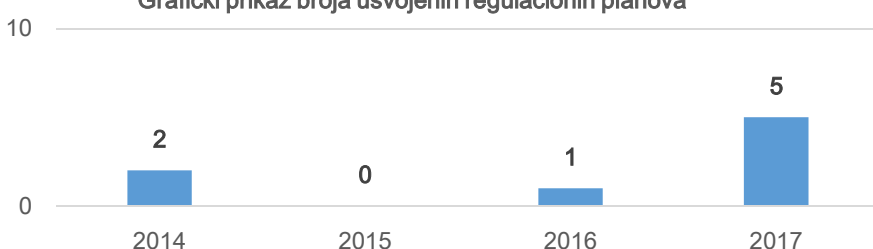
ANEKS 2: Pregled važećih strateških dokumenata

ANEKS 3: Odluka o imenovanju Tima za upravljanje implementacijom „Strategije održivog razvoja Općine Ilijaš 2018.-2022.“ i Odluka o imenovanju Komisije za monitoring i evaluaciju „Strategije održivog razvoja Općine Ilijaš 2018.-2022.“

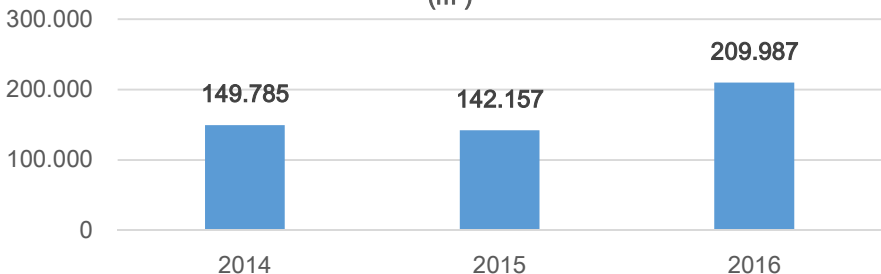
ANEKS 4: Odluka Općinskog vijeća Ilijaš o usvajanju Strategije održivog razvoja Općine Ilijaš 2018-2022.

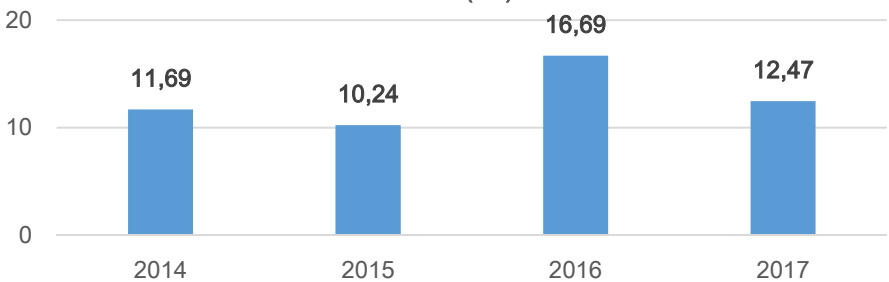
ANEKS 1: Indikatori

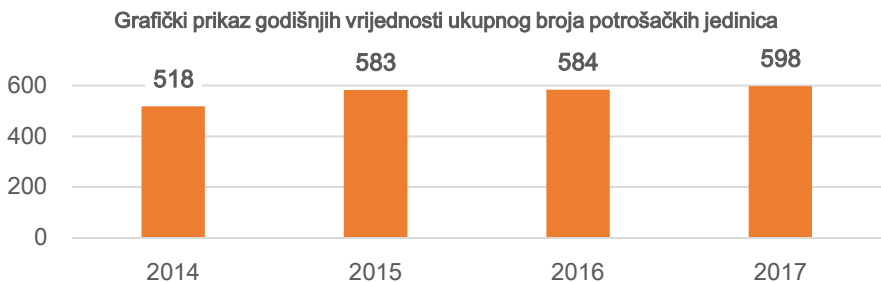
A1.1. Životna sredina i infrastruktura

Rb	2.1.1.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura												
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	1; 4;												
		Prioritetni cilj	1.2; 1.3; 1.4; 4.1;												
INDIKATOR		Broj izrađenih Regulacionih planova i površina obuhvata u toku jedne godine													
Definisanje		<p>Regulacioni plan je detaljni planski dokument koji se donosi za urbano područje na kojem predstoji intenzivna izgradnja rekonstrukcija ili sanacija kao i za uređenje prostora.</p> <p>Na osnovu regulacionog plana Općinsko vijeće donosi Program uređenja gradskog građevinskog zemljišta.</p> <p>Indikator se računa na slijedeći način:</p> <ul style="list-style-type: none">zbir ukupno donešenih regulacionih planova za područje Općine Ilijaš u toku jedne godinezbir površina koje su obuhvaćene regulacionim planovima za područje Općine Ilijaš u toku jedne godine													
Izvori informacija		Broj izrađenih RP od strane Općine Ilijaš, sa godinom usvajanja i površinom obuhvata: Služba za prostorno uređenje i zaštitu okoliša, interna baza podataka RP, na zahtjev.													
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		<p>Indikator obuhvata regulacione planove izrađene od strane Zavoda za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, kao nosioca izrade plana, a na zahtjev općine Ilijaš kao nosioca pripreme plana.</p> <p>Površina općine Ilijaš je 309 km2, a Regulacionim planovima do 2017. godine je pokriveno ukupno 398,24 ha ili 3,98 km2.</p>													
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2014	2015	2016	2017									
		Broj usvojenih regulacionih planova	2	0	1	5									
		Površina obuhvata (ha)	132,21	0	18,5	3,7									
		<p>Grafički prikaz broja usvojenih regulacionih planova</p> <table><tr><th>Godina</th><th>2014</th><th>2015</th><th>2016</th><th>2017</th></tr><tr><td>Broj usvojenih regulacionih planova</td><td>2</td><td>0</td><td>1</td><td>5</td></tr></table>					Godina	2014	2015	2016	2017	Broj usvojenih regulacionih planova	2	0	1
Godina	2014	2015	2016	2017											
Broj usvojenih regulacionih planova	2	0	1	5											
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>U periodu 2014-2017 godina doneseno je ukupno 8 planova, sa površinom obuhvata ukupno 154,41 ha, a što je i potreba obzirom na demografska i privredna kretanja koja iskazuju pozitivne trendove.</p> <p>Urbani dio općine je dobro pokriven provedbenom planskom dokumentacijom u odnosu na ruralni dio koji je pokriven Prostornim planom.</p> <p>U toku je izrada više regulacionih planova čije usvajanje se očekuje u narednom periodu, a izrađeni su novi koji su zamijenili zastarjelu dokumentaciju.</p>													

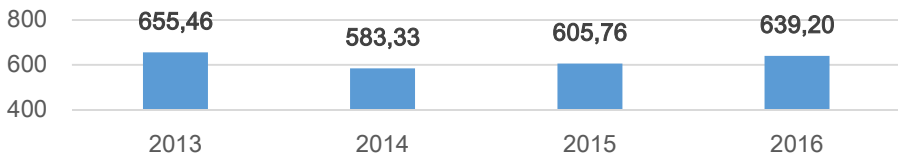
Rb	2.1.2.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura								
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	1;								
		Prioritetni cilj	1.2;								
INDIKATOR		Godišnja vrijednost utrošenih sredstava u sanaciji klizišta (KM)									
Definisanje		Nivo sredstava se definiše na osnovu raspoloživih sredstava od posebnog poreza za zaštitu i spašavanje od prirodnih i drugih nesreća, solidarne pomoći drugih općina kao i pomoći viših nivoa vlasti tj. KUCZ Kantona Sarajevo.									
Izvori informacija		Evidencija Službe za privredu, finansije i budžet									
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Sanacija klizišta se vrši na osnovu prioriteta za sanaciju klizišta koji se dostavlja Zavodu za izgradnju Kantona Sarajevo, kao i prema posebnim potrebama u slučajevima djelovanja prirodne i druge nesreće (poplave, odroni.....)									
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2014	2015	2016						
		Godišnja vrijednost sredstava KM	19.000	184.000	137.000						
		<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti sredstava utrošenih na sanacije klizišta (KM)</p> <table><tr><th>Godina</th><th>Vrijednost sredstava (KM)</th></tr><tr><td>2014</td><td>19.000</td></tr><tr><td>2015</td><td>184.000</td></tr><tr><td>2016</td><td>137.000</td></tr></table>				Godina	Vrijednost sredstava (KM)	2014	19.000	2015	184.000
Godina	Vrijednost sredstava (KM)										
2014	19.000										
2015	184.000										
2016	137.000										
Ključna poruka / komentar indikatora		Evidentno je da se iznos sredstava u svrhu sanacije klizišta kreće u zavisnosti od klimatskih neprilika, a direktno je vezan za pomoć viših nivoa vlasti(KUCZ), pomoći drugih općina , jer općina svojim budžetom može planirati oko 30 000 KM za uvu svrhu.									

Rb	2.1.3.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura									
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	1;									
		Prioritetni cilj	1.2;									
INDIKATOR		Godišnja deminirana površina u m²										
Definisanje		Planirana površina se definiše na osnovu prispjelih sredstava od posebnog poreza za zaštitu i spašavanje, kao i od donacija drugih država i vlada.										
Izvori informacija		Evidencija službe za privredu, budžet i finansije, kao i evidencija BH MAC-a										
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Deminiranje se vrši na osnovu prioriteta deminiranja, koje upućuje općinska služba civilne zaštite BH MAC-u										
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2014	2015	2016							
		Ukupna deminirana površina m²	149.785	142.157	209.987							
		<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti ukupnih deminiranih površina (m²)</p> <table><tr><th>Godina</th><th>Vrijednost (m²)</th></tr><tr><td>2014</td><td>149.785</td></tr><tr><td>2015</td><td>142.157</td></tr><tr><td>2016</td><td>209.987</td></tr></table>					Godina	Vrijednost (m²)	2014	149.785	2015	142.157
Godina	Vrijednost (m²)											
2014	149.785											
2015	142.157											
2016	209.987											
Ključna poruka / komentar indikatora		Smanjenje rizične površine na godišnjem nivou je iznad 100 000 m², od čega općina izdvaja sredstva u vrijednosti 10 000 - 20 000 KM, dok sva preostala sredstva i dalje dobijamo od donatora (Vlada SAD, Japana, Slovenije, Italije, Njemačke.....).										

Rb	2.1.4.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura													
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	1;													
		Prioritetni cilj	1.4;													
INDIKATOR		Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže u toku jedne godine														
Definisanje		Putna mreža je javna površina na kojoj se obavlja javni promet. Indikator se računa na slijedeći način: <ul style="list-style-type: none">▪ Zbir dužina rekonstruisane lokalne putne mreže na području općine Ilijaš, u toku jedne godine.▪ Indikator se iskazuje u kilometrima (km).														
Izvori informacija		Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže: Služba za prostorno uređenje i stambeno-komunalne poslove, Informacija OV Ilijaš, svake godine.														
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Dužina lokalnih puteva i ulica u naseljima u općini Ilijaš na početku 2017. godine iznosila je 150,15 km. U periodu 2007-2010. je rekonstruisano 26,50 km lokalnih puteva i ulica, dok je u periodu 2014-2017. rekontruisano 51,10 km lokalnih puteva i ulica koji povezuju naseljena mjesta na području općine Ilijas. U drugom periodu rekonstruisano je 24,15 km ili 52,74% više lokalnih puteva i ulica nego u prvom posmatranom periodu.														
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2014	2015	2016	2017										
		Dužina rekonstruisane lokalne putne mreže (km)	11,69	10,24	16,69	12,47										
<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti rekonstruisane lokalne putne mreže (km)</p> <table><thead><tr><th>Godina</th><th>Vrijednost (km)</th></tr></thead><tbody><tr><td>2014</td><td>11,69</td></tr><tr><td>2015</td><td>10,24</td></tr><tr><td>2016</td><td>16,69</td></tr><tr><td>2017</td><td>12,47</td></tr></tbody></table>							Godina	Vrijednost (km)	2014	11,69	2015	10,24	2016	16,69	2017	12,47
Godina	Vrijednost (km)															
2014	11,69															
2015	10,24															
2016	16,69															
2017	12,47															
Ključna poruka / komentar indikatora		Slaba razvijenost putne mreže u predratnom periodu, velika međusobna udaljenost naselja, nepovoljan geografski položaj naselja, eksploatacija drveta i kamena... poskupljuju, a time i usporavaju, rekonstrukciju lokalne putne mreže. Primjetan je trend povećanja dužine rekonstruisane lokalne putne mreže od 2014. što je rezultat povećanih budžetskih izdvajanja u kapitalne investicije. U dva posmatrana perioda ukupno je rekonstruisano 78,05 km ili 51,98% lokalnih puteva i ulica.														

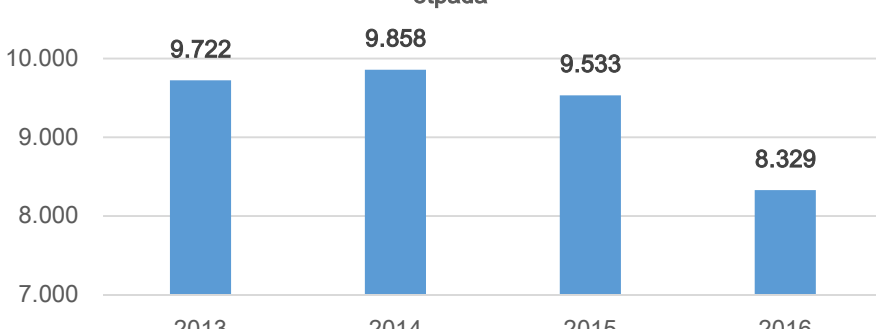
Rb	2.1.5.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura												
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	1;												
		Prioritetni cilj	1.2; 1.3;												
INDIKATOR		Broj potrošačkih jedinica po vrsti grijanja													
Definisanje		Vrsta grijanja je način na koji potrošačke jedinice (domaćinstva, društveni i privredni subjekti) vrše zagrijavanje stambenih i poslovnih prostora. Indikator se računa na slijedeći način: <ul style="list-style-type: none">▪ Broj potrošačkih jedinica priključenih na centralno grijanje iskazuje ukupan broj korisnika usluga KJKP „Toplane” Sarajevo na području općine Ilijaš.▪ Broj individualnih ložišta se računa kao ukupan broj potrošačkih jedinica (domaćinstava, privrednih i društvenih lica) priključenih na vodovodnu mrežu, umanjen za broj prostornih jedinica (domaćinstava, privrednih i društvenih subjekata) priključenih na centralno grijanje.													
Izvori informacija		Ukupan broj potrošačkih jedinica (domaćinstava, privrednih i društvenih lica) priključenih na vodovodnu mrežu: JKP “VODOSTAN” d.o.o. Ilijaš, Godišnji izvještaj o poslovanju .													
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Na centralno grijanje priključeno je 598 korisnika, ili 7,82 % od ukupnog broja domaćinstava, privrednih i društvenih subjekata. Gradska toplana kao energent koristi prirodni gas. Zagrijavanje svojih stambenih i individualnih prostora pomoću individualnih ložišta (na drvo, pelet, ugalj, mazut, naftu i gas) vrši 7 050 ili 92, 18% domaćinstava, privrednih i društvenih subjekata.													
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2014	2015	2016	2017									
		Broj potrošačkih jedinica	518	583	584	598									
		<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti ukupnog broja potrošačkih jedinica</p> <table><tr><th>Godina</th><th>2014</th><th>2015</th><th>2016</th><th>2017</th></tr><tr><td>Broj potrošačkih jedinica</td><td>518</td><td>583</td><td>584</td><td>598</td></tr></table>					Godina	2014	2015	2016	2017	Broj potrošačkih jedinica	518	583	584
Godina	2014	2015	2016	2017											
Broj potrošačkih jedinica	518	583	584	598											
Ključna poruka / komentar indikatora		Mali je broj potrošača koji koriste usluge gradske kotlovnice. Veliki je broj domaćinstava, privrednih i društvenih subjekata koji koriste individualna ložišta. Na području Ilijaš grad, Ilijaš Stari ima ukupno 1.424 stanova. Od toga sa gradske kotlovnice zagrijava se 529 stanova i 69 javne i privredne potrošačke jedinice. U cilju bolje zaštite okoliša (smanjenje aeropolucije nastale lošim sagorijevanjem u većini individualnih ložišta, zagađenje ulica i dvorišta uskladištenim ogrijevom i otpadom od ogrijeva...), općina Ilijaš u narednom periodu mora stvoriti bolje tehničke mogućnosti i povećanje svijesti stanovništva za što intenzivnije povećanje broja priključaka na gradsku kotlovnice.													

Rb	2.1.6.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura
Ciljevi na koje se indikator odnosi	Strateški cilj	1;	
	Prioritetni cilj	1.2; 1.3;	
INDIKATOR	Broj korisnika toplotne energije po vrsti goriva		
Definisanje	Vrsta potrošnje goriva je rezultat aktivnosti različitih subjekata (stanovništvo, društveni i privredni subjekti...) za dobivanje toplotne energije koja se koristi za zagrijavanje stambenih i poslovnih prostora. Indikator se računa na slijedeći način: <ul style="list-style-type: none">▪ broj potrošača gasa podrazumijeva sve potrošačke jedinice (domaćinstva, privredni i društveni subjekti) koje troše gas preko gradske kotlovnice, kao i gas u individualnoj potrošnji,▪ broj potrošača ostalih energenata se računa kao ukupan broj potrošačkih jedinica (domaćinstava, privrednih i društvenih lica) priključenih na vodovodnu mrežu, umanjen za broj potrošačkih jedinica (domaćinstava, privrednih i društvenih subjekata) priključenih na KJKP „Sarajevo – gas” i za broj potrošačkih jedinica (domaćinstava, privrednih i društvenih subjekata) priključenih na centralno grijanje.		
Izvori informacija	Ukupan broj potrošačkih jedinica (domaćinstava, privrednih i društvenih lica) priključenih na vodovodnu mrežu: JKP “VODOSTAN” d.o.o. Ilijaš, Godišnji izvještaj 2013-2017.		
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci	Općina Ilijaš ima urađenu primarnu infrastrukturu (gasovod), ali još uvijek nedovoljno razvijenu sekundarnu mrežu (od gasovoda do potrošačkih jedinica) za korištenje gasa kao energenta.		
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)	Vrsta grijanja		Broj potrošačkih jedinica
	Drvo, ugalj, pelet i ostali energenti		6845
	Gas		805
	Grafočki prikaz godišnjih vrijednosti broja potrošačkih jedinica po vrsti grijanja		
Ključna poruka / komentar indikatora	Ovaj indikator pokazuje da od ukupnog broja potrošača u općini Ilijaš, 11,76% potrošača koristi gas kao gorivo za dobivanje toplotne energije, a 88,24% potrošača koristi drvo, ugalj, pelet i ostale energente. Iako je nepoznat precizan broj potrošača koji koriste drvo, pelet, kao i broj potrošača koji koriste ugalj, kao gorivo za dobivanje toplotne energije, očigledno je da je broj potrošača koji koriste gas u potpunosti nezadovoljavajući, a u odnosu na predhodni period broj potrošača se smanjuje. Općina Ilijaš u narednom periodu mora iskoristiti povoljnu situaciju da je već dobro pokrivena primarnom gasnom mrežom, te ulaganjem u sekundarnu infrastrukturnu mrežu, kao i edukacijom stanovništva, povećati broj priključaka na gas, naročito u objektima individualnog stanovanja.		

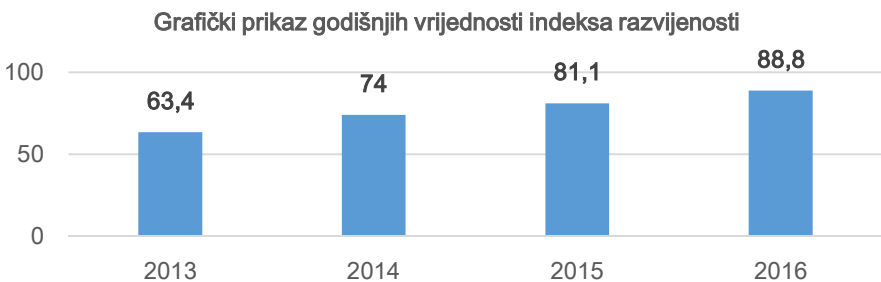
Rb	2.1.7.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura			
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	1;			
		Prioritetni cilj	1.4;			
INDIKATOR		Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP)				
Definisanje		Indikator predstavlja prosječnu količinu vode koju po potrošačkoj jedinici (pod upravom JKP) potroše stanovnici, javne ustanove i privreda u toku dana za svoje potrebe. Indikator se računa na slijedeći način: [(Ukupno utrošena količina vode za piće isporučena stanovništvu, javnim ustanovama i privredi od strane JKP / broj potrošačkih jedinica pod upravom JKP) / broj dana u godini] * 1000 Indikator se iskazuje u litrima (l).				
Izvori informacija		Ukupno utrošena godišnja količina vode za piće stanovništva, javne ustanova i privrede (m³): JKP “VODOSTAN” d.o.o. Ilijaš, interna elektronska baza podataka, na zahtjev				
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Ovom potrošnjom vode obuhvaćeni su i gubici u distributivnoj mreži, potrošnja stanovništva, društvenih ustanova i privrede. Nije obuhvaćena potrošnja vode koja se koristi u tehnološkom procesu proizvodnje vode, kao ni potrošnja lokalnih vodovoda koji su bez organizovane kontrole.				
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2013	2014	2015	2016
		Ukupno utrošena godišnja količina vode za piće pod upravom JKP (m3)	1.559.376	1.404.173	1.482.278	1.587.202
		Broj potrošačkih jedinica	6.518	6.595	6.704	6.803
		Godišnja potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (m3)	239,24	212,91	221,10	233,31
		Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (m3)	0,66	0,58	0,61	0,64
		Dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici (l)	655,46	583,33	605,76	639,20
		Grafički prikaz godišnjih vrijednosti dnevne potrošnje vode za piće po potrošačkoj jedinici (l) 				
Ključna poruka / komentar indikatora		Primjetan je pad ukupno utrošene godišnje količine vode za piće, uz istovremeno povećanje broja potrošačkih jedinica u svim proteklim godinama. U periodu 2007.- 2010. godina, prosječna dnevna potrošnja vode za piće po potrošačkoj jedinici je iznosila 925,17 litara, a u praćenom periodu 2013.- 2014. godina ova prosječna potrošnja je iznosila 620,94 litara na dan po potrošačkoj jedinici. Analizirajući navedene podatke je zaključeno da je smanjena prosječna potrošnja vode za piće za 304,23 litara dnevno po potrošačkoj jedinici ili 32,88%.				

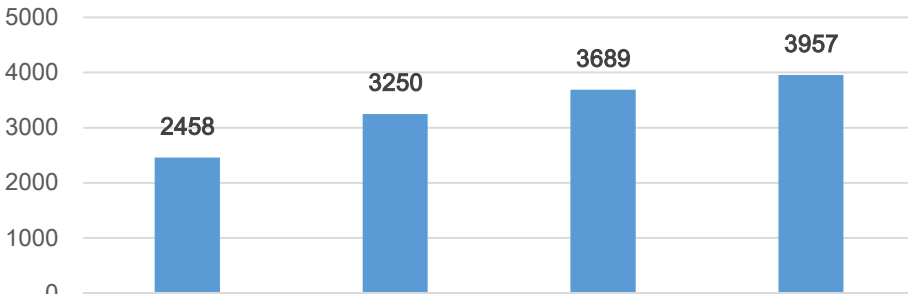
Rb	2.1.8.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura															
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	1;															
		Prioritetni cilj	1.4;															
INDIKATOR		Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže u kilometrima																
Definisanje		Kanalizaciona mreža je sistem pomoću koga se vrši sakupljanje i odvođenje otpadnih voda iz naselja do tretmana otpadnih voda u uređaju za prečišćavanje. Indikator se računa na slijedeći način: <ul style="list-style-type: none">▪ Zbir dužina novoizgrađene kanalizacione mreže na području općine Ilijaš u toku jedne kalendarske godine.▪ Indikator se iskazuje u kilometrima (km).																
Izvori informacija		Pojedinačne dužine novoizgrađene kanalizacione mreže: Služba za prostorno uređenje i stambeno-komunalne poslove Općine Ilijaš, Informacija OV-u o stanju u oblasti stambeno komunalne infrastrukture, godišnje.																
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Na području općine Ilijaš ima 85 naselja, od toga 23 imaju riješenu odvodnju otpadnih voda kanalizacionom mrežom, a 65 naselja uglavnom ne posjeduju organizovanu kanalizacionu mrežu. Indikator uključuje samo novoizgrađenu kanalizacionu mrežu pod upravom JKP "Vodostan". Obuhvaćene su i investicije finansirane od viših nivoa vlasti i međunarodnih donatora.																
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2012	2013	2014	2015	2016											
		Dužina novoizgrađene kanalizacione mreže (u kilometrima)	1,89	1,79	0,54	4,74	2,66											
		<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti dužina novoizgrađene kanalizacione mreže (km)</p> <table><thead><tr><th>Godina</th><th>2012</th><th>2013</th><th>2014</th><th>2015</th><th>2016</th></tr></thead><tbody><tr><td>Dužina (km)</td><td>1,89</td><td>1,79</td><td>0,54</td><td>4,74</td><td>2,66</td></tr></tbody></table>						Godina	2012	2013	2014	2015	2016	Dužina (km)	1,89	1,79	0,54	4,74
Godina	2012	2013	2014	2015	2016													
Dužina (km)	1,89	1,79	0,54	4,74	2,66													
Ključna poruka / komentar indikatora		Povećana individualna izgradnja objekata u naseljima, izgradnja novih naselja, velika udaljenost naselja i objekata u naselju, kao i nepovoljan geografski položaj naselja, povećavaju potrebe za izgradnjom nove kanalizacione mreže. Sve navedeno poskupljuje izgradnju kanalizacione mreže, što u krajnjem usporava sam tempo izgradnje iste. Sve izgrađene kanalizacione mreže se završavaju u vodotocima rijeka, potoka i vodoslivnica bez prethodnog tretmana otpadnih voda.																

Rb	2.1.9.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura												
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	1												
		Prioritetni cilj	1.4;												
INDIKATOR		Ukupan broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu													
Definisanje		<p>Sanitarne (fekalne) vode su otpadne vode nastale na sanitarnim čvorovima stambenih, javnih, poslovnih, industrijskih i drugih objekata gdje žive i rade ljudi, koji u fiziološkom procesu proizvode zagađenja u tečnom i čvrstom obliku.</p> <p>Slično je i sa priključcima farmi i drugih pojedinačnih mjesta gdje se uzgajaju domaće životinje.</p> <p>Indikator se računa na slijedeći način:</p> <p>(ukupan broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu iz prethodne godine) + (ukupan broj novopriključenih domaćinstava u godini za koju se indikator iskazuje).</p>													
Izvori informacija		Broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu, Broj novopriključenih domaćinstava u godini za koju se iskazuje indikator: JKP "VODOSTAN" d.o.o. Ilijaš, Izvještaj OV-u Ilijaš o poslovanju JKP "Vodostan" d.o.o, svake godine.													
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Ovaj indikator ukazuje na povećanu koncentraciju stanovništva u naseljima, a samim tim i povećanje potrošnje vode u domaćinstvima, što znači da se o pitanjima vode za piće, odvodnje i prečišćavanja otpadnih i upotrebljenih voda mora povesti odgovarajuća pažnja.													
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2013	2014	2015	2016									
		Broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu	4.004	4.034	4.729	5.003									
		<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti ukupnog broja priključenih domaćinstava na kanalizacionu mrežu</p> <table><tr><td>2013</td><td>2014</td><td>2015</td><td>2016</td></tr><tr><td>4.004</td><td>4.034</td><td>4.729</td><td>5.003</td></tr></table>						2013	2014	2015	2016	4.004	4.034	4.729	5.003
2013	2014	2015	2016												
4.004	4.034	4.729	5.003												
Ključna poruka / komentar indikatora		U 2016 godini na području općine Ilijaš u kategoriji domaćinstava postoje 6.803 potrošačke jedinice priključene na vodosnabdijevanje pod upravom JKP Vodostan, od toga 5.003 ima riješenu odvodnju otpadnih voda kanalizacionom mrežom, a 1.800 je sa neriješenom odvodnjom otpadnih voda. Pristup kanalizacionoj mreži pored domaćinstava imaju i 414 javne ustanove i privredni subjekti dok 30 javnih ustanova i privrednih subjekata nemaju pristup kanalizacionoj mreži.													

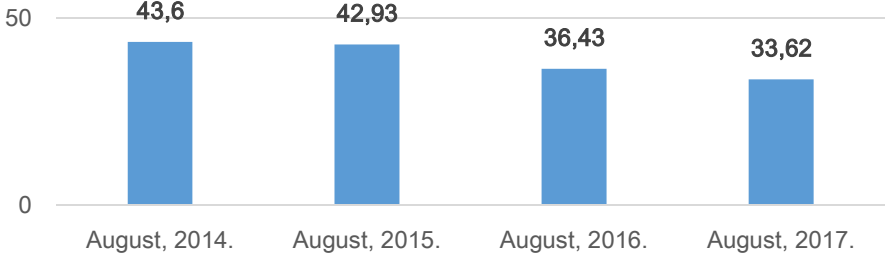
Rb	2.1.10.	OBLAST	Životna sredina i infrastruktura												
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	1; 4												
		Prioritetni cilj	1.2; 4.1;												
INDIKATOR	Ukupna količina zbrinutog kućnog otpada u toku godine														
Definisanje	Kućni otpad je otpad koji nastaje kao posljedica dnevnog življenja u stanovima (otpaci hrane, prašina, krpe, sitna ambalaža, pepeo, čađ i sl), kao i otpad koji nastaje u poslovnim zgradama i prostorijama, a nije proizvod redovne djelatnosti koja se obavlja u tim zgradama i prostorijama, te kabasti otpad: napuštena vozila, stari namještaj, aparati za domaćinstvo, kartonska, limena i drvena ambalaža i druge glomazne stvari. Indikator se računa na slijedeći način: količina otpada izražena u tonama na godišnjem nivou.														
Izvori informacija	Godišnja primljena količina otpada u tonama: KJKP Rad Sarajevo, RJ Ilijaš, na zahtjev, interna baza podataka.														
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci	Na području općine Ilijaš ima 14 Mjesnih zajednica i 64 naseljena mjesta, od toga u 34 naselja se organizovano vrši prikupljanje i odvoz kućnog otpada, a u 30 naselja nevrši se organizovano prikupljanje i odvoz kućnog otpada. Kućni otpad se odlaže na kantonalnu sanitarnu deponiju u Sarajevu.														
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)	Godina		2013	2014	2015	2016									
	Količina zbrinutog otpada (t)		9.722	9.858	9.533	8.329									
	<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti ukupnih količina zbrinutog otpada</p> <table><thead><tr><th>Godina</th><th>2013</th><th>2014</th><th>2015</th><th>2016</th></tr></thead><tbody><tr><td>Količina zbrinutog otpada (t)</td><td>9.722</td><td>9.858</td><td>9.533</td><td>8.329</td></tr></tbody></table>						Godina	2013	2014	2015	2016	Količina zbrinutog otpada (t)	9.722	9.858	9.533
Godina	2013	2014	2015	2016											
Količina zbrinutog otpada (t)	9.722	9.858	9.533	8.329											
Ključna poruka / komentar indikatora	Na području gdje ne postoji organizovano prikupljanje kućnog otpada stvaraju se divlje deponije, a najčešće su to deponije uz obale rijeka. Količina je promjenljiva obzirom da se vrši zbrinjavanje istog. Uočljivo je blago smanjivane kućnog otpada u posljednje dvije godine. U 2017 godini započete su aktivnosti na izradi Općinskog elaborata za projektovanje infrastrukture za prihvatanje otpada, kojim je predložen dvolinijski sistem prikupljanja otpada u svim MZ izuzev gradskog dijela općine, tako da će se u narednom periodu sva naseljena mjesta uključiti u organizovano prikupljanje otpada.														

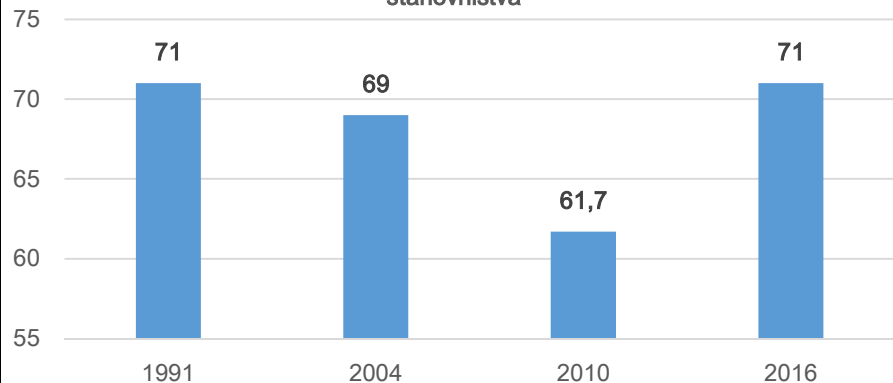
A1.2. Ekonomski i ruralni razvoj

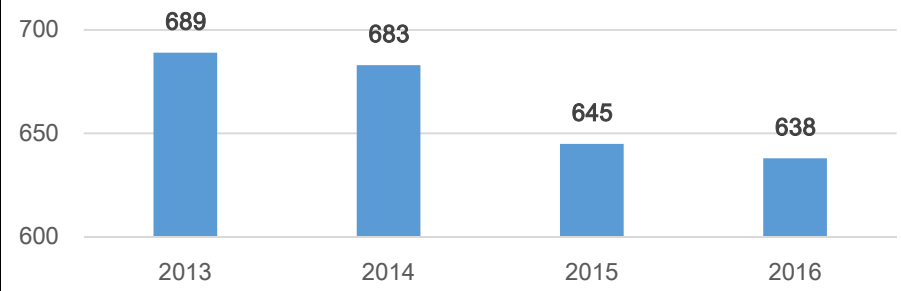
Rb	2.2.1.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj											
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	1; 2; 3; 4;											
		Prioritetni cilj	1.1; 1.3; 1.4; 2.2; 2.3; 2.4; 3.1; 3.2; 3.3; 4.1; 4.2; 4.3; 4.4;											
INDIKATOR		Nivo razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na FBiH												
Definisanje		Nivo razvijenosti prema metodologiji koju koristi Federalni zavod za programiranje razvoja se izražava indeksom razvijenosti u odnosu na FBiH na način da je polazna osnova da je indeks razvijenosti za FBiH = 100. Prilikom utvrđivanja zbirnog indeksa razvijenosti općine prema metodologiji koju koristi Federalni zavod za programiranje razvoja koriste se sljedeći pokazatelji: stepen zaposlenosti stanovništva, stepen nezaposlenosti stanovništva, broj učenika osnovnih i srednjih škola na 1.000 stanovnika i odsutno stanovništvo u odnosu na stanovništvo prema popisu 1991. godine i poreski prihodi po općinama po glavi stanovnika. Stepenn zaposlenosti utvrđen je na osnovu podataka o zaposlenim po općinama u odnosu na radno sposobno stanovništvo, stepen nezaposlenosti utvrđen je na osnovu podataka o nezaposlenim po općinama u odnosu na radno aktivno stanovništvo, broj učenika na hiljadu stanovnika je utvrđen na bazi procjene prisutnog stanovništva i odsutno stanovništvo je utvrđeno na osnovu prisutnog stanovništva po općinama u odnosu na stanovništvo po popisu iz 1991. godine u općinama koje su pripale Federaciji BiH po Daytonskom sporazumu.												
Izvori informacija		Publikacije: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", Federalni zavod za programiranje razvoja, godišnja izdanja.												
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Na području općine Ilijaš ima 14 Mjesnih zajednica i 64 naseljena mjesta, od toga u 34 naselja se organizovano vrši prikupljanje i odvoz kućnog otpada, a u 30 naselja nevrši se organizovano prikupljanje i odvoz kućnog otpada. Kućni otpad se odlaže na kantonalnu sanitarnu deponiju u Sarajevu.												
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2013	2014	2015	2016								
		Indeks razvijenosti	63,4	74,0	81,1	88,8								
		<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti indeksa razvijenosti</p> <table><tr><th>Godina</th><th>Indeks razvijenosti</th></tr><tr><td>2013</td><td>63,4</td></tr><tr><td>2014</td><td>74</td></tr><tr><td>2015</td><td>81,1</td></tr><tr><td>2016</td><td>88,8</td></tr></table>					Godina	Indeks razvijenosti	2013	63,4	2014	74	2015	81,1
Godina	Indeks razvijenosti													
2013	63,4													
2014	74													
2015	81,1													
2016	88,8													
Ključna poruka / komentar indikatora		Prema indeksu razvijenosti Ilijaš spada u srednje razvijene općine u FBiH. Sa indeksom razvijenosti od 88,8 indeksa poena Općina Ilijaš na ljestvici ranga razvijenosti općina u FBiH zauzima 41. mjesto od ukupno 79 općina u FBiH. Primjetan je značajan trend poboljšanja indeksa razvijenosti Općine Ilijaš u odnosu na prosjek FBiH, što će se prema očekivanjima nastaviti i u narednom periodu.												

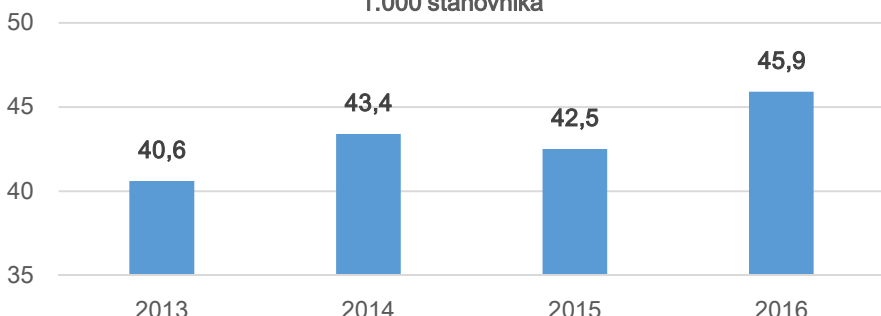
Rb	2.2.2.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj									
Ciljevi na koje se indikator odnosi	Strateški cilj	2; 4;										
	Prioritetni cilj	2.1; 2.2; 2.3; 2.5; 4.4;										
INDIKATOR	Broj zaposlenih											
Definisanje	Broj zaposlenih obuhvata ukupno zaposlena (prijavljena) lica na teritoriji Općine Ilijaš izuzimajući zaposlene u vojsci, obrtu i slobodnim profesijama.											
Izvori informacija	"Bilteni – Statistički pregledi", JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo, na bazi podataka Federalnog zavoda za statistiku											
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci												
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)	Godina	Zaposelnost										
	Juni, 2014. godine	2458										
	Juni, 2015. godine	3250										
	Juni, 2016. godine	3689										
	Juni, 2017. godine	3957										
	<p>Grafički prikaz zaposlenosti po godinama</p> <table><thead><tr><th>Godina</th><th>Zaposelnost</th></tr></thead><tbody><tr><td>Juni, 2014. godine</td><td>2458</td></tr><tr><td>Juni, 2015. godine</td><td>3250</td></tr><tr><td>Juni, 2016. godine</td><td>3689</td></tr><tr><td>Juni, 2017. godine</td><td>3957</td></tr></tbody></table>			Godina	Zaposelnost	Juni, 2014. godine	2458	Juni, 2015. godine	3250	Juni, 2016. godine	3689	Juni, 2017. godine
Godina	Zaposelnost											
Juni, 2014. godine	2458											
Juni, 2015. godine	3250											
Juni, 2016. godine	3689											
Juni, 2017. godine	3957											
Ključna poruka / komentar indikatora	Općina Ilijaš je u proteklom periodu zabilježila snažan porast broja zaposlenih. U periodu od 4 godine, u Općini Ilijaš je zabilježeno povećanje zaposlenosti za oko 1.500 novozaposlenih radnika. Povećanje zaposlenosti je prije svega rezultat značajnog povećanja investicionih aktivnosti, odnosno otvaranja novih, pretežno proizvodnih preduzeća u oblasti prerađivačke industrije na području Općine Ilijaš. Osim navedenog zaposlenost na području Općine Ilijaš je povećana i realizacijom brojnih reinvesticija postojećih subjekata, koji u posljednje vrijeme bilježe izuzetne poslovne rezultate, konstantan rast prihoda, izvoza i broja novootvorenih radnih mjesta.											

Rb	2.2.3.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj																
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	2; 4;																
		Prioritetni cilj	2.1; 2.2; 2.3; 2.5; 4.4;																
INDIKATOR		Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije (starosna, invalidska i porodična)																	
Definisanje		Ukupan broj zaposlenih na teritoriji Općine Ilijaš / ukupan broj korisnika penzije na teritoriji Općine Ilijaš po osnovu starosne, invalidske ili porodične penzije.																	
Izvori informacija		Publikacije: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", Federalni zavod za programiranje razvoja, obrađeni podaci iz godišnjih izdanja publikacija, pripremljeni na osnovu podataka: Federalnog zavoda za penziono/mirovinsko i invalidsko osiguranje i Federalnog zavoda za statistiku.																	
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci																			
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2013	2014	2015	2016													
		Broj zaposlenih	2.401	2.454	3.299	3.679													
		Broj penzionera	3.503	3.570	3.572	3.638													
		Broj zaposlenih na jednog korisnika penzije	0,69	0,69	0,92	1,01													
		<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti broja zaposlenih i broja penzionera</p> <table><thead><tr><th>Godina</th><th>Broj zaposlenih</th><th>Broj penzionera</th></tr></thead><tbody><tr><td>2013</td><td>2.401</td><td>3.503</td></tr><tr><td>2014</td><td>2.454</td><td>3.570</td></tr><tr><td>2015</td><td>3.299</td><td>3.572</td></tr><tr><td>2016</td><td>3.679</td><td>3.638</td></tr></tbody></table>					Godina	Broj zaposlenih	Broj penzionera	2013	2.401	3.503	2014	2.454	3.570	2015	3.299	3.572	2016
Godina	Broj zaposlenih	Broj penzionera																	
2013	2.401	3.503																	
2014	2.454	3.570																	
2015	3.299	3.572																	
2016	3.679	3.638																	
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>U Općini Ilijaš broj zaposlenih po korisniku penzije je izuzetno nizak, koeficijent za 2016. godinu je 1,01, što znači da na jednog zaposlenog radnika dolazi jedan penzioner.</p> <p>Navedeno ukazuje da je problem nezaposlenosti i dalje jedan od ključnih problema u Općini Ilijaš. Navedeni koeficijent je značajno poboljšan u odnosu na protekli period, kao primjer možemo istaći da je koeficijent npr. u 2010. godini iznosio 0,65, a u 2013. godini 0,69. Broj zaposlenih po korisniku penzije u FBiH u 2016. godini je 1,30, što je za 30% više nego u Općini Ilijaš, iako je i podatak za Federaciju, znatno ispod prosjeka europskih zemalja, ali i zemalja u susjedstvu. U Kantonu Sarajevo u 2016. godini prosječni koeficijent je 1,5.</p>																	

Rb	2.2.4.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj
Ciljevi na koje se indikator odnosi	Strateški cilj	2; 4;	
	Prioritetni cilj	2.1; 2.2; 2.3; 2.5; 4.4;	
INDIKATOR	Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radno aktivnog stanovništva		
Definisanje	Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radno aktivnog stanovništva je odnos registrovanih nezaposlenih lica na evidenciji JU Služba za zapošljavanje KS - Biro za zapošljavanje Ilijaš i ukupnog broja radno aktivnog stanovništva Općine Ilijaš (starosti od 15-65 godine).		
Izvori informacija	"Bilteni - Statistički pregledi", JU "Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo", mjesečna izdanja, podatke o broju nezaposlenih JU "Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo" preuzima od Federalnog zavoda za statistiku.		
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci	Na visoku stopu učešća registrovanih nezaposlenih lica u značajnoj mjeri utiču i fiktivne prijave lica naročito iz Zeničko-dobojskog kantona na Biro za zapošljavanje Ilijaš u cilju ostvarivanja određenih prava i eventualno lakšeg zaposlenja u Kantonu Sarajevo, tako da bi se sasvim realno procijenio ovaj indikator bilo bi potrebno izvršiti stvarnu procjenu fiktivno prijavljenih lica na Biro za zapošljavanje u Ilijašu, čime bi se u značajnoj mjeri smanjio broj radno aktivnih lica, a sama stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radno aktivnog stanovništva bi se u znatnoj mjeri smanjila.		
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)	Godina		Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radno aktivnog stanovništva
	August, 2014.		43,60
	August, 2015.		42,93
	August, 2016.		36,43
	August, 2017.		33,62
	Grafički prikaz godišnjih vrijednosti stope učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radno aktivnog stanovništva		
			
Ključna poruka / komentar indikatora	Stopa učešća registrovanih nezaposlenih lica u broju radno aktivnog stanovništva Općine Ilijaš u 2017. godini je i pored značajnog smanjenja u proteklom periodu i dalje izuzetno visoka, značajno veća od stope učešća registrovanih nezaposlenih lica u FBiH u 2017. g. (22,97%) i stope učešća registrovanih nezaposlenih lica u Kantona Sarajevo (22,89%) u 2017.g. Primjetan je ubrzani trend smanjenja stope učešća nezaposlenih lica u broju radno aktivnog stanovništva što je uzrokovano značajnim povećanjem zaposlenosti na teritoriji Općine Ilijaš.		

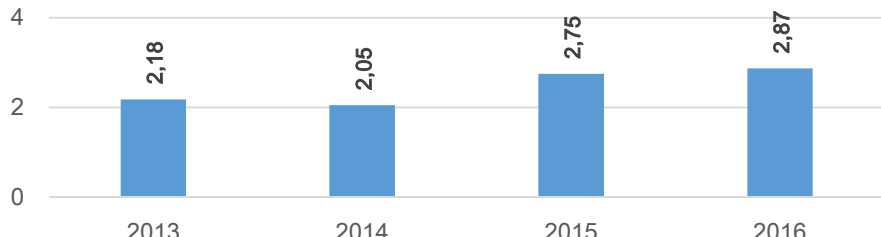
Rb	2.2.5.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj											
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	2;											
		Prioritetni cilj	2.1; 2.2; 2.3; 2.5;											
INDIKATOR		Stopa učešća radno sposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika												
Definisanje		Stopa učešća radno sposobnog stanovništvo Općine Ilijaš je odnos broja radno sposobnih stanovnika općine (starosti od 15-65 godine) u odnosu na ukupan broj stanovnika Općine Ilijaš.												
Izvori informacija		PublikacijE: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", Federalni zavod za programiranje razvoja, godišnje publikacije, godišnja izdanja, na osnovu podataka Federalnog zavoda za statistiku.												
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		U vrijednosti indikatora su uzeti veliki rasponi u godinama iz razloga što ovaj indikator po svojoj prirodi nije podložan značajnim promjenama u kratkoročnom periodu.												
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	1991	2004	2010	2016								
		Učešće radno sposobnog stanovništva	71,00	69,00	61,70	71,00								
		<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti učešća radno sposobnog stanovništva</p> <table><tr><th>Godina</th><th>Učešće radno sposobnog stanovništva</th></tr><tr><td>1991</td><td>71</td></tr><tr><td>2004</td><td>69</td></tr><tr><td>2010</td><td>61,7</td></tr><tr><td>2016</td><td>71</td></tr></table>					Godina	Učešće radno sposobnog stanovništva	1991	71	2004	69	2010	61,7
Godina	Učešće radno sposobnog stanovništva													
1991	71													
2004	69													
2010	61,7													
2016	71													
Ključna poruka / komentar indikatora		U proteklom periodu 2004.-2010. godine je evidentan pad stope učešća radno sposobnog stanovništva u ukupnom broju stanovnika Općine Ilijaš, što je bio ograničavajući faktor za razvoj lokalne ekonomije. U posljednje vrijeme, stopa učešća radno sposobnog stanovništva u Općini Ilijaš se poboljšala, te se vratila na nivo iz 1991, godine. Da bi se u potpunosti sagledala ova problematika, morale bi se uraditi detaljnije analize dobne strukture cjelokupnog stanovništva, te zasebno izvršiti analizu samo ove kategorije.												

Rb	2.2.6.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj												
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	2;												
		Prioritetni cilj	2.1; 2.2; 2.3; 2.4; 2.5;												
INDIKATOR		Prosječna neto plaća													
Definisanje		Plaća je iznos novca, kojeg plaća poslodavac zaposleniku obično mjesečno za njegov rad na temelju sklopljenog ugovora o radu. Poslodavac od bruto plaće automatski odbija iznose za pojedine poreze i doprinose tako da zaposleniku ostaje za isplatu neto plaća. Na cijenu rada utiče odnos između ponude radnih mjesta i potražnje za radom. Indikator se računa na slijedeći način: iznos ukupno isplaćenih neto plaća na području Općine Ilijaš / broj uposlenih.													
Izvori informacija		Publikacije: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", Federalni zavod za programiranje razvoja, godišnja izdanja.													
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci															
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2013	2014	2015	2016									
		Prosječna neto plaća (KM)	689,00	683,00	645,00	638,00									
		<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti prosječne neto plaće (KM)</p> <table><thead><tr><th>Godina</th><th>2013</th><th>2014</th><th>2015</th><th>2016</th></tr></thead><tbody><tr><td>Prosječna neto plaća (KM)</td><td>689</td><td>683</td><td>645</td><td>638</td></tr></tbody></table>					Godina	2013	2014	2015	2016	Prosječna neto plaća (KM)	689	683	645
Godina	2013	2014	2015	2016											
Prosječna neto plaća (KM)	689	683	645	638											
Ključna poruka / komentar indikatora		Prosječne neto plaće u Općini Ilijaš u posljednje vrijeme bilježe pad, što je uzrokovano povećanjem učešća zaposlenih u prerađivačkoj industriji i poljoprivredi gdje uposleni generalno ostvaruju niža primanja u odnosu na druge grane privrede i javni sektor. Prosječne plaće u Općini Ilijaš su znatno niže u odnosu na prosječne plaće u FBiH i Kantonu Sarajevo. U 2016. godini prosječna plaća u FBiH je iznosila 839,00KM, a u Kantonu Sarajevo 1.018,00 KM.													

Rb	2.2.7.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj											
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	2; 4;											
		Prioritetni cilj	2.1; 2.3; 2.4; 4.1; 4.4;											
INDIKATOR		Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika												
Definisanje		Za iskazivanje vrijednosti indikatora uzima se ukupan broj stanovništva na Općini Ilijaš / (broj pravnih lica + broj poslovnih jedinica u sastavu pravnih lica + fizička lica koja obavljaju djelatnost).												
Izvori informacija		Publikacije: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", Federalni zavod za programiranje razvoja, obrađeni podaci iz godišnjih izdanja publikacija, pripremljeni na osnovu podataka Federalnog zavoda za statistiku.												
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci														
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2013	2014	2015	2016								
		Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	40,60	43,40	42,50	45,90								
		<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti broja poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika</p> <table><tr><th>Godina</th><th>2013</th><th>2014</th><th>2015</th><th>2016</th></tr><tr><td>Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika</td><td>40,6</td><td>43,4</td><td>42,5</td><td>45,9</td></tr></table>					Godina	2013	2014	2015	2016	Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	40,6	43,4
Godina	2013	2014	2015	2016										
Broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika	40,6	43,4	42,5	45,9										
Ključna poruka / komentar indikatora		<p>Prosječan broj poslovnih subjekata u 2016. godini u FBiH na 1.000 stanovnika je 60,7 , a u Kantonu Sarajevo 81,8, dok u Općini Ilijaš posluje 45,9 poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika, što je znatno manji broj poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika u odnosu na prosjek u Federaciji BiH i Kantonu Sarajevo. Ohrabrujući je podatak da Općina Ilijaš bilježi blagi trend povećanja broja poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika.</p> <p>Kao zaključak možemo konstatovati da u budućem periodu treba što je moguće više raditi na privlačenju novih investitora koji bi svojim dolaskom mogli dodatno unaprijediti privredna dešavanja na teritoriji Općine- Također treba pokušati motivisati i lokalno stanovništvo, naročito populaciju mladih za otvaranje "start up" biznisa.</p>												

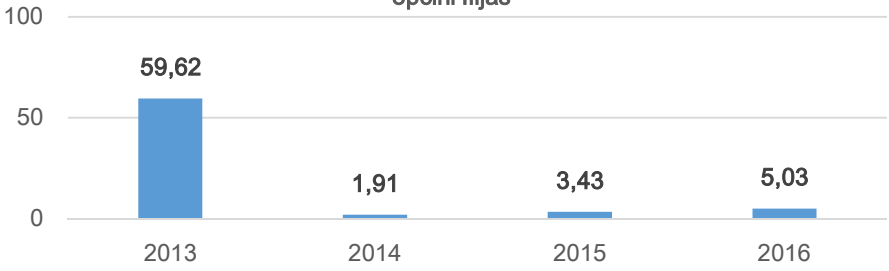
Rb	2.2.8.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj																					
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	2;																					
		Prioritetni cilj	2.4;																					
INDIKATOR	Vrsta i brojno stanje stoke i domaćih životinja																							
Definisanje	Brojno stanje stoke utvrđuje se na osnovu prijava za utvrđivanje novčanih podrški u poljoprivrednoj proizvodnji i procjene obima proizvodnje izraženih kroz obrasce periodičnih izvještaja u skladu sa Zakonom o statistici FBiH.																							
Izvori informacija	Evidencije Službe za privredu i finansije općine Ilijaš, interna elektronska baza podataka.																							
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci	Brojno stanje stoke je bazirano na osnovu godišnjih prijava za utvrđivanje novčanih podrški u poljoprivrednoj proizvodnji i procjene obima proizvodnje, te stoga ne predstavlja stvarno stanje jer ne postoji zvanični popis stoke i domaćih životinja.																							
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2014	2015	2016																			
	Broj goveda		2.050	2.180	2.275																			
	Broj ovaca		16.100	15.550	14.700																			
	Broj peradi		82.000	120.000	110.000																			
	Broj košnica		1.950	2.150	2.350																			
	<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti</p> <table><thead><tr><th>Godina</th><th>Broj goveda</th><th>Broj ovaca</th><th>Broj peradi</th><th>Broj košnica</th></tr></thead><tbody><tr><td>2014</td><td>2.050</td><td>16.100</td><td>82.000</td><td>1.950</td></tr><tr><td>2015</td><td>2.180</td><td>15.550</td><td>120.000</td><td>2.150</td></tr><tr><td>2016</td><td>2.275</td><td>14.700</td><td>110.000</td><td>2.350</td></tr></tbody></table>					Godina	Broj goveda	Broj ovaca	Broj peradi	Broj košnica	2014	2.050	16.100	82.000	1.950	2015	2.180	15.550	120.000	2.150	2016	2.275	14.700	110.000
Godina	Broj goveda	Broj ovaca	Broj peradi	Broj košnica																				
2014	2.050	16.100	82.000	1.950																				
2015	2.180	15.550	120.000	2.150																				
2016	2.275	14.700	110.000	2.350																				
Ključna poruka / komentar indikatora	Evidentna je stagnacija u brojnom stanju stoke i košnica, ali i blagi pad u broju goveda što se može povezati sa neredovnim poticajima (kantonalnim i federalnim) kao i teškim stanjem u oblasti mljekarstva. Zabilježeno je povećanje brojnog stanja peradi kao rezultat podizanja novih farmi za tov piladi.																							

Rb	2.2.9.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj																		
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	2																		
		Prioritetni cilj	2.4;																		
INDIKATOR		Iznos iskorištenih sredstava novčanih podrški za poljoprivredne proizvođače																			
Definisanje		Ukupan iznos iskorištenih sredstava novčanih podrški za poljoprivredne proizvođače sa područja općine Ilijaš je zbir iskorištenih sredstava iz budžeta FBiH, Kantona Sarajevo i općine Ilijaš. Novčane podrške su izražene u konvertibilnim markama (KM).																			
Izvori informacija		Služba za privredu i finansije općine Ilijaš, interna elektronska baza, Ministarstvo privrede KS, Godišnji izvještaj o ostvarenim poticajima po općinama Kantona Sarajevo i Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH, Godišnji izvještaj o ostvarenim poticajima u poljoprivredi.																			
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Ovaj indikator se odnosi na ukupne poticaje za sve vidove poljoprivredne proizvodnje. Indikator uključuje ukupne poticaje (redovna proizvodnja, investicije, novi zasadi...).																			
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2014	2015	2016																
		Općina Ilijaš	198.790,00	234.480,00	233.064,00																
		Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo	900.000,00	950.000,00	985.000,00																
		Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	624.580,00	415.000,00	390.000,00																
		U K U P N O:	1.723.370,00	1.599.480,00	1.608.064,00																
		<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti</p> <table><thead><tr><th>Godina</th><th>Općina Ilijaš</th><th>Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo</th><th>Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva</th></tr></thead><tbody><tr><td>2014</td><td>198.790,00</td><td>900.000,00</td><td>624.580,00</td></tr><tr><td>2015</td><td>234.480,00</td><td>950.000,00</td><td>415.000,00</td></tr><tr><td>2016</td><td>233.064,00</td><td>985.000,00</td><td>390.000,00</td></tr></tbody></table>					Godina	Općina Ilijaš	Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	2014	198.790,00	900.000,00	624.580,00	2015	234.480,00	950.000,00	415.000,00	2016	233.064,00	985.000,00
Godina	Općina Ilijaš	Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva																		
2014	198.790,00	900.000,00	624.580,00																		
2015	234.480,00	950.000,00	415.000,00																		
2016	233.064,00	985.000,00	390.000,00																		
Ključna poruka / komentar indikatora		Uočljiv je trend smanjenja obima ukupnih iskorištenih poljoprivrednih poticaja zbog smanjenja učešća poticaja sa federalnog nivoa. Bitno je istaći da je tokom navedenog perioda došlo do potpunog izostanka poticaja za investiciona ulaganja sa federalnog nivoa kao i smanjenog iznosa poticaja sa kantonalnog nivoa.																			

Rb	2.2.10.	OBLAST	Ekonomski i ruralni razvoj											
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	2; 4;											
		Prioritetni cilj	2.1; 2.3; 2.4; 2.5; 4.4;											
INDIKATOR		Učešće izvoza s teritorije Općine Ilijaš u ukupnom izvozu FBiH												
Definisanje		Učešća izvoza Općine Ilijaš u ukupnom ostvarenom izvozu FBiH je procentualno učešće vrijednosti roba i usluga izvezenih sa teritorije Općine Ilijaš u ukupnoj vrijednosti roba i usluga izvezenih sa teritorije FBiH.												
Izvori informacija		Publikacije: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH", Federalni zavod za programiranje razvoja, godišnja izdanja, na osnovu podataka Uprave za indirektno oporezivanje BiH.												
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci														
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2013	2014	2015	2016								
		Izvoz sa teritorije Općine Ilijaš u hiljadama KM	120.838	118.627	169.064	179.882								
		Izvoz FBiH u hiljadama KM	5.547.955	5.778.901	6.142.381	6.259.782								
		Učešće izvoza Općine Ilijaš u izvozu FBiH (%)	2,18	2,05	2,75	2,87								
		<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti učešća izvoza Općine Ilijaš u izvozu FBiH (%)</p> <table><tr><th>Godina</th><th>Učešće izvoza Općine Ilijaš u izvozu FBiH (%)</th></tr><tr><td>2013</td><td>2,18</td></tr><tr><td>2014</td><td>2,05</td></tr><tr><td>2015</td><td>2,75</td></tr><tr><td>2016</td><td>2,87</td></tr></table>					Godina	Učešće izvoza Općine Ilijaš u izvozu FBiH (%)	2013	2,18	2014	2,05	2015	2,75
Godina	Učešće izvoza Općine Ilijaš u izvozu FBiH (%)													
2013	2,18													
2014	2,05													
2015	2,75													
2016	2,87													
Ključna poruka / komentar indikatora		U proteklom periodu je značajan trend porasta izvoza roba i usluga sa teritorije Općine Ilijaš. Općina Ilijaš se nalazi na 11. mjestu rang ljestvice lokalnih zajednica u FBiH po ostvarenoj vrijednosti izvoza u 2016. godini, te čak na 3. mjestu na rang ljestvici lokalnih zajednica u FBiH po izvozu per capita. Pokrivenost uvoza izvozom u Općini Ilijaš u 2016. godini je 227,43%. Općina Ilijaš bilježi konstantan rast učešća u ukupnom izvozu FBiH, posebno u usporedbi sa proteklim periodom do deset godina ranije. Kao primjer možemo uzeti podatak da je Općina Ilijaš, npr. u 2009.godini imala učešće u izvozu FBiH od samo 1,35%, a u 2016. godini 2,87%. Prezentirana kretanja indeksa ukazuju da privreda Općine Ilijaš postaje sve više konkurentna i dominantno izvozno orijentirana.												

A1.3. Društveni razvoj

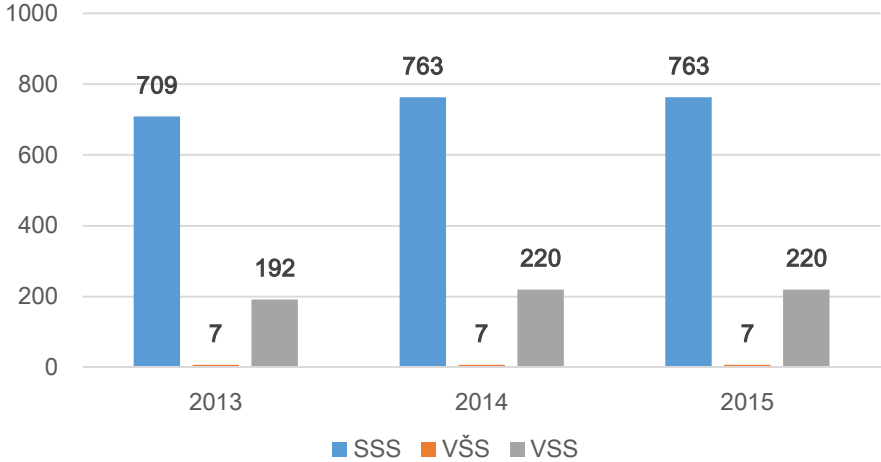
Rb	2.3.1.	OBLAST	Društveni razvoj																			
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	1; 2; 3; 4;																			
		Prioritetni cilj	1.2; 1.4; 2.2; 2.4; 3.1; 3.2; 3.3; 4.2; 4.3; 4.4;																			
INDIKATOR		Gustina naseljenosti																				
Definisanje		Gustina naseljenosti stanovništva pokazuje koliko stanovnika općine živi na jednom kvadratnom kilometru (1 km ²) površine općine. Predstavlja indikator koji se može uporediti sa repernim (npr. prosječno u zemlji). Obrazac za izračunavanje: Gustina naseljenosti stanovništva = Ukupan broj stanovnika na području općine (st) / ukupna površina općine (km ²).																				
Izvori informacija		Gustina naseljenosti stanovništva, Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH, godišnja publikacija.																				
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Obrađeni podaci o gustini naseljenosti po godinama publikovani su u godišnjim publikacijama Federalnog zavoda za programiranje razvoja. Površina Federacija BiH je 26.109,70 km ² . Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja za 2016. godinu u Federacija BiH živi 2.206.231 stanovnika. Općina Ilijaš zauzima površinu od 308,60km ² . Prema istim podacima u općini Ilijaš u 2016. godini živi 20.283 stanovnika. Gustina naseljenosti u 2016. godini u Federacija BiH je iznosila 84,5st/km ² , a u općini Ilijaš 65,7st/km ² .																				
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2012	2013	2014	2015	2016															
		Gustina naseljenosti u općini Ilijaš (st/km ²)	61,9	63,5	64,4	65,1	65,7															
		Gustina naseljenosti u FBiH (st/km ²)	89,6	89,5	89,5	89,4	84,5															
		<p>Grafički prikaz tabelarnih podataka</p> <table><thead><tr><th>Godina</th><th>Ilijaš (st/km²)</th><th>FBiH (st/km²)</th></tr></thead><tbody><tr><td>2012</td><td>61,9</td><td>89,6</td></tr><tr><td>2013</td><td>63,5</td><td>89,5</td></tr><tr><td>2014</td><td>64,4</td><td>89,5</td></tr><tr><td>2015</td><td>65,1</td><td>89,4</td></tr><tr><td>2016</td><td>65,7</td><td>84,5</td></tr></tbody></table>					Godina	Ilijaš (st/km ²)	FBiH (st/km ²)	2012	61,9	89,6	2013	63,5	89,5	2014	64,4	89,5	2015	65,1	89,4	2016
Godina	Ilijaš (st/km ²)	FBiH (st/km ²)																				
2012	61,9	89,6																				
2013	63,5	89,5																				
2014	64,4	89,5																				
2015	65,1	89,4																				
2016	65,7	84,5																				
Ključna poruka / komentar indikatora		U periodu 2012.-2016. godine uočljiv je permanentan porast gustine naseljenosti stanovništva na području općine Ilijaš, tako je u navedenom periodu evidentiran porast od 6,14%, dok u istom periodu na području FBiH bilježimo trend smanjenja gustine naseljenosti koji iznosi 6,0%.																				

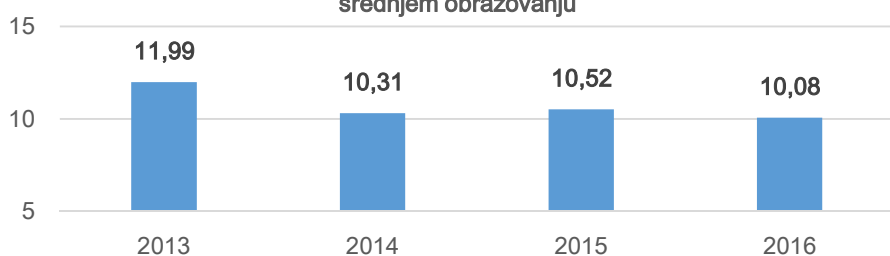
Rb	2.3.2.	OBLAST	Društveni razvoj				
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	3;				
		Prioritetni cilj	3.1; 3.2; 3.3;				
INDIKATOR		Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika					
Definisanje		Prirodni priraštaj predstavlja razliku između broja živorođene djece i broja umrlih. Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika izračunavamo kada količnik prirodnog priraštaja i ukupnog broja stanovnika pomnožimo sa 1.000. Obrazac za izračunavanje: Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika = [(broj živorođene djece – broj umrlih) / ukupan broj stanovnika] x 1.000.					
Izvori informacija		Za prirodni priraštaj, Federalni zavod za statistiku, Mjesečni statistički pregled po kantonima, mjesečna publikacija. Obrada podataka, prirodni priraštaj na hiljadu stanovnika, Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji u FBiH, godišnja publikacija.					
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci							
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2013	2014	2015	2016	
		Prirodni priraštaj u FBiH	-30	-184	-1.950	-1.448	
		Prirodni priraštaj u općini Ilijaš	1.168	38	69	102	
		Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika u FBiH	-0,01	-0,08	-0,84	-0,66	
		Prirodni priraštaj na 1.000 stanovnika u općini Ilijaš	59,62	1,91	3,43	5,03	
		Grafički prikaz godišnjih prirodnog priraštaja na 1.000 stanovnika u općini Ilijaš					
Ključna poruka / komentar indikatora							
		Stopa prirodnog priraštaja u općini Ilijaš u periodu 2014-2016 bilježi stalni trend porasta. Izuzetno u 2013.godini stopa prirodnog priraštaja je bila značajno viša od višegodišnjeg prosjeka. U FBiH u periodu 2007.-2016. prirodni priraštaj stanovnika bilježi konstantni opadajući trend.					

Rb	2.3.3.	OBLAST	Društveni razvoj				
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	2; 3;				
		Prioritetni cilj	2.5; 3.2;				
INDIKATOR		Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje					
Definisanje		Udio stanovnika sa završenom srednjom, višom i visokom spremom koji se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje pokazuje procentualni udio nezaposlenog stanovništva u određenoj kategoriji edukovanosti (srednje, više, visoko obrazovanje) u odnosu na ukupan broj stanovnika. Obrazac za izračunavanje: Ukupno učešće u % = br. nezaposlenih stanovnika u određenoj kategoriji edukovanosti (srednje, više, visoko obrazovanje) / ukupan broj stanovnika x 100.					
Izvori informacija		Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo, Biro Ilijaš-Bilten Statistički mjesečni pregled, broj nezaposlenih po stepenu obrazovanosti. Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH, godišnja publikacija, ukupan broj stanovnika.					
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Podaci se odnose na područje FBiH i Kantona Sarajevo za septembar 2016. godine, a u narednoj tabeli dati su podaci o udjelu stanovništva sa srednjom, višom i visokom školom na evidenciji Službe za zapošljavanje općine Ilijaš za septembar 2013., 2014. i 2015. godine.					
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)	Udio stanovništva sa srednjom, višom i visokom školom		FBiH		Kanton Sarajevo	Općina Ilijaš	
	Broj stanovnika		2.206.231		417.498	20.283	
	Sa srednjom školom	Broj	101.610		21.801	1.188	
	(nezaposleno stanovništvo sa SSS / ukupan broj stanovnika) x 100	%	4,60		5,22	5,86	
	Sa višom školom	Broj	5.492		751	16	
	(nezaposleno stanovništvo sa VŠS / ukupan broj stanovnika) x 100	%	0,25		0,18	0,08	
	Sa visokom školom	Broj	26.734		8.652	310	
	(nezaposleno stanovništvo sa VSS / ukupan broj stanovnika) x 100	%	1,21		2,07	1,53	
	Udio stanovništva sa srednjom, višom i visokom školom		2013		2014	2015	
	Broj stanovnika		19.590		19.874	20.097	
	Sa srednjom školom	Broj	1.146		709	1.250	
	(nezaposleno stanovništvo sa SSS / ukupan broj stanovnika) x 100	%	5,85		3,57	6,22	
	Sa višom školom	Broj	19		7	18	
	(nezaposleno stanovništvo sa VŠS / ukupan broj stanovnika) x 100	%	0,1		0,04	0,09	
	Sa visokom školom	Broj	285		192	299	
	(nezaposleno stanovništvo sa VSS / ukupan broj stanovnika) x 100	%	1,45		0,97	1,49	

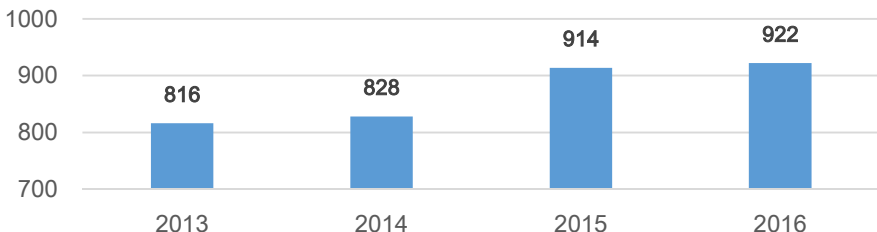
	<p style="text-align: center;">Grafički prikaz udjela stanovništva sa srednjom, višom i visokom školom</p> <table><thead><tr><th>Entitet</th><th>Srednja škola (SSS)</th><th>Viša škola (VSS)</th><th>Visoka škola (VŠS)</th></tr></thead><tbody><tr><td>FBiH</td><td>4,60</td><td>0,25</td><td>1,21</td></tr><tr><td>Kanton Sarajevo</td><td>5,22</td><td>0,18</td><td>2,07</td></tr><tr><td>Općina Ilijaš</td><td>5,86</td><td>0,08</td><td>1,53</td></tr></tbody></table> <p style="text-align: center;">Grafički prikaz udjela stanovništva sa srednjom, višom i visokom školom po godinama</p> <table><thead><tr><th>Godina</th><th>Srednja škola (SSS)</th><th>Viša škola (VSS)</th><th>Visoka škola (VŠS)</th></tr></thead><tbody><tr><td>2013</td><td>5,85</td><td>0,1</td><td>1,45</td></tr><tr><td>2014</td><td>3,57</td><td>0,04</td><td>0,97</td></tr><tr><td>2015</td><td>6,22</td><td>0,09</td><td>1,49</td></tr></tbody></table>	Entitet	Srednja škola (SSS)	Viša škola (VSS)	Visoka škola (VŠS)	FBiH	4,60	0,25	1,21	Kanton Sarajevo	5,22	0,18	2,07	Općina Ilijaš	5,86	0,08	1,53	Godina	Srednja škola (SSS)	Viša škola (VSS)	Visoka škola (VŠS)	2013	5,85	0,1	1,45	2014	3,57	0,04	0,97	2015	6,22	0,09	1,49
Entitet	Srednja škola (SSS)	Viša škola (VSS)	Visoka škola (VŠS)																														
FBiH	4,60	0,25	1,21																														
Kanton Sarajevo	5,22	0,18	2,07																														
Općina Ilijaš	5,86	0,08	1,53																														
Godina	Srednja škola (SSS)	Viša škola (VSS)	Visoka škola (VŠS)																														
2013	5,85	0,1	1,45																														
2014	3,57	0,04	0,97																														
2015	6,22	0,09	1,49																														
Ključna poruka / komentar indikatora	<p>Općina Ilijaš u 2016. godini ima veći udio nezaposlenog stanovništva sa SSS u odnosu na FBiH i Kanton Sarajevo, a manji udio stanovništva sa VŠS. Udio nezaposlenih općine Ilijaš sa VSS je veći u odnosu na Federaciju BiH, a manji u odnosu na Kanton Sarajevo.</p> <p>Posmatrajući obrazovnu strukturu nezaposlenih stanovnika općine Ilijaš u periodu 2013.-2016., možemo konstatovati da se konstantno povećava udio nezaposlenog stanovništva sa VSS, što upućuje na kontinuirano poboljšanje kvalifikacione strukture stanovništva, ali istovremeno i na problem velike nezaposlenosti visokoobrazovanih kadrova.</p>																																

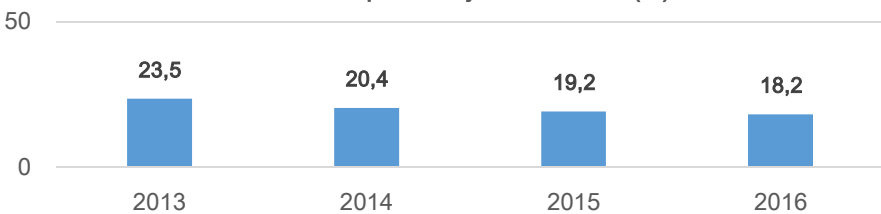
Rb	2.3.4.	OBLAST	Društveni razvoj																		
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	2; 3;																		
		Prioritetni cilj	2.5; 3.2;																		
INDIKATOR		Nezaposlene žene prema stepenu stručnog obrazovanja																			
Definisanje		Ovaj indikator pokazuje broj nezaposlenih žena u određenoj kategoriji edukovanosti (srednje, više, visoko obrazovanje) koje se nalaze na evidenciji Službe za zapošljavanje.																			
Izvori informacija		JU "Služba za zapošljavanje KS", Bilten, statistički pregled, publikacija za mjesec decembar 2014, 2015. i 2016. godine.																			
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		U Biltenu, statističkom pregledu, dati su konačni podaci o broju nezaposlenih žena prema stepenu stručnog obrazovanja. U tabeli za vrijednosti indikatora, nalaze se uporedni podaci za Kanton Sarajevo i općinu Ilijaš za mjesec decembar 2014., 2015. i 2016. godinu.																			
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)	Godina	Stručna sprema	Kanton Sarajevo	Općina Ilijaš																	
	2013	SSS	13.349	709																	
		VŠS	563	7																	
		VSS	5.612	192																	
	2014	SSS	13.865	763																	
		VŠS	549	7																	
		VSS	6.444	220																	
	2015	SSS	13.865	763																	
		VŠS	549	7																	
		VSS	6.444	220																	
	<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti nezaposlenih žena po stepenu stručnog obrazovanja na području Kantona Sarajevo</p> <table><thead><tr><th>Godina</th><th>SSS</th><th>VŠS</th><th>VSS</th></tr></thead><tbody><tr><td>2013</td><td>13.349</td><td>563</td><td>5.612</td></tr><tr><td>2014</td><td>13.865</td><td>549</td><td>6.444</td></tr><tr><td>2015</td><td>13.865</td><td>549</td><td>6.444</td></tr></tbody></table>					Godina	SSS	VŠS	VSS	2013	13.349	563	5.612	2014	13.865	549	6.444	2015	13.865	549	6.444
	Godina	SSS	VŠS	VSS																	
	2013	13.349	563	5.612																	
2014	13.865	549	6.444																		
2015	13.865	549	6.444																		

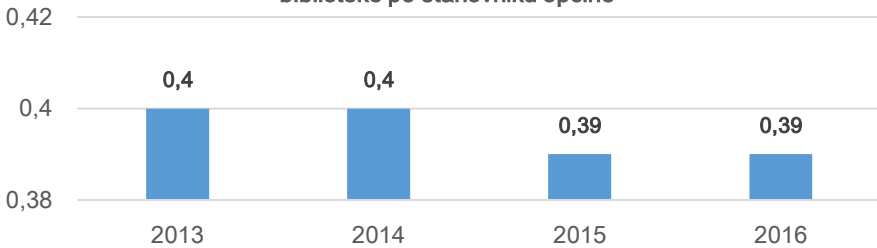
	<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti broja nezaposlenih žena po stepenu stručnog obrazovanja na području općine Ilijaš</p> <table><thead><tr><th>Godina</th><th>SSS</th><th>VŠS</th><th>VSS</th></tr></thead><tbody><tr><td>2013</td><td>709</td><td>7</td><td>192</td></tr><tr><td>2014</td><td>763</td><td>7</td><td>220</td></tr><tr><td>2015</td><td>763</td><td>7</td><td>220</td></tr></tbody></table>	Godina	SSS	VŠS	VSS	2013	709	7	192	2014	763	7	220	2015	763	7	220
Godina	SSS	VŠS	VSS														
2013	709	7	192														
2014	763	7	220														
2015	763	7	220														
Ključna poruka / komentar indikatora	Analizirajući vrijednosti indikatora uočljivo je kontinuirano povećanje broja nezaposlenih žena sa SSS i VSS.																

Rb	2.3.5.	OBLAST	Društveni razvoj												
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	3;												
		Prioritetni cilj	3.2;												
INDIKATOR		Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika													
Definisanje		Ovaj indikator pokazuje broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja po jednom nastavniku. Obrazac za izračunavanje: Broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja na jednog nastavnika = Ukupan broj učenika osnovnog i srednjeg obrazovanja / ukupan broj nastavnika u osnovnom i srednjem obrazovanju.													
Izvori informacija		Podaci o ukupnom broju učenika u osnovnim i srednjim školama, Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH, godišnja publikacija. Podaci o ukupnom broju nastavnika u osnovnim i srednjim školama, Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH, godišnja publikacija.													
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci															
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2013	2014	2015	2016									
		Broj učenika u osnovnim i srednjim školama na teritoriji općine Ilijaš	2.651	2.639	2.577	2.541									
		Broj nastavnika u osnovnim i srednjim školama na teritoriji općine Ilijaš	237	256	245	252									
		Broj učenika na jednog nastavnika u osnovnom i srednjem obrazovanju	11,99	10,31	10,52	10,08									
		<p>Grafički prikaz broja učenika na jednog nastavnika u osnovnom i srednjem obrazovanju</p> <table><tr><th>Godina</th><th>2013</th><th>2014</th><th>2015</th><th>2016</th></tr><tr><td>Broj učenika na jednog nastavnika</td><td>11,99</td><td>10,31</td><td>10,52</td><td>10,08</td></tr></table>					Godina	2013	2014	2015	2016	Broj učenika na jednog nastavnika	11,99	10,31	10,52
Godina	2013	2014	2015	2016											
Broj učenika na jednog nastavnika	11,99	10,31	10,52	10,08											
Ključna poruka / komentar indikatora		U općini Ilijaš je u periodu 2015-2016 primjetan pad broja učenika na jednog nastavnika. Ovaj trend je prije svega posljedica smanjenja broja učenika, tako da je u periodu 2013-2016 broj učenika smanjen za 4,32 %, u istom periodu je povećan broj nastavnika za 6,32%. U skladu sa navedenim kao posljedicu pozitivnog uticaja oba faktora, u kontekstu ovog indikatora, imamo pozitivan trend smanjenja broja učenika na jednog nastavnika u općini Ilijaš u periodu od 2013 do 2016. godine u procentu od 11,10%. Također, na pojavu smanjenja broja učenika na jednog nastavnika značajno utiču i malobrojna kombinovana odjeljenja u ilijaškim područnim školama.													

Rb	2.3.6.	OBLAST	Društveni razvoj											
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	3;											
		Prioritetni cilj	3.2; 3.3;											
INDIKATOR		Korisna površina zatvorenog prostora osnovnih i srednjih škola u m ² po učeniku												
Definisanje		Indikator pokazuje korisnu površinu zatvorenog prostora obrazovne ustanove (m ²) po jednom učeniku. Obrazac za izračunavanje: Korisna površina zatvorenog prostora osnovnih i srednjih škola u m ² po učeniku = ukupna korisna površina zatvorenog prostora osnovnih i srednjih škola / ukupan broj učenika.												
Izvori informacija		Podaci o ukupnoj korisnoj površini zatvorenog prostora obrazovnih objekata i broju učenika osnovnih i srednjih škola dobiveni na zahtjev od Službe za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica općine Ilijaš, podaci publikovani u Godišnjim programima rada škola, godišnja publikacija.												
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Podaci su preuzeti iz zvanične dokumentacije (Godišnji program rada škole) u posjedu Službe za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica općine Ilijaš. Indikator je značajan za sagledavanje optimalnih uslova kvalitete pohađanja nastave i boravka u objektima obrazovno-vaspitnih ustanova. Potrebno je napomenuti da određene osnovne škole ("Stari Ilijaš", "Podlugovi" i "Srednje" imaju veći broj područnih školskih objekata koji su "razasuti" po udaljenim, ruralnim područjima.												
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Školska godina	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017								
		Broj učenika osnovnih i srednjih škola	2.651	2.639	2.577	2.541								
		Ukupna korisna površina osnovnih i srednjih škola	13.321	13.321	13.321	13.321								
		Korisna površina osnovnih i srednjih škola u m ² po učeniku	5,02	5,05	5,17	5,24								
		<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti odnosa korisne površine osnovnih i srednjih škola po učeniku (m²)</p> <table><caption>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti odnosa korisne površine osnovnih i srednjih škola po učeniku (m²)</caption><tr><th>Školska godina</th><th>Vrijednost (m²)</th></tr><tr><td>2013/2014</td><td>5,02</td></tr><tr><td>2014/2015</td><td>5,05</td></tr><tr><td>2015/2016</td><td>5,17</td></tr><tr><td>2016/2017</td><td>5,24</td></tr></table>					Školska godina	Vrijednost (m ²)	2013/2014	5,02	2014/2015	5,05	2015/2016	5,17
Školska godina	Vrijednost (m ²)													
2013/2014	5,02													
2014/2015	5,05													
2015/2016	5,17													
2016/2017	5,24													
Ključna poruka / komentar indikatora		Uočljiv je porast korisne površine zatvorenog školskog prostora po učeniku, prvenstveno zbog otvaranja nove JU OŠ Stari Ilijaš, čija korisna površina iznosi 3.171 m ² . Također, na ovaj porast utiče i smanjenje broja učenika u školama.												

Rb	2.3.7.	OBLAST	Društveni razvoj												
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	3;												
		Prioritetni cilj	3.1;												
INDIKATOR		Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara													
Definisanje		Broj stanovnika na jednog ljekara ukazuje na kvalitet zdravstvene zaštite stanovništva na području općine Ilijaš. Obrazac za izračunavanje: Broj stanovnika na jednog ljekara = ukupan broj stanovnika općine / ukupan broj ljekara angažovanih u zdravstvenim ustanovama općine Ilijaš													
Izvori informacija		Za broj stanovnika općine, Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH, godišnja publikacija. Za broj stanovnika općine, Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH, godišnja publikacija. Obrada podataka, Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH, godišnja publikacija.													
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci															
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2013	2014	2015	2016									
		Broj stanovnika općine Ilijaš	19.590	19.874	20.097	20.283									
		Broj ljekara u općini Ilijaš	24	24	22	22									
		Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara	816	828	914	922									
		<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti odnosa broja stanovnika na jednog ljekara</p> <table><tr><th>Godina</th><th>2013</th><th>2014</th><th>2015</th><th>2016</th></tr><tr><td>Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara</td><td>816</td><td>828</td><td>914</td><td>922</td></tr></table>					Godina	2013	2014	2015	2016	Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara	816	828	914
Godina	2013	2014	2015	2016											
Broj stanovnika općine Ilijaš na jednog ljekara	816	828	914	922											
Ključna poruka / komentar indikatora		U općini Ilijaš u posljednjih par godina uočljivo je povećanje broja stanovnika na jednog ljekara, uzrokovano povećanjem broja stanovnika, a smanjenjem broja ljekara. Moramo konstatovati da je na teritoriji općine Ilijaš i dalje nedovoljan broj ljekara, odnosno da je nepovoljan odnos broja stanovnika naspram broja ljekara.													

Rb	2.3.8.	OBLAST	Društveni razvoj												
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	2; 3; 4;												
		Prioritetni cilj	2.1; 2.2; 2.3; 2.4; 2.5; 3.2; 4.1; 4.3;												
INDIKATOR		Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)													
Definisanje		Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu pokazuje procentualni udio korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu općine. Obrazac za izračunavanje: Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu=(broj korisnika socijalne zaštite/ ukupan broj stanovnika) x 100													
Izvori informacija		Podaci dobiveni na zahtjev od Službe za boračko-invalidsku zaštitu, socijalnu zaštitu i raseljena lica Općine Ilijaš. Struktura broja korisnika, interna elektronska baza podataka. Podaci dobiveni na zahtjev od JU Kantonalni centar za socijalni rad - Služba socijalne zaštite u Ilijašu Struktura broja korisnika, interna baza podataka. Za broj stanovnika općine Ilijaš: Federalni zavod za statistiku, mjesečni statistički bilteni.													
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		U strukturi vrste socijalne pomoći najveći broj korisnika je: dječijeg dodatka, novčane naknade za njegu i pomoć drugog lica, javne kuhinje, zaštite porodilja, te subvencije za troškove grijanja. To upućuje na zaključak da u najugroženije kategorije stanovništva spadaju djeca, stara i bolesna lica.													
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2013	2014	2015	2016									
		Broj korisnika socijalne zaštite	4.608	4.061	3.857	3.692									
		Ukupan broj stanovnika	19.590	19.874	20.097	20.283									
		Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu (%)	23,5	20,4	19,2	18,2									
		<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti učešća korisnika socijalne zaštite u ukupnom broju stanovništva (%)</p> <table><thead><tr><th>Godina</th><th>Učešće (%)</th></tr></thead><tbody><tr><td>2013</td><td>23,5</td></tr><tr><td>2014</td><td>20,4</td></tr><tr><td>2015</td><td>19,2</td></tr><tr><td>2016</td><td>18,2</td></tr></tbody></table>					Godina	Učešće (%)	2013	23,5	2014	20,4	2015	19,2	2016
Godina	Učešće (%)														
2013	23,5														
2014	20,4														
2015	19,2														
2016	18,2														
Ključna poruka / komentar indikatora		Što se tiče učešća korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu uočljivo je smanjenje broja korisnika socijalne zaštite u periodu 2013 – 2016. godina, što se može povezati sa činjenicom da nakon izlaska svjetske ekonomije iz recesije, privreda općine Ilijaš bilježi konstantan rast, koji se može posmatrati kroz kontinuirani porast nivoa zaposlenosti, ubrzani porast indeksa razvijenosti, povećanje broja poslovnih subjekata zajedno s povećanjem nivoa investicionih aktivnosti.													

Rb	2.3.9.	OBLAST	Društveni razvoj										
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	3;										
		Prioritetni cilj	3.2; 3.3;										
INDIKATOR		Broj naslova Gradske biblioteke po stanovniku općine											
Definisanje		Broj knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine pokazuje koliko naslova knjižnog fonda Gradske biblioteke dolazi na jednog stanovnika općine i predstavlja odnos ukupnog broja naslova knjižnog fonda Gradske biblioteke i ukupnog broja stanovnika općine. Obrazac za izračunavanje: Broj knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine = broj naslova knjižnog fonda Gradske biblioteke / ukupan broj stanovnika općine											
Izvori informacija		Ukupan broj stanovnika općine, Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH, godišnja publikacija. JU "Kulturno-sportski centar i Radio Ilijaš", Podaci se dobivaju po upućenom zahtjevu, broj naslova knjižnog fonda Gradske biblioteke, inventurna lista.											
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		Podaci se odnose na područje općine Ilijaš.											
Vrijednost/i indikatora (bazna/e)		Godina	2013	2014	2015	2016							
		Broj naslova knjižnog fonda Gradske biblioteke	7.892	7.993	8.025	8.090							
		Broj stanovnika	19.590	19.874	20.097	20.283							
		Broj knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine	0,40	0,40	0,39	0,39							
		<p>Grafički prikaz godišnjih vrijednosti odnosa broja knjiga Gradske biblioteke po stanovniku općine</p> <table><tr><td>2013</td><td>2014</td><td>2015</td><td>2016</td></tr><tr><td>0,4</td><td>0,4</td><td>0,39</td><td>0,39</td></tr></table>					2013	2014	2015	2016	0,4	0,4	0,39
2013	2014	2015	2016										
0,4	0,4	0,39	0,39										
Ključna poruka / komentar indikatora		Broj naslova knjižnog fonda Gradske biblioteke po stanovniku općine Ilijaš približno je isti u periodu od 2013.-2016. godine. Zanimljivo je da po stanovniku općine dolazi nešto manje od 0,4 jednog naslova, što nije afirmativno. Razlozi trenutnog stanja nalaze se u činjenici da se vrlo malo ulaže u obogaćivanje knjižnog fonda. Naprimjer, u 2013.godini nabavljen je 101 novi naslov (103 knjige), u 2014. godini 32 naslova (239 knjiga), u 2015. godini 65 naslova (157 knjiga), a u 2016. godini 70 naslova (498 knjiga).											

Rb	2.3.10.	OBLAST	Društveni razvoj
Ciljevi na koje se indikator odnosi		Strateški cilj	3;
		Prioritetni cilj	3.1; 3.2; 3.3;
INDIKATOR		Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko – rekreativnih aktivnosti	
Definisanje		<p>Iskazuje se kao tri pokazatelja i to kao broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih i sportsko rekreativnih aktivnosti.</p> <p>Broj objekata prema svakoj kategoriji se određuje kao:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Broj društvenih objekata – domova kulture i sličnih objekata; ▪ Broj kulturnih objekata (kino sala, pozorišta, izložbenih sala, i sl.); ▪ Broj sportsko rekreativnih objekata (stadiona, dvorana, terena plivališta, i sl.) 	
Izvori informacija		<p>Podaci dobiveni na zahtjev od Službe za društvene djelatnosti i poslove mjesnih zajednica općine Ilijaš, interna elektronska baza podataka o društvenim, kulturnim i sportsko-rekreativnim objektima.</p> <p>Ukupan broj stanovnika općine, Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH, godišnja publikacija.</p>	
Napomene u vezi sa indikatorom – činjenice i podaci		<p>Na području općine Ilijaš u 2016. godini postojalo je 11 društvenih objekata (Domova kulture po Mjesnim zajednicama: Podlugovi, Ljubnići, Kadarići, Mrakovo, Stari Ilijaš, Malešići, Ljubina, Srednje, Gajevi, Nišići i Kamenica).</p> <p>U sklopu JU „Kulturno-sportski centar i radio Ilijaš” postoji jedan objekat kulture u sklopu kojeg su: kino sala, biblioteka i čitaonica.</p> <p>Sportsko-rekreativni objekti su:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Gradski nogometni stadion sa pomoćnim terenom i atletskom stazom (28.500 m²) i Nogometni stadion u Ljubinićima - (2 nogometna stadiona) ▪ Gradska sportska dvorana (1.500 m²) ▪ Fiskulturna sale u: OŠ „Hašim Spahić” (150 m²), OŠ"Stari Ilijaš" (419 m²), OŠ „Podlugovi“ (240 m²), OŠ „Srednje” (384 m²), Perzijsko-bosanskom koledžu Lješevo (699 m²), Srednjoškolskom centru Ilijaš (130,5 m²) - (6 sala) ▪ Asfaltne plohe ispred Osnovnih škola: „Hašim Spahić”, "Stari Ilijaš", „Podlugovi “, „Srednje”, ispred područne škole Malešići, otvoreno košarkaško i odbojkaško igralište ispred Srednjoškolskog centra Ilijaš, asfaltna ploha u MZ: Luka, Ljubina, Kamenica, Stari Ilijaš, Misoča, Lješevo, Srednje i D. Ivančići - (14 sportskih ploha) ▪ Malonogometni teren sa umjetnom travom kod OŠ"Hašim Spahić" ▪ Igralište za odbojku na pijesku u Misoči ▪ Dvije vanjske šahovske plohe na platou ispred KSC i Radio Ilijaša i u pješačkoj zoni ▪ Planinarski domovi Krivajevići i Ozren - (2 doma) 	

Vrijednost/i indikatora (bazna/e)	Godina		2012	2014	2016																
	Broj stanovnika općine ilijaš		19.102	19.874	20.283																
	Društveni objekti	Broj objekata	10	11	11																
		Broj stanovnika po objektu	1.910	1.806	1.843																
	Objekti kulture	Broj objekata	1	1	1																
		Broj stanovnika po objektu	19.012	19.874	20.283																
	Sportsko-rekreativni objekti	Broj objekata	30	33	35																
		Broj stanovnika po objektu	636	602	579																
	<p style="text-align: center;">Grafički prikaz godišnjih vrijednosti odnosa broja objekata po stanovniku općine</p> <table><thead><tr><th>Godina</th><th>Broj stanovnika po društvenom objektu</th><th>Broj stanovnika po objektu kulture</th><th>Broj stanovnika po objektu sportsko-rekreativnom</th></tr></thead><tbody><tr><td>2012</td><td>1.910</td><td>19.012</td><td>636</td></tr><tr><td>2014</td><td>1.806</td><td>19.874</td><td>602</td></tr><tr><td>2016</td><td>1.843</td><td>20.283</td><td>579</td></tr></tbody></table> <p>■ Broj stanovnika po društvenom objektu ■ Broj stanovnika po objektu kulture ■ Broj stanovnika po objektu sportsko-rekreativnom</p>					Godina	Broj stanovnika po društvenom objektu	Broj stanovnika po objektu kulture	Broj stanovnika po objektu sportsko-rekreativnom	2012	1.910	19.012	636	2014	1.806	19.874	602	2016	1.843	20.283	579
	Godina	Broj stanovnika po društvenom objektu	Broj stanovnika po objektu kulture	Broj stanovnika po objektu sportsko-rekreativnom																	
2012	1.910	19.012	636																		
2014	1.806	19.874	602																		
2016	1.843	20.283	579																		

Ključna poruka / komentar indikatora	<p>Broj stanovnika po društvenom objektu do 2012. godine se proporcionalno povećavao sa povećanjem ukupnog broja stanovnika, jer u ovom segmentu nije bio sagrađen niti jedan novi objekat.</p> <p>Izgradnjom društvenih domova u MZ Mrakovo i MZ Kamenica, uvažavajući i stalno povećanje broja stanovnika, smanjen je broj stanovnika na jedan društveni objekat.</p> <p>Broj stanovnika po objektu kulture također, proporcionalno se povećava sa povećanjem broja stanovnika i u bližoj budućnosti nisu planirane nove investicije u ovom segmentu.</p> <p>Kod sportsko rekreativnih objekata bilježimo pozitivan trend smanjenja broja stanovnika po sportsko-rekreativnom objektu jer se u ovoj oblasti znatno investiralo tj. sagrađen je značajan broj novih objekata (sportska sala i vanjski sportski tereni OŠ "Stari Ilijaš", sportska ploha u MZ Stari Ilijaš, malonogometni teren sa umjetnom travom i igralište za odbojku na pijesku u Misoči).</p> <p>I u narednom periodu, tokom 2018. i 2019. godine planirana je izgradnja sportskih ploha u MZ Mrakovo i MZ Dragoradi za što je urađena izvedbena projektna dokumentacija i izdata odobrenja za građenje.</p>
--------------------------------------	--

ANEKS 2: Pregled važećih strateških dokumenata

Rb	Naziv strateškog dokumenta	Tip strateškog dokumenta	Metodologija	Koordinacija i usklađivanje	Partneri	Projektovana vrijednost (KM)
1	Strategija održivog razvoja Općine Ilijaš 2018.-2022	Integralna strategija	Na osnovu metodologije Regionalnog centra za okoliš – REC uz ravnomijeran tretman oblasti: životna sredina i infrastruktura, ekonomski i ruralni razvoj i društveni razvoj. Metodološki usaglašena sa odredbama Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH ("Službene novine FBiH", br. 32/17)	Usklađena sa integralnim i sektorskim strateškim dokumentima viših nivoa vlasti. Osnov za izradu strateškog okvira (strateški ciljevi, prioritetni ciljevi i mjere) je direktno usaglašen sa Strategijom razvoja Kantona Sarajevo 2020.	Općina Ilijaš samostalno, putem imenovane Komisije za izradu Strategije.	61.415.000,00
2	Strategija prema mladima općine Ilijaš sa akcionim planom 2018.-2022	Sektorska strategija	Na osnovu metodologije GIZ-a (<i>Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit</i>)	Integrirana u Strategiju održivog razvoja Općine Ilijaš 2018.-2022.	Općina Ilijaš samostalno, putem imenovanih radnih tijela po oblastima	1.207.500,00
3	Plan upravljanja otpadom 2014-2019	Sektorska strategija	Na osnovu metodologije SIDA-e (Swedish International Development Cooperation Agency)	Integriran u Strategiju održivog razvoja Općine Ilijaš 2018.-2022.	Općina Ilijaš kroz projekat "Upravljanje čvrstim otpadom", u saradnji sa SIDA-om	2.019.364,10

ANEKS 3: Odluka o imenovanju Tima za upravljanje implementacijom „Strategije održivog razvoja Općine Ilijaš 2018.-2022.“ i Odluka o imenovanju Komisije za monitoring i evaluaciju „Strategije održivog razvoja Općine Ilijaš 2018.-2022.“

ANEKS 4: Odluka Općinskog vijeća Ilijaš o usvajanju Strategije održivog razvoja Općine Ilijaš 2018-2022.